

DISCURSURI POLITICE

VOL. II

101473
NICOLAE FILIPESCU

DISCURSURI POLITICE

VOL. II.

1901—1907

PUBLICATE DE

NICOLAE PANDELEA

Pecând reforma morală este făptuirea noastră de toate zilele. Reforma morală o îndeplinim în fiecare moment, astăzi, aci, în acest minut, la această tribună, când, înloc să venim să scormonim patimile rele, venim să le înăbușim.

(«Reforma Morală»)

— — — — —
„MINERVA“, BUCUREȘTI

1915

CUVÂNT ÎNAINTE.

Acest al doilea volum din Discursurile Politice ale d-lui Nicolae Filipescu vede lumina zilei în niște împrejurări din cele mai critice. Cel mai mare cataclism, din câte a văzut omenirea — cum s'a rostit un ministru englez — s'a abătut asupra bătrâne Europe: șase din cele mai mari puteri depe continent sunt încleștate într'un războiu din cele mai sângeroase și mai crude; a șaptea, Italia, a pășit și ea cu hotărâre spre cumplitul vifor, spre a-și cuceri cu sângele prețios al copiilor ei libertatea pământului strămoșesc. Alături de dânsa alte țări, printre cari și a noastră, se pregătesc la rându-le să puie pieptul înainte și să arunce în cumpăna sortii spada lor, mică dar grea, spre a răzbuna nedreptăți și împilări de veacuri, a înscăuna dreptatea și libertatea pe încântătoarele plaiuri, unde sute de ani s'a răsfățat tirania și robia și a contribui astfel la făurirea unei epoci de dreptate și de înfrățire pe acest pământ așa de învrăjbit din mijlocul și răsăritul Europei.

Imprejurările, «cumplitele vremi de acum — cum zicea cronicarul — când nu stăm de scrisoare, ci de griji și suspinuri», nu par deci prielnice unor atari apariții. Lumea se îngrijește de fapte, nu de vorbe. Și totuși... Vorbele, rostite sau scrise, pre-

merg faptelor. Un războiu este o groaznică realitate. Spre a-l putea purta cu vârtute și a-l duce pânăla capăt cu tot eroismul trebuitor izbânzii finale, este nevoie nu numai de-o vastă pregătire materială, ci și de una sufletească, tot atât de vastă ca și cealaltă și cu mult mai spinoasă: ea cere un timp îndelungat, un apostolat de fiecare clipă, o desăvârșită dreptate și o dragoste frățească întinsă pânăla cele mai adânci și mai de jos straturi ale poporului. Deaceea, pregătirea materială o poți, la nevoie, improviza. Pregătirea morală însă, spre deosebire de cealaltă, nu se poate improviza. Această e ca stratul fin de nisip, ce se depune încetul cu încetul pe fundul mării; s'a coborât acolo, s'a așezat, nicio furtună nu-l mai poate clinti: valurile bântuie numai la suprafață. Așa și cu sufletul nostru; s'a coborât și s'a așezat acolo, în fund — în adâncimi necunoscute adesea chiar nouă înșine, cari le purtăm în noi — simțimântele acestea grave — și grele — de dragoste pentru pământul nostru, pentru frații de aceiași limbă, de îndeplinirea datoriei, de jertfă, atunci niciun cutremur de tunuri, niciun vifor de mitralii, oricât de pustiitoare ar fi, nu pot să le zdruncine. Dar, dimpotrivă, dacă stratul nu s'a depus încă, sau nu este deloc... O vedem doară subt ochii noștri: culeg înfrângeri pe câmpul de luptă acele țări, cari în timp de pace n'au sădit în suflete, prin iubire și prin dreptate, acele simțimânte, cari alcătuiesc temelia stratului.

Iată de ce socotim că, și în «cumplitele vremi de acum» un volum de discursuri de d-l Nicolae Filipescu este de actualitate. Și este astfel, fiindcă retorica e arta, care, înlocde frumoase ficțiuni, plăsmuiește vânjoase realități. Și niciodată n'am avut să dăm piept cu realități mai crâncene ca'n

anul roșu, 1915... În al doilea rând, discursurile anumitor personalități politice sunt o operă de educație și tocmai de acel soi, de care are nevoie tineretul țării noastre, spre a se oțeli sufletește pentru grelele sarcini, ce-l așteaptă astăzi și-l vor aștepta și mâine, căci toate greutatețile nu se vor fi isprăvit odatăcu războiul. O operă de educație politică, prin urmare de educație națională.

Această operă a fost mult timp lăsată în părăsire. Partidele noastre politice, cărora le revenia această datorie, aveau cutotul alte preocupări. Până la criza din 1900 și 1901 problema educației politice, în adevăratul ei înțeles, abia dacă se pusesese la noi. Numai în acest an, înfața spectrului amenințător al falimentului de stat, oamenii noștri politici — din nenorocire, chiar și atunci nu toți — își vor fi făcut pentru întâiași dată un amănunțit examen de conștiință, care a provocat o adâncă schimbare în purtarea și obiceiurile lor politice. Astfel vedem deodată o primă originalitate: partidul liberal, care lucrase atât de stăruiitor ani de-a rândul în vederea popularității, pornește acum cu hotărâre îndârjită la o operă de îndreptare radicală a finanțelor țării prin economii, operă care trebuia să stârniască adânci suferințe și nemulțumiri și să-i creieze, ca partid, o impopularitate momentană din cele mai pronunțate. Cuvântările rostite cu acest prilej atât în Corpurile Legiuitoare, cât și în întrunirile publice, de fruntașii partidului, expunerea situației țării, cerința absolută de a lecu groaznică criză financiară prin mijloace radicale, oricât de dureroase, apelurile călduroase îndreptate către națiune, de-a ajuta guvernul în anevoioasa lui chiamare, toate acestea au fost admirabile lecții de educație politică, cari n'au rămas neascultate. Printre acestea se cade să se amintiască discursu-

rile, rostite de primul ministru depe atunci, Dimitrie Sturza, atât în Cameră cât și 'n Senat, cum și raportul asupra proiectului de buget din 1901, raport alcătuit de d-l Emil Costinescu, cari ar trebui să fie în memoria tuturor, ca pilde de matură judecată politică, de serioase cunoștinți a treburilor de stat și de simțul răspunderii.

La această operă sănătoasă a contribuit și o parte din partidul conservator. Venit la guvern la 9 aprilie 1899, este peste doi ani răsturnat dela cârmă de votul de blam dela 12 februarie 1901, provocat de ambițiile și supărările personale ale unor fruntași. În urma acestui vot, partidul, deabia unit, se fărâmă din nou: o parte, în frunte cu Gh. Cantacuzino, alcătuieste partidul conservator legitimist, cealaltă, în frunte cu d-l P. P. Carp, formează partidul conservator dizident, judecat ca atare și de Suveran cu prilejul schimbării de regim din 20 decembrie 1904. La partidul conservator dizident, alcătuit în marea-i majoritate de membrii fostei grupări junimiste, se alătură și o sumă de fruntași din vechea gardă a lui Lascar Catargiu, printre cari d-nii M. Deșliu, C. Hiotu, C. Olănescu și Nicolae Filipescu. Această grupare, odată constituită ca partid aparte, pornește, cum era firesc, o propagandă, spre a-și răspândi ideile și programul său politic. Și aici începe a doua originalitate. Înlocșă caute să exploateze nemulțumirile, foarte adânci și foarte numeroase, pe cari fatal le stârnise economiile puse în aplicare de guvernul liberal, acest partid de opoziție sprijinește opera întreprinsă de guvern; înlocșă caute, ca partid care năzuia să ia pe viitor guvernul, să-și câștige cât mai mulți partizani, spre a câștiga astfel izbânzi electorale, înlocde-a făgădui și de-a atrage, caută, dimpotrivă, să-și cearnă prin sită și parti-

zării, pe cari îi avea, stăruie asupra trebuinței de a duce mai departe jertfele începute pentru interesul superior al statului, apasă asupra nevoiei poruncitoare de a ne purifica și înobila sufletul, spre a deveni mai buni cetățeni. Până acum ambele partide politice făcuseră apel mai mult la pasiunile populare și deaceia luptele politice fuseseră atât de înverșunate și — urmare firească a dezlănțuirii patimilor — atât de nedrepte. Acum, pentru întâia oară, se făcea apel, atât din partea guvernului cât și din a acestei părți din opoziție, la judecată și la rațiune, se trezia simțul — cam adormit — de datorie... Și înlocul patimilor supraatâțate, cari ani de zile întunecaseră judecata nepărtinitoare, simțul de dreptate și de răspundere, țara aceasta a putut să se bucure de priveliștea armonioasă și odihnitoare ce-i oferiau două partide politice, cari se întreceau în cumințenie, în muncă cinstită și dezinteresată în folosul țării și această admirabilă conduită făcea să intre în umbră, măcar în parte, activitatea desfășurată de al treilea partid, activitate care purta în sine multe din greșelile și din păcatele trecutului.

Această înaltă operă de educație politică nu și-a dat toate roadele chiar dela început și nici nu le putea da: menirea educației este de a lucra mai mult pentru viitor. Ea n'a trecut însă fără să lase în suflete urme adânci, germenii pentru o bogată recoltă viitoare.

Publicând dar, în aceste vremuri de cumpănă, volumul al II-lea din discursurile politice ale d-lui Nicolae Filipescu, ținem din capul locului să atragem luarea-aminte, înafară de interesul lor curat istoric — întru care scop notițele introductive sunt alcătuite, se 'nțelege dela sine, cu o exactitate și o nepărtinire absolută — și asupra caracterului

adânc educativ, pe care-l înfățișează opera de astăzi. În alte timpuri, în anii dinainte de 1901 bunăoară, oratorul de față a avut adesea o activitate oratorică de alt gen: omul de partid biruia din când în când pe omul politic și, atunci, putea fi — și era uneori — pătimăș și violent, câte odată nedrept chiar. În această admirabilă epocă însă, care se întinde dela 12 februarie 1901 până în primăvara anului de durere 1907, omul de partid parcă murise... Înlocui-i nu numai că rămăsese, senin și măreț, omul politic — omul politic de-o speță superioară, cum numai puține exemplare a avut țara noastră — dar, alături, răsărise și un adevărat educator public, un apostol.

Pentru tineretul de azi, dar mai ales pentru tineretul de mâine, când țara aceasta va trebui să-și prefacă din temelie nu numai așezămintele, ci și apucăturile și sufletul — și maicuseamă sufletul — socotim că opera de față va fi, alături de alte câteva, concepute în același spirit de dreptate și nepărtinire, o pârghie neîndoită, un îndreptar luminos și curat întru făurirea acelei Români visată cu suspine de părinții noștri, o Românie însă nu numai mai mare și mai puternică, dar și mai dreaptă, mai solidară, mai înfrățită.

N. PANDELEA.

București,

10 mai, 1915.

I.

AL. LAHOVARI

(CU PRILEJUL DEZVĂLIREI STATUEI)

Alexandru Lahovari a fost unul dintre cei mai de seamă frunțași ai partidului conservator și stâlpul lui cel mai neclintit.

Născut în București în 1841, se cobora dintr'o veche familie, de obârșie din Râmnicu-Vâlcea. Străbunul său fusese caimacan al Olteniei, iar bunicul lui reprezentant al județului Râmnicu-Vâlcea în primul parlament român din 1831, Obșteasca Adunare. Tatăl său luase parte la divanul Ad-hoc și ocupase, după aceea, însemnata sarcină de subsecretar de stat la ministerul afacerilor străine. Astfel, încă din copilărie se adăpă la izvorul unei tradiții sănătoase de familie, în care grija pentru interesele țării și apărarea drepturilor ei era cea dintâi și cea mai neștirbită datorie.

În tinerețe primise o învățătură aleasă: studiile secundare și le făcuse la liceul Louis le Grand din Paris; în urmă se înscrise la facultatea de drept, pe care o termină în 1865 cu titlul de doctor. Întors în țară, intră în magistratură, căreia îi închină pentru un timp activitatea și talentele sale. Cum însă țara trecea atunci prin marile și totdeauna dureroasele frământări ale începutului organizării sale, organizare la care nu putea să priviască nepăsător un om cu o minte luminată și un suflet învăpăiat de dragostea de patrie, Al. Lahovari părăsi magistratura și intră în politică. Este ales deputat în prima Cameră după Constituantă. Atunci întemeiază, împreună cu Ioan Ghica, G. Manu, P. P. Carp, Gh. Cantacuzino și C. Grădișteanu, partidul numit «Juna Dreaptă», care și vine la guvern în ziua de 20 aprilie 1870, sub președinția lui Manolache Kostake.

În acest guvern Al. Lahovari intră pentru întâia oară, ca ministru de justiție. România trece, în acest an, prin momente grele: războiul între Franța și Germania zbuclise; Franța, ocrotitoarea noastră, era pretutindeni bătută, iar în țară se pornește un crâncen curent împotriva Germaniei și, îndeosebi, împotriva suveranului. Această pronunțată mișcare antidinastică ia proporțiuni mai ales sub minis-

terul Ioan Ghica, format la 18 decembrie 1870. În tot timpul acesta Al. Lahovari lucrează necontentit, alături de un număr de vreo 40 de deputați conservatori, la închiegarea unei opinii publice sănătoasă, întemeiată pe vederea limpede a realității. Aceste energice manifestații de lealitate către tron împiedică abdicarea Suveranului: pe ele în primul rând s'a bizuit Lascar Catargiu, când, chemat la Palat în noaptea istorică de 10 spre 11 martie 1871 de Suveran spre a-i înmâna, ca fost locotenent domnesc, abdicarea, bătrânul izbutește să convingă pe Suveran să rămâie mai departe pe tron, legânduându-se să introducă ordinea și legalitatea. În ministerul, format de Lascar Catargiu a doua zi, se fac curând schimbări și, cu prilejul uneia dintre acestea, Al. Lahovari intră — pentru a doua oară — în minister, luând portofoliul justiției, pe care-l și păstrează vreo 4 ani de zile; în acest răstimp săvârșește o întreagă operă de organizare la ministerul său, printre care însemnata reformă a codului și a procedurii penale. În opoziție, sub guvernul de 12 ani al lui Ioan Brătianu, este adesea ales în parlament și aduce mari servicii țării în chestiunea Dunării. După căderea guvernului Brătianu intră în ministerul, format de d-l T. Rosetti cu prilejul remanierii cabinetului, întâmplată la 12 noiembrie 1888, luând portofoliul domeniilor, pe care-l schimbă după aceea cu al lucrărilor publice și, la urmă, cu al externelor, calitate în care a rămas mai mult timp și a lucrat cu mai mult talent, fiind unul dintre cei mai buni miniștri de externe, pe cari i-a avut țara noastră.

Munca încordată, ce depusese însă acest mare bărbat de stat, oboseala pricinuită în anii din urmă de marile frământări în chestia națională și mai cu seamă de zgomotoasa agitație, pornită de partidul liberal pe tema subvenției școalelor din Brașov, agitație care lovia în primul rând în ministrul de externe, zdruncinaseră sănătatea și constituția de fier a omului, care de 30 de ani lucra neîntrerupt, pe toate căile, la guvern ca și în opoziție, la propășirea țării. După demisiunea guvernului conservator, întâmplată la 3 octombrie 1895, simțindu-se bolnav, plecă în străinătate. În trecerea sa prin Viena, consultă doctori eminenti, cari stabiliră că boala, de care suferia, era osificarea arterelor. Bolnavului însă i se spuse că suferă de nervi și i se prescrie repaos absolut și o vilegiatură de doi ani în sudul Franței. După doi ani însă își dă obștescul sfârșit la Paris, în ziua de 4 martie 1897, după ce abia se întorsese dela Nisa. La 14 martie rămășițele pământești sunt aduse în țară, iar peste două zile sunt încredințate lăcașului de veci la Belu.

Alexandru Lahovari a avut două mari însușiri: în primul rând tăria convingerilor, în al doilea talentul oratoric. În ce privește convingerile, acestea au fost la el intradevăr de bronz. Din această pricină, el servia în partidul conservator drept exemplu al statorniciei neclintite, ceea ce îi dădea o autoritate nețărnută. Nu numai că nu și-a părăsit niciodată partidul, dar a fost cel mai înverșunat protivnic al împărecherilor cu elemente străine de partid și s'a

despărțit chiar de Lascar Catargiu, când acesta a susținut formarea unui guvern liberal-conservator.

Cât privește talentul lui oratoric, acesta era extraordinar. Nu era însă o oratorie clasică, academică, cu începuturi bine și meșteșugit pregătite, cu dezvoltări căutate, cu perorații artificiale. La el totul pornia din inimă și de aceea oratoria lui era, adesea, dezordonată, dar plină de pasiune. Ca la toți oamenii cu cultură solidă, în cari to odată colcăie viața cu toate pornirile ei nestăvilite, la Al. Lahovari era o imbulzeală de idei și imagini și un prăvalnic puhoiu de simțimânte. De aceea începuturile discursurilor lui erau mai totdeauna oarecum stingherite. Simțiai că din potopul de simțiri, ce-l năpădește, oratorul caută să dea haină celor mai năvalnice dintre ele, că alege, cerne... Era — cum spunea Caragiale — ca zborul unui vultur, care se deslipește așa de stângaciu și de neputincios de pământ, pentruca, peste câteva momente, să plutiască așa de mândru și de maiestos pe subt bolta albastră, departe sus, deasupra piscurilor...

Spre a veșnici amintirea unui om, atât de bogat înzestrat, a unui caracter de bronz și a unui neclintit stâlp de țară, prietenii politici iau, la câțva timp numai după moartea lui, îndemnul rădicării unui monument; se formează un comitet sub președinția lui Gh. Cantacuzino și, după 4 ani, în ziua de duminică 17 iunie 1901, la ora 10 dimineața, are loc, în fața a numeroase delegații din provincie, dezvelirea statuiei așezată în fața locuinței lui Al. Lahovari, pe piața Dorobanților, care de atunci încoace poartă numele său.

La această pioasă solemnitate iau cuvântul Gh. Cantacuzino, apoi d-nii Tache Ionescu și Nicolae Filipescu.

DISCURS ROSTIT LA DEZVELIREA STATUEI LUI AL. LAHOVARI.

Domnilor,

Când Dante a zis că nu e mizerie mai cumplită decât o duioasă amintire în zilele de durere, el, debunăseamă, a blasfemat.

În vremurile de restriște, singurul balsam al inimilor rănite e refugiul în amintire.

La ceasul covârșitoarelor amărăciuni, îngenunchind înaintea acestei falnice imagini, vom regăsi adevărata mângâiere, trăind încă odată, prin gândire, acele momente de credință și de jertfire, când convingerile erau tari, când datoria era

singurul îmbold al acțiunii politice, când talentul se robia chiar cauzelor ce păreau pierdute.

Aceste însușiri le întrupa Al. Lahovari. Viața sa, care ne destăinuște o unitate de credință impecabilă, nu e decât desfășurarea câtorva însușiri morale: dragostea și mândria de țară, demnitatea caracterului, nobleța de inimă, credința în cauza ce servește și statornicia în credință.

Puterea morală e izvorul inspirațiilor sale. Tot într'înșă află el alinarea nedreptăților, ce nu i-au fost cruțate în prima parte a vieții sale publice.

Al. Lahovari intră în zbuciumările politice la mărețul asfințit al generațiunei eroice a celor cari, în veacul nostru, au redeșteptat gloria străbună.

Suflete generoase, încărcate de iubirea neamului, ei înalță atât de falnic edificiul măririi naționale, încât o umbră se întinde peste urmașii lor, mai iscusiți dar mai puțini ajutați de noroc.

«O eroi! cari în trecutul de măririi vă adumbriseți!» ați fost mari, ați fost fericiți, căci toate dorurile vi s'au izbândit. Intr'o singură viață de om ați scuturat jugul a două asupriri streine și, din două trupuri de țară, ați dospit o singură țară. Rămâneți neturburați în nimbul vostru de glorie, căci niciodată din suflétele noastre nu va scăpa o vorbă de cărtire. Ertăți-mi însă amărăciunea, căci, fărădevoe, ați fost vitregi cu cei ce v'au urmat.

Ați cuprins toată gloria. Urmașilor, osândiți la greul fără măreție a rânduiei noastre interne, le-ați lăsat moștenire o utopie de realizat: fericirea României prin simpla promulgare a constituției belgiene.

De aci, o luptă dușmănoasă în numele unor cuvinte, ce-și schimbaseră înțelesul dar nu-și pierduseră tot farmecul.

Cuvântul de *libertate*, ce răpia toate inimile, pe vremea când însemna «stare de sineși față de străini», se preface în *liberalism*, adăpost al unei școale ce, altădată, avea o utopie drept țintă și invidia drept îmbold.

În lupta cu această utopie și cu această școală s'a chinuit, douăzeci de ani, generația cea mai vrednică, în fruntea căreia

strălucește un Carp, omul de concepțiune ; Maiorescu, teoreticianul ; Eminescu, scriitorul ; Lahovari, neîntrecutul orator ; deasupra tuturor planând Lascar Catargiu, în care se îmbină eroismul trecutului cu cumpătarea necesară prezentului.

Mai bine pregătit decât protivnicii săi, Al. Lahovari pătrunde în inima sofismelor lor. El vrea să zidiască pe realități, nu pe aparențe și formule sterile. El nu pricepe întemeierea Statului pe negațiunea trecutului, ci caută să înădiască firul tradițiunii naționale. Neputând a-și închipui așezămintele politice ca niște abstracțiuni, le proptește pe bazele sociale : monarhia și proprietatea. El vede deșertăciunea formelor politice, când nu răsar din forțele morale ale unui neam și caută a le însufleți prin patriotism și credință. Drept aceea, el dă toată atenția influențelor directe ale spiritului public, ca Biserica și Școala, și face apel la opinia publică luminată, dând elitei o legitimă preponderență.

Cinstea cea mare a lui Al. Lahovari va fi, c'a aprins aceste idei într'o vreme când mărturisirea lor e hulită și izbânda lui că, în mai puțin de douăzeci de ani, a hotărât o altă îndrumare a spiritului public.

De a biruit, e că inima lui nu era cutreerată de ispitele popularității și că era din acele făpturi de oameni, ce cuprind viitorul cu mintea lor.

Neînraurit de nedreptățile prezentului, increzător în preschimbară spiritului public, el stătu nemlădiat în aceleași credințe, pecând opinia publică, pornind dela polul opus al politicei lui, după ce descrie o imensă parabolă, ajunge a se întâlni, după treizeci de ani, cu dânsul, spre a-l rădica pe acest pedestal, în fața căruia ea ne apare, turnată în bronz, și grăind către noi : *Manibus date lilia plenis*.

Alexandru Lahovari intră, pentru prima oară, în guvern în 1870, la vârsta de douăzeci și nouă de ani. Ca ministru de justiție, în cabinetul Epureanu, el înăbușă mișcarea, care rădicase drapelul răzvrătirii la Ploești.

Lascar Catargiu îl făcu părtaș la cel de al doilea guvern al său, cel mai mare minister al erei noastre constituționale.

Alcătuit într'un moment de rătăcire a opiniei publice și când Europa era în foc, guvernul Catargiu restabilește ordinea monarhică și își propune, din prima zi, ca punct cardinal al politicei sale, dobândirea independenței pe cale diplomatică. În cei cinci ani ai guvernului Catargiu, se desăvârșește organizarea armatei sub generalul Florescu și se așterne baza sistemului nostru financiar cu reformele lui Mavrogheni. Reforma morală se urmărește în Școală de Maiorescu, în Biserică prin organizarea sinodală, în Justiție prin revizuirea codului penal de către Al. Lahovari.

În martie 1876, ministerul Catargiu cade, copleșit de impopularitate.

Indoita glorie a guvernului Catargiu stă în măreția operii săvârșită de dânsul, dar, mai cu osebire, în tăria cu care a impus opera sa peste voia unei opinii publice întărită.

Niciunul din actele guvernului Catargiu nu se împlinește fără luptă. Niciunul, mai apoi, nu întâmpină împotrivire. Niciunul, azi, nu mai e contestat.

E drept că, în descărcarea opiniei rătăcite, vine împrejurarea că marele minister al lui Lascar Catargiu a fost primul guvern trainic, după promulgarea Constituției.

Astfel, menirea lui a fost de a răpi, el, primele iluziuni acelor ce trăiau în utopie.

Și o schimbare în spirite nu se va ivi decât numai când o lungă cărmuire liberală va ajunge la aceleași firești deziluzii.

Această schimbare nu se face, însă, deodată, căci grijile țării sunt, mai întâi, abătute spre întâmplările din afară și risipite, vremelnice, de gloria dobândită prin vitejia armatelor române pe câmpiile dela Plevna.

«Zorile dimineții, zice Al. Lahovari, nu sunt mai plăcute decât primul zâmbet al gloriei înveselind pământul unei națiuni întinerite.

«După două secole de amorțeală, era primul nostru fapt militar și drapelul ciuruit de gloanțe al armatei române a acoperit un moment slăbiciunile guvernului...

«Dar fumurile gloriei se risipesc mai iute decât fumurile

vinului, și, după ce ne-am trezit din acest vis plăcut, ne-am găsit în fața tristei realități».

Alexandru Lahovari denunța scăderea isbânzilor noastre militare pricinuită de acțiunea diplomației noastre.

Dar acum înfrângerilor din afară urmează dezamăgirile dinăuntru.

Liberalismul zvăpăiat s'a prefăcut în dictatură, «dictatura fără glorie și despotismul fără ordine», cum zice Al. Lahovari.

Atunci ora triumfului sună pentru Al. Lahovari, care se rădică asemenea unui zeu răzbunător.

Ca acei reprezentanți ai divinităților antice, miniștri ai poliției eterne, trimiși spre a pedepsi înfrângerea legilor morale și a regulilor fundamentale ale lucrurilor, el apare înarmat cu biciu de foc, trăsând pe cei răi cu plesnetul verbului său sfâșietor. Parcă forțele cosmice s'au dezlănțuit pe pământ, așa de fioros vâjâie elocința sa, scăpărând fulgere atât de dese, încât nu mai lasă întuneric între ele.

Al. Lahovari plimbă, dela un capăt la celălalt al țării, elocința sa îmbelșugată. El târăște în urmă-i o tinerime entuziastă, pentru care el întrupa vitejia conservatoare și care socotia că a sunat ora casă iasă din defensivă și să zgudue din temelii o școală, a cărei victimă a fost marele Ion Brătianu, dar căreia acesta, în deosebire de Costache Rosetti, supraviețuește, prin partea națională a operei sale.

Al. Lahovari chiamă la luptă norodul întreg, socotind drept neapărată această înfrățire, întrucât deastădată era nevoie ca însăși suflarea populară să spulbere o eroare, ce nu mai trăia decât cu legenda presupusei sale popularități.

Dar furtuna s'a potolit. Valurile iritate au reintrat în matcă. Lascar Catargiu reia cârma, sub un cer înseninat. Înăsprimei timpurilor dela 1876 a urmat o atmosferă blândă și învie-toare, priitoare unei rodnice cârmuirii. Vegetația e atât de zorită, încât pare că seva e prea puternică numai pentru rodirea noastră și cată să se întindă și peste alte ținuturi. Parcă granițele sunt prea strâmte pentru o atât de cutropitoare ac-

tivitate și o iluzie de optică târăște pe unii peste hotarele... dreptei judecăți.

În acele momente de înălțare, deși având a potoli niște necugetate porniri, Al. Lahovari, ca ministru de externe, rămâne ministrul mândriei naționale.

Coborând treptele guvernului, pe care l-a cîștit cu talentul său, e întâmpinat de aclamațiile a tot ce e suflare românească.

Dar... nu mai aude decât răsunetul îndepărtat al preamării sale.

O boală neîmblanzită l-a zmulș din frământările politice și l-a silit să caute odihna pe acel pământ al Franței atât de mult iubit de dânsul, unde, cum zice cu adâncă duioșie, «chiar exilul e mai dulce».

El nu caută însă alinare la nedreptățile ostracismului. Re-numele său a crescut; țara și-a pus nădejdea într'însul; amicii îl chiamă; noi datorii și alte triumfuri îl ispitesc.

Și la atâtea chiemări răspunde cu acel *Tristia*, cântecul deja inspirat din altă lume al ebedii murinde.

Peste puține zile adormi de veșnicie, cu inima mistuită de năvala pasiunilor generoase.

Imaginea lui va trăi în inimile celor ce l-au cunoscut, în inimile cari poartă într'însele religia amintirii.

Fie, ca acest monument să însuflețiască cu nobilele pilde ale lui Al. Lahovari și pe tinerile generații, cărora, împreună cu poetul Crețeanu, să le spunem:

*O june generații! Mormântu-i salutați!
De patrie și-onoare aci vă inspirați!*

II.

PUTEREA MORALĂ.

LA ÎNTRUNIREA DELA C. OLĂNESCU.

Partidul conservator fusese, până în iulie 1900, frânt în două părți : vechea tulpină conservatoare, organizată de Lascar Catargiu, se afla, dela moartea acestuia, întâmplată la 30 martie 1899, sub șefia lui Gh. Cantacuzino; apoi grupul junimist, sub conducerea d-lui P. P. Carp. Vechea ramură se afla la guvern din ziua de 9 aprilie 1899. În fața greutăților neobișnuite însă, stârnite de groaznică criză financiară din acest an, dar mai ales din anul următor, guvernul face apel la gruparea junimistă și astfel ambele fracțiuni conservatoare se contopesc, dând naștere guvernului de fuziune dela 8 iulie 1900, sub prezidenția d-lui P. P. Carp.

La alcătuirea acestui guvern se ceruse prezidentului consiliului să renunțe la dizolvarea Corpurilor Legiuitoare. Deși n'avea în Cameră decât vreo 8 partizani declarați ai fostului său grup, junimist, totuși, față cu legământul de onoare, ce i se dăduse, că toți membrii partidului conservator vor susține guvernul, prezidentul consiliului primi să lucreze cu Corpurile Legiuitoare astfel cum se găsiu. Totuși, nu trecu multă vreme și o puternic pronunțată dușmănie începu să se manifeste în contra-i, din partea mai multor membri ai vechii ramure, în cap cu Gh. Cantacuzino, Tache Ionescu, Al. Bădărău și alții. Acest lucru se vădi îndeosebi cu prilejul noilor legi, propuse de guvern spre a mări încasările ministerului de finanțe și a scăpa, cu acest mijloc, țara de cumplita criză financiară. Printre aceste legi, aceea a patentelor fu întâmpinată cu mai multă vrăjmășie, deși amândoi miniștrii de finanțe înaintași, generalul Gh. Manu și d-l Tache Ionescu, alcătuiseră proiecte pentru sporirea patentelor. Inafarăde aceasta, lucrările Camerei erau paralizate printr'un sistem de obstrucțiune ascunsă, care se prelungia mereu. Anul financiar apropiindu-se de sfârșit

și bugetul neputând fi votat, din pricina legilor fiscale, în legătură cu dânsul, cari stăteau însă pe loc, guvernul se hotărî să facă apel la Cameră, spre a limpezi situația. Aceasta cuată mai mult, cucât, în toiu acestui conflict parlamentar, unul dintre deputații obstructioniști, d-l Al. Bădărău dela Iași, acorda unui ziarist un interview, în care spunea:

«Situația de azi nu mai poate dura. Partidul conservator va trebui să se retragă dela putere».

Și, mai departe:

«Partidul conservator se va despărți în două. Partidul conservator pur se va reconstitui cu d-l Tache Ionescu, fără d-l Carp și membrii cabinetului său».

Următor deci hotărârei luate, d-l deputat C. Hiotu depune, în ședința Camerei dela 12 februarie 1901, o moțiune de încredere în guvern, moțiune care, pusă la votul cu bile, întrunește 74 de voturi pentru și 75 de voturi contra, miniștrii, cari erau deputați (6 la număr) abținându-se dela vot. Dintre cele 75 de voturi, 19 erau ale liberalilor. A doua zi guvernul Carp demisiona, fiind înlocuit la cârma statului cu un guvern liberal, prezidat de Dimitrie Sturza.

Nu trecuseră, prin urmare, decât 7 luni dela întregirea partidului conservator și acesta era din nou sfărâmat în două.

Această despărțire, care la început nu era formală, nu întârziă să se afirme cu hotărâre și în mod definitiv. Primul semnal îl dădură Iașii și tot acolo se proclamă și ruperea definitivă.

La 24 februarie 1901 comitetul clubului conservator din Iași se întrunește, spre a hotărî dacă trebuie să mai continue conlucrarea cu fracțiunea februaristă (grupul d-lui Al. Bădărău). Punându-se la vot, propunerea întrunește 11 voturi contra și 8 pentru, fiind 1 abținere. Conlucrarea era deci respinsă.

Peste câteva luni, Gh. Cantacuzino, șeful vechii ramure conservatoare, convoacă la Iași o consfătuire a membrilor partidului său. Consfătuirea are loc la otel Binder, în ziua de duminică 30 septembrie 1901, la ora 10 dimineața. După aceasta urmează, la ora 11.30 a. m., un banchet, la care iau parte 232 de persoane; la acest banchet se proclamă desfacerea fuziunii.

Cel dintâi, care ia cuvântul, este Gr. Cogălniceanu, președintele clubului din Iași. Vorbitorul spune, între altele, că votul Camerei dela 12 februarie n'a fost dat numai în chestiunea bugetară, ci a fost și răspunsul partidului conservator la mutismul d-lui Carp, atunci când, în Senat, Dim. Sturza a batjocorit guvernul conservator¹⁾.

Al doilea vorbitor, Gh. Cantacuzino, spune că fuziunea fusese un vis frumos, dar nerealizat. Dualismul nu dispăruse din partid, deoarece condițiunea esențială — a recunoașterii și respectării di-

1) Dinainte de fuziune.

reacțiunii unice a partidului — era nesocotită fără scrupul. Mai departe, arată că înțelegerea, ce s'a încercat, n'a dat rezultate, având aface cu un șef de guvern nervos și intransigent, așaîncât era natural să se ajungă la un desnodământ fatal.

Mai iau cuvântul după aceea și alți vorbitori: d-nii Tache Ionescu, Al. Bădărău, generalul Iacob Lahovari, Ion Lahovari, C. Di-sescu și C. Istrati, arătând cu toții că se despart de grupul format de d-l P. P. Carp și amicii lui politici.

Această manifestație nu rămâne fără răspuns din partea celeilalte grupări conservatoare. Peste o săptămână, din îndemnul d-lui N. Filipescu — care la început făcuse parte din vechea ramură conservatoare desubt conducerea lui Lascar Catargiu și apoi a lui Gh. Cantacuzino, iar acum rămâne sub steagul fostului șef al guvernului dat de fuziune — d-l C. Olănescu trimite prietenilor politici următoarea invitație:

Domnul meu,

In numele colegilor mei din ministerul conservator, prezidat de d-l P. P. Carp și demisionat la 12 februarie 1901, vă rog să binevoiiți a lua parte la o consfătuire politică, care va avea loc la mine acasă, strada Corabia No. 6, duminică 7 octombrie 1901, orele 8 jum. seara.

Primiți, vă rog, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

C. OLĂNESCU.

La această consfătuire, ținută sub președinția d-lui Teodor Rosetti, d-l C. Olănescu citește următoarea declarație, prin care lămurăște rostul și acțiunea grupărei politice de sub căarma d-lui P. P. Carp:

«Criza, prin care trece țara, fiind în mare parte cauzată de administrația liberală dela 1895—99, impune partidului conservator datoria de a-și afirma din nou opoziția în contra regimului actual și de a propune măsurile, ce le crede nimerite pentru îndreptare.

«Dupăce guvernul liberal în formația sa precedentă dezechilibrase bugetul printr'o nejustificată sporire de lefuri și prin degrevări inoportune, compromițând totodată situația tezaurului prin cea mai nechibzuită emitere de bonuri, același guvern, în formația sa actuală, cade în exagerarea contrară și crede să ajungă la o stare economică și financiară normală numai prin reducerea cheltuielilor.

«Deja însă s'a dovedit zădărnicia unei asemenea oscilări dela un extrem la altul și încurând se va învedera pentru toți că adevărata îndreptare nu poate rezulta decât din utilizarea rațională a bogățiilor naturale ale țării, din romanierarea impozitelor și dintr'o reformă organică a administrațiilor publice, în scop de a le face mai economice și mai potrivite cu trebuințele poporului.

«Acesta a și fost programul political guvernului prezidat de d.

P. P. Carp. Și, deoarece în ședința Camerei dela 12 februarie a. e., prin atitudinea ostilă a câtorva persoane marcante din partidul conservator s'a distrus forma, deabia inaugurată, a fuziunii, subscrișii, foști membri ai ultimului guvern conservator, rămânând strâns uniți în gândul, care a predominat la formarea ministerului dela 7 iulie 1900, credem de a noastră datorie de a solicita din nou tot sprijinul elementelor conservatoare, pentru a lucra cu puteri împreunate la îmbunătățirea situației țării în înțelesul arătat.

«Constituind, cu adeziunea d-voastră, un club la București, organizând cluburi prin județe și stăruind în Parlament, prin intruniri publice și prin ziare întru răspândirea ideilor de reformă, în a căror înfăptuire vedem singura scăpare, avem credința că răspundem unei necesități actuale și reluăm buna tradiție a guvernelor conservatoare dela 1871 și dela 1888.

Semnați :

P. P. CARP, fost președinte de consiliu și ministru de finanțe.

C. OLĂNESCU, fost ministru de interne.

T. MAIORESCU, fost ministru de justiție.

N. FILIPESCU, fost ministru de domenii.

AL. MARGHILOMAN, fost ministru de externe.

I. C. GRĂDIȘTEANU, fost ministru de lucrări publice.

C. C. ARION, fost ministru de culte.

După această declarație ia cuvântul d-l N. Filipescu.

În urmă, mai vorbește d-l P. P. Carp, care rostește cu acest prilej o cuvântare clasică; e vrednică de citat din acest discurs partea finală, care este o pagină de maestru, unde se oglindește în toată simplitatea și sinceritatea strălunitele grupului junimist, de-a introduce în politică niște moravuri mai curate și mai sănătoase :

«Dar este vremea, domnilor, să contenim cu acest ideal al poftelor satisfăcute, este vremea să spunem că nu-l mai voim și aceasta constituie și o parte a activității noastre; este vremea să spunem că nu vrem să ajungem la putere făgăduind, pentru că, venind la putere, nu voim să dăm totul aceloră, cari n'au adus în schimb decât adeziuni zgomotoase, fără să fi probat nici meritele lor, nici munca lor, nici râvna lor pentru binele țării. Noi, pelângă chestiunea impozitelor, pelângă chestiunea financiară, pelângă chestiunea de organizare a acestei țări, ale diferitelor ramuri de administrație, cari să permită a aduce economii mari în țară, noi dorim a introduce în viața noastră politică niște moravuri mai sănătoase, mai moderne. Gândiți că n'ar fi ușor și pentru noi a zice: Totul pentru ai noștri! Ce este mai ușor? Gândiți că n'ar fi lesne, să mergem și noi să alergăm după adeziuni, să le promitem că avem să venim la putere, să ne înfuriem la ideia, că s'ar putea întâmpla ca Regele să nu ne cheme la putere, atunci când noi avem atâți de-ai noștri în jurul nostru? Gândiți, domnilor, că nu e ușor aceasta?

Dar pentru aceasta trebuie oare știință? Pentru aceasta trebuie oare muncă? Pentru aceasta trebuie oare sacrificii? Nu trebuie nimic; nu trebuie decât o doză oarecare de îndrăzneală.

«Și, dacă credeți cum că numai cu aceasta se poate face politică, atunci vă rog nu ne urmați pe noi. Dar știu că nu credeți. Mă uit în inima d-voastră și-mi inchipuiesc ce simțimânt de milă trebuie să aveți pentru acele naturi de condotieri, cari cred că politica nu este decât buget, că bugetul este o cetate ce trebuie asaltată și, odatăce suntem într'insa, să ne apărăm cu toate mijloacele până la ultima limită.

«Ei, domnilor, aceasta nu. Pentrucă dacă acest sistem se întrebuintează rând pe rând de liberali și de conservatori, atunci se naște convingerea politică în țară, că ocârmuirea țării nu aparține celui care merită, conducerea țării nu aparține celui ce gândește, ci aparține flămândului, care capătă din însăși flămânzia lui îndrăzneala fiarei sălbatică ca să atace pe alții.

Știu, domnilor, că nu e ușor de îndreptat năravul. Știu că, dacă se hotărăște cineva să facă ceeace voim noi să facem și ceeace am făcut, credem, până acum, se expune și la multe atacuri și la multe înfrângeri trecătoare. Dar am adâncea convingere că, mai târziu sau mai devreme, această idee sănătoasă, a însănătoșirii moravurilor noastre politice, a aducerii în capul afacerilor numai pe cei ce au muncit și au gândit, va fi biruitoare, și aceasta îmi dă speranța, că vom merge, cu toate greutățile, înainte și pot să vă zic: în semnul acesta avem să învingem; lăsați pe morți cu morții. Luați crucea și veniți după mine».

PUTEREA MORALĂ

DISCURS ROSTIT ÎN ÎNTRUNIREA DELA C. OLĂNESCU,
7 NOEMBRU 1901.

Domnilor,

Cred că chemarea, ce am avut onoarea a vă adresa, n'are nevoie de justificare. Mai curând ar trebui să ne dezvinovățim, că nu v'am adresat mai din vreme apelul nostru. Până astăzi, e drept, am rezistat la toate îndemnurile, de-a începe mai pripit o acțiune mai activă. Prin această șovăială poate că am suferit o pagubă. Să n'o regretăm, însă, căci ea izvorăște din scrupule de conștiință, pe cari orice om de inimă le pricepe.

După ultimele evenimente orice șovăire e inutilă. Și situațiunea e cu totul limpezită.

În ce privește situațiunea internă a partidului conservator, o putem lămuri printr'o simplă constatare de fapt. Și vă mărturisesc, că preferim să avem sarcina de a constata, decât răspunderea de a fi creat această situațiune.

Această constatare este următoarea : opera, săvârșită în iulie 1900 — dată pe care continuăm a o revendica pentru noi, ca o zi fericită pentru partidul conservator — s'a desființat acum în urmă și încă din ziua de 12 februarie 1901, zi care preferim să fie o dată glorioasă pentru alții, iar nu pentru noi.

S'a desfăcut atunci alcătuirea, prin care se contopise diferențele nuanțe ale partidului conservator și s'a desfăcut totodată organizarea și ierarhia, pe care o stabilisem.

În urma acestei desfaceri, în ce situațiune ne aflăm noi aceștia ?

Uniți sub șefia d-lui Carp ne aflăm laolaltă aceia cari în ziua de 12 februarie, am întrunit majoritatea partidului conservator, legalmente reprezentat în Parlament. Și aceasta ne autoriză să vorbim în numele acelei majorități.

Ne aflăm uniți în acelaș gând aceia, cari au avut onoarea a fi desemnați de unanimitatea partidului conservator pentru a reprezenta, la guvern, nu o fracțiune a partidului conservator, ci partidul conservator întregit. Și aceasta ne autoriză să năzuim a reprezenta, în viitor, partidul conservator în acest înțeles larg și înalt (aplauze).

Vedeți, domnilor, cât de clară apare situațiunea noastră. Tot atât de lămurit vă vom arăta îndrumarea, pe care trebuie să o dăm partidului nostru în viitor.

Partid conservator și partid de opoziție, linia noastră de purtare este trasă dela sine. Orice partid de opoziție se înalță pe greșelile adversarilor și pe meritele sale proprii. În ceea ce privește greșelile adversarilor, ne vom îndeplini datoria, de-a exercita un control ager asupra tuturilor actelor guvernului. Cenzura noastră va fi totdeauna potrivită cu greutatea greșelilor guvernului și cu sentimentul, pe care-l

avem, că putem substitui acțiunii guvernamentale o mai bună soluțiune.

Aceasta este singura opoziție folositoare țării ; și, în momentele grele. prin cari trecem, nu mai este interes al țării, care să se poată sacrifica intereselor de partid (aplauze ; strigăte : foarte bine !) și e singura opoziție înțeleaptă și inteligentă, căci e singura care, putând avea ecou, poate da și rezultate. Și cred că nu greșesc când afirm credința, că guvernul liberal va cădea sub loviturile noastre (aplauze).

Această opoziție o vom face, domnilor, fără șovăire și nici nu poate fi altfel. Nicio speranță a noastră nu se poate realiza fără înfrângerea guvernului și nu ne putem rădica decât pe ruinele guvernului actual.

Fac această declarație solemnă, pentruca să se ia act de dânsa, ca să ni se poată aminti chiar de ar trece ani la mijloc. Pe stricta păzire a acestei solemne făgădueli angajăm întreaga noastră cinste politică. Această declarație e che-zășuită de oameni, cari au dreptul să fie crezuți pe cuvânt, de oameni cari s'au jertfit pentru ideea conservatoare (aplauze).

Ideea conservatoare nu este o vorbă, nu este o improvi-zație, ideea conservatoare, cum ni se înfățișează azi, e rezultatul unei lungi elaborațiuni, în mintea acelor câțiva oa-meni de elită, ce au chemarea de a cugeta în numele unui partid politic. Ei bine, aci în rândurile noastre vedeți oa-meni cari, de 35 de ani au plămădit în mintea lor ideea con-servatoare și i-au întipărit pecetia mentalității lor. Și vreau să știu, dacă este o singură persoană, înafară de statul nostru major, care poate să revendice pentru dânsa o asemenea muncă intelectuală ? (aplauze).

Asemenea, vedeți aci oameni, cari s'au jertfit pentru ideea conservatoare ; vedeți aci colegi și de bancă ministerială și de bancă de acuzație ai lui Lascar Catargiu. Vedeți aci de pildă pe Teodor Rosetti, care ne prezidează, care la 1876 revendica onoarea de a fi dat în judecată alături de Lascar Catargiu (aplauze). Și dacă trec la cei mai tineri, găsim oa-meni—și permiteți-mi să mă prenumăr și eu printre aceștia —

cari au fost conservatori într'un timp, când erau conservatori numai pentrucă așa credeau, și credeau fără nicio speranță ! (aplauze).

Vă închipuiți dar, domnilor, ce sentiment trebuie să ne inspire unii oameni cari, deveniți în aceeași zi conservatori și miniștri, au cutezanța să se îndoiască de cuvântul nostru de cinste și să ne acuze pe noi, că suntem capabili de un târg de conștiință !

Nici nu le fac onoarea să le răspund : îi las judecății opiniei publice cinstite din această țară ! (Vii aprobări, aplauze).

V'am arătat, domnilor, ce va fi opoziția noastră. Vă ziceam însă totdeodată, că un partid trăește nu numai din greșelile adversarilor, dar se rădică și pe propriile sale merite. Inadevăr, vine un moment, când un partid e chemat la cârmă și când e dator să-și justifice pretențiunile prin altceva decât prin greșelile adversarilor. Pentru noi expresiunea « a lua puterea » are drept corelativ de a da ceva țării, de a-i da satisfacerea acelor aspirațiuni ce, în mod legitim, poate cere unui partid politic.

Ne vom sili să corespundem, și în această privință, așteptărilor partidului conservator.

Vom căuta să rădicăm și mai sus și să purificăm și mai mult, dacă se poate, idealul nostru. Ne vom sili să întinerim doctrina conservatoare, potrivit nevoilor timpului; vom căuta să rezolvăm problemele, cari vor solicita o dezlegare când vom fi la cârmă ; ne vom da silința să grupăm în jurul acestor idei elemente de elită, cari să fie o cheazășie că idealul nostru va fi realizat (aplauze). Astfel înțelegem să pregătim, încă de astăzi, viitorul guvern conservator, pentruca el să corespundă aspirațiunilor țării și trecutului glorios al partidului conservator (aplauze).

În jurul acestei idei vom întreprinde propagația noastră.

Propaganda e și ea un element indispensabil unui partid, dar propaganda cată să rămâe un element secundar, întrucât e numai vulgarizarea ideilor primordiale, cari constituiesc avutul sufletesc al unui partid politic.

Altminteri, când te agiți fără să știi pentruce, când nu știi pentruce și nu ai cu cine să realizezi ceea ce vroești, când agitația, înlocde a fi un mijloc, devine un scop, atunci această propagandă înjurul neantului, în folosul neființei, e izbită de sterilitate (aplauze).

Noi, domnilor, vom întreprinde propaganda în folosul ideilor de cari vă vorbiam și pe cari le vom expune în toate colturile țării. Vom întreprinde un apostolat în folosul ideilor noastre. Cred că acest cuvânt de apostolat e just, căci vom căuta să propovăduim credința noastră fără ură și fără patimă, călăuziți de povața evangelică a iertării greșelilor, iertând pe acei cari, după ce ne-au înșelat, se cred acum datori să ne defăimeze (aplauze).

Sunt convins că această operă de bine, această operă de pace, va atrage în cele din urmă toate acele elemente cari, mai presus de orice altă considerație, păstrează cultul ideii conservatoare (aplauze).

Sfârșind, permiteți-mi, domnilor, să vă dau un sfat: ideea de partid se alcătuește dintr'un complex de elemente; ea cuprinde pelângă o doctrină și niște tradiții și niște norme de purtare.

Una din normele de purtare ale partidului conservator, în toate împrejurările, fie față de adversari, fie mai ales în discuțiile lăuntrice ale partidului conservator, a fost demnitatea. Demnitatea să fie caracteristica campaniei noastre. Să păstrăm această demnitate, oricât am fi ispitiți de a ne pierde sângele rece și oricâte pagube am putea suferi prin rezerva noastră.

Fiți siguri că aceste pagube vor fi compensate prin alte câștiguri morale, căci să nu ne îndoim că, în țara aceasta, forța morală, iar nu forța materială biruiește (aplauze).

III.

ANTITEZA CONSERVATISMULUI

LA ÎNTRUNIREA DIN CRAIOVA.

Intrunirea dela d-l C. Olănescu, ținută într'un mediu restrâns, nu putea să rămâie însă singura: trebuia ca și publicul din restul țării să fie pus în cunoștință de împrejurările, cari stârniseră noua ruptură în sânul partidului conservator. Pentru lămurirea opiniei publice deci și pentru a intra în atingere cu păturile adânci ale cetățenilor, gruparea conservatoare desub conducerea d-lui P. P. Carp ia îndemnul unei serii de întruniri în țară, întruniri cari se țin pe rând, în orașele cele mai însemnate.

Întâia din acoste adunări are loc la Brăila, la o săptămână după intrunirea dela d-l C. Olănescu, în ziua de duminică, 14 octombrie 1901. La această întrunire, ținută sub președinția d-lui P. P. Carp, vorbește d-l T. Maiorescu și I. C. Grădișteanu.

E vrednică de citat, din cuvântarea d-lui T. Maiorescu, critica teoriilor emise la Iași de cealaltă grupare conservatoare, teorii privitoare la mijloacele, întrebuințate pentru propaganda electorală:

«Aici să mă ierte oratorul dela Iași, vorbele sale nu seamănă cu buna tradiție conservatoare, pe care se vede că n'o cunoaște. Să feriască dumnezeu partidul conservator, de-a urma un asemenea sfat. Ce sfat ne dă tacticianul conservator dela Iași?

«Ai noștri pentru ai noștri! Funcționarii dintr'alt partid, când vom veni noi, afară! Loc la buget numai pentru ai noștri. Pentru cari ai noștri? Pentru cei ce ni se înscriu în club cu 1 franc sau 2? Dar dacă se înscriu și mulți incapabili? Dar dacă se înscriu mișei? Dacă se vor înscrie lepădăturile din toate celelalte partide? Cu mirare și cu părere de rău am auzit acea vorbă, care poate fi semnalul unei demagogii, dar niciodată vorba unui conservator cuminte.

«Bugetul statului și al comunelor, toate funcțiunile publice sunt

ale interesului general și niciodată nu trebuie preconizată o formulă politică, în sensul de a face din viața publică o exploatare în interesul privat al partizanilor.

«O asemenea formulă ar duce partidul la rușine și statul la pieire».

La o săptămână după aceasta are loc, în ziua de duminică 21 octombrie 1901, a doua întrunire publică, la Craiova, în sala Barbu Ionescu. La această mare adunare iau parte numeroase delegații din mai toată Oltenia și anume din județele Mehedinți, Gorj, Romanați și Olt.

Cel dintâi, care deschide adunarea, este prințul Știrbei, care proclamă ca președinte al întrunirii pe d-l P. P. Carp. După președinte ia cuvântul d-l Nicolae Filipescu. În urmă, mai vorbește d-l P. Misir, apoi B. Delavrancea și la sfârșit însuși președintele întrunirii, d-l P. P. Carp.

Iată cuvântarea rostită cu acest prilej de d-l Nicolae Filipescu.

ANTITEZA CONSERVATISMULUI.

DISCURS ROSTIT LA INTRUNIREA DIN CRAIOVA, IN ZIUA DE 21 OCTOMBRE 1901.

Domnilor,

Iau cu sfieală cuvântul înaintea d-voastră, căci ași vrea mai întâi să fac o constatare, care constituie o laudă pentru d-voastră. Și n'ași vrea ca această laudă să treacă drept lingușire. Cred însă că vorbind în capitala Olteniei pot spune, fără a fi bănuit de nesinceritate, că vorbesc înaintea reprezentanților unei populațiuni, la care vârtoșia rasei noastre se afirmă mai cu putere decât aiurea (aplauze).

Spun aceasta, pentru că vroesc a face apel la această energie a d-voastră. Dar până atunci voi face apel la sentimentele d-voastră patriotice, ca împreună, în cuget curat, să cercetăm situațiunea țării, perspectivele sale de mărire sau de slăbire, față de celelalte state învecinate.

Domnilor, dintre țările balcanice sau dunărene, toate, afară de România, au perspectiva — ași putea zice siguranța — unei mărimi teritoriale, pe care o vor dobândi prin forța lucrurilor și lăsând ea timpul singur să lucreze pentru dân-

sele. Numai România nu are, pentru un timp oarecare, o asemenea perspectivă. De aici necesitatea pentru noi, ca toate elementele mării noastre viitoare să le căutăm în însăși politica noastră internă.

Dar nu numai că nu avem o asemenea perspectivă de mărire, dar încă ne vedem împresurați de primejdii de tot felul. Destinul a vrut ca să fim aruncați în acest colț al orientului, în această strâmtoare dintre Carpați și Dunăre, pe drumul tuturilor migrațiunilor, ce s'au scurs dinspre nord spre mările calde dela miazăzi. Astfel, dacă ne facem avantgarda acelor ce ar vrea să-și deschiză drum pe la noi, ne atragem vrăjmășia acelor ce nu pot vedea fără primejdie o zdruncinare a echilibrului balcanic. Dacă, dinpotrivă, opunem curentului o barieră, ne atragem o vrăjmășie cu atât mai înăsprită, cu cât e mai supărătoare împotrivirea noastră, întrucât suntem, tocmai pe drumul de trecere, ultimul inel al lanțului ce leagă Marea Nordului de Marea Neagră. Astfel, domnilor, o țară mică ca a noastră are de dus povara unui mare rol european, rol pe care nu-l poate susține decât cu prețul celor mai mari jertfe.

O ursită nemiloasă a voit ca, dupăce tot trecutul nostru n'a fost decât o luptă fără răgaz, dusă de un pumn de oameni aruncați pe o stâncă bătută de toate furtunile, să fim și azi amestecați în conflictele marilor puteri și amenințați de toate primejdiile.

Ei bine, domnilor, dacă e adevărat că trebuie să căutăm, cum ziceam, toate elementele mării noastre viitoare în însăși politica noastră internă, regimul nostru intern trebuie să fie determinat de acele foarte grele condițiuni, pe cari ni le impun situațiunea noastră geografică și menirea noastră istorică.

Sunt, domnilor, țări, cari nu au aceleași grele îndatoriri, față de ele înșile.

Se poate ca unele țări — și să vorbim numai de cele mici, cum este Belgia, de pildă — să-și apere existența națională fără mari sacrificii pentru întrețineri de armate numeroase, ci

numai prin echilibrul intereselor marilor puteri și printr'o neutralitate, care nu e numai o vorbă.

În așa condițiuni, se poate ca Belgia să-și întrebuinteze toate mijloacele numai pentru sporirea bunului traiu material al locuitorilor ei! Se poate ca, pelângă aceasta, ea să-și permită și luxul a tot felul de experiențe și, după-ace-a experimentat cu atâta succes, pe continent, regimul parlamentar, să facă și încercări de socialism, deocamdată numai în sfera municipală.

Se poate ca o țară ca Grecia, care n'are niciun vrăjmaș primejdios ci numai prieteni, ca o țară în folosul căreia mijloacele pelângă cei puternici toți poezii și artiștii îndrăgiți de clasicismul elin, să-și permită luxul unor lupte intestinale, cari pentru alții ar fi ucigătoare.

Se poate chiar ca ea să se riște în aventuri războinice fără nicio primejdie, căci, învingătoare sau învinsă, Europa nu sancționează decât câștigurile ei și nu permite încălcările necredincioșilor pe pământ creștin.

Acestea se pot pentru alții, nu însă pentru noi.

Pentru noi soarta a fost mai nemiloasă; și numai suferința la o lege mult mai grea și mult mai aspră poate fi scutul neatârării noastre (aplauze).

Ei bine, întorcând privirile noastre spre politica noastră internă, constatăm că dintre toate regimurile politice am ales pe acela tocmai care sacrifică mai mult interesele generale interesului de partid, sau unor interese străine de țară.

Spre mijlocul secolului trecut liberalismul economic vine de sacrifică unor idei umanitare clase întregi românești, spre pildă negustorimea și meseriașii. Liberalismul politic sacrifică totodată unei utopii atâtea forțe vii ale acestei țări. Numesc utopie acea iluzie, cu care s'au hrănit liberalii, cum că se poate face fericirea țării împrumutând numai formele exterioare ale legiuirilor străine, fără grijă de condițiunile în cari acele legiuiri pot să vieze la noi (aplauze).

Care este, după atâția ani, rezultatul acestei utopii? Vedem că întregă acea clădire de ficțiuni se reduce astăzi la un

simplicu decor și, în fața acestui decor, vedem desfășurându-se drept singură realitate, lupta învrăjbită dintre partidele politice, cari sunt neapărat una, dar numai una din condițiile regimului parlamentar. Și lupta aceasta e așa de învrăjbită, încât nu mai este raport între înăsprirea acestei vrăjmășii și intensitatea antagonismului de principii, care ar trebui singur să ne despartă.

În vălmășagul acestor lupte pare că nu mai auzim niciun glas mai senin decât zgomotul propriilor noastre agitațiuni și că nu zărim un ideal mai înalt decât izbânzile noastre de partid. Și aceste porniri nu sunt măcar cât de puțin înfrânte de-o opinie publică, de a cărei educare nu ne-am ocupat îndeostul. Astfel, fără un frâu care să ne împiedece să ne coborâm, fără un ideal care să ne răpiască, pare că prea adesea nu avem altă călăuză decât satisfacerea ambițiunei și prea adesea suntem ispitiți a transforma raporturile dintre cârmuitori și cârmuiți într'un târg: «Nouă, conducătorilor, dați-ne satisfacția ambițiunei noastre și noi vă vom da toate foloasele puterii» (bravo, aplauze).

Impingeți, domnilor, acest sistem la exces și veți vedea că, atunci, guvernul țarei n'ar mai fi decât exploatarea țarei, rând pe rând, când de unii când de alții (aplauze).

A fost chemarea partidului conservator ca, dela început, asociindu-se dealtminteri la opera de prefacere a instituțiilor noastre, să deștepte țara asupra primejdiilor unui atare sistem.

«Da — am zis — vrem și noi modernizarea instituțiilor noastre. Însă succesul transformării stă în înțeleapta și înceata evoluție, care ne va permite să facem totodată educația țarei. Da, vrem și noi forme politice nouă. Ne trebuie însă și forțe morale, cari să le susțină. Da, vrem să dăm și noi drepturi, dar ele trebuie să aibă drept corelativ și datorii».

Și când apoi s'a înfăptuit noul nostru regim politic, partidul conservator — a cărui menire este nu atât de a lua inițiativa reformelor îndrăznețe, ci de a face ca noile instituții să se potriviască cu realitatea vieții noastre de toate

zilele — partidul conservator a exercitat un control salutar asupra felului cum se puneau în practică noile instituții și asupra demagogiceii lor aplicații de cătră partidul liberal.

Acesta a fost rolul de căpetenie pe care, dela începutul erei constituționale, îl joacă partidul conservator. De treizeci de ani partidul conservator a protestat neconținut în contra acelei școale care, când partidul liberal era în opoziție, arunca spaima în țară, ca în timpurile lui C. A. Rosetti, când «nația era organizată pe căprării», iar la putere dădea țara «în exploatarea partizanilor», ca în vremurile de corupție dela 1888.

Acesta a fost rolul nostru, dela care o clipă nu ne-am abătut.

Astăzi, ca și acum 40 de ani, rămânem credincioși devisei lui Barbu Catargiu : *Totul pentru țară! Nimic pentru noi!* În această vorbă unii n'au văzut decât o frază de efect. Noi am văzut adevărul esențial, piatra unghiulară, pe care e rezemată toată doctrina conservatoare (aplauze).

O singură șovăire dela această linie de purtare am avut să constatăm, acum, când, ca un ecou al cuvintelor : *nimic pentru noi*, auzim răsunând la Iași lozinca : «*totul pentru ai noștri!*» (vii aprobări, aplauze).

Vă întreb, domnilor, dacă Barbu Catargiu ar apare azi în mijlocul nostru, necunoscând pe nimeni din generația noastră, și ar fi întrebat cine, un liberal sau un conservator, a putut rosti acele cuvinte la Iași, oare ar recunoaște pe fiii lui sufletești în acei ce pângăresc mândra deviză, ce el ne-a lăsat moștenire ?

Și aceștia nu numai se pretind conservatori, ci singurii conservatori. Ei pretind să-și însușiască toată gloria partidului conservator, al cărui trecut de treizeci de ani nu a fost decât un lung chin și un șir nesfârșit de jertfe pentru binele țării, și din acest chin unii vor astăzi să facă un instrument pentru satisfacerea ambițiilor și poftelor lor ! (aplauze).

Și pentruce această lepădare de tot ce e mai glorios în trecutul nostru politic ?

Pentru antemergătorii noștri vremurile erau mai grele și, totuși, n'au lăsat să se știrbiască nimic din mândria partidului nostru. Ei nu puteau fi încă pricepuți de toți. Ei erau bârbiți, atacați, izbiți de ostracism. Ei erau ținuți câte 12 ani departe de putere. Ei au gustat și amărăciunile dărilor în judecată și totuși nu s'au încovoiat. Iar astăzi, când poți să împaci și convingerile conservatoare și satisfacerea ambițiunei tale, astăzi tocmai să vii să faci asemenea capitulări de conștiință! Această purtare e cu atât mai culpabilă cu cât e mai inutilă, căci însemnează să capitulezi a doua zi după victorie! (aplauze).

Se vede, însă, că victoria noastră a fost prea mare și orice este prea mare și orice este prea mult nu e bine. Victoria ideii conservatoare în acești din urmă câțiva ani a fost strălucită, căci am dobândit-o nu prin concesii, ci prin simpla strălucire a adevărului, care a risipit toate prejudecățile ce întunecau mințile multora. Când, domnilor, victoria a venit ca să încunune cu o aureolă fruntea mai marilor noștri, acea lumină a atras în orbita ei multe elemente, până atunci refractare. Cât de mult ne-am bucurat de victoria, pe care am reputat-o! Nu ne-am dat însă seama că unii — foarte puțini, îmi place a o constata — au venit la noi numai pentru a zmulge una din razele acestei glorii, iar nu ca în timpurile grele, pe când ne erau vrăjmași, spre a ne da prinosul lor de sacrificii pentru o muncă obscură (aplauze).

Era să se întâmple, domnilor, cu victoria noastră, cece adeseori istoria ne-a arătat. Adeseori s'a întâmplat, că un popor învingător prin arme să fie, cu toată aparenta lui victorie, cucerit în mod pașnic de ideile, de moravurile poporului învins. Tot astfel cu o fracțiune a partidului conservator. Victoria la dânsa pare a fi a ideii conservatoare; dar aceasta nu-i decât o aparență.

Niciodată cuvântul de «conservator» nu s'a rostit cu mai multă gălăgie. Niciodată cultul formelor externe nu s'a păstrat cu o mai strălucită pompă, care în religie amintește epocile de necredință. Niciodată un ritual mai bogat n'a fost păzit

cu un mai mare bigotism, care și el exclude adesea sinceritatea. Potrivit acestui ritual, auzim mereu răsunând aceste cuvinte sacramentale: *steag! matcă!* Cu aceste vorbe se caută a se momi inteligențele subalterne, în cari idea nu poate pătrunde (aplauze). Astfel formele exterioare sunt păzite cu sfințenie. Ceeace însă a dispărut, este *ideea*, care singură justifică acele forme externe.

Un spirit nou pare a se infiltra și tinde a perverti ideea, care a făcut gloria partidului conservator. Deaceea acest spirit nou se manifestă în toate zilele prin declamațiuni gălăgioase de conservatism, a căror sinceritate e zilnic dezmințită prin fapte.

Iată câteva dovezi:

În ziua de 12 februarie trebuia să se hotărască despre rolul guvernamental al partidului conservator și despre unitatea partidului nostru.

Cunoașteți atitudinea celor ce fac atâta paradă de devotament. Ei ne-au spus că atitudinea lor a fost dictată mai întâi de interesele financiare ale țării. Apoi, la banchetul dela Iași, am avut altă versiune: interesele partidului i-au povățuit. În fine la banchetul din Craiova s'a spus tot adevărul.

Un om, pentru care am toată stima, dar pe care dela iulie 1900 nu-l mai recunosc — din cauza pasiunii, pe care o desfășoară față de foștii amici ai lui, pasiune pe care niciodată n'a arătat-o față de adversari — ne-a zis: *Știți pentru ce am răsturnat partidul conservator dela cârmă? Pentru că ne-a sărit pârtașul!!* Acesta e adevărul.

Nu mai avem nimic de adaos. Polemica lui 12 februarie e închisă cu acest cuvânt deciziv.

Apoi, iar le sare pârtașul și se duc la Iași spre a desface, cu deplină mulțumire și în numele intereselor conservatismului, ceea ce în numele acelorași interese uniseră cu un an înainte.

Subt înrîurirea acelorași înalte considerațiuni, ei adună elemente de tot soiul și subt înrîurirea acelor elemente la cari fac apel, ei ajung la proclamațiuni de principii ca acelea

dela Iași cu «ai noștri». Astfel, pe nesimțite, se ajunge la o politică, care e antiteza conservatismului.

Și cât de mult ar fi folosit acum țării păstrarea intactă a ideii conservatoare. Cât de mult i-ar fi folosit acele virtuți, de cari am dat în trecut probe, acel spirit de sacrificiu, care niciodată până azi nu dăduse greș și la care țara acum făcuse apel în momentele grele, ca niciodată, pe cari le străbatem.

Inadevăr, de mult n'a trecut țara prin mai grele împrejurări. V'am vorbit de deziluziile noastre politice.

Ne mai rămăsese însă încă o iluzie: credința în bogățiile inbelșugate ale acestei țări. Și această iluzie a dispărut astăzi în parte.

Dar această pagubă materială câte pagube morale nu aduce după sine. Creditul nostru în străinătate e atins. Vaza țării în afară micșorată. Cultura românească în Balcani slăbită. Armata noastră asemenea slăbită. Și când zic aceasta, nu mă îndoesc că armata oricând va ști să-și facă pedepplin datoria; zic numai că noi nu ne putem face deplin datoria către armată.

Și aceste slăbiciuni le constatăm, din nenorocire, tocmai când grave simptome externe ne dezvelesc atâtea primejdii. Peste graniță vedeți o stare de turburare, pe care cu greu oamenii de stat înțelepți o pot înfrâna. Mai departe vedem dezlănțuindu-se rivalități între puteri în jurul unor cestiuni dinastice. Aiurea, în Serbia Veche, incidentele de graniță se repetă pe fiecare zi. În fine, niciodată în Macedonia vrăjmășiile dintre naționalități n'au fost mai vii.

Ei bine, cine poate să afirme că în așa condițiuni una din aceste cestiuni nu va dezlănțui, în timpul cel mai apropiat, o criză în care se va juca existența țării? (aplauze).

În așa grele împrejurări nu trebuie să avem cu toții decât o singură grijă: grija de-a întrema situațiunea noastră economică și de a preface regimul nostru politic printr'o reformă morală.

Întremarea noastră financiară și economică s'a început cu economii și impozite. Ea trebuie urmărită mai departe, prin punerea în valoare a bogățiilor țării.

În privința părții dintâi ne-am explicat îndeustul. Vreau numai să nu se exploateze în socoteala noastră o eroare, anume că noi n'am fi partizanii economiilor! Noi, cei dintâi, am adus cea mai însemnată propunere de economii de realizat dintrodată, și anume 12 milioane. Mai aveam încă pentru 2 milioane propuneri de economii, de cari în parte s'a folosit guvernul actual. În total face 14 milioane.

Liberalii au împins economiile până la 18 milioane. Deosebirea între cele două bugete e de 4 milioane. Mai departe ca 18 milioane nu mai sunt economii, ci simple amânări de plăți, cari constituiesc expediente ce discreditează finanțele unui stat.

N'am combătut dar economiile, am combătut ceea ce nu e economie. N'am găsit dar că economiile adevărate sunt prea mari, ci că formula financiară numai cu economiile e prea strâmtă.

În această formulă trebuie să încapă toate mijloacele de îndreptare a situației noastre financiare și economice și în primul rând trebuie să așezăm, ca punct de program, punerea în valoare a bogățiilor țării (aplauze).

Alături de aceasta, ne trebuie o reformă a regimului nostru politic, menită a curma acel desfrâu politic, care risipește banul public și sleiește forțele cele mai vii ale acestei țări.

Aceasta, domnilor, este reforma fundamentală.

Poate să fie interesant să deșteptăm și alte controverse, să ne deosebim mai mult sau mai puțin în privința intervenției statului sau a neintervenției lui, să fim mai mult sau mai puțin pentru centralizare, sau pentru descentralizare. Pot unii să se gândiască să mai reformeze pentru a zecea oară comuna și județul — și am auzit, că aceasta ar fi intențiunea guvernului — pot alții să creadă, că este momentul oportun pentru a face o reformă electorală. De 30 de ani se face fericirea țării cu reformarea comunei, a județului și a legii electorale, fie pentru Parlament, fie pentru consiliile comunale, ori județene (aplauze).

Reforma esențială însă este aceea, care va pune capăt acelu

desfrâu politic, care desparte România de lumea occidentală, care ne-a adus în starea în care ne aflăm astăzi și care poate să compromită viitorul acestei țări.

Știu, domnilor, că încontra acestei propuneri se rădică o critică, care la unii ia chiar caracterul unei obiecțiuni constituționale. Se zice că pentru săvârșirea unei atari opere trebuie să ajungi la putere ; casă ajungi la putere trebuie să ai numărul ; casă ai numărul, trebuie să uzezi tocmai de acele mijloace, pe cari vrei să le distrugi. Astfel ne-am întoarce într'un cerc vișios, fără speranță de îndreptare (aplauze).

Ei bine, domnilor, protestez ! Nu-i adevărat, că nu se ajunge decât prin număr la putere ; întreaga noastră istorie constituțională dovedește contrariul. Niciodată un partid politic n'a ajuns numai prin număr la putere ! Al doilea, i-o ofensă gratuită de a pretinde, că partizanii nu se pot dobândi decât prin mijloace reprobabile. Infine, nu pot admite că prețul puterei ar fi practicarea unei politici imorale (aplauze).

Noi, domnilor, lepădând orice alt mijloc de convingere, facem apel la concursul d-voastră dezinteresat. Știu, că vorbele noastre nu pot avea deodată un succes deplin ; știu că discursurile noastre, ca toate discursurile, nu lasă decât o impresie fugarnică. Ce greutate vreți să aibă cuvântul vorbit, când e combătut de atâtea alte înrâuriri ? El cântărește desigur mai puțin în cumpănă decât toată acea moștenire, pe care o purtăm pe umerii noștri, moștenire de prejudecăți, de interese, de legături personale, care ne înlănțuiește de-o stare de lucruri, pe care în adâncul inimei noastre adeseori o condamnăm.

Cred însă — și deaceea am zis că vreau să fac apel la energia d-voastră — cred că sunteți în stare a face acea opinteală, de care sunt capabile popoarele ce au vitalitate într'însele, chiar când sunt pe povârnișul ce duce la pieire. Ziceți-vă, că interesele cele mai mari ale țării pot fi primejduite, dacă urmăm calea pe care am apucat-o. Și dacă credeți, că politica noastră constituie o serioasă sfortare de-a ieși din fâgașul cel rău, dacă sunteți, în momentul de față, convinși că drumul

ce vă arătam e calea mântuirii, atunci vă cerem ca, înlocde aplauze, să ne dați o făgăduială.

Să ne făgăduiți că, întorcându-vă la d-voastră acasă și coborându-vă înlăuntrul conștiinței d-voastră, să vă ziceți: «Intrucât credem că politica ce ni s'a expus este cuadevărat singura mântuitoare pentru țară, vom rămâne soldați credincioși ai acelei politici». Și, atunci, piară interesele personale, piară prietenii, piară toate prejudecățile! Fie numai ceea ce e drept și util țării (aplauze).

Noi, domnilor, orice s'ar întâmpla, de vom fi învingători sau învinși — cestiunea puterii importă puțin unei asemenea politici — nu vom șovăi. Lepădăm toate mijloacele, obișnuite odioară, pentru dobândirea succeselor politice. Luăm în mână un steag neprihănit și pășim înainte cu ochii ațintiți spre un ideal. Dacă povara va fi prea grea și ne va dobori, dacă privirile noastre sunt prea sus ațintite, încât să nu vedem piedicile ce ne vor sta în cale, puțin importă! Chiar și înfrângerea noastră n'ar putea fi decât glorioasă și roditoare! Incredzători însă în vitalitatea acestei țări, avem convingerea că ceea ce unii cred imposibil se va realiza. Credem că victoria va fi a noastră și, atunci, acea victorie nu va fi numai izbânda unui partid politic, ci izbânda noastră, ca partid, va fi punctul de plecare al unei ere de înălțare pentru România! (aplauze ov ții).

IV.

POLITICA ECONOMIILOR.

LA ÎNTRUNIREA DELA DACIA.

După Craiova are loc, peste o săptămână, a treia mare întrunire la Iași. în ziua de duminică 28 octombrie 1901, la ora I după amiazi, în sala Pastia, întrunire care fusese precedată de o consfătuire la club la ora 11 dimineața. Adunarea, la care iau parte delegații din toate județele Moldovei, se deschide sub președinția lui Dim. Rosetti, după care iau cuvântul d-l Matei Cantacuzino, C. C. Arion, Al. Marghiloman, B. Delavrancea, P. P. Carp și T. Maiorescu.

Dintre discursurile, rostite de vorbitorii de mai sus, merită o luare-aminte deosebită chestiunile atinse de d-l Matei Cantacuzino și P. P. Carp.

Vorbind de rolul precumpănitor, ce Iașii au jucat totdeauna în mișcarea politică și culturală a țării, vorbitorul lămurește astfel rolul acesta — și caracteristica dată aici nu este numai cea mai poetică, dar și singura adevărată și, totodată, de-o adâncă intuiție :

«Iașul este un centru cultural. Dar mai este ceva. Mi se pare — și-mi veți ierta, domnilor, această notă de lirism ieșean — mi se pare că viața noastră, mai liniștită decât aiurea, dându-ne mai mult timp de gândire și de reculegere, gândurile noastre se însuflețesc și se înalță sub înrâurirea binefăcătoare a farmecului deosebit de pătrunzător al naturei ce ne înconjoară. Care dintre noi, stând câteodată absorbit în privirea câmpurilor noastre frumoase, a dealurilor încate în lumina atât de desmierdătoare a cerului nostru, nu a simțit, oarecum, o legătură mai intimă, mai duioasă cu țara, nu și-a zis : «Frumoasă e țara noastră, sărmana !..» și nu și-a luat cătră sine însuși hotărârea de a-și îndrepta viața și munca într-o îndrumare mai prielnică binelui țării.»

Din discursul d-lui P. P. Carp e vrednic de notat — pentru istoria politică a țării noastre, pentru cunoașterea eforturilor, menite să întroneze mai multă dreptate și mai multă cinste în moravurile politice dela noi — acea parte, unde, ca și în cuvântarea d-lui T. Maiorescu dela întrunirea din Brăila, cu două săptămâni mai înainte, se critică sistemul de propagandă electorală, practicat de partidele protivnice :

«Multe din elementele, cari ne sprijinesc, ne ajutau, dar cu gândul că acest concurs le va fi răsplătit. Ei bine, ținem s'o declarăm, pe când suntem încă în opoziție — și voim, prin aceasta, să ne deosebim de liberali — că nu pricepem ca, venind la putere, să turburăm, pentru a răsplăti o clientelă politică, situațiile dobândite prin muncă și merit de slujitorii statului».

Peste două săptămâni are loc o nouă întrunire în capitală. Adunarea se ține în ziua de duminică 11 noiembrie 1901 ora 2 după amiază, la Dacia, sub președinția d-lui C. Olănescu. Cel dintâi, care ia cuvântul, este profesorul D. Laurian. Oratorul se ocupă în primul rând de aceeași gravă chestiune, a recrutării partizanilor, chestiune rădicată cu atâta hotărâre și onestitate de d-l T. Maiorescu la Brăila, cât și de d-l P. P. Carp la Iași și face, în această privință, declarații la fel.

După D. Laurian, mai vorbește d-l Nicolae Filipescu, apoi d-l B. Delavrancea, T. Maiorescu și la urmă P. P. Carp.

Iată cuvântarea, rostită la această întrunire de d-l N. Filipescu.

POLITICA ECONOMIILOR.

DISCURS ȚINUT LA ÎNTRUNIREA DELA DACIA ÎN ZIUA DE 11 NOEMBRIE 1901.

Domnilor,

Văd aici multe persoane, cari au fost față la prima întrunire ce am ținut la d-l Olănescu. În acea consfătuire am pus bazele unei organizații.

Astăzi v'am chemat la o întrunire publică, unde puteți măsura drumul parcurs și să prețuiți rezultatele dobândite. Intr'o consfătuire intimă, ca acea de acum două luni, era firesc să ne ocupăm mai ales de chestiuni de organizație interioară ale partidului nostru.

Intr'o întrunire publică ca cea de azi, e firesc ca chestiunile de interes obștesc să aibă precădere asupra chestiunilor lăuntrice ale partidului conservator.

Dealtmîntrelea în cursul acestei săptămâni guvernul a vorbit. El a expus politica sa și-a atacat politica noastră financiară. Îi suntem datori un răspuns și suntem datori tot

deodată să arătăm obiecțiunile noastre față de politica lui financiară.

Domnilor, trebuie să constat că azi încă grija care stăpânește toate spiritele e aceea, care privește situațiunea noastră economică și financiară. Din cele două probleme, cea economică și cea financiară, chestiunea financiară e singura care pare a exista pentru guvern. In ordinea financiară punctul de vedere bugetar este singurul care preocupă pe guvern și în această privință singurul leac, pe care-l oferă guvernul, e reducerea cheltuielilor.

Această politică ne pare nouă prea îngustă și de aceea domnilor, permiteți-mi să cercetez, înaintea domniilor voastre, politica financiară care rezultă din bugetul guvernului actual.

Domnilor, singura caracteristică a acestui buget este o reducere de 25 milioane la cheltuieli, reducere pe care guvernul o prezintă totodată ca o economie de 25 milioane, Ei bine, aceasta nu e adevărat. A făcut guvernul 18 până la 19 milioane economii, da. Dela 19 milioane înainte însă, cele 6 milioane, cari covârșesc cifra de 19 milioane, nu sunt economii. Aceste 6 milioane reprezintă amânări de plată; ele reprezintă un gol în buget, care se acoperă cu rezervele de material ale diferitelor administrații; ele reprezintă pagubele rezultând din neîntreținerea la timp a materialului. Noi dar nu putem privi aceste expediente culpabile ca un mijloc laudabil de însănătoșire a finanțelor noastre.

Permiteți-mi, domnilor, spre a vă exprima întreaga mea gândire, o digresiune. Situația noastră financiară suferă de apă-sarea unei datorii publice exagerate. Această datorie publică este exagerată mai ales prin aceea, că o parte dintr'însa n'are o contraparte în lucrări existente. 450 milioane au fost întrebuințate pentru acoperiri de deficite, fie difiците fățișe, fie deficite oculte. Ca să vă arăt ce înțeleg prin deficite oculte, vă voi da câteva exemple, cari se găsesc cu atât belșug în bugetele celor 3 ani cari au precedat criza, care a izbucnit în 1899.

In acel period am văzut bugete echilibrate cu tot felul

de expediente, care îngreunează răspunderea față de criza actuală a autorilor acelor bugete.

Am văzut bugetul veniturilor alimentat cu disponibilitățile ce se aflau în diferite case ale Statului, create pentru o mai bună gestiune a finanțelor noastre.

La cheltuieli se făceau reduceri, ce creau goluri, acoperite cu materialele ce se găseau în ființă, în depozitele armatei sau a celorlalte administrații.

Eibine, domnilor, când în criza actuală ne-am putut da seama de reala noastră situație financiară, ne-am spus că prima reformă ce înainte de toate avem de realizat este de-a introduce sinceritatea în gestiunea noastră financiară (aplauze).

Așa fiind, nu putem considera ca un mijloc de însănătoșire a finanțelor noastre acea economie de 6 milioane, de care vă vorbiam, care reprezintă un expedient culpabil, care nu poate decât să discrediteze finanțele noastre.

Așa dar, domnilor, nu 25 milioane economii, ci 19 milioane.

Permiteți-mi să analizez și această din urmă cifră. Guvernul prezidat de d. Carp a realizat 12 milioane economii. Pe lângă aceasta aveam proiecte încă pentru două milioane economii, proiecte cari în parte au fost cunoscute de urmașii noștri. Dar nici aceasta nu era ultimul nostru cuvânt. Și dovada e că am introdus în comisiunea bugetară toate elementele cari propovăduiau o politică de economii și, între alții, pe cei mai autorizați reprezentanți ai partidului liberal, gata fiind noi a primi, precum am declarat-o, toate economiile cari nu dezorganizează. Dar să zicem că am fi realizat numai 14 milioane economii. Ei bine, domnilor, întrucât cei ce ne-au precedat au realizat 5 milioane economii, întrucât cei ce ne-au urmat au realizat alte 5 milioane economii, putem să arătăm cu mândrie aceste 14 milioane, cari reprezintă partea noastră de contribuție la opera de economii.

Această cifră nici un guvern n'a atins-o. Rămâne ca să cercetăm partea de contribuție, proprie guvernului d-lui Sturza, adică cele 5 milioane dela 14 la 19 milioane.

Mai întâi, o bună parte din aceste țifre dezvălește râvna

lăudabilă a guvernului, de-a îmbunătăți situația financiară prin economii. Dar această țifără de 6 milioane deșteaptă din parte-ne și câteva critici.

Mai întâi, prețuim că unele din aceste economii au fost neînțelepte și exagerate, dovadă că însuși guvernul a trebuit să revie asupra unora din ele. Dar apoi sunt unele economii cari, fără a folosi bugetului, păgubesc foarte simțitor situației noastre economice. E aci o cestiune de principiu, asupra căreia voesc să mă întind mai pe larg.

Ca să-mi deslușesc mai bine gândirea, voiu da o pildă de economii de felul acesta, luată din bugetul unei administrații, pe care o cunosc mai de aproape, anume din administrația ministerului domeniilor.

Vă voiu spune că principala direcțiune a ministerului domeniilor, aceea a agriculturii, care privește ramura de activitate economică cea mai importantă pentru țara noastră, reprezintă în bugetul actual, dacă balanțezi veniturile cu cheltuielile, un sacrificiu de 72.000 lei.

Acesta e sacrificiul, pe care țara îl face pentru agricultura noastră, pentru întreținerea atât a administrației centrale cât și a administrației exterioare, ca școale, ferme, pepiniere, subvenții, etc.

Ei bine, fiind dată concepțiunea noastră, găsesc această țifără derizorie. Fiind dată însă concepția guvernului actual, mă mir de ce nu s'au redus și aceste 72.000 lei!

Dar, s'ar putea merge și mai departe: s'ar putea desființa cu desăvârșire ministerul domeniilor! Ministerul domeniilor are două meniri: una, de-a administra bunurile Statului. Aceasta e neapărat nevoie să se facă și aceasta s'ar putea face printr'o modestă regie. O altă menire a acestui minister e de a da avânt situațiunei noastre economice. La acest rol mai impalpabil al ministerului domeniilor se poate renunța, și alocațiunile bugetare, ce se referă la dânsul, se pot suprima fără ca mecanismul Statului să fie zdruncinat.

În acest mod se poate desființa departamentul domeniilor, fără ca, aparent, să ne resimțim de aceasta. Trenurile vor

continua și fără de aceasta să circule pe liniile ferate ; justiția va urma să fie distribuită ca până aci ; paza ordinii publice se va face ca în trecut ; liceele și gimnaziile vor continua să producă pe lângă unele elemente bune și o sumă de de-clasați. Nu se va simți un gol în activitatea noastră publică și cu toate acestea un factor esențial, care lucrează pe nesimțite la prosperitatea noastră economică, ar dispărea (aplauze).

Ei bine, domnilor, noi socotim că zdruncinarea bugetului, în acele părți ale lui, cari pot da avânt dezvoltării noastre economice, este cu deosebire culpabilă în împrejurările actuale. Astăzi criza economică trece cu mult deasupra crizei financiare. Criza financiară nu mai e decât rezultatul crizei economice. Ne aflăm în una din acele crize, al căror mecanism e azi atât de bine deslușit de economiști, într'una din acele crize, a căror repercuciune se face pe buget în așa mod în cât bugetele cele mai solid echilibrate, în aparență, se soldează în modul cel mai neașteptat cu deficite, precum în epocile de prosperitate bugetele cele mai rău echilibrate dezminț toate prevederile, prin îngrămădirea cea mai ne-verosimilă a excedentelor peste excedente.

În treacăt dar fie-mi permis a spune, că nu se cade să se osândiască cu prea multă asprime neprevăderea oamenilor noștri de finanțe din toate partidele, întrucât calculele lor, ca și ale atâtor însemnați financieri din străinătate, n'au putut fi ferite de surprizele incalculabile ale crizei economice.

Dar, ca să vă dovedesc și mai bine importanța crizei economice actuale, față de criza financiară, voi face o foarte scurtă comparație între bugetul actual și bugetul 1898—99.

Bugetul 1898—99 se distinge prin aceea, că era un buget rău într'o situație economică bună. Cum că el înfățișa mult mai puțină soliditate ca cel actual, o puteți vedea prin aceea că, la cheltuieli, el era mai umflat decât bugetul actual cu 5 milioane, iar la venituri el suferia de o lipsă de 35 milioane, resurse nouă cari s'au introdus de atunci în alcătuirea noastră bugetară.

Așa dar, bugetul 1898 — 99 se afla cu circa 40 de mi-

lioane mai prejos decât bugetul actual și cu toate acestea bugetul 1898—99 se soldase cu un excedent care, dacă mi-aduc bine aminte, este de 12 milioane; pe când bugetul actual amenință să se încheie cu un deficit.

Aceasta vă dovedește slăbiciunea, ce rezultă pentru bugetul actual din situația economică.

Este dar inadmisibil se te ocupi numai de punctul de vedere financiar și să-ți dai toate silințele numai pentru a face și preface bugetul, fără să vrei să te ocupi totdeodată și de situațiunea economică (aplauze puternice).

A izola bugetul în afară de situațiunea economică, dovedește numai o lipsă de pătrundere. Dar este o greșală neiertată ca să mergi și mai departe și să te servești de buget ca mijloc de apăsare a situațiunei economice (aplauze).

Un buget poate fi un stimulent al situației economice; el poate fi și un instrument de depresiune economică și acest caracter îl are, prin unele din economiile sale, bugetul actual.

Este o greșală politică aceea, care socotește că un buget se poate îmbogăți prin sărăcia țării, (aplauze furtunoase), și că singurul mijloc de lecuire al situațiunei actuale trebuie să fie această rețetă că: reducând un milion la cheltuieli vei avea neapărat și un milion disponibil la venituri. Aceasta e absolut fals (aplauze).

Cum că politica generală și chiar și politica financiară a guvernului are acest caracter deprimant pentru situația noastră economică, o voiu dovedi și prin actele guvernului și prin acțiunea lui.

Ca acte ale guvernului vă citez mai întâi însuși bugetul, bugetul cu acel caracter ce am arătat și asupra căruia, deaceea, nu mai stărui. Un al doilea act al guvernului, ce voesc a releva, este convenția cu Banca Națională. Banca Națională deja reprezintă un instrument de credit inferior celorlalte instituții similare din alte țări. Ei bine, guvernul socotește că e înțelept a se prelungi această stare de lucruri până în 1930, încât să ne puie, timp de treizeci de ani, într-o situație absolut inferioară rivalilor noștri (aprobări). Dar

guvernul crede că-i e permis să concedeze prelungirea monopolului și în mod gratuit. Primul ministru a declarat în Parlament, că nu Banca Națională a cerut prelungirea monopolului și că i-a dat-o pedesupra, fără să i se fi cerut. O pildă de prelungire de privilegiu de felul acesta nu veți găsi în istoria oricărei bănci de emisiune din Europa. Nu e permis să concedezi gratis un monopol, care reprezintă o valoare, precum nu i-ar fi îngăduit guvernului să dea un domeniu gratis în exploatarea amicilor lui (aplauze).

Privilegiul Băncii Franței n'a fost reînnoit, acum în urmă, decât după ce s'a reorganizat această instituție pe baze moderne și după ce Banca a convenit să dea mai multe zecimi de milioane, fără nicio dobândă, creditului agricol. Dacă Banca Națională înadevăr nu ține la acea prelungire de privilegiu, noi pe ea îi putem oferi milioane, cari ar putea folosi, de pildă, pentru a coborî dobânda capitalului întrebunțat în agricultură.

Guvernul a cedat gratis monopolul. Aceasta e politica lui economică, când știut este că lânzezeala noastră economică se datorește, în primul rând, lipsei de capital și de credit.

Preocupați de această împrejurare, noi ne-am îngrijit să constituim și pe altă cale capital românesc.

Am pus, printr'un proiect de lege, bazele unei noi organizații a cooperativelor, în special a cooperativelor de credit. Aceste instituții au făcut prosperitatea unei țări ca Italia și socotim că la noi ele ar putea să contribuie mai mult ca orice alt mijloc să constituie — prin acele mici și periodice vărsăminte, cu cari băncile populare se alimentează — sâmburele capitalului nostru național. Guvernul a lăsat această chestiune în afară de preocupările sale. Eu nu pretind, negreșit, ca guvernul să-și însușiască proiectele noastre. Țin însă să pun în lumină indiferența guvernului față de unele preocupări ale noastre.

Dacă, dela acest factor economic, care se chiamă capitalul, trec la condițiile de producție la noi, constat și, în această direcție, o absolută lânzeze din partea guvernului. Se zice

că țara noastră este o țară agricolă în adevăratul înțeles al cuvântului ; e o țară de cereale, e o țară care produce grâu și porumb. Când nu se face grâu, cei bogați sărăcesc, când nu se face porumb, cei săraci mor de foame ! (aplauze).

Leacul în contra acestei stări de lucruri nu se poate găsi în acele expediente, de cari auzim adesea vorbindu-se, cum de pildă pătule de rezervă și altele, ci numai în o mai normală activitate agricolă, care și-ar echilibra mai bine resursele și ar limita mai mult riscurile prin variațiunea culturilor și multiplicarea izvoarelor de venit.

Una din cele mai principale ramuri de activitate agricolă, care lipsește la noi, este *creșterea vitelor*.

Fără economia vitelor o agricultură mai bună nu se poate și, în condițiunile în cari se face agricultura în Moldova, creșterea vitelor e indispensabilă. Ei bine, noi ne-am preocupat de această chestiune și întrucât întâmpinăm atâtea dificultăți pentru exportul vitelor noastre, ne-am gândit, fără să renunțăm la celelalte debușeuri pentru vitele noastre, să găsim debușeuri pentru carnea noastră. S'au făcut lucrări în această privință. Intr'un raport, care se află la minister, se arată un program de lucrări premergătoare ce trebuesc făcute spre a se desluși chestiunea. Aceasta n'ar costa decât 100 de mii de franci. Nici în această privință nimic : absolută lăncezeală.

Ei bine, această chestiune trebuie absolut limpezită, nu numai prin calcule de biurou, ci prin export de carne, înainte de epoca reînoirii convențiunilor comerciale, ca să știm la ce putem și la ce nu putem renunța.

Domnilor, țin cu tot dinadinsul să nu credeți că, dacă combat politica economică a guvernului, vreau să fac procesul d-lui ministru de domenii.

Privesc ca unul din cele mai nenorocite obiceiuri ale vieții noastre publice, ca un ministru să desfacă tot ce a făcut predecesorul său, și tot așa de urâcios este ca un fost ministru să atace îndeosebi actele ministrului, care i-a luat locul (aplauze). Prin urmare, pe cât se poate, m'ași abține

să atac pe d-l ministru al domeniilor, chiar dacă aş avea te-meiu de a-l combate, dar declar că n'am niciun|cuvânt ca să pui la îndoială bunavoinţa a titularului departamentului agriculturii, care recunosc că nu poate face altfel, fiind dată politica generală a guvernului.

O altă alocaţie, care era prevăzută în bugetul nostru, avea în vedere de a da avânt unei industrii, care putea să se cifreze la 10 milioane anual, după spusa unui actual ministru, şi ţindea să dea proprietarilor noştri de podgorii, prin exportul fructelor lor, un venit mai rentabil decât prin extragerea ţuiceii din prune.

Era vorba de-o industrie care, în ţări vecine, s'a putut improviza cu foarte modeste ajutoare şi în foarte scurt timp; prevăzusem o alocaţie bugetară de abia 100.000 lei. Această ţifără iarăşi s'a şters. Ei bine, ştergerea unor asemenea ţifre dovedeşte nu îndărătnicia noastră faţă de politica de economii, ci o altă concepţie economică.

Domnilor, dacă dela partea agricolă trecem la partea industrială, constatăm un curent îmbucurător, care stăruieşte într-o îndruma noile generaţii spre meserii.

Dar, afară de afirmarea teoretică a acestei tendinţe, nu constatăm să se fi făcut un alt pas în această direcţie. Şi totuşi am fost puşi în mişcare de cătră meseriaşi, cu această cestiune, care cere o dezlegare.

Aci vreau să aduc un omagiu, fără a linguşi pe nimeni, meseriaşilor, ale căror pretenţiuni au fost în genere cum-pătate. Ei au primit, cu voie bună, un proiect de lege, care îi supunea la foarte grele condiţiuni şi de pe urma căruia învăţarea meşteşugului s'ar putea face pe cale de ucenicie, fără sacrificii din partea statului. Totodată ei se învoiau cu plata unor cotizaţii pentru întreţinerea şcolilor complimen-tare de meserii.

Ce face însă guvernul pentru meseriaşi?

În fierberea, care a cuprins această lume a muncitorilor meşteşugari cari suferă de criză mai mult decât alţii, gu-vernul nici nu vine măcar să spună că meseriaşii pot spera

ceva, ori să-și ia nădejdea. El nu spune măcar că vrea să facă ce am voit și noi, ori că vrea să facă altceva, ori că nu vrea să facă nimic (aplauze).

La guvern, ne-am mai propus să punem în valoare unele din bogățiile acestei țări, cum de pildă pădurile. Și nu ne gândiam numai să scoatem 15 milioane pentru tezaur din vinderea arborilor, cari se usucă. Știam că dacă statul încasează 15 milioane de lei, aceia cari au cumpărat arborii vor trebui să cheltuiască cel puțin 25 de milioane, pentru transport pe căile noastre ferate, pentru lucru și salarii. Dar ne mai gândiam că prin această exploatare se vor crea industriile anexe ale lemnului. Mai cugetam că acele mari masive de păduri, din cari unele au o întindere de peste 100.000 de hectare, să fie puse în exploatare printr'o pricepută și largă aplicare a legii drumurilor de fier de interes privat, combinată cu scoaterea în exploatare, pe termen lung, a acelor păduri (aplauze).

Aci nu numai că nu se face nimic, dar ne este dat să vedem că o concesiune de drum de fier, acordată în toată regula, definitiv acordată de guvernul nostru, nu poate fi pusă în aplicare din cauza împotrivirii arbitrare a guvernului, care astfel aruncă discreditul asupra reputației noastre în străinătate (aplauze).

Ce am vrut să facem cu lemnele, am vrut să facem și cu petrolul. Socotim că această bogăție nu poate să lănceziască și, înainte de retragerea noastră, intrasem, în străinătate, în ultima fază a negocierilor, pentru a se da o soluție acestei chestiuni.

Neapărat, nu pretindem ca guvernul să primiască soluția noastră.

Dar o soluție se impune. În starea de strâmtorare economică în care ne aflăm, o bună soluție, în această privință, ar fi de natură a ușura foarte mult suferințele populației noastre. Noi știam că prin punerea în exploatare a minelor noastre petrolifere nu numai statul va lua cele zece milioane, de cari s'a vorbit și partea lui din beneficiul brut

al exploatărei, dar că va trebui să se cheltuiască zecimi de milioane în această industrie, milioane cari ar fi venit să învioreze situațiunea noastră economică.

Ni s'a părut că obiecțiunile, ce s'au făcut în această privință în contra capitalului străin, nu sunt întemeiate, căci industria petroliferă este din acelea ce nu reușesc decât atunci când sunt concentrate în câteva mâni și când se poate dispune de mari capitaluri.

Credeam dar, că e util țării să pornim exploatarea intensivă a subsolului nostru, punând în mișcare un mare capital circulant, care ne-ar fi scos din piroteala economică în care ne aflăm, și credeam că e satisfăcător să dobândim 10 ori 12 la sută din produsul brut al minelor. Această redevență este aceea, pe care-o obțin producătorii de petrol în Statele-Unite.

Ni se părea că e mai bine să avem o bună plată a petrolului, care zace azi improductiv în pământ, să avem ca Americanii 10 ori 12 la sută din producțiunea brută a petrolului, decât să ne zvârcolim într'o situație ca cea de azi, când casele se vând cu 40—50 la sută scădere (*vi aprobări*) și se cumpără negreșit de cei ce au capitaluri, cari mai adesea sunt străini. Credeam că era bine să producem cea mișcare de afaceri, care ar fi venit să stimuleze activitatea noastră economică, înloc de a lâncezi într'o situație, care face pe lumea muncitoare să treacă prin niște zbuciumări prea grele de îndurat (aplauze).

Incheierea, domnilor, este că ne pare că guvernul urmează o politică financiară strâmtă și o politică economică depri-mantă. Acestea sunt singurele rezultate, pe cari le putea da formula guvernului: «*Numai economii!*» Acestei politici am opus o politică, pe care o credem superioară și care se rezuma în aceste trei cuvinte: «*Și economii și mijloace noi și punere în valoare a bogățiilor țării!*» (aplauze).

Domnilor, această politică pe care văd că d-voastră o aprobați a avut și aprobarea unanimității Camerei precedente, în

prima zi când d-l Carp, ca prim-ministru, a expus planul său financiar Parlamentului.

E dar straniu lucru, ca tocmai astăzi, în opoziție, când la ordinea zilei este programul guvernului, nu al nostru, să se formuleze, de către unii conservatori, în contra acelei politici, pe care-au aprobat-o și au aplaudat-o acum un an, niște critici atât de pătimase, încât dezvelesc o stare patologică, care merită luarea noastră aminte (ilaritate, aplauze). Nu voesc să revin asupra împrejurărilor, cari au creat această stare de spirit.

Știți cum la 12 februarie s'a răsturnat partidul conservator dela cârmă, declarându-se că s'a săvârșit un act mare, căci s'a scăpat popularitatea partidului conservator. Mai în urmă se dă acel banchet de provocare dela Iași, care produce noi sfâșieri în sânul partidului conservator, declarând iarăși că s'a săvârșit un act măreț.

Dar după răsturnare și dezbinare a venit acum defăimarea. Ei bine, dacă la urma urmelor ne resemnăm și la cădere și la sfâșierea partidului, dacă ne împăcăm chiar cu ideea neputinței noastre, este un lucru, cu care nu ne putem învoi, anume cu necinstirea bunului renume al partidului nostru, și aci nu vorbesc numai de noi, ci de unanimitatea partidului conservator (aplauze).

«Sărac dar cinstit», zice omul de treabă. «Invinși dar mândri», măcar această fală să ni se lase, dar și pe aceasta voesc unii falși conservatori să ne-o răpiască (aplauze, bravo). Aceasta este fără precedent. Cercetați anele partidului conservator, veți găsi desigur lupte intestine în sânul partidului nostru; dar lupte de ponegrire ca cea de astăzi, dusă de o fracțiune a partidului conservator, n'am mai văzut. Cercetați colecția «Timpului», dela 1876 și până când el a încetat; cercetați «Presa» dela 1869 pânăla dispariția ei, și veți găsi pealocurea discuții între membrii aceluiași partid, dar nu veți vedea acea licență de limbaj, care se răsfață în ziarele oficioase și oficiale, subvenționate de clubul februarist (aplauze). Au fost controverse între noi, controverse de principii mai

adesea. N'am mai pomenit însă ca bătaușii să intervină în discuțiile interne ale partidului conservator (aplauze). Pentru prima oară am văzut în luptele lăuntrice ale unui partid bătaușii operând, cum au operat în strada Corăbiei la d-l Olănescu. Și după ce-au operat atunci în mase, acum s'au împrăștiat în coloane volante, în 5 puncte ale Capitalei, ca să zădărniciască întrunirea noastră (bravo).

Știm, domnilor, ce însemnează aceste 5 întruniri. Ele nici n'au meritul originalității. Nu pentru prima oară se fac cinci întruniri de mahala, spre a zădărnici o întrunire publică. Acest sistem se întrebuintează de guvernele în agonie, față de opoziția triumfătoare. Dar ca asemenea mijloace polițienești să fie îndreptate în contra unei întruniri a membrilor aceluiași partid, aceasta nu s'a văzut încă (aplauze). Aceasta, domnilor, dovedește că în partidul nostru s'a infiltrat un spirit nou, care necinstește moravurile neprihănite ale acestui partid. Aceasta dovedește însă, din nenorocire, și o slăbire a principiilor cari ne călăuzesc. Se vede că acel chiag al credinței comune, care ține laolaltă temperamentele cele mai nepotrivate și răpune ambițiile cele mai deșănțate, este dizolvat de acel acid al ambiției exagerate și al personalității excesive (aplauze).

Dacă cunoaștem răul, vom afla cu ușurință și leacul.

Dacă slăbirea principiilor ne-a adus aci, în întărirea principiilor vom găsi scăparea.

Dacă nu putem face unitatea de personal a partidului conservator, să facem unitatea lui de credință, care fatal va împreuna, mai apoi, tot ce e suflare conservatoare, după o cernere necesară, care va despărți pe servitorii ideii conservatoare de speculanții conservatismului (aplauze).

Fiți siguri că astfel nu vom greși. Formele exterioare înșală și de aceea vedem pe unii conservatori înclinând într'oa parte și pe alții înclinând într'alta. Principiile însă nu înșală niciodată. De aceea vă zic vouă tuturor, cari suferiți de această criză prin care trece partidul conservator: Mântuirea este în d-voastră înșivă! Intoarceți-vă la principii, vedeți cine le

apără. Dacă credeți că ne abatem cât de puțin dela crezul nostru politic, părăsiți-ne! Datori chiar sunteți să ne părăsiți.

Venim în interesul partidului să rupem lanțurile legăturilor personale, cari nu produc decât clientele; venim să vă liberăm conștiința și să zicem: «Dacă credeți că nu suntem și cu vorba și cu fapta servitorii devotați ai ideii conservatoare, datori sunteți să nu ne urmați». Deasemenea cei ce nu se află încă, azi, în mijlocul nostru, vor trebui să vie la noi, trecând peste toate considerațiile de persoane, când se vor convinge că suntem servitorii adevărați ai principiilor conservatoare.

Deaceea, permiteți-mi să fac un apel la acele principii permanente, cari constituie reazemul unui partid politic.

Domnilor, ceea ce caracterizează epoca noastră este o încredere nemărginită în progres. Până acum o sută de ani, lumea vedea fericirea înapoi, într'un paradis biblic, ori într'un veac de aur, de care ne-a vorbit mitologia. De un secol încoace însă lumea vede progresul înainte și toate popoarele caută să-și însușiască acel progres și să se rădăce la o treaptă mai înaltă de civilizație. Nu toate însă reușesc, pentru că o civilizație rafinată este o plantă plăpândă, care nu înflorește decât în anume condiții și numai popoarele alese pot realiza acele condiții.

Numai acele popoare, cari sunt în stare să facă un sacrificiu pentru un ideal, numai acelea cari pot jertfi un interes prezent unui interes viitor, numai acelea, cari au aptitudinea să-și stăpâniască pasiunile pentru realizarea binelui, numai acelea ce știu să-și înăbușiască ambițiile pentru mărirea patriei, numai acelea pot căpăta acea întâietate, în omenire, care le permite să scrie o pagină de laudă, pentru ele, în istorie (aplauze).

Toată istoria ne dovedește temeinicia acestor adevăruri. Ce este mărirea Romanilor, dacă nu efectul câtorva din aceste virtuți inițiale? Romanii au stăpânit lumea, pentru că au știut să se stăpâniască pe sine-și. La ce se datorește, astăzi, supremația Anglo-Saxonilor, dacă nu acelei puteri de stăpânire

de sine, acelu spirit de jertfe, de care e capabilă rasa cea mai bine oțelită din timpul nostru ?

Se vede, domnilor, că aceasta este legea de aramă a progresului, că mărirea patriei nu se poate întemeia decât prin sacrificiul — consimțit de bunăvoie la popoarele libere, ori impus la celelalte — a o parte din satisfacerile, din drepturile, din avutul, din libertatea fiecăruia.

Este rolul partidelor conservatoare de a reaminti aceste condiții de mărire a țării lor, acelor popoare ce ar fi ispitite a le uita.

Și este rolul partidelor liberale, să împiedice ca această politică să cadă în exces și să întemeieze despotismul, ori să împiedice ca acele sacrificii să profite numai atotputerniciei unui om, sau unei oligarhii (aplauze).

Noi, domnilor, ne-am făcut totdeauna, cu fală, datoria din acest punct de vedere. Și vedeți aci satisfacțiunile, pe cari ni le dau principiile. În momentul când se credea, ca bunăoară acum, că suntem la pământ, atunci chiar ne rădicăm pânăla acele sfere înalte ale principiilor, de unde putem privi de sus pe protivnici și putem să avem speranța că acele principii, cari au întemeiat gloria noastră în trecut, vor întemeia — aceleași cauze trebuind să producă aceleași efecte — gloria noastră și în viitor (aplauze nesfârșite, bravo).

Fideli acestor principii, ne-am făcut totdeauna datoria. Ce este guvernul delă 1871—76, dacă nu un apel repetat la spiritul de sacrificiu al unei opinii publice, zmintite de utopia liberală, care nu-și pierduse încă tot farmecul. A trebuit ca, prin apăsarea opiniei publice întărâtate în contra noastră, să răpunem elementele revoluționare și să restabilim ordinea monarhică în țară. Cu prețul popularității noastre am făcut reforma morală, în școală, prin opera d-lui Maiorescu (aplauze prelungite) care impunea o disciplină necesară corpului profesoral, și, în justiție, prin reforma codului penal, făcută de Alexandru Lahovari.

Cu prețul popularității noastre am cerut și obținut, pentru armată, sacrificii cari ne-au priit așa de bine apoi pe căm-

puile Bulgariei, sacrificii cari erau neînțelese și impopulare pe vremea când se vorbea de națiunea armată. Astăzi toate aceste acte impopulare sunt sancționate de consimțământul unanim al opiniunii publice și pe dânsese se întemeiază toată popularitatea noastră, singurul fel de popularitate care convine partidului conservator (aplauze).

Iar dacă vorbesc de sacrificiile materiale ce s'au cerut țării, și nu numai în timpul guvernului 1871—76, dar în tot timpul erei constituționale, pot constata — și aceasta nu e un fapt întâmplător — că toate impozitele din această țară s'au înființat de partidul conservator. Aceasta e în firea lucrurilor, întrucât acest partid știe să facă apel la spiritul de sacrificiu al poporului și se bizuie mai mult pe forța morală decât pe mase, ale căror slăbiciuni le lingusec prea adesea liberalii (aplauze).

Ei bine, domnilor, astăzi pentru prima oară constatăm la o fracțiune a partidului conservator o șovăire a politicei conservatoare. La 12 februarie, pentru prima oară, vedem niște conservatori predicând dosirea dela datorie tocmai atunci când țara, într'un moment de mare strâmtorare, căuta un salvator și-și punea speranțele în partidul nostru. Această politică, inaugurată la 12 februarie, trebuia să dea și alte roade. Ca o consecință firească am auzit, la banchetul din Iași, zicându-se că-i lipsește ceva partidului conservator.

Acest ceva, s'a zis, îl au liberalii, și trebuie să ni-l însușim dela ei. Acest lucru e : căpățuirea partizanilor.

Această însușire, care constituie tocmai linia de despărțire între liberali și noi, nu poate fi aclimatată în partidul conservator.

Partidul conservator poate și trebuie să fie, pentru motivele ce v'am arătat, partidul sacrificiului, niciodată însă *partidul căpățuiei*. De aceea, denunț acea politică, care s'a afirmat la banchetul din Iași, ca neconservatoare.

Știu că, față de noile tendințe ce s'au dat pe față la Iași, misiunea noastră devine foarte grea.

În sine rolul nostru e îngrat și cu greu poate birui această

politică a sacrificiului, când în contră-i se râdică adversarii noștri naturali și când mai ai a lupta și cu toate elementele bolnăvicioase cari există la noi, ca în orice societate. Dar, acum, avem în fața noastră și o fracțiune conservatoare, al cărei rol ar trebui să-l joace alături de noi, în loc de-a sprijini cele mai rele deprinderi ale liberalilor.

Știu dar câte greutateți avem să întâmpinăm. Nu mă îndoiesc însă de izbândă.

Știu că stă scris undeva, că «drumul victoriei trece pe subț poarta chinului». Astăzi ne aflăm pe acest prag de durere, sub această boltă întunecată și posomorâtă. Înaintea noastră, însă, este o privesiște încântătoare. Acolo vedem scris un cuvânt mare, acela care ne îmbărbătează în momentele de față și care va fi bunul nostru de mâine. Acest cuvânt mare este : *Viitorul* (aplauze).

V.

MATCA CONSERVATOARE

CONSFĂTUIREA DELA IAȘI.

Pentru alegerile comunale, cari trebuiau să aibă loc în toamna anului 1902 în toate orașele țării, întrucât vechile consilii comunale fuseseră pretutindeni dizolvate, partidul conservator hotărî să lupte și să prezinte peste tot liste proprii. Întru acest scop se ținură o sumă de întruniri publice în provincie; cea dintâi — mai mult o consfătuire — avu loc la Iași, în ziua de 19 februarie 1902, la ora 4 după amiază, în localul clubului, consfătuire la care iau cuvântul d-l Al. Marghiloman, P. Sion și N. Filipescu.

Această consfătuire venia în urma unei serii întregi de întruniri, ținute de fracțiunea conservatoare Cantacuzino aproape în toate orașele însemnate din țară, întruniri în cari partidul conservator cargist era crâncen atacat.

Cea dintâi întrunire a fracțiunii Cantacuzino are loc în ziua de 11 noiembrie 1901, în Capitală, pe culori. A doua se ține la Brăila, la 25 noiembrie 1901. După aceasta, un șir de întruniri provocate de alegerile parțiale din iarna anului 1901. Astfel, la Craiova, în ziua de 14 decembrie 1901, pentru alegerea dela colegiul II de Cameră, la care candida d-l Tache Ionescu și unde se alege candidatul liberal, C. Ciocazan; la Galați, la alegerea colegiului I de Senat, unde reușește candidatul cantacuzinist, general I. Lahovari; la Brăila, pentru colegiul II de Senat, la Dorohoiu, pentru Cameră.

În ziua de 3 ianuarie 1902 gruparea Cantacuzino ține la Iași o consfătuire, spre-a inaugura noul club și pentru alegerea unui nou comitet, cel vechiu fiind descompletat prin plecarea membrilor din gruparea Carp. După consfătuire se dă un banchet, unde iau cuvântul mai mulți oratori, cari atacă cu vioiciune gruparea Carp, îndeosebi d. Al. Bădărău și generalul Gh. Manu.

D-l A. Bădărău spune, că partidul conservator a absorbit în sânul său două grupuri politice: pe radicali și pe junimiști. Pe când însă contopirea radicalilor cu conservatorii a fost sinceră, fuziunea cu junimiștii n'a fost deloc astfel, deoarece junimiștii au căutat în mod statornic să acapareze partidul și direcția lui.

La 20 ianuarie 1902 gruparea Cantacuzino convoacă o mare întrunire publică în Capitală, în chestia procesului Zapa. Iau cuvântul la această întrunire Gh. Cantacuzino, șeful partidului, atacând pe liberali și îndeosebi pe șeful partidului liberal, D. Sturza, pe motivul că a dat drepturi unei societăți străine — «Olimpicele» din Atena — în dauna și împotriva statului românesc. Tot împotriva guvernului liberal mai vorbește și alți oratori, ca d-l M. Vlădescu, colonel Ghica, general Lahovari. Câțiva dintre vorbitori își îndreaptă însă atacurile numai împotriva grupărei Carp; astfel este d-l Barbu Păltineanu, care critică pe junimiști, pe temeiul că aceștia și-au făcut în politică un cal de bătaie din însănoșirea moravurilor, iar în practică s'au coborât la cartelul cu liberalii. Tot astfel d-l Tache Ionescu, care spune că junimiștii s'au aliat cu liberalii împotriva conservatorilor, deoarece au constatat că partidul conservator este tare. Explicația acestei țării stă însă în faptul, că partidul conservator desubt cărma lui Gh. Cantacuzino este matca conservatoare. Cu tot cartelul însă, protivnicii nu vor reuși, deoarece partidul stă tare, în matca lui.

Acestei din urmă învinuiri, adusă de d-l Tache Ionescu grupărei carpiste, că ea nu reprezintă matca conservatoare, răspunde îndeosebi d-l Nicolae Filipescu în cuvântarea, ținută la consfătuirea din Iași.

MATCA CONSERVATOARE

DISCURS ROSTIT ÎN CONSFĂTUIREA DELA IAȘI, ÎN ZIUA
DE 19 FEBRUARIE 1902.

Domnilor,

Vă rog să mă iertați, dacă — pentru o singură dată — voiu vorbi în cestiune personală, spre a răspunde la toate învinuirile, ce de câteva luni mi s'au adus.

Unele persoane din ceealaltă ramură conservatoare au aerul de-a ne tăgădui nouă, cestora cari dela fuziune suntem alături de d-l Carp, dreptul — chiar dacă am avea dreptate — de-a menține legăturile noastre actuale, legături ce nu noi singuri am stabilit.

Voiu căuta să vă dovedesc că avem dreptate. Dar chiar înainte de aceasta, revendic dreptul absolut de a-mi servi partidul, așa cum mă povățuește conștiința. La acest drept nu

renunță decât acel ce, datorind cuiva ceva, devine clientul acelei persoane. Eu nu dătoresc nimăruî nimic. Nu știu dacă alții, și chiar dintre cei ce se află în capul celeilalte grupări, îmi dătoresc ceva. Nici nu vreau să știu aceasta. Asemenea creanțe n'au valoare decât când le invoacă debitorul (aplauze).

Nedatorând nimănuî nimic, nu sunt dator să primesc drept bune argumente de felul aceluia, că: «Acolo este matca», argument care se repetă așa de des, tocmai pentru că nu se poate susține — ceea ce e cu mult mai important — că acolo sunt principiile, acolo procedurile, acolo personalul, cari au făcut măreția partidului conservator.

Dar această afirmare că *acolo e matca*, afirmare repetată cu seninătate de oameni cari, până decurând, numai în matcă nu erau, pelângăcă apare astfel glumeață, mai conține și un neadevăr.

S'ar părea că acea grupare, care vorbește în numele unor drepturi istorice străvechi, își pierde origina în ceața nepătrunsă a trecutului.

Totuși, eu însumi am apucat — în 1885, când m'am întors în țară — comitetul, din care domnii, de cari ne ocupăm, pretind că își trag filiațiunea.

N'am găsit în acel comitet decât trei, dintre nenumăratele persoane din actualul comitet, ce pretind a ne contesta conservatismul în numele unor drepturi câștigate *ab antiquo*. Acestea erau: d-nii general Manu, Ion Lahovari și Gr. Triandafil.

Unde erau ceilalți? (aplauze). Nu vreau să vă obosesc cu cercetări anevoioase, menite a le afla urmele.

Constat atât, că erau numai trei, și acești trei se aflau, nu într'un comitet conservator, ci într'un comitet liberal-conservator.

Pe atunci, noi câțiva tineri, printre cari se afla și mult regretatul d-voastră concetățean și amic Alecu Balș, am avut marea îndrăzneală să afirmăm, în «Epoca», pe care atunci noi o întemeiasem, ideia conservatoare.

A fost atunci multă vâlvă la clubul liberal-conservator.

Acea neînțelegere cu unii membri din partidul liberal-conservator se aseamăna, în unele privințe, cu neînțelegerile noastre de azi. Intr'o parte erau acei ce din convingere vroiau să facă o afirmare de principii, care pe atunci nu era nici populară, nici profitabilă. În partea cealaltă erau unii oportuniști, cari credeau că, punându-și o mască și făcând concesiuni curentelor momentului, pot ajunge mai repede la putere (aplauze).

Am reușit totuși să producem o puternică afirmare de vitalitate a ideii conservatoare.

Dar nu era destul. Partidul conservator se afla de aproape zece ani în opoziție. Vă dați seamă întrucât, la noi, zece ani de opoziție pot slăbi forțele unui partid și-i pot întuneca normele sănătoase de guvernământ, pe cari un partid ce vroește a cârmui țara trebuie să le păziască.

Partidul conservator trebuia dar să se afirme ca partid de guvernământ.

Această afirmare a făcut-o posibilă guvernul Teodor Rosetti, care totodată a scăpat partidul conservator de cea mai mare primejdie (aplauze).

Am la mine, scrise de mâna lui Mihail Kogălniceanu, condițiile, cari legau pe șefii opoziției-unite. Potrivit acelor legăminte, opoziția-unită trebuia să împartă puterea pe jumătate și să prezideze alegeri libere.

Desigur că d-voastră n'ați uitat, că în sânul opoziției-unite se aflau numeroase elemente liberale. Asemenea țineți minte că, încurând după venirea noastră la putere, în 1888, Dumitru Brătianu s'a împăcat cu Ion Brătianu. Este dar vădit, că, venind la cârmă opoziția-unită, toate elementele liberale s'ar fi grupat imediat în jurul lui Dumitru Brătianu. Partidul conservator era dar expus ca, de pe urma luptelor sale de 12 ani, să nu culeagă alte roade decât de a ne permite să participăm, timp de două luni, cu patru miniștri din opt, la un guvern de tranziție și ar fi putut da naștere unei majorități liberale.

Așa că am fi pus noi temelia unei noi cârmuirii liberale, purtând de astădată firma lui Dimitrie Brătianu (aplauze).

D-l ALECU HOLBAN: Am fi pățit ca Epureanu în 1876.

D-l N. FILIPESCU: Aceeași soartă ne putea fi rezervată. Deaceea am socotit că, în locul concentrării liberale în jurul lui Dimitrie Brătianu, era mai înțeleaptă concentrarea conservatoare în jurul guvernului Teodor Rosetti.

Atunci, tot noi cei dela «Epoca», am publicat, înfrângând poate întrucâtva disciplina de partid, un program politic, care n'avea altă menire decât să fie o trăsătură de unire între gruparea liberal-conservatoare și gruparea junimistă.

Înțelegerea s'a făcut apoi pe toată linia în alegerile din 1888, în cari partidul conservator a căpătat, după 12 ani de opoziție, o strălucită victorie.

Astfel, cu ajutorul ministerului Teodor Rosetti, am scăpat de o mare primejdie. Cu ajutorul lui s'a așternut baza activității noastre guvernamentale de 7 ani și jumătate — după urma căreia tragem și azi oarecari foloase — și s'a început o viață nouă pentru partidul conservator (aplauze).

Eram la înercucișarea a două drumuri și într'un moment hotărâtor pentru partidul conservator. Arbitru al situației era o grupare, care, prin prudența ei, pentru care a fost atât de aspru criticată, se înfățișa — după cum a spus-o d-l general Manu — drept cea mai indicată pentru a lua puterea. Ea singură putea veni la cârmă ca grup conservator, fără legături cu alte elemente.

În acel moment hotărâtor și la acea răspântie, acei bărbați politici — căroră am văzut că li se tăgăduște conservatismul de niște oameni cunoscuți pentru schimbăciunea lor — n'au pregetat a se manifesta drept conservatori și-a îndruma politica țării spre dreapta, iar nu spre stânga.

Atunci mulți au socotit că o conlucrare cu acel element este o necesitate, atât din cauza oamenilor de valoare ce număra acea grupare, cât și din cauza serviciului, ce ei aduseseră partidului conservator (aplauze).

Această conlucrare n'a putut fi, la început, ferită de diverse

frământări. În cele din urmă am întemeiat împreună marele minister de 4 ani al lui Lascar Catargiu. Apoi am dus, printr'o acțiune paralelă, o opoziție glorioasă de trei ani și jumătate, care trebuia să se sfârșiască printr'un guvern Catargiu, menit a consfinți definitivă fuziune, guvern a cărui compunere, după o înțelegere cu d. Carp, șeful nostru o alcătuisese deja, cu două zile înainte de-a muri.

Dar înțelegerea deplină nu s'a putut stabili deodată. Erau diviziuni în partid. Fiind diviziuni, trebuia fatal să alegi între unii și între alții și, alegând pe unii, nu puteai să nu te ciocnești cu ceilalți.

De aci polemici, de cari n'au scăpat decât acei ce rătăceau în alte partide. Iar aceștia, dintre cari unii și-au reneșat principiile subț înrăurirea unor interese, ne impută nouă acele contraziceri cu privire la persoane. Ei mi-au făcut chiar onoarea, să-mi consacre un supliment de ziar, cuprinzând contrazicerile mele.

Țin să le atrag atenția, că n'au fost complecți. Așa, bunăoară, n'au relevat faptul, că am fost nevoit să votez la preșidenția Camerei pentru d-l G. Cantacuzino, înșura lui Lascar Catargiu și să susțin ministerul Manu înșura lui L. Catargiu.

Dacă o doresc acești domni, pot să le servesc un întreg dosar de contraziceri de felul acesta, cari dovedesc un singur lucru, anume că partidul era divizat.

În ceea ce mă privește, am satisfacția că, în mijlocul acestor contraziceri, am păștrat drept călăuză o normă, care-mi părea indicată de interesele partidului: am susținut întotdeauna guvernele de unire.

Am susținut guvernul Teodor Rosetti, când s'a reformat cu Vernescu, Lahovari și Manu. Am combătut primul minister Catargiu, care înlătura dela cărmă o fracțiune conservatoare. Am sprijinit guvernul Manu, care venise la putere cu lozincă «concentrării conservatoare». Am combătut ministerul Florescu, care luase puterea înșura ideii de concentrare și am susținut marele minister al lui Lascar Catargiu (aplauze).

Când am revenit la putere, în 1899, am propus din capul locului să se facă fuziunea și, fără-a avea pe-atunci niciun fel de legături cu d-l Carp, am sfătuit să se constituiască guvernul sub preșidenția d-sale. Infine, un an mai apoi, am recomandat iarăși fuziunea (aplauze).

În privința fuziunii, care s'a făcut în iulie 1900, țin să rectific unele erori. Am fost partizan al fuziunii. N'am fost însă inițiatorul ei.

Am auzit zicându-se, că ideia fuziunii ar fi pornit dela o fantezie a mea. Încercde-a păstra un guvern mediocru, care târâș-grăpiș ar fi putut ieși la liman, ași fi propus, numai dintr'o fantezie nechibzuită, o soluție mai strălucitoare, dar care ar fi fost mai puțin solidă, dacă ținem seamă de compunerea parlamentului.

Mai întâi, guvernul din martie 1899 n'o mai putea duce înainte. Aceasta o pot dovedi oricând. Diviziuni de tot felul îl săpau. Și astăzi, când aud glorificându-se un program financiar, făcut *a posteriori*, sunt dator să amintesc, că era o absolută neînțelegere cu privire la măsurile financiare ce trebuiau luate.

Dar apoi, repet, n'am luat eu inițiativa de-a propune fuziunea. Meritul acestei inițiative aparține d-lui G. Cantacuzino, care vroia să facă un guvern de fuziune sub preșidenția d-sale.

Ca dovadă, voi aminti niște tratative, pe cari le ignorează membrii cabinetului din martie 1899. Această neștiință explică, probabil, eroarea lor.

În primele zile ale lunii ianuarie 1900, și anume în ziua când președintele consiliului a plecat în străinătate, d-l Cantacuzino m'a însărcinat să tratez fuziunea și remanierea ministerului. Am găsit ideea fuziunii bună, deși nu mă gândiam pe atunci la ea. Mai mult, am refuzat să mă însărcinez cu acele tratative.

Cauza acelu refuz era că, numai cu câteva zile înainte, cu ocazia unei remanieri a cabinetului, s'a pornit din partea unor persoane, de cari până atunci nici nu mi-ar fi trecut prin minte

să mă îndoiesc, o intrigă încontra mea, pentru motivul, care îmi părea inocent, că nu intrasem în cabinet. Am fost, pot zice, consternat, când am aflat cine a fost capabil să împrăştie acea intrigă, chiar în rândurile opoziţiei şi am aflat — vă închipuiţi — de atunci cine a relatat, şi în ce termeni a făcut-o, membrilor grupării junimiste, cu cari eram atunci în luptă, amănunte calomnios denaturate despre cele ce se petrecuseră.

Văzând cu cine am aface, am refuzat să mă mai amestec în vreo mijlocire oarecare. D-l Cantacuzino totuşi a stăruit şi, atunci, după plecarea d-sale, am rugat pe d-l C. Olănescu, care era preşedinte al Camerii, să se însărcineze cu acele tratative, cari, în acel moment, n'au dat niciun rezultat.

Aceasta este origina ideii fuziunii. E drept că, cucât situaţia devenia mai grea, cuatât mi se părea că o conlucrare a tuturor elementelor conservatoare se impune mai cu putere.

În atari condiţiuni fuziunea s'a făcut în iulie 1900.

În această privinţă, socotesc că am o contrazicere mai puţin decât alţii la activul meu. Căci am crezut că, dacă fuziunea se făcea, ea nu trebuia desfăcută. Ori, dacă trebuia să se desfacă, mai bine nu se făcea (aplauze).

Am găsit mai ales vinovat atacul dela 12 februarie încontra d-lui Carp, fiind date împrejurările în cari se făcuse înţelegerea.

În martie 1899 se oferise d-lui Carp preşidenţia consiliului. D-sa a refuzat, preţuind că n'avea destule garanţii. Pe atunci am criticat acel refuz şi acea preocupare de garanţii. Vă închipuiţi că, după experienţa făcută, n'aşi cuteza să reeditez acele critici (aplauze).

În iulie 1900 se oferă din nou preşidenţia consiliului d-lui Carp. Deastădată, situaţia devenise neasămănat mai grea. De atunci se produsese criza agricolă şi guvernul, în acele împrejurări, nu avea nicio atracţie.

În faţa primejdiei însă nu puteai fi abil, fără a fi nepatriot. Refuzul puterii în atari împrejurări ar fi fost tot una cu o dezertare (aplauze).

D. Carp primi răspunderea unei situațiuni, ce se caută a se înfățișa azi în culori trandafirii. Însăși oferta, ce i se făcuse, dezmințe o atare afirmare.

D-l Carp veni la putere, înlăturând temerile ce pătrunderea lui îi dezvelise cu un an înainte și nesocotind prevestirile, ce de atunci se dădeau pe față prin presa opoziționistă, cum că i se întinde o cursă.

În atari împrejurări socotesc că nu era iertat a se îndrepta un atac încontra unui om, dezarmat în parlament, pe o chestie, despre care mă mărginesc a zice că era cel puțin controversată.

Și strașnic de controversată era chestia, întrucât ni s'au dat atâtea explicații succesive și contradictorii despre unelțirile dela 12 februarie și întrucât, între altele, am avut și versiunea unui actual fruntaș din gruparea februaristă, versiune care ni s'a părut atât de injurioasă, încât ne-am împotrivit publicării ei (aplauze).

Această atitudine mi s'a părut și vinovată față de partidul conservator. Lăsând la o parte cestiunea de lealitate aceea politică ar fi avut o scuză numai în succes.

Când te afli față de un adversar, pe care principiile te silesc a-l combate, deschizi lupta din prima zi, indiferent de sorții de izbândă ori de neizbândă.

Într'o luptă normală îți faci datoria, cu toate eventualitățile de succes ori de insucces la cari te expui.

Când deschizi însă o luptă ca aceasta, ești dator față de partid să dovedești că poți face mai bine.

Când însă nu poți decât să răstorni guvernul partidului tău și apoi să lași partidul divizat în fața unei controverse, cu greu mai capeți încredere în destoinicia ta (aplauze).

Dar, domnilor, să examinăm situația, care decurge din actul dela 12 februarie, act care a fost săvârșit de alții în unire cu liberalii și încontra noastră, încât nu noi am creat situația de azi. Nouă nu ne-a rămas decât să ne înclinăm în fața votului coaliției dela 12 februarie.

Mă voiu ocupa de gruparea noastră și apoi de relațiile noastre cu celelalte grupări.

În ceea ce privește partidul nostru, țin să afirm solidaritatea noastră în fața manoperilor, cu cari se caută a se slăbi acea solidaritate (aplauze prelungite).

Între noi este înțelegere și nicio înțelegere nu există între vreunul din noi și vreo altă grupare.

Țin să vestesc pe cei ce se cred îndreptățiți a răspândi zvonuri despre niște tratative închipuite, că reeditarea acelor zvonuri va avea drept urmare, să ne siliască oricând să luăm iarăși cuvântul, ca astăzi, spre a curma asemenea vorbe (aplauze).

Tot atât de neexacte sunt pretinsele neînțelegeri dintre noi. Când sistematic se răspândesc neadevăruri despre fapte materiale, cari prin ele înșile constituiesc o dezmințire, vă închipuiți cu cât belșug trebuie să se împrăstie minciunile cu privire la sentimentele noastre intime, minciuni despre cari e mult mai greu să dăm proba pipăită a netemeinicieii lor.

De aceea, ofer acelor ce duc această tristă campanie, să găsiască ei înșiși formula de dezmințire ce le va părea lor suficientă și să ne indice modalitatea — ce le va părea lor hotărâtoare — a renunțării noastre la pretinsele ambițiuni, ce ne-ar fi divizând. Mă voiu grăbi a le subscri (aplauze).

Aceste cestiuni mă aduc a vorbi despre situația noastră față de gruparea februaristă.

Este evident că nu putem decât să păstrăm, și unii și alții, pozițiile noastre respective.

Și totuși vă mărturisesc că ași dori casă se schimbe ceva. Este o înțelegere, pe care — o declar sus și tare — ași dori s'o văd stabilindu-se.

Ași dori, ca forma înjositoare a polemicilor defăimătoare să înceteze, păstrând, drept mijloc de propagandă pentru grupările noastre — cari rămân fiecare cu individualitatea sa absolut deosebită — numai meritele noastre și activitatea noastră pozitivă.

Noi credem că reprezentăm cu adevărat ideea conservatoare.

Nu putem împiedica însă pe alții de-a se numi conservatori. Așa fiind, nu este un singur conservator adevărat, care să nu vadă cu întristare, cum se vatămă bunul renume al acestui partid prin polemici de felul acesta între două fracțiuni, ce pretind a reprezenta acelaș partid.

Pentru prima oară, în analele partidului conservator, se dă un asemenea spectacol. Din parte ne, ne mângâiem cu credința, că nu noi am dezlănțuit asemenea polemici și, cât pentru mine, mă onorez propunând încetarea lor.

E drept că spun aceasta fără iluzii. Când recurgi la minciuni și calomnii, e că ai interes a întrebuința asemenea arme și știi că sunt persoane pe atât de interesate a se folosi de asemenea mijloace pe cât sunt de nepăsătoare de buna reputație a partidului nostru.

Imi place însă a crede că se mai află, printre soldații celeilalte grupări conservatoare, oameni cu inima destul de sus pusă, oameni dezinteresați și independenți, capabili să puie devotamentul lor cătră partid mai presus de foloasele ce cred legate de o mută disciplină.

Imi place a crede, că se pot găsi câțiva oameni destul de înțelepți pentru a nu vroi să fie colaboratori la dosarul pe care probabil ni-l întocmesc, încă de azi, liberalii.

Acum, domnilor, să examinăm și situația noastră față de guvern.

Opoziția noastră nu va fi clintită, din marginile ce și-a stabilit, prin niciun fel de curent artificial.

Există opoziții de două feluri, ori de două clase. Este opoziția de clasa a doua, o opoziție subalternă și suburbană, care se adresează ignoranței mărginașilor orașelor, cărora le dă perspectiva sacului cu grăunțe și, până să le dea pe acesta, îi întreține cu o hrană și mai proastă, aceea a speranțelor înșelătoare. De aci, acele agitațiuni fără rost, cari fără a vătăma guvernul n'au altă țintă decât de-a înșela pe partizani (aplauze).

Aceasta nu e opoziția noastră. Noi înțelegem să ne adresăm elementelor conștiente și luminate. Vrem mai ales

să dobândim sprijinul acelor elemente dezinteresate, cari, toemii pentru că sunt dezinteresate, prea cedează pasul profesionalilor politiciii, căci, necerând nimic, nu văd pentru ce s'ar avânta în învâlmășala intereselor și poftelor (aplauze).

Am speranța că aceștia vor sprijini silințele noastre, văzând că un gând bun pentru țară ne călăuzește.

Aceștia vor prețui opoziția noastră, care combătând guvernul nu pierde din vedere interesele țării (aplauze).

Căci opoziția noastră se inspiră mai întâi din interesele țării și numai în urmă din interesele de partid. Afară de aceasta, nu uităm că n'avem numai chemarea de-a combate guvernul cu succes, ci și de a-l înlocui cu succes.

Deaceea, am socotit că, în prima fază a opoziției noastre, trebuie să ne preocupăm de soluțiunile ce va trebui să dăm la putere și să strângem în jurul nostru elementele de elită, cari sunt o garanție că ocârmuirea noastră nu va fi o decepție.

Astfel, avem bună speranță că vom da satisfacție țării, dobândind puterea în numele unui ideal și prin niște mijloace, cari ele înșile pot constitui reforma cea mai de seamă, ce putem dori pentru propășirea țării (vii aplauze).

VI.

PSEUDO-CONSERVATORII

INAUGURAREA CLUBULUI DIN FOCȘANI.

Paralel cu mișcarea, pornită în toată țara, pentru lămurirea opiniei publice, comitetul central și frunțașii se pun pe lucru, spre-a organiza partidul. Pentru aceasta, se întemeiază, unde este de nevoie, cluburi deosebite de ale grupărei Cantacuzino-Tache Ionescu, se întemeiază ziare, cari să răspândiască programul și să lămuriască punctele de vedere deosebitoare.

Printre noile cluburi înființate, este și acela din Focșani, a cărui inaugurare are loc în ziua de duminică, 10 martie 1902. La această solemnitate iau parte numeroși delegați din județele învecinate, precum și un număr de frunțași din București, printre cari d-nii N. Filipescu, B. Delavrancea, C. C. Arion. Inaugurarea se face la ora 2 după amiazi, sub președinția d-lui T. Ienibace, care deschide seria cuvântărilor. După președinte, mai iau cuvântul d-nii C. Cotescu, C. C. Arion, N. Filipescu și B. Delavrancea.

Iată cuvântarea, rostită de d-l N. Filipescu la inaugurarea clubului conservator din Focșani.

PSEUDO-CONSERVATORII

DISCURS ROSTIT LA ÎNTRUNIREA DIN FOCȘANI, ÎN ZIUA DE 10 MARTIE 1902.

Domnilor,

Mulțumesc, mai întâi, d-lui Ienibace pentru călduroasele urări ce-mi adresează. Aceste urări sunt cuatăt mai prețioase, cucât d-sa știe în numele cui sunt rostite, ce organizație serioasă reprezintă amicii noștri din Focșani și cătă înțelepciune, plină de abnegație, trebuie să aibă conservatorii din Putna pentru a sprijini opoziția noastră conservatoare.

În primul rând trebuie să lămuresc aceste cuvinte: «opoziția noastră conservatoare».

Să vorbim mai întâi de opoziția noastră. Apoi vom vorbi de conservatismul nostru.

Ași vroi să vă demonstrez că opoziția noastră e singura dreaptă, fiind ferită și de exagerări și de slăbiciune. Dar dacă așa spune, că o opoziție trebuie să se potrivească împrejurărilor, că ea trebuie să ție seamă de tinerețea și de bătrânețea guvernelor — căci orice guvern nou are drept, la început, la un oarecare credit — dacă așa spune, că trebuie să ții socoteală de împrejurările, mai mult sau mai puțin grele, prin cari trece țara și cari îngăduie mai mult sau mai puțin să dezlănțuești ori să potolești interesele de partid, știu cu ce argumente așa fi întâmpinat de acei ce se prefac a crede, că tonul opoziției trebuie totdeauna să fie rădicat la diapazonul cel mai înalt, spre a se recomanda unor anume interese.

Știu că s'ar invoca încontra mea cuvântul lui Costache Rosetti, cuvânt care e cel mai nenorocit, ce spiritul sectar a putut vrodată să inspire: «Când adversarul te aprobă, să știi că greșești și să-ți schimbi atitudinea».

Este, domnilor, o caracteristică a celeilalte fracțiuni conservatoare, casă împrumute mereu dela liberali asemenea pilde.

Oricum ar fi, ținând seamă cu cine am a face, nu voiu ataca chestiunea de front, ci voiu răsturna rolurile și voiu face o ipoteză.

Presupuiu că la cârmă ar fi un guvern conservator și că în fața acestui guvern s'ar afla două opoziții liberale.

Una din aceste opoziții — și vă rog să credeți că nu fac nicio aluzie — ar fi compusă din oamenii cei mai eminenti ai țării. Deaceea, această opoziție, încrezătoare în sine și sigură pe ziua de mâine, ar putea să înlătore din mijloacele ei de luptă neadevărul și exagerările, ar putea să fie îngăduitoare pentru greșelile mai ușoare și ar putea chiar aproba faptele bune ale guvernului.

Pe de altă parte, presupuiu că ar mai fi și-o altă opoziție — și aci vă rog ca, dacă vedeți o aluzie, să țineți seamă de exa-

gerarea expresiilor mele, menite numai a face să fiu mai bine înțeles — o altă opoziție, zic, compusă din niște apelpisiți, din niște împușcă'n-lună, din niște pirați politici, cari din orice țânțar fac un armăsar și trăesc într'o veșnică și turbată agitație, care dovedește numai o lipsă de încredere în viitor.

Care ar fi atitudinea guvernului conservator față de aceste două soiuri de opoziție?

Fatal și fără niciun plan precugetat, ar fi o deosebire, rezultând din felul diferit de a se combate guvernul. Principiile se combat prin graiu și prin condei. Zvârcolirile se înăbușă prin poliție.

Dar dacă ar fi să scrutăm chiar cugetul intim al guvernului, pentru care din aceste opoziții trebuie să presupunem că guvernul acela conservator ar avea o preferință?

Socotesc că nu e un singur conservator, care ar cuteza să zică, că guvernul ar trebui să doriască succesul final al apelpisiților, numai pentru a face rău partidului liberal.

Imi place a crede, că orice conservator luminat ar ține limbajul următor: «Văz o opoziție liberală, compusă din niște oameni eminenți, cari fatal ne vor lua locul și cari sunt capabili de a ne eclipsa. Nădăjduim că succesul final va fi al acestei opoziții, iar nu al apelpisiților. Căci ce rău putem suferi dela aceea? Să ne ia locul? Dar aceasta fatal se va întâmpla odată. În schimb, vom trage două foloase. Mai întâi, nu vom fi împiedicați de a face binele. Este iarăși un cuvânt, rostit de un liberal și care capătă oarecare favoare pe lângă unii pseudo-conservatori, că «opoziția trebuie să împiedice guvernul de-a face chiar și binele». Apoi, vom mai avea folosul, că partidul nostru se va înălța, cucât partidul opus se va rădica mai sus. Este întotdeauna o relație între două partide, cum este între două vase comunicante. În conversația dintre partide, tonul rădicat ori coborât, a aceluia care dă replica, înalță ori coboară, mai mult sau mai puțin, pe acela ce stă de vorbă cu dânsul.

Ei bine, domnilor, dece să nu admitem ca și adversarii noștri să poată ține un asemenea limbaj? Este întotdeauna

de părere ca să se unifice ambele taxe și ca agenții Statului dela cele 40 de fabrici de spirt să perceapă și taxa Statului și o taxă pentru comune. Cât pentru această din urmă taxă ași fi de părere să se generalizeze taxa Bucureștiului, care este de 6 lei la decaltru.

Apoi Statul ar repartiza asupra comunelor venitul ce l-ar dobândi, și care va reprezintă mai întâi ceea ce comunele percep azi din alcool, plus ceea ce se pierde din contrabandă; plus, în fine, sporul ce ar rezulta din uniformizarea taxei de 6 lei la decaltru.

Azi unele comune percep 6 lei la decaltru de spirt, altele 5 lei; comunele rurale percep în genere 4 lei ori 3 lei. Ei bine, generalizarea taxei de 6 lei va da un mic spor de venit din alcool, dar stârpirea contrabandei, mai ales, va da un venit foarte însemnat.

Toate comunele din țară au un venit din spirt, care se urcă cel mult la 4 milioane. Taxa însă de 6 lei aplicată la întreaga producțiune de alcool va da 12 milioane.

Vom avea dar un spor de venituri pentru comune de 8 milioane. Și fiindcă am plecat dela principiul, că nu trebuie și nu este nevoie a mai spori taxele comunale, aceste 8 milioane vor trebui să serviască a desființa din dările comunale ceea ce este poate excesiv în taxele ce avem azi. Mai ales va trebui să căutăm a scădea unele dări ce apasă asupra obiectelor de prima necesitate.

Dar de oarece dobândim un spor de venit dintr'o băutură, din spirt, trebuie să descărcăm alte băuturi, reducând în primul rând taxele asupra berei și asupra vinului.

Astfel vom realiza o a doua reformă, ce se urmărește azi mai în toate țările, aceea de-a degreva băuturile igienice ca berea și vinul în paguba băuturilor alcoolice.

Această reformă pe care o propui, și pentru realizarea căreia voi prezenta un proiect de lege îndată după deschiderea Camerilor, nu are numai un caracter fiscal ci și un caracter de protecțiune pentru sănătatea publică.

La noi se consumă 4 litri de alcool de cap de locuitor pe an, ceea ce ne clasează deja în țările foarte alcoolice. Dacă însă ținem seama că în Muntenia se consumă multă țuică, quantumul de alcool consumat în Moldova este mult mai ridicat și dacă mai observăm că vara, singura epocă când țaranii muncind se justifică până la un punct consumația spiritului—însă pe niște călduri tropicale—trebuie să conchidem că alcoolul este pentru Moldova un adevărat flagel și cauza de căpetenie a degenerescenței populațiunii. Așacă pe lângă foloasele bănești, ce vor decurge din această reformă, ea va fi și o adevărată binefacere pentru sănătatea publică (aplauze prelungite).

Intreb acum: este oare aceasta imposibil? (voci: nu, nu.)

Ceece va contribui încă a ușura povara taxelor de acciz sunt *întrepozitele* pe cari le vom face pe câmpul Giagoga în partea de sus a Căiei Rahovă. Aceste întreprizite, pentru construcția cărora avem un milion, pe lângă că vor da comunei un venit ce se poate evalua fără exagerare la 140.000 lei anual, va face comercianților această mare înlesnire de a nu-i sili să plătiască drepturile de vamă și de acciz decât în momentul când își desfac marfa (aplauze).

În fine voi propune înființarea unei *case de amortisment* care, în împrejurările actuale, va putea da rezultate minunate pentru finanțele comunei București.

Dar, domnilor, prosperitatea finanțelor comunei nu atârână atât de la buna administrațiune financiară, cât dela direcțiunea înțeleaptă dată lucrărilor publice. Dacă uneori creditul comunei a fost zdruncinat, origina răului nu trebuie în genere căutată atât în împrejurări financiare cât în considerațiuni tehnice.

În 1881 s'a contractat un împrumut de 15.150.000 lei; în 1883 s'a făcut un alt împrumut de 13.200.000 lei. Acest apel la credit era justificat prin marile lucrări publice, ce se proiectaseră. Ei bine, banii s'au cheltuit iar lucrările nu s'au făcut ori s'au făcut rău.

simptome, cari, fără-a avea o strânsă legătură cu politica militantă, merită totuși luarea-aminte a celor ce urmăresc îndrumarea spiritului public la noi.

Decurând, unul din șefii socialismului român a arătat, într-o revistă literară, cauzele, pentru cari socialismul nu poate rodi în pământul nostru.

Mai decurând încă, d. Panu, care își legase numele de formularea programului radical, printre ale cărui deziderate înscria votul universal, a publicat un studiu constituțional, care se poate rezuma cam astfel: Constituției scrise s'a substituit o constituție, de care trebuie să ținem seamă. În această constituție corpul electoral are o putere neînsemnată. În schimb Coroana are un rol covârșitor. Deaceea ingerința electorală se explică și candidatura oficială nu e lipsită de folos.

Din formularea acestor teorii putem trage unele consecințe.

Dela începutul erei constituționale și până în vremurile din urmă partidul conservator a avut mai mult rolul negativ, pe deoparte de-a se apăra încontra învinuirii de-a conspira încontra libertăților publice, iar pe de alta de-a înfrâna pornirile pripite ale spiritelor prea înaintate.

Azi nimeni nu ne mai acuză de reacționarism. Ba mai de grabă am fi acuzați că facem prea multe concesii ideilor liberale.

Pe de altă parte, rolul nostru ar fi prea modest, dacă s'ar mărgini a potoli tendințele prea pripite, căci idealul, ce pentru unii reședea în dezvoltarea mai departe a instituțiilor noastre constituționale, a pierit în fața realității lucrurilor.

Astfel se încheie, pentru noi, o eră politică și alte îndatoriri ni se impun.

Întradevăr, dōmnilor, trebuie să presupui, că, în formularea acelor programe înaintate era o convingere sinceră. Căci nu văz ce interes, în înțelesul cel rău al cuvântului, are cineva de-a se declara socialist ori radical. Era dar, aci, un ideal. Și fiindcă o țară nu poate trăi fără ideal, avem datoria să substituim acelu ideal, care nu mai este, idealul nostru.

Suntem datori, atunci când rolul nostru negativ s'a în-

cheiat, prin biruința noastră, să scoatem din fondul nostru de cugetare formula de viață, prin care înțelegem să asigurăm, un timp dat, propășirea țării.

Fără a pretinde să dau, azi, acea formulă, îmi pare că, după ce timp de 35 de ani ne-am sleit puterile în jocul partidelor cu formule politice deșarte, cari nu puteau face să înfloriască decât politicianismul, câtă să substituim a celor forme politice goale puterile morale ale poporului nostru, cari sunt o realitate și constituiesc puterea de viață a unui neam.

Aceasta reprezintă pentru noi *reforma morală*, de care ne-am legat soarta.

Succesul întreprinderii noastre atârnă de intensitatea, cu care vom ști să formulăm această năzuință.

Această lucrare se va săvârși dar în mintea oamenilor cugetători ai partidului nostru, nu într'o urnă electorală.

Și aci apare iarăși o caracteristică a pseudo-conservatorilor, cari își închipuiesc că asemenea chestiuni se rezolvă prin vot.

Pentru dezlegarea pricinei care ne desparte, ei ne-au îndemnat să participăm la alegerile comunale, parcă asemenea chestiuni se dezleagă prin vot la comună.

Deja d-l Marghiloman comunicase hotărîrea noastră în această privință. Totuși, i s'a răstălmăcit declarația în diferite feluri. Voiu căuta dar să fac și eu o declarație, cât se poate de categorică, fără totuși să sper că vorbele mele nu vor fi denaturate.

Vă declar, dar, că vom participa la alegerile comunale și că vom lupta singuri și încontra tuturor.

Cred că nu se poate ceva mai categoric.

Dar să presupun, că n'am fi hotărîți a participa la alegerile comunale. Trebuie să fie cineva foarte naiv că și închipue, că prin aceasta controversa dintre noi s'ar fi sfârșit.

N'am niciun interes să aflu ce ar fi fost, dacă n'am fi participat la alegerile comunale, căci iată vă declar că vom lua parte la alegeri.

Vreau numai să nu trec cu vederea această ciudată tendință a pseudo-conservatorilor, de-a reduce toate chestiunile,

oricât de gingașe ar fi, la o simplă numărătoare de voturi, cașicum controverse de felul acesta, cari se rezolvă într'o sferă de gândire mult mai înaltă, pot fi dezlegate de agerimea agenților electorali.

Dacă în tradiția partidului conservator ar fi fost ca, întotdeauna, ultima rațiune în politică să fie jumătatea plus unul a voturilor, poate că azi partidul conservator n'ar mai avea ființă și desigur că s'ar fi nimicit cele mai glorioase pagini ale partidului conservator și Alexandru Lahovari n'ar fi existat.

Alexandru Lahovari însă s'a rădicat pe pedestalul, pe care se află azi, călcând peste o sumă de prejudecăți, înfruntând de cele mai multe ori opiniunile curente, împărtășite de majoritatea țării.

Meritul lui Alexandru Lahovari a fost că a pătruns departe în viitor și că a zărit, cu douăzeci de ani înainte, ceea ce mulți abia astăzi pot vedea.

Dar el n'a avut numai o minte ageră, ci și un caracter de oțel și prin caracterul lui și-a servit țara și partidul.

Văzând unde e adevărul și unde e eroarea, el nu s'a întovărășit cu eroarea, îndurând prin aceasta toate amărăciunile impopularității.

De-ar fi fost muncit de o ambiție vulgară, el ar fi putut să înlătore ostracismul ce, într'o vreme, îl izbise, împrumutând adversarilor ideile ce pe atunci aveau trecere și mijloacele de luptă ce, în acele vremuri, asigurau succesul.

El însă n'a stat la tocmeală. Și, deaceea, cu atât mai măreață ne apare figura lui, cu cât ni-l închipuim așezat la acea masă de chibzuire dela clubul conservator, părăsit chiar de acei ce azi îl rădică în slavă și neavând destui amici, spre-a înconjura acea masă.

Și cât de ușor i-ar fi fost să prefacă acea masă de chibzuire în masă de ospăț și, la ușa clubului, să cheme cu surle și tobe pe toți flămânzii la banchet și să prezideze o orgie.

Dar, atunci, în locul lui Al. Lahovari am fi avut numai un politician de rând.

Noi vroim să rămânem credincioși memoriei lui Lahovari, urmându-i pildele și nu înțelegem să-i tocăm moștenirea, agonisită cu sacrificii, numai lăudându-l în mod interesat, cu fraze bombastice, ce dezvălește o retorică inferioară.

De-ar fi nevoie, ne-am așeza iarăși, voioși, la acea masă glorioasă dela club, privind cu întristare, dar fără invidie, orgia în care unii voiesc să amestece numele cinstit de conservator.

Din fericire, vremurile sunt azi mai puțin protivnice și, deaceia, târgurile de conștiință sunt de două ori vinovate.

Astăzi poți să-ți păstrezi credința, fără a fi un martir. Poți să biruiești, fără a fi un viteaz.

VII.

PRINCIPIILE CARDINALE CONSERVATOARE

CONGRESUL PARTIDULUI CONSERVATOR.

Cutoate numeroasele întruniri, ținute în provincie, spre a se afirma și lămuri programul grupărei conservatoare desubt cărma d-lui P. P. Carp, cum și latura sa morală deosebitoare, încurând se rădică un glas, care reclamă o manifestare mai puternică. D-l D. Rosetti dela Iași cere, cel dintâi, să se convoace un congres general al întregii organizații conservatoare, din toată țara. Ascultând de acest glas, sprijinit de numeroase aprobări venite la centru, «Epoca» dă de știre, spre mijlocul lui iunie 1902, că acest congres va avea loc la București la teatrul Liric, în zilele de 23 și 24 iunie. Odată hotărâtă ziua, numeroase delegații se vestesc din toată țara, iar în Capitală se țin, în vederea marei adunări, o serie de întruniri pe culori. Voci din cele mai ascultate salută în termeni călduroși vestea congresului. Astfel, în articolul de fond, apărut în «Epoca» cu data de 21 iunie 1902, intitulat : *Un congres de reforme* și iscălit Nicolae Iorga, se spunea, între altele, următoarele :

«Peste câteva zile frunțașii partidului de concentrare morală, de naționalism reformatör se vor aduna în București. Unii dintre spectatori vor număra și vor zămbi, poate, gândindu-se la majoritățile, de cari dispun. Dar alții vor cântări oamenii și vor judeca altfel această manifestație și urmările, ce vor porni dela dansa». În «Epoca» de a doua zi se afirma aceiași ideie, în articolul iscălit de Teohari Antonescu, profesor la universitatea din Iași, iar în articolul de fond se spunea : «Acest congres va rămâne ca unul dintre cele mai de seamă momente din viața politică a țării.

«În mijlocul unei rătăcirii primejdioase a spiritului public, pervertit de ambițioși fără scrupule, în aceste timpuri a venit a venit a partid și, disprețuind o popularitate câștigată prin păgubirea intereselor țării, a rădicat steagul unei politici einstite, de jertfe personale, de idealuri mântuitoare, de muncă dezinteresată, spre folosul patriei».

Congresul are intradevăăr loc în zilele hotărâte (23 și 24 iunie

1902) la teatrul Liric. În prima zi ia cuvântul, cel dintâi, d-l MATEI CANTACUZINO, care explică rostul congresului, spunând că «se impunea nevoia actualului congres mai cu seamă față de modul nostru de a concepe o organizare politică și mai cu seamă față cu împrejurările exterioare, cu deprinderile politice, cu cari această organizare are să lupte și pe cari trebuie să le învingă. Căci noi, domnilor, nu suntem organizați pe căprării și pe registre, noi nu suntem înregimentăți, numerotați, cu rubrică... Între noi legătura este pur sufletească, intelectuală. Noi suntem adunați în jurul unei idei. Într'o astfel de organizare — în care conservarea și dezvoltarea partidului nu este scopul însuși de realizat, pe socoteala țării, ci nu e decât mijlocul pentru realizarea unui ideal, în interesul țării — într'o astfel de organizare și fiind dat că și noi, ca membri ai societății în care trăim, suntem expuși a cădea în acele deprinderi rele, încontra cărora trebuie să luptăm, este firește nevoie să avem o școală de disciplină morală, să ne întărim unii pe alții printr'un schimb de idei... Și apoi o politică, care nu urmărește scopuri egoiste, o politică, care nu combate politica adversarilor decât în limitele adevărului, pe baza unor principii și în vederea unor îndreptări; o politică, care disprețuește reclama zgomotoasă, pentru că reclama conține totdeauna ceva minciună într'însa, o asemenea politică cere neapărat ca neconținut și la fiecare cotitură de drum să-și afirme ideea conducătoare înaintea țării și să puie neconținut discuția chestiilor vitale pentru țară pe terenul principiilor și al ideilor. O atare politică cere neapărat — și a găsit — o conducere cu concepții largi, înalte, cu o pătrundere adâncă a trecutului și o privire limpede a viitorului. O asemenea politică este de felul ei esențialmente răbdătoare, stăruitoare, ea implică ideea de jertfă, pentru că ea nu se realizează prin și cu ajutorul năravurilor mulțimei, ci prin lupta individului încontra acestor moravuri. Ea nu are a se aștepta la mulțumirea înșelătoare a unei popularități; ea de multe ori nici n'are mângâierea de a fi apreciată și a fi recunoscută de contemporani; ea are o singură răsplată: conștiința de a-și fi îndeplinit o datorie sacră către țară, care îi va asigura și memoria și recunoștința urmașilor».

Al doilea, care vorbește, este domnul I. BOGDAN. Oratorul arată că, decurând, un mare număr de profesori universitari au intrat în partidul conservator. Aceasta, pentru că în pătura cultă a acestei țări se produce de câțiva ani o transformare: o afirmare tot mai puternică a ideilor conservatoare, curent căruia nu pot să-i reziste nici universitățile. Acest curent nu este produs de politica școlară a partidului liberal, cutoatecă administrația școlară a acestui partid a fost bună: întradevăr, partidul liberal ne-a dat legea instrucțiunii din 1898, iar în fruntea ministerului de culte a pus oameni capabili și cu bune intenții, cari și-au administrat departamentul cu pricepere și corectitudine. Cea ce atrage însă pătura cultă spre partidul conservator este faptul, că viața constituțională, în adevăratul ei înțeles, începe la noi abia cu guvernul conservator din 1888, al cărui suflet a fost domnul Carp. A fost întâiul guvern,

care s'a prezentat țării cu un mare program de reforme, în ce privește organizarea internă; a fost întâiul guvern, care a căutat să realizeze cu sinceritate reformele, în numele cărora venise la putere. Ministerele conservatoare dela 1888—1895, îndeosebi ministerul Catargiu-Carp dela decembrie 1891 — octombrie 1895, au făcut mai mult decât toate ministerele precedente, pentru a pune în aplicare principiile Constituției dela 1866 și spre-a asigura înlăuntrul lor dezvoltarea pașnică și naturală a puterilor poporului român. Această epocă de strălucire a partidului conservator a fost deschisă cu programul dela 1888, care cuprindea legea vânzării bunurilor statului la țărani, legea tocmelilor agricole, legea meseriilor, legea organizării administrative, legea inamovibilității magistraturei. Astfel, pe când lumea noastră politică era preocupată — chiar și după războiu — în marea ei majoritate cu expediente guvernamentale și cu expediente opoziționiste, domnul Carp cerea întărirea proprietății mici prin vânzarea bunurilor statului numai la țărani și neînstrăinarea ei, afirmând că un element țărănesc avut și neatârnat e temelia cea mai puternică a statului român; d-sa cerea ocrotirea comunei rurale și transformarea ei, dintr'o simplă unitate de administrație, fără nicio inițiativă, într'o comunitate conștientă de interesele sale cele mai apropiate: biserică, școală, igienă, drumuri. D-sa cerea măsuri radicale pentru garantarea dezvoltării meseriilor, cari, din pricini fatale în istoria noastră, trecuseră aproape toate dela pământeni la străini, constituind astfel un pericol statornic pentru viața noastră municipală.

P. NEGULESCU spune, că tinerimea cultă din această țară a intrat în masă în rândurile partidului conservator, fiindcă acest partid reprezintă inteligența; ea mai este pricinuită de-o adâncă indignare și o sinceră revoltă încontra moravurilor politice din timpul de față.

Arată cum au evoluat curentele de idei în ultima jumătate de veac la noi în țară și incheie cu constatarea, că principala armă a popoarelor mici în lupta pentru existență este energia conștiinței lor naționale.

S. MEHEDINȚI începe prin a răspunde invinuirilor, ce s'au adus tinerilor profesori universitari, că și-au părăsit studiile și au intrat în politică: știința, zice vorbitorul, este nemărginită și cercetătorii vin unul după altul, fiecare aducând partea lui de contribuție. Un neam însă dacă pierde, pierdut rămâne pentru veșnicie. Datoria profesorului universitar este dar nu numai de a face știință, ci și de a vedea de nevoile neamului. Mai departe explică de ce profesorii universitari au intrat în partidul conservator și nu în alte partide, liberal, sau radical. Partidul socialist și radical, cum au declarat-o înșiși șefii lor, I. Nădejde și Gh. Panu, sunt nepotrivite pentru țara noastră. Cât privește partidul liberal, acesta și-a îndeplinit cu prisos programul: astăzi era luptelor pentru libertăți constituționale este definitiv închisă.

Cât privește cealaltă fracțiune a partidului conservator, aceasta

s'a întors, împotriva tuturor aşteptărilor, la zăpăceala demagogică a unor timpuri, cari se credeau pe veci dispărute».

C. RĂDULESCU-MORRU arată că programul partidului domnului Carp e atât de serios, încât a trebuit să primiască aprobarea nu numai a oamenilor intraţi în luptele politice, ci şi a teoreticianilor. Deaceia locul tineretului cult este în acest partid.

«Ni s'a mai imputat — spune oratorul — că noi n'am fost aduşi în acest partid decât prin influenţa domnului Maiorescu. Ei bine, nu tăgăduim această influenţă, care a fost o binefacere pentru ţara noastră. Au cercat şi alţii să imite pe domnul Maiorescu, dar n'au izbutit, fiindcă n'au ştiut să aleagă calea domnului Maiorescu. Pecând influenţa acestuia s'a adresat convingerilor, a altora s'a adresat părţii josnice a sufletelor. În toată cariera sa domnul Maiorescu nu ne-a vorbit odată de politică; ne-a lăsat pe noi să delibărăm şi să ne manifestăm convingerile».

I. G. MICLESCU spune, că problema azi la ordinea zilei este o problemă de morală. Pentru izbânda acestei cauze toţi trebuie să puie umărul. Aceasta cuatăt mai mult, cucât în această problemă morală stă şi marea deosebire între partidele noastre politice. «Principiile astăzi nu sunt destul de accentuate şi, aici, vina e a liberalilor. «Liberalii de vreo 20 de ani încoace au făcut din partidul lor un partid de interese. Înlocde idealuri nu mai visează decât la un singur lucru: de-a acapara numai ei guvernul şi foloasele lui. Faţă cu aceste apucături, conservatorii au fost nevoiţi, nu o singură dată, să se transforme, încontra liberarilor, în apărătorii libertăţii. Şi astfel, fără paradox, conservatorii au sărit ei adesea în ajutorul principiilor liberale, părăsite şi trădate de liberali!»...

După d-l I. Miclescu ia cuvântul d-l Nic. Filipescu, care încheie ziua întâi a congresului.

În ziua a doua vorbesc următorii oratori:

D-l C. HIORU, care discută pe larg criza financiară, stabilind vinele şi răspunderile.

D-l AL. GH. FLORESCU, care se ocupă de problema politice externe. Bismark a spus: Grija lucrurilor dinafară trebuie să predominască; trebile dinafară trebuie să treacă înaintea celorlalte. Oratorul arată că, decurând a apărut la Londra o carte asupra vieţii fostului ambasador al Angliei pelângă curtea noastră, d. White. Cine va fi citit pasajii din acea carte trebuie să fi rămas înmărmurit în faţa unor destăinuiri, cari interesează ţara noastră. În acea carte se arată cum, în urma gloriosului războiu din 1877, se vorbea prin cercurile diplomatice — şi tocmai prin cele mai înalte şi mai hotărâtoare — despre dispariţia eventuală a ţării noastre, ţară menită a pieri — precum se exprima pe atunci cel mai mare bărbat de stat al timpurilor moderne — şi despre cedarea, între altele, către Ungaria a unei părţi din România. Vina pentru această duşmănie, ce ne arăta Europa, cade asupra acelor politicieni nescrupuloşi, gata a jertfi totul, numai pentru păcătoasa plăcere, de

a pune mâna pe putere. Vina o are partidul liberal, care trei, patru ani abia după suirea pe tron a principelui străin, lucra la răsturnarea lui și înjgheba faimoasa dar efemera republică dela Ploești, care pusese candidatura la tron a colonelului Dabija, pe care actualul prim-ministru îl saluta deja cu titlul de Măria Ta. Tot atât de vinovat a fost partidul liberal în chestia retrocedării Basarabiei, retrocedare la care se invoiseră ei înșiși la Livadia și încontra căreia au dus pe urmă o campanie furioasă, insultând Rusia, numai spre a-și scăpa popularitatea. Vin apoi faimoasele scuze — primele — din 1881, concesiunile făcute Austriei în chestia Dunării, manifestul insultător și provocator la adresa Rusiei din 1888, scuzele dela Iași din 1895, pronunțământul ofițerilor din cavalerie și uimitoarele declarații în privința puștei Manlicher».

Toate aceste urâte moravuri trebuie să dispară. Dar însănătoșirea trebuie să se facă și în chestiile interne. «Roșie sau albă, demagogia este o fiară sălutecă, pe care n'o poți îmblânzi: sau o dobori, sau te înghite». Dacă însă demagogia roșie a putut să aibă o scuză, în copilăria politică a acestei țări, demagogia albă, care se încearcă a se întrona acum în țară, nu are nicio scuză și împotriva ei trebuie dusă o luptă fără cruțare.

D-l P. MISIR spune că acest congres are să se ocupe de două deficite: unul material — financiar — care cade în sarcina partidului liberal, celalt, moral, care este opera fracțiunii conservatoare desubt cârma d-lui Gh. Cantacuzino.

D-l C. C. ARION arată că propaganda curată și cinstită a partidului conservator a început să-și dea roadele: inteligențele s'au luminat și conștiințele s'au deșteptat. Forța morală, de care la început se râdea, azi a devenit o realitate. Măine această forță va mătura până și urmele acelei nefaste școli politice, care tinde să introducă la noi — după o demagogie roșie — o demagogie albă.

D-l B. DELAVRANCEA spune, că acest congres este începutul revizuirii conștiinței noastre naționale. Toți cetățenii de azi, atât liberali cât și conservatori, sunt rezultatul unei moșteniri dureroase, pe care nu trebuie s'o mai transmitem generațiilor viitoare: Toți am suferit de apăsarea câtorva cuvinte, de despotismul unor sonorități ametoitoare, îmbătând pe rând deopotrivă și masele populare și clasele conducătoare. Astăzi toate acele erori trebuie să dispară.

D-l T. MAIORESCU arată, că acest congres are de scop, între altele, să facă cunoscut țării programul politic al partidului, program expus ieri în parte de d-l N. Filipescu și pe care îl va completa șeful partidului, d-l P. P. Carp.

Trebuie însă să se lămuriască înțelesul unui program politic, întrucât în discuțiile publice este oarecare nedumerire în această privință.

Ce este dar un program politic? «Domnilor, ideile politice, în generalitatea lor, stau toate publicate în cărți, ba sunt chiar, pentru înlesnirea cititorilor, așezate în ordine alfabetică și prin dicționare (surăsuri). Cine vrea să cate asemenea idei, numai cât să fie vorba

de ele, găsește câte va vroi și unde va vroi. Indeosebire de aceste generalități, adevăratul program al unei politici reale este scoaterea la iveală și elaborarea acelor idei, cari, într'o anume țară și într'un anumit timp, sunt indicate de împrejurările de fapt și trebuiesc aduse la îndeplinire în ordinea treptată a urgenței și-a importanței lor, în timpul apreciabil al generației în care se produc». Astfel a fost programul din divanul Ad-Hoc dela 1857; astfel a fost apoi, programul politic al guvernării conservatoare din 1888—1895. «Cu programele politice însă se întâmplă cași cu mărcile de fabrică: cucât marca e mai bună, cuatăt vine mai curând falșificarea și contrafacerea. In acest fel s'a produs programul liberal în 1893 și 1894 în chestia națională, program în care se vorbea de îmbunătățirea soartei Românilor din Ungaria prin intervenția statului nostru. Enorm program!.. Dar când a ajuns la guvern, în octombrie 1895, nu l-a realizat, a înșelat aspirațiile întregii tinerimi, care se încrezuse într'însul și s'a scoborât la scuzele dela Iași. Acum însă, în 1901, venind din nou la putere, d-l Sturza a putut să-și restabilească o parte a creditului pierdut. La ordinea zilei este chestia bugetară, înprivița căreia d. Sturza s'a purtat politicește corect: a cerut în opoziție economii și le-a aplicat la guvern.

«Iată dar ce serios lucru este un program politic și realizarea lui. Dar partidul cantacuzinist? Au vorbit și ei de program, A vorbit șeful la Iași și a menționat ca program special... cadastrul... și irigațiile... Țara era înaintea unei catastrofe și «șeful» vorbea de cadastru, care cere 100 de milioane!.. S'a văzut îndată că «șeful» nu e om de guvern!..

«Partea a doua a programului e partea sufletească. Partidul cantacuzinist proclamă că baza politicei este numai interesul. Noi credem, că, dimpotrivă, este jertfa. Astfel s'a întâmplat la 1859, când s'a înfăptuit Unirea: toți pretendenții la domnie și-au jertfit ambiția lor personală în favoarea necunoscutului Cuza, care personifica Unirea; Ieșenii, la rândul-le, și-au jertfit capitala. Astfel și la 1877. Erau mulți la noi, cari cereau să nu intrăm în răzbcu: D. Sturza, răposatul Ion Ghica, răposatul Nicolae Crețulescu. Dar totuși și atunci a triumfat ideea, că fără jertfă nu se câștigă nimic în viața popoarelor. Dacă țara voia să iasă neatârnată din acel cataclism oriental, nu trebuia să aștepte mila diplomaților, ci să jertfiască sângele fiilor săi!.. Atunci a venit și domnitorul Carol pe câmpul de luptă și-a adus și jertfa lui, expunându-și viața alături cu ostașii români. Și chiar în zilele noastre privim că se înfăptuiește al treilea eveniment însemnat în istoria țării. Acum trei ani țara era în pragul falimentului. Alte țări au primit falimentul. România nu a cugetat așa. Toți, și Camera conservatoare și Camera liberală și guvernul Cantacuzino și guvernul Carp și guvernul Sturza, toți s'au unit în acest gând al națiunei: onoarea înainte de toate. N'am dat faliment, dar am jertfit cu toții cât am putut, am primit impozite, am primit reduceri, am scăzut din averile noastre materiale, dar am fost mândri c'am scăpat creditul și onoarea țării».

Cel din urmă, care ia cuvântul, este însuși șeful partidului, domnul P. P. CARP, care arată că un program politic, spre a fi realizabil, trebuie să-și găsiască și momentul prielnic. Partidul conservator nu aduce însă numai un program de proiecte de legi, ci și un program de schimbare de moravuri, un program de educație politică acestei țări. Alte partide vor să scormoniască pornirile rele, pentru a trage toate foloasele din aceste porniri. Aceasta nu înseamnă însă a face educație unui neam. Pentru aceea, lupta împotriva celeilalte fracțiuni a partidului conservator este o trebuință a momentului. Această luptă va avea efecte bune până și asupra partidului liberal. «Va veni și acea vreme — zice vorbitorul — sunt sigur. Am încredere în poporul meu, am o absolută încredere, căci suntem un popor tânăr și ar fi cel dintâi exemplu în istoria neamurilor, ca un popor tânăr să aibă toate defectele bătrâneții. Chestiunea aceasta e acută și din alt punct de vedere. Nu suntem la guvern și, deocamdată, nu avem puțință de a realiza alte părți din programul nostru decât această parte. Și trebuie să dovedim c'o realizăm. Cum? Lăsând laoparte relele deprinderi, întrebuințate de partide până acum».

Mai departe vorbitorul arată punctele principale ale programului conservator, cari sunt următoarele trei :

1. Inamovibilitatea tuturor funcționarilor, spre a face cu puțință o muncă mai conștiincioasă în interesul țării și, totodată, spre a zmulge guvernelor această zestre, care-i asigură totdeauna — când vrea — unanimități în corpurile legiuitoare.

«Mai sunt multe de făcut, dar, înainte de toate, ceea ce este de făcut este înlăturarea politicei din diferitele administrații ale acestei țări. Politica se amestecă în totul: în școli, în primărie, oriunde vroți și rezultatul este, că se fac pelângă un partid o sumă mare de mici grupulețe politice, cari își cred totul îngăduit, pentrucă la un moment dat au un apărător, care acoperă faptele lor cele rele. Nu vreau să citez nume; dar vă pot încredința că, din această pricină, se întâmplă în țara aceasta lucruri, cari, dacă ar fi cunoscute, cum ar trebui să fie, la mulți dintre noi li s'ar sui roșafa în obraz».

2. Reforma impozitelor pe o bază mai rațională și, prin urmare, mai dreaptă, care să ușureze clasele sărace, însă să ceară mai mult dela păturile avute, măbind astfel încasăările statului și, cu aceasta, capacitatea lui de îmbunătățiri în feluritele ramuri ale economiei naționale;

3. Întărirea armatei, care tocmai suferise în 1901 reduceri prea mari, spre a-și putea îndeplini la nevoie greaua și glorioasa ei menire.

Iată, aci, cuvântarea ținută de d-l Nic. Filipescu în ziua întâi a congresului conservator.

PRINCIPIILE CARDINALE CONSERVATOARE

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CONGRESULUI CONSERVATOR DELA 23 IUNIE 1902

Domnilor,

Vă rog ca favoarea, ce prin aplauzele d-voastră mi-arătați, să se traducă prin puțină răbdare, răbdare pe care o voiu pune la grea încercare, luând cuvântul la o oră atât de înaintată, pentru a încheia dezbaterea acestei prime zile a congresului nostru. Voiu căuta dar mai întâi, domnilor, casă străbat cât mai repede cu d-voastră drumul ce l-am cutreierat astăzi. Cu discursul întrariat al d-lui Matei Cantacuzino și cu amănunțitul discurs al d-lui Mehedinți ne-am rădicat la acele înălțimi, unde plutesc neturburate acele principii permanente, pe cari totdeauna trebuie să le avem în vedere și cari trebuie să ne serviască de călăuză în dezlegarea tuturor chestiunilor, cât de mărunte chiar, ale politicii de toate zilele. Tot d-l Mehedinți, prin drumul înflorit pe care ne-a condus, ne-a apropiat de actualitate și aici, pe terenul bătut al realității, ne-a arătat, împreună cu d-l Miculescu, tot ce ne diferențiază politicește și moralmente de celelalte grupări politice. D-l Negulescu ne-a dat o metodă, de care partidul conservator câtă să se inspire. Tot d-sa a formulat un deziderat, dela îndeplinirea căruia putem aștepta ca multă fală să se reverse asupra partidului nostru, acest deziderat este, casă întipărim un caracter mai național politicii noastre, făcând în politică ceea ce d-l Maiorescu făcuse în literatură, când a zmulș limba noastră din rătăcirile străinismului și-a apropiat-o de graiul săteanului nostru. Această politică națională va stabili o comunitate de gândire între toți cei ce vorbesc românește și va folosi cugetului românesc, fără a atinge nicio susceptibilitate și fără a compromite nicio prietenie. În fine, d-l Bogdan și d-l Motru ne-au condus

spre câteva rezultate practice, dezvălindu-ne aspirațiile elementului profesional pe care îl reprezintă și ne-au indicat condițiunile, în cari putem să ne asociem concursuri atât de luminate și de prețioase pentru opera ce-am întreprins.

Domnilor, impresia ce ne-a lăsat această călătorie, este că am străbătut toate ținuturile activității intelectuale a partidului conservator. Am auzit afirmându-se aci principii conservatoare, o metodă conservatoare, gând și vorbire conservatoare și aceasta este o mare satisfacție pentru noi aceștia, pentru cari conservatismul este o credință. Intradevăr, pentru noi, conservatismul este o credință, pe când pentru alții este un rol de jucat (aplauze).

Sunt unii, cari au o concepție cu totul utilitară a conservatismului. Această concepție răsare întregă dintr'o necesitate secundară a mecanismului nostru constituțional, anume că, după conservatori trebuie să vie liberalii la putere și după liberali să vie acei ce se zic conservatori.

Așa dar, pentru a fi conservator trebuie să-ți zici conservator, să faci undeva declarație publică de conservatism, să iei o inscripție ipotecară asupra viitorului guvern, (ilaritate, aplauze) să ieși la un ghișeu oarecare un număr de ordine, care îți dă drept la un loc foarte invidiat, să speculezi acest titlu cu oarecare abilitate, pentru a câștiga subscriitori și aderenți. Aceste operațiuni cată să se facă într'un local cât mai măreț, ce se zice club—care în gândul unora te scutește de program—și peste acest local se cade să fâlfâie un steag, subiect de metafore oratorice, care te scutește de gândire (aplauze).

N'am avea, domnilor, mare lucru de întâmpinat încontra acestor forme, la urma urmelor destul de inofensive, dacă ele ar conține măcar un lucru — care e esențial pentru noi — ideea conservatoare; și tocmai acest lucru mai de seamă lipsește din formele, în numele cărora unii se declară conservatori. Deaceea, suntem aduși a face această declarație, cam naivă: pentru noi, partidul conservator trebuie să fie conservator

și principiile și procedurile conservatoare nu sunt și nu pot fi principiile și procedurile liberale! (aprobări, aplauze). Asemenea elementare declarații suntem aduși să facem, față de confuziunea ce se stârnește în gândul publicului de nomenclaturile interesate de grupări politice, de titulaturile îndrăznețe și înșelătoare și de porecele pătimășe.

Pentru a ne feri de asemenea răătăciri și a risipi asemenea confuziuni, permiteți-mi și mie să părăsesc un moment actualitatea și să mă întorc cu câțiva ani înapoi.

Dacă cercetăm evenimentele, ce s'au desfășurat de vreo 70 de ani la noi în țară, constatăm două epoci: una națională, care s'a împăcat perfect cu un regim desigur foarte conservator—și, trebuie să adăog, de un conservatism demodat—și-o altă epocă, pe care o putem numi liberală. Cea dintâi epocă începe cam pela 1830, odată cu primele semne de trezire ale conștiinței naționale și se sfârșește după 1860, odată cu împlinirea mai tuturor țelurilor acelei generații. Cea de a doua epocă își are prologul în politica de desnaționalizare a instituțiilor noastre sub domnia lui Vodă Cuza și își are deznodământul într'un act de operă comică, în parodia de astăzi a regimului parlamentar.

Cea dintâi epocă a fost, în tot decursul ei, înrăurită de un sentiment puternic. Acest sentiment era un sentiment național. Stăpânită de acest sentiment, generația de atunci avea, cum era firesc să fie, o conștiință clară despre chemarea noastră și această limpezime în năzuinți contrastează puternic cu lipsa de directivă a epocii de apoi.

Deaceea, nu dela 1857, ci dela 1835 boerii moldoveni afirmau ca puncte cardinale ale politicei lor: unirea Principatelor și domnia ereditară străină. Și n'au avut răgaz și nu s'au abătut din calea ce și-au tras acei patrioți, pânăce nu s'au îndeplinit toate aceste năzuinți ale lor.

Acel sentiment, de care vă vorbiam, era un sentiment național și ca atare priceput de toată obștea. Deaceea în acel timp, nu numai cei cari au făptuit, dar, pot spune, toată suflarea românească a participat, măcar cu inima, la acele

mişcări, al căror înțeles îl pătrundeau, căci toate inimile băteau laolaltă.

Acel sentiment, însfârșit, era ieșit din adâncul inimii noastre și deaceea avea un caracter de sinceritate desăvârșită, pe care nu-l mai putem găsi în luptele actuale. Istoria ne dă dovezi de așa uimitoare sinceritate, încât ar stârni astăzi surâsul pe buzele noastre. De pildă, la 1830, toate nenorocirile se abătuse peste această țară: aveam și holeră și ciumă și secetă și foamete și năvălire străină și toate aceste «bătăi ale lui Dumnezeu», cum se zicea pe atuncea, nu puteau muia energia năzuințelor abia născânde în inimile patrioților de atunci. În mijlocul acelor nenorociri, vedem pe Eliade și pe Dinicu Golescu ducându-se la biserica din Golești și jurând înaintea altarului, că vor apăra programul național, program care nici nu era un program politic, de pe urma căruia ar fi putut spera vreun spor de influență, ci era mai mult un program literar! (aplauze).

Aveai, în asemenea vremuri, pentru ce să te jertfești și jertfa a fost, întradevăr, una din caracteristicile epocii aceleia. Am văzut atunci averi prăvălindu-se, spre folosul țării, nu ca astăzi clădindu-se din politică. Am văzut căminuri puse, în urma celor ce rătăceau în pribegie (aplauze prelungite). Mulțumită însă numai acestui spirit de jertfă am putut face atunci tot ce am făcut. Am văzut două țări mici, despărțite, fără armată, fără finanțe, biruind toate greutățile, înfruntând adeseori Europa întreagă și ajungând în cele din urmă, după 30 de ani de luptă, la deplina înfăptuire a tuturor năzuințelor lor (aplauze prelungite).

Și, domnilor, seva acelei epoci a fost atât de puternică, încât a putut să fie resimțită chiar în epocă următoare și a putut mai târziu să lăstăriască încă o ramură de laur, pentru a încununa frunțile eroilor de pe câmpiile Bulgariei. Iar patriotismul acelor oameni era atât de clar văzător, încât a știut să ia garanții încontra greșelilor urmașilor lor, statornicind, ca ocrotitor al patrimoniului agonisit de dâșii, pe Domnul ereditar străin, cu misiune specială de-a apăra acel patri-

moniu încontra rătăcirilor și exceselor partidelor (aplauze prelungite).

Dar a ajuns, domnilor, un moment, când unii oameni, ce se credeau iscusiți, au venit să ne spue că acelui sentiment național, prin care săvârșisem atâtea minuni, trebuia să-i substituim o nouă formulă de viață: ideea liberală, menită să zoriască evoluțiunea noastră.

Această idee liberală numai cât a dizolvat sentimentul național, căruia s'a substituit, fără măcar să întemeieze adevărata libertate.

Căci nu s'au gândit reprezentanții acestei de a doua epoci, ce se zice liberală, să ne dea o libertate potrivită cu starea noastră de atunci, mărginită dar reală. Libertatea, cu care ne încântau, nu era libertatea izvorâtă din evoluțiunea normală a așezămintelor noastre și rezemată pe temelia puternică a unor garanții, cum sunt libertățile locale, pe cari poți mai în urmă întemeia libertatea politică, ori independența magistraturii, care e sancțiunea drepturilor individuale. Era o libertate abstractă, rezemată pe niște vagi declarațiuni de principii.

La începutul epocii liberale, am văzut, în fața acelui altar dela Golești, de care vă vorbiam, rădicându-se o estradă. Pe dânsa au apărut câțiva oameni politici, cari au venit să rostiască, într'o limbă străină, cuvinte neînțelese. Drept ideal, ei ne-au arătat o himeră constituțională; drept mijloc, niște forme străine; drept putere motoare, menită să dea viață noilor așezăminte, vrăjmășia de partid. Și nu era măcar acea rivalitate, ce o putem afla în unele țări, izvorâtă în mod necesar dintr'un lung trecut de lupte și aplicată unor interese ori unor aspirațiuni reale. Nu; ci s'a improvizat încăerarea partidelor asupra unor abstracțiuni, cari, rămânând neînțelese, n'au lăsat în ochii publicului decât imaginea luptătorilor a celor două abstracțiuni. De aci a urmat politica personală și monopolizarea politiceii de câțiva cărturari, dibaci în mânăuirea unor formule, neînțelese de obștea țării. Iar acești politicieni, spre a-și asocia un contingent cât de modest de ade-

renți, n'au avut altceva să ofere, în lipsa unui ideal deslucșit, decât satisfacerea intereselor personale (vii aplauze).

Dela început, domnilor, câțiva oameni pătrunzători — dintre cari, cei ce supraviețuiesc acelor lupte se află în rândurile noastre — au denunțat erorile înceubate în acele principii. Dar ei aveau nevoie și de ajutorul timpului, pentruca și cei mai întunecați la minte să poată zări ce realități urâcioase răsăreau din acele principii.

Timpul și-a săvârșit opera și am văzut atunci ruina morală, ce cu atâta putere ni s'a dezvălit azi, de oratorii ce m'au precedat. Atunci am văzut discreditul așezămintelor, în cari ni se arătase mântuirea și am văzut scăderea puterii noastre în afară. Nu vreau să înșir toate rezultatele acelei politici. E destul să amintesc dezastrul dela 1878. Când a venit acea oră hotărâtoare — care sună abia la un secol sau două pentru un popor și care e prilej de înălțare pentru popoarele ce merită, prin vitalitatea și patriotismul lor, o asemenea soartă — atunci s'a jertfit, zic, o situație internațională, care ne dădea măcar liniștea zilei de mâine, necesității unei popularități, pe care nicio apoteoză nu o va amnestia ! (aplauze).

Când aceste rezultate au fost învederate, am ajuns la acel amurg al idolilor — după fericita expresie a d-lui Mehedinți — am ajuns la discreditul desăvârșit al liberalismului. Ce mai rămâne azi din liberalism ? Ce mai rămâne din sacrosanctele principii, «că toate puterile emană dela națiune», când mai curând am putea zice, că de fapt toate puterile emană dela poliție ? (ilaritate).

Cari din idolii de altădată au mai rămas în picioare ? Ași voi să știu, dacă în țara aceasta s'ar mai găsi azi un singur om destul de îndrăzneț, încât să înfrunte întru atât ridicolul opiniei publice, spre-a încerca astăzi — ceeace cu ostentație se făcea acum 20 de ani — să deschidă o subscripție publică, pentru a se rădica o statuie a libertății pe o piață a vreunuia din orașele noastre ? (ilaritate, aplauze).

S'ar părea chiar, că încercările partidelor extreme, de a da

o nouă viață liberalismului printr'un adaos de principii mai înaintate, departe de a dezminți, documentează și mai bine adevărurile ce-am enunțat.

D. Mehedinți v'a arătat, ce rămâne astăzi din radicalismul de altădată : o simplă amintire despre o foarte interesantă încercare. Ce mai rămâne alt din activitatea grupărei socialiste, decât mărturisirea unei erori, care se mulțumește cu testimoniul generozității intențiunei ? (aplauze).

Din liberalism a rămas, ca semn vizibil al existenței lui, un partid liberal ; o organizație politică fără niciun principiu ; un fanatism de partid, fără scuza unei convingeri și desfrâul poftelor ținând loc de ideal. Acesta e bilanțul epocii liberale (puternice aplauze).

Ajunși aci și scăpați de despotismul unui cuvânt, prin care un partid vroia să ne robiască, ajunși, zic, la acest rezultat, prin multe sacrificii și multe concesiuni, de altminteri necesare, am socotit că putem stabili domnia definitivă a ideii conservatoare, care este negațiunea tuturor acelor năzuințe ale liberalismului, despre cari v'am vorbit.

Din nenorocire, tocmai atunci partidul liberal a căpătat un aliat neașteptat. Se găsesec câțiva preinși conservatori, foarte aprigi în lupta lor încontra liberalilor, întrucât aceștia au vina de a deține puterea, cari au început să arate tot felul de complezențe pentru principiile și procedurile liberale, întrucât socotesc că aceste principii și aceste proceduri pot să-i apropie pe dâșii de guvern (aplauze).

Am auzit aducându-se omagii publice acelu fel de organizare de partid, acelor procedări, acelu desfrâu politic, acelu fanatism de partid, cari alcătuesc tot ce-a mai rămas din liberalismul de altădată. Am auzit pe unii fruntași căindu-se, că partidul conservator n'a imitat îndestul unele din procedurile cele mai vincvate ale liberalilor.

Aci zace o adevărată primejdie. Înloc să mai avem o dreaptă și o stângă, am fi amenințați, de n'am interveni noi, să avem două stângi : să avem, înloc de partide, o zestre guvernamentală și o contra-zestre opoziționistă ; să

avem un jacobinism liberal, nu înfrânat, ci ațâțat de un *sanchiulotism* conservator (ilaritate, aplauze).

De aci răsare și mai vădit însemnătatea rolului nostru, căci, de n'am fi noi, s'ar deplasa axa morală a partidului conservator (aplauze).

Domnilor, protestările noastre încontra acelei politici — care îmi place a crede că e efectul unei rătăcirii momentane a rivalilor noștri, cari se zic conservatori — se întâmpină că ar fi oarecare fățarnicie din partea noastră, căci întotdeauna s'ar fi făcut așa politică în țara românească.

O amintire, care deșteaptă sentimente, pe cari toți le-am resimțit și poate fi dar de toți înțeleasă, va spulbera această nedreaptă afirmare.

Acum câțiva ani, un fruntaș liberal, într'o întrunire obscură electorală, ținută într'un oraș de provincie de a doua mână, rostește un discurs, care nu era menit să aibă o mare celebritate. In acel discurs îi scapă un cuvânt, care, dacă n'a avut un renume glorios, a avut însă un răsunset enorm.

Acest cuvânt este: *Colectivitate!* Cu cuvântul acesta acel fruntaș a desemnat gruparea lui Ion Brătianu.

In acel cuvânt s'a văzut o aluzie la o politică, care constituie rana, de care suferă mai crud țara noastră. S'a văzut condamnarea politicii de principii și afirmarea unei politici personale, bazată pe interese. Țara întreagă a fost atunci în picioare, pentru a vesteji acea politică.

Care a fost, îndeosebi atunci, atitudinea partidului conservator? Eu n'am auzit pe Lascar Catargiu, zicând că acea politică e singura practică și că datoria conservatorilor e s'o imiteze. Dimpotrivă, acest cuvânt a fost semnalul de alarmă, care ne-a pornit la asalt.

Lascar Catargiu a dat mâna cu Dumitru Brătianu, peste prăpastia care despărția atunci pe conservatori de liberali și cuvântul de *colectivitate* a pecetluit alianța lor. Am cutreierat atunci țara întreagă, ne-am coborât în stradă și am suflat în inimi spiritul de revoltă, iar nu de complezență față de politica de procopseală (aplauze).

Iar astăzi, acei ce n'au fost, e drept, părtași la acele lupte, dar revendică pentru dânșii gloria lor, vin să condamne idealul, pe care s'a înălțat partidul conservator și făgăduese că pe viitor vor lua pilde dela liberali și vor governa pentru «ai noștri!».

Ce sunt explicațiile, ce ni s'au dat, despre îndatoririle șefilor față de clientelă ...iarna? Ce însemnează cuvântul «ai noștri», rostit, pentru cea mai mare măgulire a noastră, tocmai în întrunirea în care s'a tras linia de despărțire între cealaltă fracțiune și noi, decât reeditarea și amplificarea formulei «Colectivitate», de astădată deslușită pe șleau? (aplauze).

Și mai jicnitoare decât această politică sunt argumentele, cu cari autorii ei caută s'o scuze: Nu se poate face — zic ei — altă politică în țara românească. Iar noi, cari vrem să rămânem credincioși trecutului nostru, suntem niște utopiști!

Căci, ne zic aceiași adversari: Prin ce mijloace practice aveți să vă atingeți ținta? Prin simple enunțări de principii? Prin sarbede predici morale? Da, domnilor, mai întâi prin aceste mijloace. Este deja un mare lucru, să ai o grupare politică, reprezentând o forță morală, care să stăpâniască spiritele numai prin puterea convingerilor, care să predice prin exemplul ei, care să adune un material dela oameni adaptați cu aceste principii și dominați mai puțin de o disciplină de club ca de o rigidă disciplină morală. De n'am exercita decât această înrâurire asupra politicii și încă am face o operă salutară pentru țară (aplauze).

Dar, domnilor, vom face și operă practică, căutând și găsind reazimul nostru în elementele sănătoase ale societății noastre și opunându-le înrâuririi elementelor parazite.

Și fiindcă grijile noastre sunt îndreptate, azi, spre întremarea situației noastre materiale, câtă cuatăt mai mult să ne gândim nu numai la mijloacele de îndreptare a finanțelor statului, ci și la îmbunătățirea stării clasei celei mai numeroase, de al cărei bun traiu este legată și buna stare a finanțelor țării (aplauze). Această clasă este clasa țărănească (aplauze). Aceasta este clasa cu adevărat conserva-

toare, care-a apărat legea, limba și naționalitatea noastră (aplauze, bravo). În acea comoară, încă virgină, a păturei țărănești vom găsi, la nevoie, și elemente de regenerare, dacă răul este mai adânc decât îl credem noi (aplauze).

Neapărat, n'am pretenția să improvizez aci un program de îmbunătățiri pentru clasa noastră rurală. Este destul să indic câteva cestiuni, ce sunt în mințile tuturor aceluia ce se află în comunitate de vederi cu noi. Trebuie, mai întâi, să revenim la politica socială, inaugurată de d-l Carp. Trebuie să reluăm legea vânzării moșiilor statului, care stă în adormire și s'o complectăm cu dispozițiile ce se aflau în legea noastră primitivă, cu privire la dezvoltarea proprietății mijlocii (aplauze).

Trebuie să readucem pe proprietar dela club la câmp (vii aplauze). Să uzăm de toate mijloacele legislative, cari ne sunt la îndemână, casă readucem în mijlocul vieții rurale acest factor de ordine și de progres în același timp. Totodată să depărtăm elementul cămătăresc (aprobări). Să împlinim o lipsă, care se află aproape numai în legislația noastră, făcând o lege încontra cametei. Eu personal aș adăoga și neexigibilitatea datoriilor de cârciumă la sate (aplauze).

Trebuie să dăm și populației rurale credit eftin. Pentru considerațiuni nu financiare, ci politice — și fac aici aluzie la Banca Națională — creditul pentru agricultori nu este ce trebuie să fie. Să căutăm a lecu răul, stabilind creditul agricol pe îndoita bază a reciprocității și-a ajutorului statului.

Trebuie ca ministerul Domeniilor să devie întradevăr un minister al agriculturii și ca Direcția agriculturii să capete o dotație potrivită cu aceea a celorlalte ramuri de activitate. Trebuie să zorim progresul agricol, pentru a spori venitul pământului nostru. Totdeodată să dăm un câștig mai mare produselor noastre agricole printr'o mai bună organizare a comerțului cerealelor și prin deschiderea piețelor de desfacere pentru vitele noastre, măcar sub formă de carne, ceace afirm că se poate face (aplauze).

Domnilor, n'am avut alt gând, spunând acestea, decât să vă dau câteva indicații, pentru a învedera, care e cestiunea care trebuie să fie pusă în primul plan al preocupărilor noastre.

De vom interpreta, cu adevărat, interesele celor cinci milioane de rurali, atunci vom putea vorbi și de număr în Țara Românească!

Cât de nesăbuite apar dar pretențiile, pe cari o grupare politică le întemeiază exclusiv pe cestiunea numărului, care de 26 de ani n'a rezolvat o singură criză politică la noi și care, făcând abstracție de pătura cea mai numeroasă a țării, denotă numai o oarecare îndemânare în materie de ingrințe și de corupție asupra unei infime minorități urbane! (aplauze).

Din această minoritate, de un milion de urbani, trebuie să mai scoatem pe străinii, cari n'au cuvânt în viața noastră publică. În ceace mai rămâne astfel din această minoritate găsim câteva clase foarte interesante, cari merită toată grija, dar cari joacă un rol foarte șters în viața noastră publică. Acestea sunt compuse din industriași, comercianți și meseriași. Aceste clase constituiesc elemente sănătoase, a căror înrâurire politică nu poate decât folosi prosperității statului (aplauze).

De înflorirea acestor clase trebuie să ne îngrijim, cum am dat dovadă, în cele 7 luni cât am fost la putere, că ne-am preocupat de soarta meseriașilor. În treacăt fie zis, va trebui să dăm toată atenția aplicării legii meseriașilor, știrbită de guvernul actual și când vom veni la putere va trebui să dăm acelei legi toată eficacitatea necesară, prin reîntregirea ei (aplauze).

Va trebui să ne silim ca și pe terenul politic să dăm acestor clase foarte interesante înrâurirea ce trebuie să aibă, înrâurire care astăzi e nulă, fiind dat sistemul nostru administrativ și tirania, pe care-o exercită instituțiile de credit (aplauze).

Constatând ștergerea aproape desăvârșită din viața publică și-a acestor elemente și pășind mai departe cu cercetarea noastră, ajungem a constata că, mergând din eliminare în

eliminare, rămâne o singură clasă, și tocmai cea mai rea, care a căpătat o înrîurire mult mai mare decât oricare alta, înrîurire nepotrivită și față de numărul său și față de meritele sale. S'a văzut, domnilor, și aiurea o minoritate având o înrîurire covârșitoare asupra destinului unei țări. S'au văzut erarii nobiliare, ori caste sacerdotale, exercitând o influență decizivă asupra vieții unui popor și lăsând după dânsle urme de civilizație vrednice de laudă.

La noi, este trist s'o spunem, acest rol covârșitor îl are agentul electoral (aplauze). Trei sute de oameni într'o tabără și alți trei sute în altă tabără au pretenția să reprezinte numărul. Și aceasta fiindcă ceilalți se țin deoparte, se fereșc, pe când acești trei sute trăesc din ceea ce îi ruinează pe ceilalți. Aceștia se agită, aleargă, adună iscălituri, alcătuesc pantahuze, organizează manifestații, pun la cale feliicitări la zile onomastice (aplauze, ilaritate).

Ei bine, domnilor, pe cât grija noastră trebuie să fie de mare pentru celelalte clase, pe atât vrăjmășia noastră trebuie să fie desăvârșită față de aceste elemente.

Dar, domnilor, mai întâi o explicație.

Mi se zice: «Dar d-voastră n'ați făcut politică și d-ta personal n'ai făcut politică cu agenți electorali?»

Da, domnilor, dar pe față, în întruniri, am spus — și am lăindămână textul discursurilor mele — că luptăm pentru cauza ce ne mișcă, nu pentru a satisface apetituri, nu pentru a răsplăti pe partizani. Dar chiar altminteri să fi fost, oare experiența, și-o atât de decizivă experiență ca cea de astăzi, nu trebuie să ne folosiască?

Mărturisesc că, dacă ar fi astăzi o opoziție unitară, este probabil că am târî și astăzi după noi acea cohortă de agenți electorali, cari, respinși de guvern, n'au încotro, se țin de partidul din opoziție și dau prea adesea iluzia unui devotament statornic (aplauze). Dar astăzi în politică s'a întâmplat o dezbinare; această dezbinare a dat agenților electorali alegerea între două soluții: una care plătește și alta care nu plătește (ilaritate, aplauze). Și atunci am văzut

pe agenți punând condiții și felul de condiții ce i-am văzut că pun, ne-a edificat pedepplin despre statornicia în principii a acestor elemente (aplauze).

Acest contingent de partizani este pe lângă celelalte și un element de turburare a vieții noastre publice și este totdeodată o piedică la orice progres. Ați văzut cum finanțele au suferit din cauza înrâuririi lor. Dece s'a produs acea ipertrofie bugetară, încontra căreia am avut cu toții să luptăm? Cauza au fost în parte acei oameni, cari îți spun fățiș: «Ori slujbă, ori vrăjmășia noastră». Dece nu s'a putut realiza până azi reforma administrativă în adevăratul înțeles al cuvântului? Pentru că agentul electoral spunea fără înconjur: «Vă aducem la putere casă dați afară din slujbă pe liberali și să ne puneți pe noi conservatorii în funcție». Și partidului liberal îi cerea, drept singură răsplată, darea afară a conservatorilor (aplauze).

Ei bine, domnilor, asemenea elemente de turburare ale vieții noastre publice trebuie să dispară. Cât pentru noi, avem îndoita datorie să le înfruntăm în opoziție și să le desființăm la putere. Numărul, pe care îl dau aceste elemente, declarăm că nu-l avem. Unii fac din numărul acesta titlul lor de înălțare. Iar pretenția noastră de a veni la putere, pentru binele țării, se întemeiază tocmai pe faptul că nu avem acest soi de număr.

Dar vă spuneam, că trebuie să desființăm acest element. Naște însă întrebarea: cum? Părerea mea este: prin inamovibilitatea funcționarilor (aplauze).

Această garantare a stabilității funcționarilor trebuie însă îngădită cu câteva chezășii. Mai întâi, nu trebuie ca această reformă să devie o operă de partid și să se facă încontra altui partid. Al doilea, această reformă trebuie s'o cumpănim cu înființarea justiției administrative și cu stabilirea răspunderii civile a funcționarilor (aplauze).

Cunosc, domnilor, neajunsurile. ce pot răsări dintr'o atare reformă. Cred însă că, măcar ca măsură trecătoare, această reformă e necesară. Avem nevoie de dânsa, cel puțin până

când cele două tabere de agenți electorali vor fi dispărut, sau prin contopirea elementelor celor mai bune în noua ierarhie administrativă, sau când ceilalți vor fi murit de moarte naturală, sau se vor fi apucat de o meserie mai cinstită, luând în mână coarnele plugului, ori bătătorindu-și palmele bătând ținte în tălpile de ghete. Aceasta e mai cinstit și chiar mai omenos, când știi ce mizerii și adeseori ce lipsuri trebuie să îndure acești nenorociți (aplauze).

Dar parecă aud întâmpinarea, că această politică e nerealizabilă.

În convorbiri particulare ni se spune: «E adevărat că politica d-voastră e o politică ideală, dar e o politică himerică, i-o utopie. Politica aceasta nu e posibilă în România!».

Domnilor, dacă ar trebui să adaug încă o notă neagră aceluia tablou destul de posomorît, pe care vi l-am zugrăvit la început, despre epoca liberală, n'ași găsi de adaos decât această îndoială despre energia noastră.

Acum 40 de ani, când adesea împotriva Europei întregi luptam încontra a două dominațiuni străine și biruiam toate obstacolele, ni se părea, că nu e minune de realizat mai presus de puterile noastre și astăzi, spre a nu fi utopiști, suntem povățuiți a îngenunchia înaintea a trei sute de agenți electorali! N'ar mai rămâne, pentru desăvârșita osândă a acestui regim, decât ca, atunci când sunt față în față două politici — una, care se încumetă a întrupa năzuințele legitime ale acestei țări, iar cealaltă care cutează a afirma că o asemenea politică e nerealizabilă — nu mai rămâne, zic, pentru osânda definitivă a acestui regim, decât ca triumful acestei din urmă politici să vie să confirme ponegritoarele ei precizeri (aplauze).

Domnilor, politica noastră poate fi ideală. Ea nu e însă utopică. Am convingerea că, dacă a mai rămas un dram din voinicia de altădată, avântul nostru va risipi acele elemente primejdioase ce ne stau în cale, cu ușurința cu care pleava e vânturată de cea mai ușoară adiere de vânt (aplauze).

Nu vă propun, domnilor, să realizați o politică utopică. Nu

venim să vă cerem să reclădiți zidurile Salentei cu turnurile-i de marmoră, cetatea lui Idomeneu, în care ca un furnicar se desfășura nobila râvnă a unui popor ideal, aplecat artelor păcii, sub domnia dulce a legilor înțeleptului Minos. Asemenea vremuri nu vom trăi pe acest pământ.

Însă nu ne împăcăm nici cu idealul prea coborât al unei republici de Paraguay, sfâșiată de nesațiul taberelor întărătate.

Ceeace vrem—și ceeace credem că vor voi toți acei cari, într'un avânt de patriotism, vor avea curajul să rupă toate legăturile, cari îi țin înlănțuiți de o politică condamabilă—este să stabilim aici, în acest colț al Orientului, un regim de ordine, sub care acest popor să poată, în liniște și neame-nințând pe nimeni, să-și dezvolte în pace tot avutul său sufletesc și toate comorile unui pământ binecuvântat de Dumnezeu, sub scutul puternic al stimei unei Europe, sedusă de încercarea noastră de regenerare și la nevoie apărat, în-contra oricărei primejdii, de toate izvoarele energiei naționale, din care nu mai avem un pic de sacrificat necesități-lor niciunei clientele (aplauze).

VIII.

REFORMA MORALĂ

INTRUNIREA DELA DACIA, PENTRU ALEGERILE COMUNALE.

Pentru alegerile comunale dela București, cari trebuiau să se facă, cași în restul țării, pentru colegiul I în ziua de 3 noiembrie, iar pentru colegiul II la 5 noiembrie 1902, se convoacă deasemenea o mare întrunire publică, în sala Dacia, în ziua de 20 octombrie 1902. La această întrunire ia cuvântul, cel dintâi, d-l D. ȘOIMESCU, care spune că partidul cantacuzinist, spre a paraliza mișcarea, pornită de partidul conservator, a căutat să-i ia publicul dela întrunire, convocând în aceiași zi două întruniri pe culori, una a proprietarilor, alta a meseriașilor, întruniri în cari s'au exploatat numai nemulțumirile provocate de criză și de măsurile guvernului, agitând pe proprietari, pe meseriași, pe pensionari. Se ocupă, apoi, de deprecierea proprietății din București, arătând că vina este neaplicarea legii mărginirii razei Bucureștilor, făcută de d-l N. Filipescu în 1895.

D. A. LAURIAN arată că partidul liberal a avut, anul trecut, o intenție bună: aceea, de-a izgoni afacerile dela primărie, înlăturând dela comună pe d-l C. F. Robescu și punând în capul comisiei interimare pe d-l Procopie Demetrescu. Interesele electorale însă au învins la urmă și intenția bună a fost dată laoparte: acum, au pus în fruntea listei, la alegeri, tot pe d-l C. F. Robescu.

D-l CUCU STAROSTESCU, inginer, spune că cea mai bună administrație comunală în București a fost cea din 1893. Primarul de atunci, d-l N. Filipescu, a vroit să facă din capitala țării un adevărat centru, compus însă nu numai din funcționărimă și armată, ci și din industrie și comerț.

Spre a favoriza deci dezvoltarea industriei, a proiectat două măsuri admirabile: să facă o cădere de apă de 2.000 cai putere la Ciurel, spre a pune la îndămâna industriei forță motrice ieftină și, apoi, să aducă pelângă margina Bucureștilor proiectata conductă de petrol Câmpina-Giurgiu, spre a-i furniza astfel combustibil ieftin.

Spre a favoriza comerțul, proiectase două lucrări: canalul de navigație București-Oltenița, pentru-a atrage la București comerțul exportului de cereale, care e astăzi monopolizat de Brăila și, din

această pricină, se face în condiții nefavorabile. În al doilea rând, Antrepozitele, menit să readucă în București comerțul de manufactură, metale și coloniale, comerț, care, din pricina acsizelor și a călătorilor de comerț, e pierdut pentru Capitală.

Tot această administrație s'a gândit și la măsuri pentru ieftinirea traiului în București, voind să înființeze, în acest scop, o linie ferată, care să lege Halele cu linia forturilor.

Din pricina scurtei șederi la guvern, nu s'a putut însă realiza decât Antrepozitele Comunale.

Sub primăria d-lui Filipescu s'au luat și numeroase măsuri de igienă: cuptoarele de arderea gunoaielor, adâncirea albiei Dâmboviței la Ciurel, spre a împiedeca revărsările și, prin urmare, formarea băltoacelor, după aceea, deschiderea bulevardului Colței.

După d-l Cucu Starostescu ia cuvântul d-l NICOLAE FILIPESCU.

Cei din urmă, cari vorbesc, sunt:

D-l S. MEHEDIŢI, care arată că partidul liberal face o greșală, când dă un caracter politic alegerilor dela comună; aici ar trebui să nu se discute decât lucruri de gospodărie.

D-l B. DELAVRANCEA, care relevă atacurile pătimăşe duse de liberali în contra d-lui Filipescu. Indată după plecarea d-lui N. Filipescu dela primărie, comisia interimară a numit o altă subcomisie de anchetă, care să cerceteze gestiunea financiară a fostului primar. Această comisie lucrează de doi ani și în doi ani n'a putut să descopere nimic. Administrația liberală se laudă, apoi, cu excedentul realizat de dânsa, în sumă de vreun milion. Acest excedent se datorește faptului că, în timp de patru ani, această administrație n'a făcut altceva, decât o hală de găini.

D-l P. P. CARP încheie seria cuvântărilor, spunând că trebuie numaidecât să se facă o reformă morală în viața politică a țării. Prin reforma morală partidul conservator înțelege mijloacele, ce se întrebuințează în formarea partidelor. Trebuie ca partidele să nu se mai formeze pe socoteala statului. Statul nu trebuie să mai întrețină pe partizanii politici ai partidelor.

Iată cuvântarea, ținută la această întrunire de fostul primar al Capitalei.

REFORMA MORALA

DISCURS ROSTIT LA INTRUNIREA DIN SALA DACIA,
DUMINICĂ 20 OCTOMBRE 1902.

Domnilor,

Oratorii, cari m'au precedat, au dat în cuvântările lor o largă dezvoltare cesiunilor municipale. Nu atârnă însă dela

noi — și multă vreme silințele noastre vor fi zădărnice — ca preocupările de ordine municipală să stăpâniască singure partidele politice și corpul electoral în alegerile comunale. Indesebi se pare că alegerile dela 3 noembrie se vor desfășura într'o atmosferă politică foarte încărcată. Suntem dar obligați, casă ne ocupăm și de aceste împrejurări politice. Voiu face dar analiza situației politice și o voiu face cu toată cumpătarea și cu toată sinceritatea, pe care împrejurările, prin cari trece partidul conservator, ni le impun.

Voiu păstra, zic, toată cumpătarea, cu toate provocările pe cari zilnic le primim. Ați văzut mijloacele, cari se întrebuintează contra noastră : se caută a se ademeni alegătorii, anunțându-se că nu ne prezintăm la alegeri ; iacă astăzi dezmințirea. S'a căutat a ni se lua publicul, anunțându-se că întrunirea noastră nu se va ține. Asemenea mijloace rănesc mai mult pe cei ce le întrebuintează. Voturile dobândite prin asemenea manopere își pierd orice semnificare, iar întâmplarea că publicul ne-ar fi lipsit, fiind indus în eroare, nu ne-ar fi putut scădea vaza, pe când nereușita unor asemenea manopere, precum e cazul cu întrunirea noastră, acoperă de ridicol pe aceia cari le întrebuintează.

Când s'a văzut că asemenea mijloace sunt insuficiente, s'a recurs la mijloace mai drastice ; alegătorii au fost loviți de agenții unui grup al opoziției ; astăzi dimineată încă doi alegători, d. Elefterie Stoienescu și d. Lăzărescu, au fost, unul crunt lovit, iar celalt a fost rănit în așa mod, încât viața lui poate fi în primejdie (mişcare).

Cutoateacestea, domnilor, eu înțeleg să-mi păstrez tot sângele rece. Să binevoiască însă aceste victime a nu crede, că sunt nepăsător față de soarta lor.

Acei, dela cari au pornit loviturile, sunt moralmente mai tare răniți decât victimele lor. Ei vor îndura osânda oamenilor cu judecată, cari, pentru prima oară, văd o fracțiune a unui partid conservator întrebuintând asemenea mijloace încontra fraților lor de altădată (aplauze).

Eu însumi am fost atacat, dar din fericire numai dela tribună.

Mi s'a făcut, personal, procesul la această tribună, într'o întrunire, care s'a ținut acum opt zile aci.

Insă nu voi răspunde.

Fie ca acei, căroră, în vremurile când partidul conservator părea în agonie, nu le puteam zmulge măcar o adeziune platonice în favoarea ideii conservatoare și cari îmi spuneau : «țara e liberală, ce cauți în partidul conservator?» fie, zic, ca aceia să vie astăzi să suspecteze sinceritatea credinței noastre, să ne bănuiască, pe noi, căroră dătoresc că astăzi pot vorbi în numele conservatismului (aplauze).

Dătoresc respectului, pe care îl am pentru numele de conservator, ca mai bine să îndur criticele în tăcere, decât să cobor lupta cu acei bârfitori la cestiuni personale.

V'am făgăduit, domnilor, pe lângă cumpătare și sinceritate. Deaceea vă sunt dator o explicație.

S'a zis, într'o altă adunare, care se zice conservatoare, că aceste alegeri vor preface situația guvernamentală și vor dezlega unele controverse, cari fierb încă în partidul conservator. Sunt dator a spune, că aceia, căroră li se pune înainte asemenea lucru, sunt amăgiți.

O lună după alegeri se va vedea cine din noi a spus adevărul.

Deaceea, cât pentru mine, ași fi fost de părere a nu se da acestor alegeri comunale caracterul politic, ce li s'a dat.

Spun aceasta, numai pentru a-mi dezlega răspunderea de niște acte, din cari ziua de 12 februarie a fost cel dintâi și aceste alegeri comunale cel din urmă, acte pe cari noi le-am îndurat, fără a le fi provocat și de cari vom avea a da seamă într'o zi.

Dar, domnilor, fiindcă chestiunea s'a pus pe terenul pe care s'a pus, suntem datori să primim lupta pe acest teren și o primim cu atât mai bucuros, cucât, noi cel puțin, avem avantajul de-a avea o situație netedă și limpede.

Mai întâi să limpezim situația noastră față de liberali.

Este netăgăduit, domnilor, că chestiunile de ordin financiar sunt acelea, cari au încă precădere asupra tuturilor celorlalte preocupări. Așa fiind, mă cred dator să precizez, încă odată,

poziția noastră față de guvernul liberal în ceea ce privește politica financiară.

Mai întâi, domnilor, dăm un consimțământ deplin politicei de economii și suntem îndreptățiți a face aceasta de împrejurarea, că d. Carp, prezentând un proiect de buget cu 14 milioane reduceri la cheltueli, este acela care-a adus cea mai largă contribuție la opera de economii (aplauze).

Sunt însă, domnilor, unele economii, pe cari noi nu le admitem. Așa, depildă, d. Carp, cu ocazia discuției bugetului de acum doi ani, s'a împotrivit la unele reduceri ce s'au făcut la ministerul de războiu. Unele incidente și unele destăinuiri, ce s'au produs decurând, mă îndreptătesc a spune măcar atât : că d. Carp a avut desăvârșită dreptate (aplauze).

Mai sunt apoi alte pretinse economii, cari nu sunt decât amânări de plăți și cari pricinuesc finanțelor noastre și o pagubă materială și o pagubă morală. Pagubă materială, pentru că niciuna din aceste amânări de plăți nu-ți lasă la dispoziție o disponibilitate cât de mică și va trebui să cheltuim în anii următori tot ce n'am cheltuit anterior, cu adăogirea unui procent foarte însemnat, datorit faptului că întreținerea căilor de comunicație și refacerea materialului nu s'a îndeplinit la timp.

Dar acele economii ne-au pricinuit și o pagubă morală.

Vrăjmașii noștri din străinătate au pornit dela aceste false economii, spre a contesta și economiile reale. Broșurile publicate în străinătate stau dovadă despre aceasta.

Sub cuvânt că unele economii nu sunt economii adevărate, s'a pretins că niciuna din economiile făcute nu e adevărată.

Și, plecând de aci, s'a zis că excedentele, cari sunt foarte reale, nu sunt decât rezultatul unor artificii de contabilitate.

Iată o a doua consecință a politicii economiilor, împinsă la absurd. Dacă dela chielueli trecem la bugetul veniturilor, trebuie să vă semnalez un mod de a vedea al adversarilor noștri naturali, cu cari noi nu ne împăcăm.

În această privință, politica, pe care am susținut-o când eram la putere, se poate formula astfel: toți să contribuie la sarcinile statului și fiecare să contribuie în raport cu

puterile sale contributive. De acest principiu nu a ținut seamă partidul liberal. Vă voi da o pildă. D. Carp propusese, între altele, impozitul mobilier. D-sa voia ca aceia, cari au venituri izvorând din efecte publice, ori din acțiuni ale societăților private, cu alte cuvinte acei ce au venituri mobiliare, cari astăzi scapă de orice fel de taxă, să participe și ei la sarcinile statului (aplauze).

În schimb, dacă unii nu plăteau, alții au fost puși să plătiască de două și de trei ori. Politica guvernului, în materie de impozite, se rezumă în sistemul de majorare al dărilor actuale prin adăogire de zecimi. Această politică o socotim nedreaptă.

În fine, mai era un fel de venituri, la cari noi ne gândiam și pe cari guvernul le-a lăsat în părăsire. Aceste venituri sunt acelea, ce trebuiau să izvorască din punerea în valoare a bogățiilor țării. În această privință guvernul a opus o îndârjire inexplicabilă. Aceeși îndârjire am întâmpinat-o, când am făcut legea minelor; aceeași îndârjire o constatăm, când e vorba de exploatarea minelor noastre și îndeosebi a mării noastre bogății petrolifere. Nu numai că guvernul n'a luat nicio inițiativă în această privință, dar el înăbușă și orice inițiativă ce s'ar putea lua. Ați văzut împotrivirea ce-a opus ținării congresului petrolifer, din care ar putea să iasă unele inițiative, cari ar fi dat avânt industriei petrolifere, poate fără nicio intervenție a statului (aplauze).

Ei bine, domnilor, sunt îndreptățit a spune că, pe câtă vreme guvernul lasă în părăsire asemenea mijloace, nu e de mirare ca el să întâmpine acuzația, că vine să ia din buzunarele contribuabililor ceace ar putea lua din adâncimile pământului (aplauze).

Domnilor, aceste observații lămuresc punctul nostru de vedere față de politica financiară a liberalilor.

Aceste critici îndreptățesc opoziția noastră, opoziție care capătă un caracter mai înăsprit prin aceea, că guvernul cere aprobarea acestei politici — pe care noi o condamnăm — prin mijlocirea unui om care, în capul administrației comunei București, poate fi citat ca o pildă de rea administrație. Și nu

numai d. Robescu reprezintă pentru noi pe răul administrator, dar numele d-lui Robescu reprezintă pentru noi programul guvernului în materie administrativă. Vă închipuiți d-voastră ce trebuie să fie cei 3.300 de primari, pe cari îi va recomanda partidul liberal în alegerile comunale, dacă în București îndrăznește să propue ca primar pe d. Robescu! Și vă închipuiți, ce putere de rezistență opune guvernul față de apucăturile rele, când sunt însoțite de un interes electoral — rezistență, care e cea dintâi condiție a unei bune administrații — când acel guvern vine să îngenuche în fața d-lui Robescu și a 15—20 agenți electorali (aplauze).

Domnilor, v'am arătat, în ce privește chestiunile esențiale cari sunt la ordinea zilei, deosebirea de vederi dintre noi și guvernul liberal. Din partea unui partid, care se respectă, numai din asemenea deosebiri trebuie să iasă împotrivirea lui și această împotrivire trebuie totodată să se mărginiască în limitele acestor deosebiri.

Nu tot astfel cugetă însă o altă grupare, care se zice conservatoare. Politica acestei grupări, în ce privește cestiunea financiară, se poate rezuma în aprobarea deplină ce a dat politicei financiare a d-lui Sturza.

Nu numai că fruntașii acelei grupări au dat aprobarea lor politicei financiare a d-lui Sturza, dar încă ei pretind că meritul invențiunei acelei politici le aparține lor și critica cea mai aspră, ce o fac guvernului, este că el le-a furat programul lor financiar. Ei bine, domnilor, pecăt e de deplină această aprobare a politicei guvernamentale, peată e de înăspriță lupta, pe care-o îndreaptă aceeași grupare încontra politicei guvernului și, prin urmare, încontra propriului ei program (ilaritate). Am putea, domnilor, să rezumăm politica acelei grupări în modul următor: când se face politică academică despre finanțe, când această politică se exprimă prin ziare — și mai ales prin ziare scrise în limbă străină — sau când această politică se face prin broșuri destinate străinătății, atunci graiul ce se ține este următorul:

«Trăiască excedentul! Jos funcționarii! Jos pensionarii!

Jos proprietarii de case! Jos cârciumarii!» Iar când oratorii acelei grupări vin în întruniri electorale, atunci cântecul se schimbă: «Veniți la noi funcționarii! La noi pensionarii! La noi proprietarii de case! La noi cârciumarii! La iureș pentru dărâmarea acelei opere, cu care noi ne lăudăm când vorbim de finanțe!» (aplauze prelungite).

Ei bine, domnilor, noi osândim și această politică financiară și osândim și aceste proceduri politice, cari crează o școală și tinde să sădiască în păturile adânci ale poporului neîncrederea în conducătorii noștri politici.

Țiu minte că, în congresul pe care partidul nostru l-a ținut vara trecută la Teatrul Liric, d. Maiorescu găsia că, în mijlocul întristărilor prezentului, avem și oarecari motive de însuflețire. D-sa zicea: «Vedeți acel avânt generos pentru binele public! Vedeți acea întrecere între partide, pentru a aduce jertfe pe altarul patriei! Pare că mai trăește în noi ceva din virtuțile de altădată!» Nu știu, domnilor, dacă d. Maiorescu nu atribuia altora intențiile sale. Ceeace știu e că noi, cari, împiedecați — pentru motive, pe cari nu vreau să le mai amintesc aici — de-a îndeplini, în numele și spre cinstea partidului conservator, opera de îndreptare a finanțelor statului și cari astăzi nu avem altă mângâere decât de a ne mândri cu acele merite de cari pomenia d. Maiorescu, făcându-ne, în opoziție, datoria prin urmărirea unei politici consecvente și patriotice, noi suntem ținta tuturor acuzațiilor și insinuărilor celor mai calomnioase.

Atitudinea noastră e bănuită, pentru că nu ne împăcăm cu cealaltă politică, care vrea să te cobori în conștiința oamenilor, să răscolești acolo patimile cele mai rele, să ațâți egoismul, să asmuți poftetele, să exasperezi interesele, să dai glas nemulțumirii publice (aplauze prelungite).

Un scriitor străin a zis că, în fiecare din noi există un purcel care dormitează. Noi, domnilor, nu înțelegem să deșteptăm viețuitoarea inferioară pentru a o asmuți contra unor interese, ce trebuesc apărate. Vrem să deșteptăm sen-

timentele generoase ce zac în inimile d-voastră și să le rădicăm pânăla aspirațiile noastre (aplauze).

Dar se va întâmpina: «Ah! iarăși veniți cu reforma morală!» Curios lucru; grozav de mult îi exasperează pe unii oameni acest cuvânt mic, care pare atât de inofensiv. Căci, dacă reforma morală este o utopie, noi vom fi cele dintâi victime ale năzuinților noastre (aplauze).

Acei, pe cari acest cuvânt îi supără, se fac a nu pricepe. «Asanarea moravurilor? Ce-i asta? Aveți pentru aceasta un elixir oarecare, care se debitează în sticlute, la spițarie? Atunci să-l vedem. Altminteri, este un moft!».

Domnilor, nu este program politic, chiar dintre cele mai sincere, care să nu conție unele făgăduieli, despre cari să se poată sta la gânduri, dacă se vor îndeplini sau nu. Pe când reforma morală este făptuirea noastră de toate zilele. Reforma morală o îndeplinim în fiecare moment, astăzi, aci, în acest minut, la această tribună, când în loc să venim să scormonim patimile rele, venim să le înăbușim, chiar dacă aceasta ar putea să vatăme interesele noastre. Reforma morală o îndepliniți d-voastră, în acest moment, când aplaudați sfaturile noastre dezinteresate (aplauze).

A! Dar ni se mai zice: Această politică i-o utopie!

Cunoaștem acest cuvânt! E cântecul, cu care, de când e lumea, s'a căutat a se acoperi suspinele după o lume mai bună. E piedica ce înveci s'a pus tuturor năzuinților spre ideal și tuturor avânturilor spre nemărginit (aplauze).

În numele învinuirii de utopie s'au combătut toate reformele radicale, ce puteau jigni pașnica folosință a unor rele înrădăcinate. Dar venim noi oare, domnilor, ca acele școli înaintate, să vă făgăduim o lume de desfătare prin satisfacerea intereselor materiale? Nu, domnilor. Noi cerem, în marginile organizației sociale actuale, un minimum de sacrificii, fără de cari credem, că nu este viitor pentru această mână de Latini, înghesuți de concurența atâtor naționalități și asaltați de atâtea primejdii (aplauze).

Cunosc, domnilor, această formă a fățarniciei, care constă

să abați un cuvânt dela înțelesul lui prin exagerarea principiului ce el conține, cunosc acel procedeu, care constă în apăsarea trăsăturilor caracteristice ale unei grupări politice, casă scoți la iveală caricatura în locul imaginii adevărate. «Năzuință» este expresia adevărată a politicei noastre. «Utopia» e caricatura ei.

Dar fie, ca pentru servirea aspirațiilor noastre, să îndurăm ponosul de-a fi utopiști. Urez țării, să nu aibă de imputat niciunui partid o vină mai grea decât aceea, de-a cădea în utopie servindu-și idealul (aplauze).

Ba chiar pot zice, că nu prea mă mârșăiește această învinuire, ce ni se aduce în momentele de față, când nu numai toate utopiile dar și toate năzuințele par a fi pierit; aspirațiile naționale dela începutul secolului au fost înlocuite cu aspirațiile spre libertate, ce s'au stins și ele în discredit. Am văzut atunci pe unii silindu-se să dea o nouă viață năzuinței de libertate, împingând la extrem greșala, ce era cuprinsă în idea liberală. De aci, utopia radicală și utopia socialistă, cari și ele au pierit. Trebuie însă să mărturisim, că chiar și aceste utopii conțineau o năzuință către un ideal (aplauze).

Ei bine, domnilor, nu e o forță de disprețuit aceea, pe care ne-o dă împrejurarea că, atunci când toate aspirațiile s'au stins, noi singuri să reprezentăm o aspirație, chiar dacă, pentru aceasta, trebuie să îndurăm noi singuri acuzația de utopie (aplauze).

Se va zice, o știu, că și acest cuvânt de *năzuință* este ceva abstract și fără preț. Dar acest lucru de nepipăit constituie granitul, pe care se zidesc lucrurile mari. Puterea de vis, la un popor, este un germene rodnic, un principiu de viață, un element de forță, un îmbold de acțiune, un prilej de nădejde (aplauze).

Pe această forță întemeiem noi toate speranțele noastre.

La această forță facem și astăzi apel, înaintea urnelor asediate de ingerințele unora și de ademenirile vinovate ale altora. Căci, în aceste alegeri, nu înțelegem să facem un plebiscit al nemulțumirilor, ci vrem să facem un recensământ al năzuințelor (aplauze nesfârșite).

IX.

DESFIINȚAREA BARIERELOR COMUNALE

După căderea cabinetului Carp, în ziua de 12 februarie 1901, și venirea la guvern a partidului liberal, în frunte cu Dem. Sturza, fostele corpuri legiuitoare sunt dizolvate și astfel au loc noi alegeri legislative, în primăvara aceluiași an, alegeri cari sunt reorganizate în modul următor :

colegiul I de Senat	la 9	martie
» II » »	» 11	»
» I » Cameră	» 13	»
» II » »	» 14	»
» III » »	» 15	»

La aceste alegeri reușesc următorii candidați din partea opoziției conservatoare de ambele nuanțe :

colegiul I de Senat ; la Roman, Gh. D. Brănișteanu ; la Teleorman, general Gh. Manu și d-l Petrini Paul ; la Vaslui, Th. Rosetti. Balotaje se declară la Botoșani și la Ialomița.

colegiul I de Cameră ; la Buzău, Al. Marghiloman ; la Bacău, Eugen Ghica ; la Iași, Matei Cantacuzino ; la Mușcel, Mihai Vlădescu ; la Vaslui, P. P. Carp.

colegiul II ; se declară un singur balotaj, la Tecuci, iar la III-lea deasemenea unul, foarte interesant, la Teleorman, unde candidatul liberal dobândește numai 611 voturi, față de candidatul independent, d. C. Mile, care întrunește 683 de voturi.

În cursul anului 1902 se declară însă mai multe vacanțe parlamentare și anume :

colegiul I de Cameră din Dâmbovița, Dorohoi, Putna, Mehedinți și Romani ;

colegiul III de Cameră din Mehedinți ;

» I » Senat din Gorj, Mușcel și Vaslui ;

» II » » » Gorj și Putna ;

Senatul universitar din București.

Pentru complectarea acestor scaune se convoacă dar colegiile respective la mijlocul lui ianuarie 1903 și anume: colegiul I de Cameră și Senat în ziua de 12 ianuarie, iar celelalte colegii în ziua de 14 ianuarie 1903.

Alegerile au loc la zilele hotărâte și dau următoarele rezultate: din partea opoziției reușește la Mușcel Gh. Cantacuzino, iar la Romanați Tache Ionescu; la Dâmbovița se alege un liberal, d-l Vintilă Brătianu; candidații liberali mai ies la colegiul III de Mehedinți, la colegiul II de senat din Gorj și Putna. Pentru celelalte locuri se declară balotaj. Balotaj este și la senatul universitar, unde candidatul conservator, d-l T. Maiorescu, întrunește 34 de voturi, față de 35 de voturi ale candidatului liberal, d-l C. Nacu. La Putna candida, la colegiul I de Cameră, și d-l N. Filipescu. La primul scrutin, urmat de balotaj, voturile alegătorilor se împărțiseră astfel:

I. VLĂDOIANU, liberal, 124 voturi

N. FILIPESCU, conservator, 115 voturi

G. CONSTANTINESCU, conservator cantacuzinist, 81 voturi.

Alegerile de balotaj au loc cu o săptămână mai târziu și anume: pentru colegiul I de Cameră și Senat la 19 ianuarie, iar pentru Senatul universitar la 22 ianuarie 1903.

Cu prilejul acestui de-al doilea scrutin, d-l N. Filipescu trimite alegătorilor din Putna următoarea scrisoare deschisă:

Domnilor Alegători,

Prezentându-mă la scrutinul de balotaj dela 19 ianuarie, țin, față de renunțarea unuia din candidați și față de unele comentarii, să vă deslușesc caracterul candidaturii mele.

Mai întâi înțeleg ca, intrând în Parlament, să n'am înaintea mea decât un singur adversar, anume guvernul liberal.

Nu pot admite ca deosebirea adânci de vederi, din sânul partidului conservator, să fie aduse la tribuna unei Camere liberale, care n'are chemare a le rezolvi.

Față de guvern, o nouă situație s'a creat.

Țara liberându-se, prin încheierea conversiunii, și opoziția se liberează de grijile, ce-i impunea o patriotică rezervă.

Proiectele anunțate de guvern nu mai au caracterul unor măsuri de salvare a țării, cari puteau în unele privințe să întunece punctul de vedere special de partid.

Indeosebi proiectele privitoare la acsize și la reforma poliției, precum și sistemul de guvernământ și felul de administrare, despre care aveți, în Putna, o pildă elocventă, fac să renască controversile de partid și vor găsi în mine un adversar hotărât.

Vă rog, dar, domnilor alegători, ca numai întrucât aprobați acest mod de a vedea, să-mi faceți onoarea de a-mi da voturile d-voastră.

Cu toată sinceritatea neobișnuită a acestui manifest electoral — sau, poate, tocmai din această pricină — la alegerea de balotaj o mare parte din voturi se strămută în favoarea d-lui N. Filipescu, dobândindu-se următorul rezultat :

N. FILIPESCU, conservator, 253 voturi, ales.

G. CONSTANTINESCU, cons. cantacuzinist, 122 voturi.]

I. VLĂDOIANU, liberal, 65 voturi.

Astfel d-l N. Filipescu pătrunde în Cameră.

În acest timp tocmai era la ordinea zilei proiectul de lege, depus de d-l Emil Costinescu, ministrul de finanțe, pentru desființarea barierei comunale. În expunerea de motive, ce însoția acest proiect de lege, se arăta că vechile taxe comunale, înființate prin legea maximului, sunt în mare parte mai mult un prilej de stingherire a comerțului. În afară de aceasta, cordoanele de percepere, cu cari se înconjoară comunele, nu sunt în stare să stârpiască contrabanda, care e mai bine organizată decât chiar la punctele vamale de pe granița țării: toate comunele rurale, cari înconjoară Bucureștii — ca toate orașele mai mari — sunt cuiburi de contrabandă, încontra cărora îndeșert se îndreptează toate precauțiile administrației orașelor. În satele din marginea Capitalei sunt magazine, așa numite universale, cari fac afaceri mai mari decât cele mai mari magazine din București. Pe lângă acest mare neajuns al contrabandei, diferitele comune din țară întrețin între ele o luptă neîncetată pe acest teren, impunând taxe grele asupra produselor, cari se fabrică într'alt oraș, stingherindu-se astfel producțiunea și comerțul. Cea mai mare lovire o suferă însă populația dela țară, care e silită să plătiască tot felul de taxe pentru lucrurile de consumațiune, ce aduce la oraș, cum și taxa jugăritului, pe vitele din ham, sau din jug.

Pentru îndreptarea acestei stări de lucruri, cum și a numeroaselor anomalii ce decurgea de aici, noul proiect de lege prevede desființarea totală a barierei, iar în ce privește taxele de consumațiune, acestea vor fi plătite de cumpărătorul mărfii, la rădicarea ei, și vor fi încasate, după o singură normă pentru toată țara, de către stat, iar produsul lor să fie împărțit între comune, proporțional cu numărul locuitorilor.

Acest important proiect de lege este cercetat în secții, trece apoi la comitetul delegaților, care alege ca raportor pe d-l Em. Culoglu. În ziua de 1 februarie 1903 raportorul își depune raportul și proiectul de lege se ia în discuție. Cel dintâi, care ia cuvântul în această chestiune, este d-l N. Filipescu, un cunoscător al acestor probleme economice, de cari se ocupase în amănunțime și cu prilejul legii maximului, în aprilie 1893.

După d-l N. Filipescu mai ia cuvântul, în aceeași chestiune, întru susținerea proiectului, d-l C-tin Brătianu, după aceea d-l Radu Porumbaru, care, deși membru al majorității, combate proiectul, pe

temeiul că, pe viitor, mulțumită acestei legi, comunele rurale vor plăti taxe anuale în sumă de 14 milioane, înlocuind 2 milioane, ca până acum. După d-l Radu Porumbu vorbește, pentru proiect, d-l C-tin Cernescu. În ședința următoare, dela 3 februarie, combate proiectul d-l C. Mile, pe motivul că lovește în principiul constituțional al descentralizării și autonomiei comunale, cum și pe faptul că această reformă, folositoare orașelor, se face pe socoteala și în dauna satelor. Întru apărarea legii vorbește d-l M. Orleanu, iar împotriva d-l Tache Ionescu. În ședința dela 4 februarie ia cuvântul, spre a susține proiectul, d-l C. Stere, apoi d-l Victor Antonescu, I. Vilacros și Al. Constantinescu. Discuția continuă însă și în ziua de 5 februarie, când iau cuvântul d-l N. Pop, contra reformei, d-l Vasile Misir pentru proiect, pentru proiect, deasemenea. deși nu făcea parte din majoritate, Gh. Panu, care critică cu multă vioiciune ideile susținute de d-l Tache Ionescu; însfârșit, a doua zi, la 6 februarie 1903, ia cuvântul d-l Em. Costinescu, ministru de finanțe, autorul legii, după care se pune la vot luarea în considerație; proiectul intrunește, din 101 votanți, 95 de bile albe și 6 negre. După aceasta începe votarea pe articole, ceea ce durează 3 zile, până la 8 februarie. În ziua de 10 februarie 1903 proiectul de lege se pune la vot în total, adoptându-se cu 73 de bile albe, din 80 de votanți.

Iată cuvântarea, rostită de d-l N. Filipescu în ședința Camerei dela 1 februarie 1903, cu privire la legea pentru desființarea barierelor.

DESFIINȚAREA BARIERELOR COMUNALE

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 1 FEBRUARE 1903

Domnilor Deputați,

Înainte de-a intra în miezul discuțiunii, să-mi permiteți a rădica o întâmpinare, care este numai de formă cu privire la titlul acestui proiect de lege: Proiect pentru desființarea acsizelor.

Titlul mi se pare cam ambițios, întrucât e vorba nu de desființarea acsizelor, ci numai de desființarea barierelor.

Astăzi, când se pomenește de desființarea acsizelor, aceste cuvinte trezesc în mintea fiecăruia ideia unei reforme, care tinde a desființa taxele de consumație asupra obiectelor

de primă necesitate, percepute, ce este drept, în genere la barieră.

În cazul de față, nu este vorba de desființarea acsizelor, ci numai de un alt mod de percepere a acelorasi taxe.

Recunosc, că taxele actuale se percep într'un mod greșit și proiectul d-voastră prevede un mod de percepere mai lesnicios. Însă eroarea d-voastră stă în aceea, că acestei cestiuni de percepere îi dați o importanță exagerată, o importanță atât de covârșitoare, încât înlătură toate celelalte considerații, cari trebuie ținute în seamă la alcătuirea unui proiect de impozit și această eroare inițială vă duce, în cele din urmă, la rezultate neadmisibile.

Se pare, că spiritul atât de clar al d-lui ministru de finanțe a fost, de data aceasta, întunecat de toate micile mizerii, cari se întâmplă pela barieră. Mîntea d-sale a fost înfricoșată de vedenia gheretei de barieră și de spectrul acsizarului și atunci d-sa a jurat pieirea barierelor. Această idee a devenit la d-sa o idee fixă și ideea fixă a ajuns o obsesiune.

Deaceea, orice altă preocupatie a dispărut la d-sa. Sunt cestiuni de proporționalitate de impozite, cestiuni de dreaptă repartizare a lor, cestiuni de incidență a impozitelor, în privința cărora acest proiect de lege este cu mult inferior legislației noastre actuale. Ei bine, peste toate aceste considerații trece d-l Costinescu neavînd decît un singur gînd: să dispară barierele.

Apoi intervin considerații de altă natură: cestiunea autonomiei comunale, care este grav atinsă prin acest proiect de lege. Poate că liberalul a șovăit un moment, reformatorul cu orice preț însă a trecut și peste această considerație, căci trebuie să dispară barierele.

Dar, afară de aceasta, se apasă, foarte greu și foarte nedrept, populația rurală. Poate că și aci democratul a stat un moment la gînduri, însă omul politic a mers înainte, a călcat și peste această considerație și trebuie să meargă pînăla

capătul erorii sale, căci trebuie să dispară barierele și trebuie să dispară cu orice preț.

Dacă, domnilor, d-voastră sunteți animați de această preocupare unică, toate observațiile noastre vor fi inutile. Dacă d-voastră veți crede că trebuie să desființați barierele cu orice preț, că ele nu se pot desființa decât în felul cum o propune d-l ministru de finanțe și cu jertfirea tuturor credințelor și aspirațiilor d-voastră, atunci înzadar vă vom arăta toate nedreptățile și toate erorile acestei reforme.

Deaceea, pentru a liniști dorința d-voastră, de-a desființa barierele, vă voi declara că și noi socotim că actualul mod de percepere este greșit, că este util să se desființeze barierele. Mai mult, cred că este cu puțință a se desființa acsizele și vă voi arăta oarecari norme, după cari socot că s'ar putea înlocui, cu dreptate, sistemul actual de acsize.

Domnilor, casă vă arăt cât de nedrept este acest proiect de lege, voi începe mai întâi prin a vă arăta, în mod cam vag, cari sunt tendințele lui.

Este destul pentru aceasta, să vă citez câteva cifre. Astăzi 134 de articole, percepute conform legii maximumului, produc 26.130.000 lei. 36 articole din acestea, acelea anume, pe cari le păstrați în proiectul d-voastră, produc azi, supuse fiind la taxele actuale, gradate, proporționaliste, după importanța fiecărei comune, 21.249.360 lei.

Să vedem, despiciând aceste cifre, care este azi cota-parte de contribuție a comunelor urbane și a comunelor rurale. 134 articole, produc azi în comunele urbane 20.486.107 lei, iar cele 36 articole, păstrate în noul d-voastră proiect, produc azi 15.713.642 lei.

Pe de altă parte, 134 articole ne dau, ca parte contributivă a comunelor rurale, 5.645.632 lei, iar cele 36 articole produc azi 5.625.880 lei. Prin urmare, cele 98 articole desființate reprezintă la comunele urbane o scădere de circa 5 milioane, iar la comunele rurale o ușurare numai de 20.000 lei. Vasăzică cele 36 articole, pe cari le-ați adoptat în tariful d-voastră, reprezintă aproape totalitatea sacrificiilor fă-

cute azi de comunele rurale, pecând aceste 36 de taxe reprezintă o degrevare de circa 5 milioane lei pentru comunele urbane.

Iată un prim fapt.

Peste această nedreptate ați adăugat un alt element de neproporționalitate : ați unificat taxele. Casă vedeți efectele acestei măsuri, o să vă dau o singură pildă, foarte caracteristică : petrolul, în legea maximului, este prevăzut cu 2 bani la decaltru la comunele rurale ; iar la comunele urbane cu 12 bani la decaltru, D-voastră unificați taxa la 5 bani.

Scăzându-se, astfel, toate articolele la comunele urbane și urcând toate articolele la comunele rurale, vă puteți face o idee cât de mult se nedreptățesc unii în folosul altora.

Vrasăzică, la prima greșală cu alegerea articolelor taxate se adaugă nedreptatea unificării.

Dacă mai țineți seamă că apoi repartiția la comune se face în proporție inversă cu sacrificiile impuse contribuabililor urbani și rurali, vă puteți da seama, dela început, la ce rezultate trebuie să ajungă, fatal, acest proiect de lege.

Dar este nevoie să precizăm în mod amănunțit și cu cifre partea contributivă a comunelor urbane și a comunelor rurale.

Înainte de a strânge chestiunea mai de aproape, voesc să netezesc terenul, înlăturând din discuție unele argumente, cari sunt mai mult argumente sentimentale și artificii de stil, pe cari le-am găsit în expunerea de motive a d-lui ministru de finanțe.

Aceste argumente sentimentale sunt singurul folos, ce se dă comunelor rurale, în schimbul nedreptății ce li se face.

Când este vorba de comunele rurale, sacrificiile ce li se impun sunt certe, nediscutate. Se impun taxe asupra unor obiecte de prima necesitate, consumate în comunele rurale de populația rurală. Sarcina impusă e dar indiscutabilă.

Când este vorba de foloasele comunelor rurale, atunci ni se arată o tabelă, după care vor fi scutite pe viitor de taxe 23 de articole agricole.

Aceste articole reprezintă, dealtminteri, suma minimă de

640.911 lei, dacă exceptăm lemnele și taxa de jugărit și de povară, cari sunt taxe de transport. Dar puțin importă câtimea acestor taxe. D-voastră raționați așa :

«Intrucât sunt articole agricole de consumat în orașe, este evident că desființarea taxelor pe aceste articole constituie o degrevare pentru agricultori».

Dar, domnilor, toate taxele de consumație, cari apasă asupra obiectelor de prima necesitate, precum și sporul de preț al acestor articole din cauza transportului, sunt plătite integral de consumatori. V'ași ruga, fiindcă susțineți contrariul, să mi citați un singur autor, care să susțină această erezie, ce-ar răsturna una din bazele economiei politice, cum că taxele asupra articolelor de prima necesitate sunt plătite de producător. Așadar, d-voastră puneți sarcini grele și indiscutabile pe populația rurală, iar în schimb le dați numai o teorie — și o teorie absolut falsă — asupra resfrângerii impozitelor.

Dar fantezia d-voastră nu se oprește aci. D-voastră ziceți, că se suprimă neajunsurile dela bariere, străgăniurile de tot felul, ce se pricinuesc trecătorilor. Dar mergeți și mai departe. D-voastră cifrați în bani căciuleala trecătorului față de acsizar și o fixați la 4 milioane !

Ei bine, domnilor, ce-ați zice d-voastră, dacă am recurge și noi la asemenea mijloace de discuție ?

Să vă iau una din stingheririle, pe cari le va crea legea d-voastră. Las la o parte taxa de circulație care, desigur, va produce neajunsuri.

Voci : Nu mai există.

D-l N. FILIPESCU : Nu vorbesc de taxa de circulație, care trebuia să înlocuiască impozitul patentelor ; vorbesc de taxa de circulație asupra vinului.

Voci : De biletul de circulație.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Se dă gratis biletul de circulație.

D-l N. FILIPESCU : Nu vorbesc de prețul biletului. Dar orice ați fi modificat, nu puteți înlătura necesitatea formalității.

Dar, domnilor, cum v'am spus, las la o parte aceasta și iau un alt neajuns, care se crează, o altă stingherire, pe care o înființați: anume taxarea făinei.

Mă mir cum ați înființat cu atâtă ușurință asemenea taxă, înscriind-o pur și simplu în tariful d-voastră.

În Italia, când s'a înființat impozitul pe făină, a intervenit o legislație întreagă (pentru perceperea lui); mai târziu s'a introdus măsurătorul și statul a trebuit să facă avansuri de mai multe milioane pentru cumpărare de măsurători. Toate acestea d-voastră nu le luați în considerație.

Cum se face perceperea? De perceptori.

Să facem o comparație între neajunsurile ce vor izvorî din perceperea acestui singur articol și neajunsurile dela bariere.

Credeți d-voastră, că sunt mult mai numeroase carele ce vin din satele mărginașe și cari intră în orașe, decât acelea cari vin din toate satele din țară la moară casă macine, fie numai grâu?

Eu cred că nu. Dar, oricum ar fi, închipuți-vă cât mai mari vor fi neajunsurile la mori decât la bariere.

Azi țăranul vine la oraș, nu, cum vă închipuți d-voastră, casă poposiască seara la barieră. El se scoală cu noaptea în cap și sosește la barieră dimineața.

El găsește pe acsizar la barieră, unde-l taxează.

Dar țăranul care va merge acum la moară cu un sac de făină, ajungând la moară trebuie să alerge după perceptor și să-l ia de unde nu este și toată această alergătură s'o facă pentru un sac de făină.

Ce-ați zice d-voastră, dacă și eu ași cifra această străgănire și ași zice că ea reprezintă 5—10 milioane, cu cari se apasă mai mult populația rurală?

Neapărat, domnilor, asemenea argumente nu sunt serioase și trebuie să le lăsăm la o parte și vă rog și pe d-voastră să renunțați la ele, în răspunsurile ce ne veți da.

Reviu, acum, la chestiune și voiu căuta, în marginele putinței și-a elementelor pe cari ni le-ați dat, să stabilesc care

este sarcina pentru populația rurală și care este sarcina pentru populația urbană, ce rezultă din acest proiect.

Nu se arată, în tabelele d-voastră, câtă cantitate din fiecare articol se consumă, azi, în comunele urbane, căci, atunci, supuind aceste cantități la taxele propuse de d-voastră, am afla care este cota-parte de contribuție impusă comunelor rurale și comunelor urbane.

Neavând aceste elemente, am căutat să le deduc din celelalte tabele ale d-lui ministru de finanțe.

Intr'una din aceste tabele se arată cât se încasează, azi, dela cele 36 de articole, de cătră cele 73 de comune urbane.

Impărțind venitul cu câtimea taxei, la fiecare din cele 73 comune urbane, am dobândit cantitățile consumate în comunele urbane. Și am făcut această operație pentru patru articole : spirtul, vinul, țuica și petrolul, cari dau 20.683.054 lei din 27 milioane, cari reprezintă produsul total al celor 36 de taxe, ce înființați.

Deîndatăce am cunoscut cantitățile consumate în orașe, le-am scăzut din cantitatea totală a aceluși articol consumată în țară și restul trebuie să reprezinte consumația populației rurale. Infine, am înmulțit cantitățile consumate la țară și cantitățile consumate în orașe cu câtimea noilor taxe și-am dobândit astfel partea de contribuție a comunelor urbane și partea de contribuție a comunelor rurale, în ceea ce privește cele patru articole de căpetenie.

Iată rezultatul :

	IN COMUNELE URBANE	IN COMUNELE RURALE
Spirt.	2.765.430	5.720.774
Vin	3.975.166	4.424.833
Țuică	841.410	1.398.449
Petrol	744.125	812.867
Total	8.326.131	1.331.217

Recunosc că aci este o eroare, care vine în favoarea d-voastră. Inadevăr, venitul articolelor, de cari vorbim, nu intră numai în casa perceptorilor din comunele urbane sau din comunele rurale.

Mai este un factor, contrabandistul. Pelângă cantitățile ce intră în comunele urbane, achitând taxa de acsiz, mai e o parte care se strecoară prin fraudă.

Trebue să ținem seamă și de aceasta. Dar vă închipuiți că o statistică a contrabandei este imposibilă și, atunci, trebue să recurgem la o aproximație. Am sporit, dar, consumația orașelor, la spirt cu 25 la sută, la vin cu 10 la sută, la țuică cu 20 la sută, la petrol cu 10 la sută. Acest spor reprezintă un total de 1.331.217 lei, pe cari îi trec dela comunele rurale la partea comunelor urbane.

Astfel, dar, din 20.603.054 lei, produsul a celor patru articole principale, 9.657.348 lei sunt plătiți de comunele urbane, pe când comunele rurale plătesc 11.025.706 lei.

Dar produsul total al celor 36 de taxe e de 27.982.255 lei.

Pentru restul de 7.299.201 nu am putut să fac o socoteală exactă. Mai întâi, ar fi fost o muncă enormă și, al doilea, nici nu mi-ar fi fost cu putință să fac aceasta, deoarece sunt unele articole, cum e făina, cari azi nu sunt percepute pretutindeni, încât eram în neputință să cifrez aceste articole. Vă fac însă partea largă, socotind că din 7.299.201 lei, 6 milioane vor fi plătite de comunele urbane și numai restul, adică 1.299.201, ar fi plătite de comunele rurale.

Vasăzică, adăogând aceste cifre la celelalte, constat că din cele 27 milioane, cât trebue să ne producă proiectul d-voastră, vor plăti comunele urbane 15.657.348, iar comunele rurale 12.324.907 lei.

Scuzați-mă, dacă abuzez de aceste cifre, dar trebue să mai fac o scurtă operație.

Cifra de 27.982.255, cât socotiți să încasați, nu e decât o cifră teoretică. D-l ministru de finanțe recunoaște că și aci vor fi fraude și că, în realitate, nu va încasa decât 26.300.000 lei.

Impart dar cifra de 26.300.000 lei în proporție de 15.600.000 față de 12.300.000 și ajung la aceste cifre finale :

Comunele urbane vor contribui cu 14.716.100 lei, iar comunele rurale cu 11.583.900 lei.

Să revenim acum la punctul de plecare, casă tragem unele încheieri.

Care e azi contribuția comunelor urbane? 20.486.107. Pe viitor, ele vor plăti numai 14.716.100 lei; vasăzică, o ușurare de 5.770.007. Azi comunele rurale contribuesc la sarcinile comunale cu 5.645.631, iar după proiectul d-voastră vor contribui cu 11.583.900. Vasăzică, o îngreuiare de sarcini de 5.938.269, adică aproape 6 milioane.

Când d-l Carp a prezentat proiectul d-sale de reformă a patentelor, vă aduceți aminte ce întâmpinări ați rădicat.

Când un articol, care era supus la o taxă fixă de 5 lei, prin legea patentelor dela 1864, se urca la 10 lei, atunci ziceați că se urcă impozitul cu 100 la sută și criticile d-voastră nu se mărginiau la discuțiile din Parlament, ci deveniau temă de agitații și 'n întruniri publice.

Azi veniți și sporiți cu 120 la sută impozitele indirecte comunale asupra întregei populații rurale.

Și ce fel de articole sunt sporite în modul acesta? Sporiți taxa pe petrol. Știți, domnilor, că unul din semnele cele mai neîndoielnice ale sporirii bunului trai, cu cari se fălesc statele moderne, este intrarea în consumația obișnuită a claselor sărace a unui număr cât mai mare de articole de consumație. Și d-voastră veniți să izgoniți, prin urcarea taxelor, un articol ca petrolul!...

Inființați apoi taxă pe făină în comunele rurale.

Cutoatecă vă referiți mereu la legislațiile străine, acest lucru desigur nu puteți zice că l-ați găsit în legiurile străine.

D-l EM. COSTINESCU, ministru de finanțe: In legea maximumului.

D-l N. FILIPESCU : Domnule ministru, sunt țări, unde se permite, cu învoirea comunelor, taxarea făinei la barierele

orașelor și la noi exista această autorizație, de care, de fapt, nu s'a uzat la comunele rurale.

D-l EM. COSTINESCU, ministru de finanțe: Fiindcă mânăncă mălaiu.

D-l N. FILIPESCU: Și d-voastră voiți să mânăncă întotdeauna numai mălaiu? Iau act de aceasta.

Așadar, taxe cu caracter obligatoriu, impuse de stat pentru făină, nu mai există în nicio țară.

Abia mai găsim o reminiscență de asemenea taxă, azi desființată, în Italia.

Din arsenalul vechiturilor luați această taxă, pentru a face marea d-voastră reformă.

Este drept, că v'am auzit zicând, că taxa nu e rădicată. Atât ar mai fi lipsit, casă fie rădicată.

Taxa d-voastră e de 75 bani la suta de kilograme. Vi se pare însă că o taxă, care reprezintă mai mult de 5 la sută, este o taxă minimă, când se aplică la făină?

Când Sella înființase în Italia această taxă, el o fixase la 2 lei la sută de kilograme și imediat apoi a scăzut-o la o cătine destul de apropiată de taxa d-voastră și totuși în contra acestei taxe s'au produs mișcări populare, cari au silit parlamentul italian s'o desființeze.

Vă mărturisesc, că eu, care cunoșteam proiectul d-voastră, am ascultat cu oarecare scepticism discuția, care-a avut loc, acum trei zile, în această Cameră, cu privire la chestiunea țărănească. M'am convins încă odată că, tot ce știți să dați țării acesteia, sunt disertațiuni asupra celor două teme favorite și unice ale d-voastră: legile agrare și reformele electorale. Vă place, ce-i drept mai mult cu vorba, să dați pământuri țăranilor, în toate privințele sărăciți. Incât faceți proprietari în mizerie, cari nu sunt în stare măcar să plătiască ratele pământului și dați drepturi electorale sub un regim de centralizare, mereu accentuată și chiar prin legea de față, încât faceți iluzorii aceste drepturi electorale.

Dar nu se mărginesc, la cele ce v'am arătat, sarcinile

populației rurale. Mai adăogați o jumătate de zecime la impozitele directe, ceea ce reprezintă 1.538.000 lei.

D-l C. CERNESCU : Cu caracter provizoriu.

D-l N. FILIPESCU : Aceasta nu este spus și eu trebuie să discut proiectul de lege, nu comentariile d-voastră.

Ași vrea să despic și această cifră, casă văd care este, și în această privință, partea de contribuție a populației rurale și care este aceea a populației urbane.

N'am putut găsi clasarea produsului impozitelor directe după comune urbane și rurale. A trebuit să mă refer la o statistică ce mi se dăduse în 1895 și care stabilia, pe comune urbane și rurale, debitele impozitelor directe la 1 aprilie 1895.

Rezultă din acea statistică, că impozitele directe sunt plătite în proporția de 8 milioane, contribuția populației urbane și 18 milioane, contribuția populației rurale.

Desfac dar cifra de 1.538.000 lei, produsul unei jumătăți de zecime, pe care-o adăogați, în raportul de 8 la 18. Rezultă de aci, că din această jumătate de zecime urbanii vor plăti 473.230 lei, iar ruralii 1.064.770 lei.

Acum, dacă adaog acest rezultat la cifrele de mai sus, găsesc că proiectul d-voastră impune un sacrificiu de 15.189.330 lei contribuabililor urbani și 12.648.670 lei locuitorilor rurali.

Ași putea—și ar trebui chiar— să țin seamă și de cealaltă zecime, la care statul renunță în favoarea comunelor.

Deși este o renunțare la un venit al statului, totuși este un principiu constant, că numai acele impozite sunt legitime, cari sunt trebuitoare nevoilor statului și ele nu mai sunt legitime, din momentul ce se recunoaște, precum o faceți, că statul nu mai are nevoie de dânsle. Cutoateacestea, nu voi considera această zecime ca o sarcină nouă comunală, dar voi constata în ce proporție e plătită și această zecime, de rurali și de urbani. O zecime reprezintă un venit de 3.076.000 lei. După proporția de mai sus, adică de 8 la 18 se vede că, aici, contribuția urbanilor e de 946.461 lei, iar sarcina ruralilor de 2.129.539 lei. Adăogând aceste contribuții

la cele de mai sus, ajungem la următorul rezultat final : urbanii vor plăti 16.135.791 lei, iar ruralii 14.778.209 lei.

Acuma rezum toate aceste cifre.

Azi, contribuabilii urbani participă la aceste sarcini cu 20.486.107 lei. Măine, ei vor contribui, prin taxe de consumație, cu 14.716.100 lei, iar în total, ținând seamă și de zecimi, cu 16.135.791 lei. Vasăzică, o ușurare de vreo 6 milioane în cazul întâi și 4 milioane în cazul al doilea.

Comunele rurale, cari contribuesc azi cu 5.645.631 lei, vor plăti, numai taxe de consumație, 11.583.900 lei ; iar adăogând și zecimile, 14.778.209 lei, adică o îngreuiare de sarcini de aproape 6 milioane în cazul întâi și de 9 milioane în cazul al doilea. Știu că o să-mi spuneți, că, în schimb, faceți o repartiție mai avantajoasă comunelor rurale. Vă voi arăta că tocmai contrariul e adevărat.

Dar chiar dacă ar fi ideal de dreaptă această repartiție, oare sarcina nu există ? Când puneți un impozit oarecare, puteți zice că acel impozit nu e o sarcină, pentru că merge la destinația lui, anume că o nouă sarcină a statului alimentează bugetul statului și o nouă dare comunală sporește veniturile comunei, ai căror contribuabili plătesc acea dare ?

Oricât de legitim ar fi un impozit comunal, el este o sarcină, căci casa comunală și buzunarul contribuabilului comunal nu este tot una.

Dar o să vedeți și cât de nedreaptă este această repartiție.

Dar mai întâi să examinăm mecanismul acestei repartiții, mecanism care este foarte complicat, deși d-voastră, printr'un procedeu pe care nu-l aprob, îl faceți să fie foarte simplu.

Mai întâi, statul este creditor al contribuabililor comunali ; pe urmă, după ce a încasat banii, statul este debitor către casele comunelor. Această operație o face d-l ministru de finanțe. Pe urmă vine d-l ministru de interne, care se prezintă drept creditor al diferitelor subvenții, ce trebuie să-i plătiască comunele. Cam la rând vin, apoi, mai toți miniștrii.

E drept că toate aceste operații vor fi foarte ușurate, căci nu va mai exista creditor și debitor, comună și stat

Nu există decât statul, care singur percepe, mănuește și repartizează produsul acestor taxe.

Lucrul devine foarte simplu, o recunosc, dar numai printr'o adâncă jignire a principiului autonomiei comunale.

Țin minte că, acum vreo zece ani, în această Cameră, se discuta legea maximului și se discuta și înafară de Cameră, în întruniri publice și pretutindenii, prin întruniri și prin afișe, iscălite de actualul prim-ministru, se denunța legea maximului ca o lege anticonstituțională. Dece?

Fiindcă — ziceați d-voastră — sunt două principii, cari trebuie respectate cu sfințenie : «Nicio contribuție, ziceați d-voastră, nu se poate cere contribuabilului comunal decât cu învoirea consiliului comunal și orice contribuție nouă are nevoie de învoirea Parlamentului». Unde este, în cazul de față, învoirea consiliului comunal pentru crearea acestor taxe?

Cum ar putea o administrație comunală, care n'ar avea nevoie de produsul acestor taxe, să apere pe contribuabilii ei dela plata lor? D-voastră înființați niște taxe foarte grele și trebuie să admiteți, că ar fi un gând sănătos din partea unui primar, casă se gândiască să scape de ele.

Este, în toate țările, o tendință firească, de-a se suprima taxele indirecte pe obiectele de prima necesitate.

Înafarăde sforțările ce ar face o comună casă scape de asemenea sarcini, presupuneți că o comună, posedând un domeniu comunal sau căpătând o donație, n'ar avea nevoie de taxe de consumație și s'ar gândi să le desființeze, spre a avea un traiu mai ieftin.

Ea n'o va putea face. Fiindcă aceste taxe sunt impuse de stat, precum sunt și percepute de stat, aducându-se în această privință o atingere autonomiei comunale. Veți zice, că agentul de percepere nu e un element al autonomiei comunale, precum ziceați, cu ocazia discuțiunei legii poliției comunale, că puterea comunei nu reșade în personalul poliției. Pentru d-voastră autonomia comunală ar reședa în niște principii abstracte, transcendente, încât nu importă dacă agenții statului ori agenții comunale execută deciziile au-

torității municipale. Ori, caracterul cel mai esențial al autonomiei comunale este ca însăși comuna să fie stăpână pe puterea sa executivă. Rând pe rând d-voastră luați câte o parte din puterea executivă a comunei, pentru niște motive utilitare.

Principiul poate fi altfel, dar, de fapt, susțineți că cutare serviciu se poate face mai practic de un agent al statului, prin urmare comuna să cedeze acea sferă de activitate statului. Pusă așa chestiunea, recunosc și eu că multe din serviciile comunale se pot îndeplini mai bine de către agenții statului. Rezultatul final însă e rău, fiindcă ruinați viața locală și mai toate statele, cari au ajuns la centralizare, au ajuns acolo pe asemenea motive.

Prin prezentul proiect de lege mai aduceți autonomiei comunale încă o știrbire, care nici nu are scuza vreunei necesități practice.

Comunele nu vor mai putea să dispună de toate mijloacele, izvorâte din sacrificiile contribuabililor lor. Și nu este numai un principiu care cere aceasta, ci este bine și util ca o comună să beneficieze de veniturile izvorând din sacrificiile și munca acelei comune. Aci reșade îmboldirea spre progres a comunelor. Cu repartitia d-voastră nu mai merge așa. Cea mai mare parte din noile venituri, adică 26 milioane, cam totalul produsului actual al noilor taxe, se va împărți invariabil, cum s'a hotărît, odată pentru totdeauna, conform veniturilor actuale ale comunelor. Pe urmă, dacă va mai prisosi ceva, se va împărți acel prisos după norme, cari se zice că vor fi mai drepte.

Astfel nu mai păstrați legătura ce constant trebuie să existe între partea contributivă a fiecărei comune și veniturile ei. O administrație comunală, pe viitor, nu mai e îndemnată să se dezvolte, prin muncă și sacrificii, pentru că nu va fi răsplătită în consecință. Dincontră, comuna cea mai nedreptățită va fi aceea, care va fi făcut cele mai mari sacrificii. Aceasta se va folosi numai de o repartitie ceva mai favorabilă a prisosului, ce va rezulta peste cele 26 milioane, ce vor alcătui momentan fondul comunal.

Sunt comune, cari pot să îndoiască și uneori să înzeciască populația și puterea lor contributivă, în câțiva ani.

Cutare sat, pierdut azi în munți, vede țâșnind la picioarele lui un izvor, care transformă acest sat într'o stațiune balneară de mâna întâi. El își înzecește importanța.

Cutare primărie a putut să se facă stăpână pe o cădere de apă, s'o transforme în forță motrice, care să facă din acea comună un oraș industrial. Ea a făcut îndată un salt enorm.

Un alt oraș va avea norocul să se afle pe drumul unei conducte de petrol sau în apropiere de o rafinerie. El mai găsește la îndâmnă și o materie primă, care-i permite să înfrângă toți concurenții în producerea unui articol oarecare și acel oraș devine un oraș manufacturier de seamă.

Dar, lăsând la o parte ipotezele, sunt comune, cum este de pildă Constanța, care mai mult decât sigur că, în zece ani, își va îdoi populația și puterea de consumație, mulțumită fericitei întâmplări, că va deveni una din cele mai însemnate stațiuni balneare, care vara atrage lumea și iarna va avea aproape monopolul comerțului pe apă.

Ce va căpăta în schimb una din aceste comune? Ea va trebui întotdeauna să sufere acel stigmat al originii sale.

Ei bine, când un primar va veni să vă ceară echivalentul contribuțiilor acelei comune, d-voastră îl veți respinge și, pe patul lui Procust al legii d-voastră, veți reteza mâna îndrăzneată, care s'a întins spre a cere ceace i se cuvine.

Dar să cercetăm cifrele repartiției, ce propuneți pentru moment.

Prima repartiție constă în împărțirea a 26.300.000, sumă care reprezintă cam totalul fondului comunal.

Atâta cam produc și taxele de consumațiune, al căror izvor îl vom pune, mereu, față în față cu repartiția lor.

Comunele urbane :

Contribuția actuală	20.486.107
Venit actual (după un scăzământ de 10 la sută pentru percepere).	18.437.497

Contribuția viitoare	14.716.100
Alocația din repartitie	18.296.170

Comunele rurale:

Contribuția actuală	5.645.631
Venit actual (după un scăzământ de 10 la sută pentru percepere).	5.081.068
Contribuția viitoare	11.583.900
Alocația din repartitie	8.468.440

Prin urmare, la comunele urbane se face o ușurare de 5.770.007 și li se mai dă un dar de 4.141.327, iar la comunele rurale se îngreuează sarcinile cu 5.938.269 și li se mai ia 3.115.460 lei, casă se dea comunelor urbane. Încât, țăranul din creerii munților va contribui cu taxa asupra făinei consumate de dânsul pentrucasă plătiască stropitul ulițelor Capitalei. Acesta este rezultatul proiectului d-voastră de lege.

Acum, domnilor, se vor găsi poate printre d-voastră, cari vor zice că totuși trebuie să trecem peste toate aceste considerații, pentruca accizele cu orice preț să se desființeze.

Dar, încă odată, vă spun că desființarea accizelor nu este neapărat legată de soarta acestui proiect de lege.

Intradevăr, domnilor, se poate ținti la acelaș rezultat în diferite moduri. D-l ministru de finanțe a făcut, în expunerea sa de motive, o parte largă legislației străine și ați putut vedea, că tot ce s'a zis în această privință se întoarce în contra propunerii d-voastră. Căci, constat că nicio țară n'a recurs la sistemul d-voastră, spre a desființa accizele. Sistemul belgian singur se apropie — în aparență — de al d-voastră. Dar și în Belgia asemănarea e numai aparentă. S'a creat acolo un fond, care se cheamă «fond comunal» și s'a unificat unele taxe. La aceasta se mărginește asemănarea. În Belgia, abia vreo 78 de comune din vreo 2500 aveau accize și produsul accizelor fiind așa de minim, s'au putut înlocui accizele prin unificarea a unui foarte mic număr de taxe puse pe unele articole, ce îngăduiau unificarea.

În Belgia statul a cedat comunelor 40 la sută din venitul poștelor.

N'am avea, nici noi, nimic de zis înapoi. Apoi statul a cedat 75 la sută din dreptul de intrare asupra cafelei și 34 la sută din venitul taxelor statului asupra alcoolului, rachiuilor, berei, oțetului, zahărului și vinului. Atâta tot. De altminteri nu este exact, cum ziceți, că Belgia a cedat o parte din taxele statului asupra vinului, ci numai asupra vinului importat.

O VOCE: Belgia nu produce vinuri.

D-l N. FILIPESCU: Voiu cerceta, pânăla ce punct e exactă afirmarea d-voastră.

Nu este, dar, decât o asemănare de formă între sistemul d-voastră și sistemul belgian.

Tot ce s'a făcut, în această privință, în străinătate, condamnă reforma d-voastră.

Eu cred dar, că s'ar fi putut face această reformă în alt mod. Neapărat că n'am pretenția să improvizez, aci, un proiect de reformă a acsizelor. Dar nu văd de ce renunțați la unele taxe, azi existente, pe cari ați putea să le percepeți în alt mod, dacă e vorba numai de schimbarea sistemului de percepție.

Așa, depildă, toate articolele privitoare la combustibil, material de construcții și nutreț pot fi și în viitor percepute altminteri decât la barieră. Astfel materialele de construcție ați putea foarte bine să le taxați la primărie, deoarece pentru orice construcție trebuie să se ceară autorizație și să se prezinte planul de construcție. S'ar putea stabili un coeficient, care, înmulțit cu metrul cub de construcție, ar cuprinde taxele actuale pe var, lemn, cărămidă, etc.

O VOCE: Cestiune de amănunt.

D-l N. FILIPESCU: O să vedeți, că aceste amănunte au importanța lor.

Taxele actuale asupra nutrețului le puteți înlocui cu taxe, ceva sporite, asupra cailor.

Taxele pe combustibil se pot și ele percepe altfel decât la bariere.

Deși în țări foarte înaintate există taxe pe coșurile de casă, sau pe porți și ferestre, eu nu vi le propun. Dar puteți obține, zic, o taxă de locațiune, un echivalent al scutirii combustibilelor.

Articolele din aceste trei capitole, materiale de construcții, nutreț, combustibil, astăzi vă produc 3.543.000 lei.

Infine, jugăritul se plătește astăzi, aproape în total, la articolele grele din aceste trei capitole.

Puteți dar recăpăta, pe-o altă cale, 1 milion jumătate, sporind taxele transformate la aceste trei categorii de articole. Așa că ați putea avea 5 milioane din taxele astăzi existente, percepute numai la orașe, supuse la cătimea consimțită de comune, și proporțional, pentru fiecare oraș, cu dezvoltarea și bogăția lui. Cu aceste 5 milioane reduceți cu atât cifra de 18 milioane și jumătate, ce vreți să dați comunelor urbane. Și, prinurmă, puteți să reduceți cu 5 milioane taxele articolelor unificate și, în primul rând, să desființați taxele unificate la articolele de cea mai primă necesitate.

Veți putea, atunci, face unificarea la articolele, la cari este admisibilă unificarea. Corectând, infine, unificarea prin câteva taxe directe, puteți ajunge la desființarea barierei, păstrând sistemului de taxe, ce le va înlocui, o dreaptă proporționalitate.

Vedeți dar, domnule Stere, că nu este lucru așa de amănunt, căci, printr'un sistem mai variat decât prin uniformitatea brutală a sistemului simplist al unificării, se schimbă fundamental și, netăgăduit, în bine, fizionomia proiectului d-voastră de lege.

Vedeți dar că soarta reformei acsizelor nu e neapărat legată de acest proiect de lege.

V'am arătat o modalitate, dar sunt încă multe altele, după cari s'ar putea desființa barierele. Sistemul d-voastră e prea simplist, el are nevoie de numeroase rectificări.

Ați făcut o operă pripită, propunând să dezlegați cestiunea numai cu unificarea nedreaptă a taxelor.

Dovada de pripă o aveți și în alcătuirea acestui proiect de lege. El vi s'a prezentat acum câteva zile într'o formă și acum el se înfățișează în altă formă.

Taxa de circulație era stâlpul de boltă al acestui proiect de lege. În câteva zile acea reformă capitală, care era menită să suprimă căile de comunicație și să sprijiniască reforma d-voastră a acizelor, a dispărut.

Sunt dar îndreptățit a spune, că s'a pus o mare pripă în alcătuirea acestui proiect, a cărui îndeplinire, în câteva săptămâni, nu se impune cu un caracter de urgență.

În această ordine de idei, este o fericire că d-l Costinescu este ministru de finanțe. Căci dacă sunt miniștri, cari nu pot suferi, fără o micșorare a personalității lor, o amânare, d-l Costinescu este mai presus de-o asemenea temere, ca autoritatea sa de financiar să fie scăzută.

Fără îndoială că vă pripiți. Sunt țări unde, de zece ani, se studiază chestia, fără să se fi ajuns la vreun rezultat. Dacă lucrul e așa de simplu, cum îl credeți d-voastră, de ce credeți că Franța n'a rezolvit chestiunea cu sistemul atât de simplu al unificării?

Tocmai pentru că Franța nu se găsește în cazul Belgiei și nu putea face reforma în mod așa de sumar, cum o propuneți d-voastră.

Domnilor, mai am o ultimă considerație să vă supun.

Acest proiect de lege, astfel cum e alcătuit, ni se pare și neoportun. El nu răsare din necesitățile stării noastre economice și financiare. Mi se pare că situația noastră economică nu este așa de înflorită, că puterea contributivă nu este, pentru moment, așa de elastică, încât să îngăduie un proiect de lege ca al d-voastră, care cere îngreuierea unor sarcini și ușurarea altora. Și nici situația financiară nu ne permite o asemenea operație, pentru că bugetul nu este destul de consolidat, ca să intrați pe calea degrevărilor și agravărilor de sarcine în alt scop decât nevoile primordiale ale statului.

Nu este, domnilor, momentul să discutăm chestiunea finan-

ciară, în întregimea ei. Vă cer numai câteva momente pentruca să ating chestiunea întrecută.

D-l Carp vă spunea, la discuția generală a bugetului, că ne trebuie încă zece milioane, pentruca bugetul să fie așezat pe baze sănătoase.

Pentru a vă învedera insuficiențele bugetului, vă rog să credeți că nu vreau să mă fac ecoul nemulțumirilor izvorite din reducerile la personal. Veți recunoaște lealitatea noastră în această privință, căci nici n'am căutat să recoltăm nemulțumirile, ce-ați sămănat în calea d-voastră.

Deasemenea, vorbind de insuficiențele bugetului, nu vreau să vorbesc de un buget de reforme. Dorul de reformă este nemărginit, dar situația noastră este foarte strâmtorată.

Tot ce vreau să spun, este că, prin bugetul d-voastră nu se satisfac unele nevoi neînlăturabile ale statului și că bugetul nostru se alimentează din două izvoare: din resursele bugetare ordinare și din consumarea unei părți din avutul nostru național.

Recunoșc, domnilor, că o bună parte din excedente este reală, că situația financiară este mulțumitoare și țin să declar aceasta, pentrucă să nu se interpreteze greșit, în străinătate, de adversarii noștri, cuvintele noastre; și sunt fericit să aduc un omagiu situațiunii acesteia prospere (aplauze).

Însă, veți recunoaște că este legitim, să critic sistemul costisitor de economii, care consumă o parte din materialul național spre a reduce, în mod aparent numai și în chip foarte păgubitor, cifra cheltuielilor.

Nu mi-ar permite negreșit d-l președinte să mă întind pe larg asupra acestei chestiuni, străină de proiectul acesta.

D-l PREȘEDINTE: Camera vă ascultă.

D-l N. FILIPESCU: Vă cer numai 5 minute, ca să indic câteva cifre.

Socotesc mai întâi, domnilor, că bugetul ministerului de războiu nu este bugetul indicat de situație.

Veți admite că s'ar putea întâmpla, înafară, atari even-

tualități, de cari nu am putea să rămânem străini, ba chiar de cari nu va trebui să rămânem străini.

Ei bine, când văd că, depildă, Bulgaria a sporit, chiar anul acesta, cu 3 milioane bugetul ministerului de războiu, nu pot admite unele cifre din bugetul nostru. Vă voi cita numai câteva.

La echipament: media anuală a cheltuielilor, pe 10 ani din urmă, pentru echipament, a fost de 6.370.000 lei, din cari 4.528.000 lei din bugetul ordinar.

În bugetul nostru s'a prevăzut numai 1 milion jumătate.

Mă mărginesc să relevez această cifră din publicațiile d-voastră oficiale, fără niciun comentariu.

Hrana trupelor este, după mine, insuficientă. S'a scăzut alocația de hrană a fiecărui soldat și a trebuit să scădeți și porția de fiecare om.

În diferite garnizoane s'a scăzut porția de carne dela 400 la 300 gr. pe zi de om și a trebuit pealocurea să se scadă și porția de pâine.

Dupăce s'a scăzut alocația de hrană, din care se alimenta și masa de întreținere, s'a scăzut și alocațiile pentru întreținerea construcțiilor. Credeți oare că astfel construcțiile militare sunt ținute în bună stare? Ași voi să mai știu dacă, la primăvară, veți putea să concentrați totalitatea contingentului 1903 din cavalerie pentru instrucție și dacă veți avea cai pentru aceasta.

Dacă trecem la lucrările publice, constat că la căile ferate s'a făcut o scădere enormă la întreținerea materialelor.

Dar, veți zice, că cutoateacestea tot circulă trenurile pe liniile ferate. Da, dar cu deteriorarea materialului. Dovadă despre cele ce vă spun, este că deunăzi ați cerut și s'a votat de Cameră un credit suplimentar de 360.000 lei și, după câte știm, acest credit este insuficient și va veni un moment, când se va documenta aceasta înaintea Camerei.

Aceleași observații ași avea de făcut pentru întreținerea șoselelor. Aci ași vrea ca, drept răspuns, să-mi spuneți care e devizul trebuințelor de împietruire a șoselelor ce vi s'a

înaintat pentru campania viitoare și cât ați încuviințat, sub presiunea cifrei bugetare, iar nu sub aceea a necesităților reale.

Ei bine, când d-l Carp v'a prezentat asemenea observații la discuția generală a bugetului, d-voastră răspundeți c'o aparență de dreptate :

«Nu avem de unde.

«Impozite nu mai putem pune și alté disponibilități n'avem».

Astăzi însă situația e schimbată. D-l ministru de finanțe nu ni se mai înfățișează ca acel om zgârcit, care sta streajă neadormită la casa vistieriei, ca omul econom care leagă banul în basma cu 10 noduri.

Am intrat într'o nouă eră cu proiectul de față. Ați intrat în faza degrevărilor și a sporirii impozitelor pentru alte scopuri decât bugetul statului. Mai întâi, renunțați în favoarea acestei reforme la trei milioane din bugetul statului.

În vremea aceasta, v'am arătat că nu ați satisfăcut toate nevoile statului și, totuși, risipiți mijloacele d-voastră numai pentru dorința de a desăvârși această reformă. Renunțați la trei milioane din bugetul statului. Apoi veniți și degrevați cu 5 milioane populația urbană.

Însă, nu vă este iertat să faceți degrevări, înaintede-a fi îndestulat nevoile cele mai esențiale ale statului.

În fine, încărcăți populația rurală cu dări noi de 7 milioane, când decurând ziceați, că nu se mai pot pune impozite, chiar pentru consolidarea creditului statului și pentru întărirea puterii noastre înafară.

Găsiți 7 milioane din impozite noi, renunțați la 3 milioane din bugetul statului și faceți 5 milioane degrevări, numai pentru gloria unei reforme. Măcar de-ar fi și atât.

Această glorie însă v'o lăsăm întreagă.

Pentru noi e-o adevărată ușurare de conștiință, că, față de un proiect de lege, care sporește impozitele populației rurale cu 120 la sută, care nesocotește principiul proporționalității impozitelor și autonomiei comunale, să lepădăm răspunderea noastră, votând în contra reformei ce ne-ați propus.

X.

REORGANIZAREA POLIȚIEI

În ziua de 20 ianuarie 1903 se aduce în dezbateră Senatului proiectul de lege, întocmit de ministrul de interne, Vasile Lascar, pentru reorganizarea poliției generale a statului. În expunerea de motive, ce însoțea acest proiect, se arată că personalul poliției fiind-tează acum înafară de lege: nu este nicio lege cu caracter general, care să-i statorniciască recrutarea, funcționarea și retribuțiile. În-afarăde aceasta, din lipsă de organizare, punctele de trecere la graniță nu sunt păzite: din 74 puncte de trecere abia 16 se găsesc sub control polițienesc; celelalte rămân deschise, fără nicio pază.

Spre a face dar din corpul polițienesc un organ bine închiegat, pentru a-l pune în măsură să funcționeze în condiții mai folositoare pentru stat, autorul proiectului țintește să facă din el «o a doua magistratură» a țării. Pentru aceasta însă trebuie cerute, la recru-tarea personalului, garanții serioase de capacitate: pentru ofițerii superiori de poliție, titlul de doctor sau licențiat în drept; pentru personalul inferior, absolvirea unei școli de științe de stat, sau unei școli superioare învățământului liceal. Personalului, recrutat în atari condiții serioase, trebuie să i se asigure stabilitatea, pentru două temeuri de cea mai mare însemnătate: întâi, se va putea astfel ajunge la acea specializare în meserie, atât de trebuitoare unei bune funcționări a acestui serviciu public; în al doilea rând, mulțumită acestei măsuri, se va zmulge poliția dela orice amestec, sau înrăurire politică, ceace ar fi un mare pas înainte întru propă-șirea moravurilor politice ale țării. Odată asigurată recrutarea și stabilitatea personalului, trebuie să se ia garanții ca acesta să-și în-deplinască conștiincios îndatoririle. Întru această țintă, proiectul prevede o serie de măsuri disciplinare, cari trebuie să fie aplicate de-o autoritate nepărtinitoare, spre-a îndepărta puțința preocupă-rilor politice: această autoritate cată să fie un fel de tribunal, compus din ministrul de interne ca președinte și din doi membri, trași la sorți, unul dela Curtea de Apel din București, altul dela

Curtea de Conturi. Proiectul prevede, mai departe, o mai dreaptă retribuție a personalului, cum și înființarea unei case de ajutor și de retragere pentru sergenții de oraș. Iar pentruca diferitele cheltuieli, prilejuite de urmărirea și descoperirea delictelor, să poată fi acoperite, s'a recurs la crearea unui fond special de poliție și siguranță, pelângă fiecare prefectură de județ și pelângă prefectura poliției, fond care, spre a nu se împovăra bugetul statului, să fie hrănit din anumite subvenții și venituri.

Discuția ține la Senat dela 25 pânăla 29 ianuarie 1903, când proiectul se votează în total, cu 51 de bile albe și 11 negre. La 19 februarie 1903 proiectul vine în dezbaterile Camerei, raportor al comitetului delegaților fiind d-l Al. Constantinescu. În trecerea sa, dela Senat la Cameră, proiectul primitiv suferise însă modificări importante. Cel dintâi, care ia cuvântul în discuția generală, este d-l C. Mile. În cuvântarea, ce rostește, arată că va vota proiectul de lege, care e mai mult o declarație de principii, în senz democratic, deși legea în sine este izvorâtă din calcul politic: ea țintește să lase, la plecarea partidului dela guvern, o poliție liberală, care să pună în neputință guvernul conservator de-a înrăuri asupra corpului electoral. În acelaș fel vorbește deputatul Nicolae Ionescu, după care ia cuvântul d-l Al. Marghiloman. D-sa combate pe același temeiu proiectul de lege: în forma, în care se prezentase și fusese votat de Senat, latura politică a legii era mai puțin pronunțată. Modificările, ce-i adusesese însă secțiile Camerei, lasau să se vadă, în chip lămurit, scopurile politice ce se urmărește. După d-l Al. Marghiloman vorbește, întru susținerea legii, d-l Vasile Misir, apoi, împotriva-i, d-l Tache Ionescu, care critică proiectul pe temeiul deja pus în relief, că se țintește să se alcătuiască din poliție o armă de partid.

În ședința de a doua zi, 20 februarie, discuția continuă. Vorbește, întru susținerea legii, Al. Djuvara, după care ia cuvântul d-l Nicolae Filipescu.

După d-l Nic. Filipescu mai vorbesc, în discuția generală, d-l Titu Frumușanu, Gh. Panu, care combate cu violență ideile susținute de d-l Tache Ionescu, iar după acesta însuși autorul legii, ministrul de interne, V. Lascăr, după care, în ședința de a doua zi, 21 februarie 1903, legea se ia în considerație, cu 90 de bile albe și 6 negre; în aceeași zi se termină și discuția pe articole și legea se votează în total cu 63 bile albe și 19 negre.

REORGANIZAREA POLIȚIEI

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 20 FEBRUARE 1903

Domnilor Deputați,

D-l Djuvara a dat discuției un caracter ceva mai animat și d-sa a explicat aceasta prin faptul cuvântărei de ieri a d-lui Marghiloman. Ori, d-l Marghiloman a dat eri adeziunea noastră unuia din principiile esențiale ale acestui proiect de lege, acela al stabilității, și l-a dat pe singurul motiv pentru care un partid politic poate să dea aprobarea sa unui principiu, anume fiindcă, împărtășind acel principiu, îl consideră ca al său. Incontra acestei pretenții a noastre d. Djuvara s'a războit, zicând că n'ai niciun merit să ai o idee originală. Singurul merit reșede în prefacerea în lege a acelei idei.

Ei bine, pricep acest mijloc al d-sale de-a se strecura. Cutoateacestea, cred că ne veți permite să revendicăm o mică parte a acestui merit, măcar sub forma adeziunii noastre la traducerea în lege a unei idei a noastre.

Vă mărturisesc că punem chiar oarecare cochetărie a vă exprima, când și când, aprobarea noastră la propunerile d-voastră legislative, când în ele recunoaștem ceva din credințele noastre. Așa, de exemplu, acum un an s'a adus în discuție organizarea breslelor. Din cauza aceasta d-l Carp a fost viu criticat timp de 20 de ani de partidul liberal-național și d-sa a avut, după 20 de ani, marea satisfacție să dea aprobarea d-sale, dacă nu la modalitatea cum ați organizat breslele, măcar la principiul organizării breslelor. Acum, decurând, s'a adus un proiect de lege pentru sporirea jandarmeriei. În privința aceasta îmi aduc aminte că, acum vreo nouă sau zece ani, se lipiau pe zidurile Capitalei afișe ale partidului liberal, prin cari se denunța jandarmeria ca o instituție zugrumătoare a libertăților publice. Astăzi d-l ministru de interne ne aduce un proiect, însoțit de-o expunere de motive, prin care ne

face cunoscută. acea instituție de folos. Iar noi suntem datori să ne descoperim și s'o salutăm, când trece pedinaintea noastră, ca pe-o veche și bună cunoștință a noastră. Ni s'a mai anunțat și un proiect de lege privitor la băncile populare. Aci iarăși avem să reînoinm aprobarea noastră și, de data aceasta, domnule Djuvara, pe baza chiar a două proiecte de lege, alcătuite de guvernele conservatoare.

Infine, astăzi, avem o desăvârșită mulțumire, când vedem că ideia utopică a inamovibilității — utopică, pe câtă vreme o proclamam noi — se vede însușită de oamenii practici dela guvern. Deaceea, domnilor, nu-mi rămâne, în această privință, decât să vă mărturisesc aci aprobarea noastră la acest principiu al proiectului d-voastră.

Singura critică, pe care-o voi aduce, în această privință, reșede în aceea că, prin unele dispoziții, se slăbește principiul stabilității.

Nu este destul, întradevăr, domnilor, ca un principiu ca acesta, care este cam încontra moravurilor țării, să fie proclamat în mod teoretic și înseris într'un articol dintr'un proiect de lege.

O idee ca aceasta, care înfruntă întrucâtva sentimentul opiniei publice, trebuie să aibă și mijloace de apărare.

Noi credem că mijlocul de apărare cel mai bun al stabilității funcționarilor polițienesci, este ca din poliție să se facă o carieră.

Noi credem că, trebuie să prevedem oarecari condiții de admisibilitate pentru-a ajunge la treapta cea mai de jos a ierarhiei, condiții însă mai modeste decât acelea pe cari le prevedeți d-voastră.

Apoi funcționarul să înainteze, nestânjenit, din treaptă în treaptă, pânăla cel mai înalt grad în această ramură a administrației.

Astfel numai, ministrul de interne poate fi ferit de ispita de a recolta acele elemente, cari vin în virtutea unor titluri universitare, cari, după mine, nu au niciun fel de valoare

profesională și cer să bifurcheze în gradele de sus ale ierarhiei, tăind drumul oamenilor de carieră.

D-voastră însă faceți contrariul. D-voastră prevedeți titluri deosebite pentru fiecare grad al ierarhiei și împiedicați pe cei din carieră să înainteze, pecând cei străini de carieră pot să vie, în virtutea unui titlu, să treacă înaintea celor ce s'au rădicat, trecând prin toată filiera polițienească.

Aceasta este rău și din punctul de vedere al stabilității și din punctul de vedere al bunei recrutări a personalului, căci credem că examenul trecut, zi cu zi, decătră inferior în fața superiorului, practica, deprinderea administrativă, prețuiesc mult mai mult decât un titlu universitar general, care nu-i o garanție de capacitate profesională.

Aci ajung 'la chestiunea admisibilității.

Eu, domnilor, care nu am superstiția mandarinatului și care, prin aceasta, mă aflu într'o situație de inferioritate față de d-voastră, voi căuta să găsesc aliați și prin alte țări.

Nu doar că ceea ce se petrece aiurea constituie un argument hotărâtor, dar tot e ceva să ai unele autorități, la adăpostul cărora să te pui, casă rezști aceluia ce o iau de sus și te acuză de partizan al obscurantismului.

Am căutat, cum zic, să văd ce condiții de admisibilitate se cer, în străinătate, pentru intrarea în funcțiile polițienești și n'am găsit ea, vreunde, să se ceară, pentru a fi comisar de poliție, licența, sau doctoratul în drept. O fi poate, peunde, vreo dispoziție de felul acesta. Nu știu, pentru că aceste chestiuni nu sunt în genere legiferate, ci fac mai mult obiectul unor regulamente.

Cutoateacestea am făcut oarecari cercetări și am găsit, de exemplu, că în Belgia art. 123 din legea comunală belgiană zice:

«Comisarii de poliție sunt numiți și revocați de rege.

«Numirea acestor magistrați se face, dintr'o listă de doi candidați, de consiliul comunal, la care primarul poate adăoga pe un al treilea».

Și Repertoriul de drept administrativ al lui De Brouckère

adaogă: «Legea nu cere candidaților vreo condiție specială de capacitate; e destul ca ei să se bucure de drepturile lor politice».

Am, aci, *Regulamentul general al serviciului ordinar al poliției, în orașul Paris.*

În Paris, comisarii se recrutează dintre secretarii comisariatelor.

Iar aceștia sunt numiți potrivit art. 8 și 10 ale Regulamentului. Iată ce zic aceste articole:

«Art. 8. — Funcționarii și agenții comisariatelor, desemnați în articolul precedent, sunt numiți prin hotărârea prefectului de poliție.

«Orice candidat trebuie să producă:

«1. O cerere pe hârtie timbrată;

«2. O copie timbrată după actul său de naștere;

«3. Actele militare ce-l privesc;

«4. Un extract al cazierului său judiciar».

«Art. 10. Candidații vor fi vizitați de medicul șef al poliției comunale.

«Ei vor fi supuși la un examen de aptitudine înaintea unei comisii compusă din etc...»

Iar la noi, prevedeți, pentru a fi numit comisar, diploma de licențiat, sau de doctor în drept.

Și ce rezultate credeți că o să vă dea o poliție, compusă din licențiați sau doctori?

Domnilor, la noi, un doctor în drept sau licențiat, se crede, îndeobște, că are o mare chemare, vrea să se facă ministru, sau să câștige o sută de mii de franci pe an la barou. Dacă ambiția lui nu trece peste hotarele județului său, el râvnește să devină podoaba baroului local și politicește să aibă ceea ce se cheamă «situația» în județul său. Un altul, mai modest, râvnitor după o viață mai liniștită, se gândește să intre în magistratură și să ajungă, la bătrânețe, președinte inamovibil. Un altul și mai modest se mulțumește să ajungă portărel. Ei bine, domnilor, acela care găsește că și postul de portărel e mai presus de dânsul și vrea să se facă comisar,

vă închipuiți, iertați-mi expresiunea, ce fel de caracudă universitară trebuie să fie.

Și vreți d-voastră ca delicvenții, cari îngeneral nu sunt niște proști, să fie urmăriți de tot ce este intelectualmente mai desmoștenit dintre cei ce trec prin facultățile noastre?

Eu cred, domnilor, că aceste dispoziții vă vor da un personal de poliție foarte inferior și că, pelângăcă veți face un rău poliției, veți face un rău și mai mare școlilor noastre superioare.

Toți recunoaștem că școlile noastre nu dau roadele ce ar trebui să dea și, deaceea, la fiecare schimbare de guvern, se face o modificare a legii instrucțiunii, fără a se lua în seamă că, nu atât organizarea învățământului nostru este greșită, cât este de nepriincios mediul în care funcționează școala noastră. Și cauza de căpetenie, pentru care școala dă rezultate așa de rele, este principiul, pe care l-am admis noi, anume că titlul universitar îți dă, precum susținea d-l Djivară, garanții de moralitate și de capacitate administrativă. Acesta este, domnilor, sistemul chinezesc. În China acest sistem a fost împins până la perfecțiune; acolo corporația literaților deține monopolul dregătorilor publice. Dintre țările Europei este una, care și-a însușit, până la oarecare punct, acest sistem, aceasta este Franța. Dar acolo sunt motive istorice, cari explică aceasta. În Franța, întradevăr, titlul universitar conferă privilegiul de-a intra în unele funcțiuni publice, dar nu în poliție, bine înțeles. Aceasta se explică prin faptul, că organizarea napoleoniană a învățământului s'a silit să răpiască tinerile generații dela școlile private și, în special, școlilor congreganiste, casă le aducă în școlile statului.

Aiurea, în Anglia, în Germania, în Statele-Unite, universitățile dau numai titluri științifice. Diplomele lor nu conferă niciun fel de drept, niciun fel de privilegiu.

Noi am adoptat și am perfecționat sistemul diplomelor, cari constituie un fel de talisman, cu care poți descuia ușile tuturor administrațiilor. La noi, titlul științific ce se liberează de

universitate s'a prefăcut într'un fel de titlu de rentă, pe care deținătorii îl pot negocia, spre a căpăta o slujbă de 100 lei pe lună, ca început de carieră.

Consecința a fost rezultatele ce vedem. Învățământul primar, acela ce dă noțiunile cele mai elementare, pe cari orice om trebuie să le aibă, învățământul primar care, prin urmare, ar trebui să fie cel mai răspândit, este îndeosebi părăsit, fiindcă nu-ți dă nicio diplomă lucrativă.

Pentru învățământul primar, statul face — în comparație cu alte state — sacrificii mult mai mici decât pentru învățământul secundar și superior.

Dinpotrivă, îmbrâncim pe o sumă de oameni fără chemare în învățământul secundar și superior, făcând să luciască, dincolo de ultimul examen de facultate, o diplomă, cu care absolventul facultății poate să capete o situație privilegiată în stat.

De aci rezultă acea copleșire a universităților și a școlilor secundare cu o sumă de oameni fără chemare pentru studii superioare. De aci scăderea nivelului învățământului superior și secundar. Nici nu au rost învățământul superior și învățământul secundar clasic, dacă trebuie să ducă pe absolvenții lor la funcții polițienesti.

Adesea s'a pus la îndoială utilitatea studiului umanităților, pentru că nu ar da un folos practic. Dar tocmai lipsa acestui caracter practic face superioritatea învățământului clasic. Folosul studiului antichității este tocmai, că te răpește grijilor actualității spre a te transporta într'o civilizație de mult încheiată și, făcându-te să cercetezi acele vremi într'o limbă, care astăzi nu mai este de folos, tânărul, care se pregătește pentru carierele liberale, trăește astfel o parte a tinereții într'o lume dezinteresată și astfel își formează caracterul.

Aceasta e menirea clasicismului.

Dar învățământ clasic casă intri în poliție? Să interpretezi pe Omer, pentru că să aplici reglementele de salubritate! Să traduci pe Sofocle, alergând după o funcție de epistat! Aceasta este răsturnarea tuturor principiilor sănă-

toase, pe cari trebuie să fie așezat și învățământul nostru public și organizarea noastră administrativă.

Dacă este ceva nenorocit la noi, domnilor, este că se răstoarnă cu atâta ușurință noțiunile fundamentale, pe cari o societate sănătoasă trebuie să trăiască și că oamenii și lucrurile nu sunt la locul lor. Ei bine, niciodată n'am văzut vânturându-se mai multe idei nesăbuite, precum se face acum, prin acest modest proiect de organizare a poliției.

Asimilarea între magistrați și funcționarii polițienești! S'a renunțat la aceasta, adică s'a recunoscut eroarea; dar nu este mai puțin adevărat, că această eroare s'a încuibat în mintea a o sumă de oameni, cari n'au spiritul critic destul de dezvoltat ca să zăriască eroarea.

Apoi legătura între învățământul superior și poliție!

Eu mă mir că n'au fost puse și seminariile la contribuție, ca să dea și ele poliției contingentul lor de oameni morali. Dar poate că aceasta va veni, la punerea în aplicare a legii.

În această privință, dați-mi voie să vă citez o întâmplare, — mă abat poate puțin dela subiect — dar fac aceasta mai mult ca să vă arăt efectele lătirii în public a atâtor idei nechibzuite.

Deunăzi, un preot s'a lepădat de darul său. Pentru mine, faptul în sine nu este respectabil; dar înfine, să zicem că un caz de conștiință l-a adus acolo încât să facă pasul acesta... Aud că se pronunță numele lui Renan.

O VOCE: Renan n'a fost preot.

D-l PREȘEDINTE: Vă rog, nu mai întrerupeți, nu câștiga nimic discuțiunea; cereți cuvântul.

D-l N. FILIPESCU: Eu n'am vorbit de Renan, altcineva l-a adus în discuție. Cutoateastea, eu pricep ca un seminarist, cum a fost Renan, renunțând la cariera preotească, să aducă contemporanilor săi cugetările sale adânci asupra antagonismului dintre *dogmă* și *știință*.

Dar când un răspopit vine și zice că din apostol al lui Hristos vrea să se facă sergent de stradă, nu putem con-

sidera pe acest individ decât ca pe un mișel. Dar ce a făcut el, nu importă aci. Mai interesant e rolul autorităților noastre.

Ele recoltează pe acest om și-i organizează o ceremonie specială la poliție. I se tund pletele; e dezbrăcat de rasă și i se trânteste în spinare uniforma de sergent de noapte.

Vedeți ce efecte pot avea ideile d-voastră nesăbuite, când un om cult ca d. Saita poate fi împins la asemenea fapte prin contagiunea ideilor d-voastră.

Această răsturnare a tuturilor noțiunilor sănătoase nu se mărginește numai la învățământul secundar, ci coprinde și universitățile noastre.

Universitatea devine pepinieră de epistați. Acolo se vor recruta viitorii polițiști. Dar acesta este rolul, aceasta e menirea universităților?

Universitatea nu e menită să producă epistați, ci elemente de elită, cari vor juca un rol hotărâtor asupra destinului acestei țări. Acolo se pregătesc oameni de știință (întrepreri).

D-l PREȘEDINTE: Nu cu întreruperi câștigă discuția.

D-l N. FILIPESCU: Dumneavoastră vreți ca această universitate, care are menirea să crească, să sporiască avutul nostru intelectual și comoara noastră sufletească, ca universitatea, unde se zămislESC destinele acestei țări, ca aceste locașuri sfinte, cari ar trebui să fie un obiect de grijă patriotică pentru tot Românul, să devie o anexă a poliției. Vreți să stabiliți un fel de încuscrare între secțiile polițienesti și universitățile noastre.

Prin aceasta nu numai nivelul studiilor va scădea, dar politica intrând în universitate, se vor introduce o sumă de deprinderi rele.

Nu uitați că elementele electorale ale partidelor politice sunt foarte îndemânatece pentru a se potrivi tuturilor situațiilor ce se creiază.

Ele țin, înainte de toate, să aibă pentru ai lor funcțiile de comisari, pentru că o sumă de oameni votează «cum zice d-l comisar». Funcția importă dar mai mult ca omul. Până

aci comisarii se recrutau la mahala; acum ei se vor recruta la universitate. Aci va fi pepiniera de candidați și fiți siguri că acești candidați nu se vor recomanda guvernului atât prin studii cât prin alt soi de manifestări. Se va recolta personalul polițienesc mai mult printre gălăgioșii universității, printre acei ce organizează congrese, cari formulează moțiuni de veștejire sau de preamărire a miniștrilor, printre cei mai neastâmpărați dintre consuli și printre cei mai gălăgioși dintre decemviri.

Deaceea, domnilor, aceasta este încheierea mea: d-voastră ați face mult mai bine să prevedeți condiții de admisibilitate mai modeste pentru treptele de jos ale ierarhiei și apoi cei ce au intrat regulat în carieră să poată să înainteze din treaptă în treaptă până la rangurile cele mai de sus, încât să se dea preferință acelor cari au experiența dobândită asupra acelor ce n'au în favoarea lor decât un titlu universitar.

Domnilor, ași putea să încheiu aci, dacă n'ar mai fi încă două articole de discutat.

Observațiile mele, de până aci, se referă la proiectul acesta de lege, așa cum rezultă din expunerea de motive și din totalitatea articolelor, cari îl întocmesc, minus două articole, acelea privitoare la dispozițiile tranzitorii.

D-l Djuvara ne-a spus că această lege voește să rădice un fel de metereze, pentru a permite guvernului să reziste la asaltul elementelor electorale ale partidelor politice. Inșă între aceste metereze lăsați deschise două porțițe, două erăpături, prin cari se infiltrează tocmai spiritul politic, de care pretindeți că voiți să vă feriți și care este deadreptul opus gândului, ce pretindeți că v'a călăuzit la alcătuirea acestui proiect.

La dispozițiile tranzitorii stabiliți mai întâi oarecari privilegii pentru acei cari au norocul de a fi de 24 de ore în funcțiune, în momentul când se promulgă legea.

Aceștia au un privilegiu, față de acei cari vor fi funcționat 4 ori 5 ani fără o zi.

Iar oamenii aceștia pomenindu-se cu un așa noroc, pot fi

îndrituiți să crează, că norocul va fi cu ei și la cealaltă încercare, pe care o prevedeți, aceea a unei probe de capacitate polițienească, prin care actualii netitrați trebuie să treacă.

În privința acestei probe, este ceva curios. Pe când ministrul cerea, ca această probă să fie trecută peste un an, fiindcă presupunea că un an de experiență constituie o prezumție de mai multă capacitate, comitetul delegaților a prevăzut că acest examen se va trece «până într'un an», ca și când ar fi temere ca nu cumva această roată a norocului să nu se întoarcă, după un an, în aceeași direcțiune.

Și atunci, când am văzut atâtea și atâtea dispoziții iscusite, strecurate sub formă de dispoziții tranzitorii, am fost îndreptățiți a crede, că dispoziția, privitoare la 5 ani serviți în cei din urmă zece ani — când, în acest timp, conservatorii au stat mai puțin de 5 ani la putere — țintea casă îndepărteze din poliție o categorie întreagă de funcționari.

Am auzit însă, că este vorba să se modifice legea în aceste dispoziții și n'am niciun motiv să mă îndoesc de sinceritatea acestor declarații.

Așa fiind, amân judecata noastră definitivă, până după punerea în aplicare a acestei legi. Totodată, prin modul cum se va pune în aplicare această lege, d-l ministru ne va arăta care este direcția, ce voește să imprime administrației noastre.

D-l ministru de interne a putut să constate, cum am constatat și eu, că în secții s'au produs două curente: unii vroiau să zmulgă răul din rădăcină, alții vreau să schimbe starea de astăzi, în teorie, dar pe cât se poate s'o păstreze în aplicare, ba chiar s'o consolideze, prin inamovibilitate.

Ei bine, domnilor, aceste tendințe sunt absolut contradictorii: trebuie să alegi între ele. O reformă a moravurilor nu poate fi decât o reformă tăietoare și nu pot râvni la asemenea glorie propunerile cu caracter dulceag de bizantinism, cari vor să împace gloria legislativă în asemenea materie cu cruțarea clientelei electorale.

Prețul unei asemenea reforme e sacrificiul, ce veți și să faceți pentru dânsa.

O asemenea lege trebuie să se nască în durere, pentruca să aibă viață și să capete putere să reziste asalturilor, ce i se vor da.

Veți aplica oare legea aceasta în acest cuget? Până acum doi ani de zile ași fi zis: nu.

Azi stau la îndoială. Intradevăr, domnilor, de vreo doi ani partidul liberal pare să-și fi schimbat adânc fizionomia, astfel încât aprcape nu mai recunoaștem partidul liberal de altădată, partidul liberal din timpul gardei naționale, partidul liberal ieșit din rărunchii națiunii, care se rezema pe o puternică organizare electorală și care, sub această formă, a cunoscut toate satisfacțiile popularității.

Azi pare că, dinpotrivă, vreți să sorbiți toate deliciile nepopularității, a nepopularității dobândite prin ceea ce credeți d-voastră că este împlinirea datoriei.

Negreșit că ați ajuns aci sub presiunea evenimentelor. Toți am priceput, după vremile grele prin cari am trecut, că noi îndatoriri ni se impun.

Față de strâmtorarea noastră materială dinlăuntru și înafară, față de rivalitatea aprigă dintre vecinii noștri, rivalitate care va avea drept concluzie, că în mai puțin de zece ani se va hotări cui va aparține heghemonia în politica balcanică, toți am priceput, zic, că noi condițiuni se impun partidelor noastre politice.

Până acum se părea că este suficient, când ești la putere, să conduci carul statului bine, rău, cu condiție să nu-i prea scârțâie osiele și opoziția credea, că și-a făcut toată datoria, dacă a exploatat toate nemulțumirile, cu condiția să nu iasă din legalitate (aplauze).

Ei bine, domnilor, cred că acest sistem de «dolce farniente» constituțional, care nu impune partidelor politice decât condiția negativă de a nu ieși din legalitate, nu mai este compatibil cu situația pe care ultimele evenimente ne-au creat-o.

Înăuntrul terenului legalității, pe care se războiau partidele de guvernământ, s'a creat o sferă mai restrânsă, hotărnicită de câteva puncte cardinale ale politicei noastre,

impuse de necesităţi. În limitele acestei sfere trebuie să rămână toate partidele noastre de guvernământ. Partidele de la putere nu vor putea să dăinuiască la cârmă decât respectând acele puncte esenţiale ale politicii noastre şi partidele de opoziţie nu vor putea râvni să vină la putere, călcând în picioare acele temelii ale politicii noastre (aplauze).

Aceste puncte cardinale sunt, de pildă: normele generale ale politicii noastre financiare, cari pot să fie modificate din punct de vedere exclusiv financiar, dar cari nu pot fi jertfite unor interese de popularitate (aplauze).

Această politică financiară se reazămă pe câteva fundamente intangibile, cum este regimul impozitelor, regimul pensiilor, cari şi ele pot fi îmbunătăţite, dar cari nu pot fi sacrificate intereselor de partid (aplauze). Şi nu numai prosperitatea noastră materială, dar şi vaza şi puterea statului nostru mai depind de cuceririle dobândite asupra noastră înşine, casă facem să dispară desfrâul administrativ, izvorât din excesele de partid (aplauze).

Ei bine, sunteţi puşi astăzi, prin caracterul ascuţit al acestei legi, în situaţie de-a arăta, pe care din cele două căi voiţi să păşiţi.

Voiţi să faceţi — şi numai la aplicare vom şti deplin care este gândul d-voastră — voiţi să faceţi operă de partid? Fiţi siguri, că spiritul de partid se va răzbuna pe d-voastră. Voiţi, dincontră, să procedaţi la o radicală însănătoşire a moravurilor noastre administrative? Atunci vă puteţi bizui pe lealitatea noastră, casă primim şi să respectăm în viitor tot ceea ce este respectabil, dar numai atât.

Păşind hotărât pe această cale, vă puteţi bizui pe toată încredinţa noastră binevoitoare, întrucât va fi compatibilă cu atitudinea unei opoziţii de principii ireconciliabile (aplauze).

XI.

APA BUCUREȘTILOR

IN CAMERĂ, LA DISCUȚIA ÎMPRUMUTULUI COMUNEI.

Cestiunea apei Bucureștilor e una din pildele cele mai interesante de modul cum, din cauza pasiunilor politice, se comportă administrațiile comunale.

Primele lucrări pentru alimentarea Capitalei cu apă s'au făcut în anul 1888. Bucureștii s'au slujit ani de-a rândul de apa de Dâmbovița, filtrată. Epidemia de holeră, care bântui Capitala în anii 1893 și 1894, arată însă într'un chip neîndoelnic, că apa filtrată — în modul, mai ales, în care se făcea filtrarea — era mai primejdiosă chiar decât apa nefiltrată de Dâmbovița și, prin urmare, trebuia să se schimbe sistemul.

Dealtfel, la venirea d-lui N. Filipescu la primăria Capitalei — în anul 1893, cestiunea alimentării Bucureștilor cu apă era o cestiune care preocupa, de mult, atât opinia publică, cât și administrațiile comunale. Rezolvirea cestiunii însă, amănată de ani de zile, se afla în cea mai mare confuzie. O mare comisiune, însărcinată cu studiul cestiunii, scosese în volum deliberările sale, din cari rezultau cel puțin douăzeci de soluțiuni.

Era una mai ales, care se bucura de o mare favoare, deoarece impresiona în mod plăcut pe toți cei necompetenți: aceea a apei de munte.

Această soluție ar fi fost ademenitoare, mai ales pentru un primar, sau cel puțin pentru un primar ambițios — care și-ar fi legat numele de o lucrare gigantică, ca aceea a apeductelor, ce trebuiau să ne aducă apa din munți — dar care ar fi costat cel puțin 25 de milioane.

D-l Filipescu a socotit, că nu era cuminte să se facă o așa mare cheltuială, mai ales pentru o soluție, care, dintre toate, era cea mai puțin sigură.

Intradevăr, din cauza lipsei de ghețari în munții noștri, cum și din cauza micii întinderi a zonei de infiltrație a apelor în munți, debitul izvoarelor de munte e din cele mai variabile.

Niște măsurători, făcute de primăria Bucureștilor, au dezvelit într'un an 120 metri cubi pe zi, iar în anul următor abia 4.000 metri cubi, în total.

În urma cercetărilor amănunțite, făcute de d-l inginer Cucu, care, vreme de patru ani, a studiat această cestiune și a vizitat o mulțime de orașe din străinătate, dintre cari cele mai sănătoase și mai bine servite sunt cele alimentate cu ape subterane — în Germania din 107 orașe mari 60 sunt înzestrate cu apă subterană — în anul 1894 primarul Capitalei, d-l N. Filipescu, se pronunță pentru soluția apelor subterane. D-sa a adus, întru acest scop, pe inginerul Thiem din Lipsca, care făcu numeroase studii în această direcție și tocmai sfârșise ante-proiectul, când d-l Filipescu părăsi primăria, în 1895.

Noua administrație comunală se înfățișă publicului Capitalei c'o altă soluție.

La o întrunire electorală, ținută în sala Eforiei, în ziua de 5 noiembrie 1895 — o lună după venirea la guvern — un membru al comisiei interimare, d-l P. Grădișteanu, declară: «Intr'un an și cu zece milioane vom aduce apa de munte, dela Rucăr».

A doua zi, în presă, d-l N. Filipescu răspunde:

«Aveți administrație, aveți ingineri, aveți bani, ei bine, vă desfid să faceți ce ziceți. Nu veți putea face lucrarea mai ieftin ca 25 de milioane și nu veți da debitul de apă trebuitor».

Soluția apelor subterane avea neajunsul de a fi necunoscută de public, care se amăgia cu argumente de felul acesta: apa subterană nu e un strat curgător, ci poate fi un lac, care, cu vremea, se va slei.

Pentru a convinge atât publicul, cât și noua administrație comunală de temeinicia soluției apelor subterane, d-l N. Filipescu a propus primăriei Bucureștilor să se facă însuși antreprenor, comuna neavând decât să primiască lucrările, după ce s'ar fi dobândit reușita.

Iată, intradevăr, ce propune d-l N. Filipescu — și propunerea a fost reprodușă în ziarul *Epoca* din 1896:

«Dacă vă îndoiiți de soluția apelor subterane și n'aveți să propuneți alta, vă ofer să fac lucrările pe răspunderea mea. Prealabil, vă voi da o garanție bănească, precum și garanția morală a celor mai mari hidrologi din lume, cari vor executa lucrările. În doi ani, Bucureștii vor fi alimentați cu 40.000 metri de apă perfectă. Costul va fi de 3 milioane. Nu se va plăti de oraș nicio para, decât după predarea definitivă a lucrărilor».

În cele din urmă, protivnicii apelor subterane au trebuit să se dea învinși.

În ziua de luni, 7 iulie 1897, noul consiliu comunal al Capitalei se întrunește spre a lua în dezbatere afacerea aducerei apei. Primarul, d-l C. F. Robescu, arată că fostul consiliu a făcut în această direcție studii amănunțite cu hidrologi de seamă; comisia interimară liberală a încetat, la venirea ei, orice lucrări, iar actualul

consiliu a numit o comisie tehnică, care să continue studiile începute de conservatori.

După primar ia cuvântul consilierul Anghel Solacolu, care dă citire raportului comisiei tehnice, compusă din inginerii Țărușanu, Radu și Mironescu. În acest raport se arată :

că studiile și observațiile pentru aducerea apei dela munte ar dura vreo 10 ani, iar lucrările 4—5 ani, costul total fiind de 20—25 de milioane ;

că apele de izvor ar costa vreo 10—12 milioane și nu sunt destul de bune ;

că e dovedit existența unui strat de apă subterană în jurul Bucureștilor, în grosime de 2—30 de metri ; alimentarea este bine asigurată, iar calitatea apei, din cercetările atât bacteriologice cât și chimice, este multumitoare.

În consecință, comisia opinează pentru apa subterană, pentru că este în mod natural bine filtrată, e rece, costul aducerii este ieftin, iar instalațiile se pot face într'un timp scurt.

Primarul citește apoi rezultatul analizelor, făcute de d-nii Babeș, Istrati și Saligny, din cari se constată că apele sunt bune.

După lungi discuții, consiliul, în unanimitate, ia următoarea hotărâre :

- 1) să se capteze și să se aducă apele subterane dela Bragadiru ;
- 2) d-l inginer-inspector Ilie Radu să fie însărcinat cu întocmirea proiectelor trebuincioase și cu supraveghierea lucrărilor pentru alimentarea orașului cu apă subterană, plătindu-i-se pentru aceasta 4,50 % din costul total al lucrărilor de instalare, dar numai la suma de maximum 2.700.000 lei, cât prețuește d-sa toate cheltuielile, chiar dacă această cifră ar fi depășită.

La 14 iulie 1897 ministerul de interne aprobă votul consiliului și lucrările se și încep. Peste trei ani aceste lucrări sunt isprăvite și Capitala începe să se serviască de apa subterană. Cantitatea, ce se punea în consumație, nu era însă îndestulătoare și, deaceia, se stârni multe nemulțumiri.

În ședința dela 6 martie 1903 vine în discuția Camerei un proiect de lege, prin care comuna București este autorizată a contracta un împrumut de 13 milioane lei, pentru a stinge niște datorii vechi și-a acoperi deficitele din anii anteriori, cumși, eventual, al anului 1902—03.

La discuția proiectului iau cuvântul deputații N. Ionescu și C. M. Ciocazan, cari combat legea, pe temeiul că în aceste timpuri de criză trebuie să se restrângă cheltuielile și să se facă economii.

D-l N. Filipescu ia, deasemenea, cuvântul, cerând ca o parte din acest împrumut să fie destinat pentru complectarea lucrărilor de aducerea apei în Capitală.

D-lui N. Filipescu îi răspunde primarul orașului, arătând că apa ar fi în cătîme îndestulătoare, dacă nu s'ar face risipă. Pentru a curma risipa, se va căuta să se introducă măsurătorul și atunci apa

va fi deajuns. Dacă însă nu se va putea introduce măsurătorul, atunci apa întradevăr nu se va ajunge și, în acest caz, primăria va fi nevoită să ceară un credit de 800.000 lei, sau mai mult, cu cari se vor completa lucrările de aducerea apei dela Ciurel. Atunci apa va fi în cătine îndestulătoare, chiar fără măsurător.

Pusă la vot, legea întrunește 60 de bile albe și 10 negre, după care se votează, fără modificare, și pe articole.

APA BUCUREȘTILOR

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI, DELA 6 MARTIE 1903

I.

Domnilor Deputați,

Acum, când comuna București cere să fie autorizată de a contracta un nou împrumut, cred că este o cestiune, care se impune, anume aceea de a se ști, care este soarta uneia din principalele cestiuni de edilitate a Bucureștilor, aceea a alimentării orașului cu apă. Îndeosebi, ași vrea să știu lucrul următor: crede administrația comunală, că această alimentare este suficientă, așa cum este astăzi? Dacă da, n'am nimic de obiectat încontra acestui proiect de lege; dacă, dincontra, această alimentare este insuficientă, cred că este inadmisibil să se contracteze un împrumut, fără să se prevadă suma necesară pentru desăvârșirea acestor lucrări.

Mi se va răspunde, poate, că acest împrumut are de scop de a lichida creanțe trecute și nu este vorba de a se hotărî despre noi lucrări de întreprins. Pentru cestiunea apei însă, lucrul are un caracter special. Lucrările sunt pe trei sferturi desăvârșite. S'a făcut, după mine, mare eroare ca, atunci când la București trebuia 40.000 m. c. de apă pe zi, s'a contractat numai 30.000 m. c. Și zic că este eroare, fiindcă, ori se făcea o simplă încercare și atunci să se fi adus o cantitate foarte mică de apă, sau se întreprindeau lucrările defi-

nitivă și atunci trebuia să se aducă totalitatea necesară pentru alimentarea orașului. Nu s'a făcut așa. S'au făcut lucrări pentru numai 30.000 m. c., cari nu pot fi suficienți, decât făcându-se o prea mare economie și introducându-se oarecari mijloace de restrângere a consumației.

Dacă administrația comunală nu crede că poate face față nevoilor ei cu acești 30.000 m. c., cred că trebuie să consimțim acum la sacrificiul neînsemnat, cu care comuna va putea să se folosească de noua alimentare. Astăzi, cu ceea ce avem, adică cu $\frac{3}{4}$ din lucrările făcute, suntem în aceeași stare cum eram înainte, pentrucă trebuie să se amestece apa rea cu apa bună. Deaceea, cred că astăzi, când comuna București contractează un împrumut, e bine să știm cum stăm cu cestiunea de edilitate, cea mai de seamă, a comunei București.

II.

Domnilor,

Vedeți cum pune cestiunea d-l primar al Capitalei; d-sa zice, că, pentru-a avea cantitatea suficientă de apă, mai trebuie o sumă, care va varia între 700 — 800 mii de lei. Primesc această cifră și, fiindcă o cred foarte moderată, socotesc că nu este bine, când c'o așa sumă se poate termina lucrarea, care e aproape trei părți isprăvită, să nu se facă chiar din acest împrumut. Sunt prevăzute în acest proiect unele datorii, cari nu se pot lichida îndată și, prin urmare, cred că e bine ca primăria să nu fie legată prin repartitia prevăzută în acest proiect și să poată avea la dispoziție sumele necesare, casă desăvârșiască lucrările de apă, cari sunt aproape, dar nu cu desăvârșire terminate.

D-l primar ne spunea: nu vom avea apă suficientă, dacă nu admitem contoarele. Vasăzică, vedeți că, chiar după d-sa, suficiența sau insuficiența apei atârnă dupăcum se va stabili, sau nu contorul. Dar, domnilor, eu cred că contorul este o măsură rea, mai ales dacă îl aplici în mod general, adică și în casă și în curți. Pricep, să se introducă con-

torul în curte, căci numai aci se face risipă de apă. Sunt mulți abonați, cari lasă ca apa să curgă toată ziua în curte, ba încă permit și altor persoane neabonate să vină să ia apă.

Pentru aceștia mai înțeleg contorul, dar a introduce contorul în casă, însemnează să strîmtoezi lumea în folosința apei și să silești să facă o economie acolo unde nu trebuie să se facă deloc. Așa fiind, eu cred că contorul limitat poate și trebuie să producă o economie asupra apei.

Dar cred că, cu mijlocul acesta, nu se va putea să reducem cantitatea de apă, care se consumă azi — și anume de 55—60.000 metri cubi de apă pe zi — la 30.000 metri cubi de apă, cât putem lua astăzi din noua alimentare. Eu cred că este indispensabil, să sporim această cantitate de apă dela 30.000 la 40.000 metri cubi. Deaceea, nu ar trebui să fim zgârciți în această privință, căci este o cestiune numai de câteva sute de mii de lei, casă putem complecta alimentarea noastră cu apă!

Este urgent, domnilor, ca, în stadiul în care se află cestiunea apei, să se dea o soluție definitivă acestei cestiuni.

Eu cred că ar trebui să lăsăm consiliului comunal latitudinea necesară ca, din aceste 13 milioane, să poată lua sumele necesare — și anume vre-o 800.000 lei, cât zice d-l primar — să se poată desăvîrși această operă.

D-l C. F. ROBESCU: Nu garantez costul de 800.000 lei. Cred și eu că 850.000 lei este o sumă minimă.

D-l DR. RADOVICI: Ar trebui trei milioane.

D-l N. FILIPESCU: Această sumă de 3 milioane cred că este exagerată; dar, în tot cazul, se poate găsi tot în regiunea dela Bragadiru cei 10.000 de metri cubi necesari, pentru aproape un milion și jumătate.

Cu acest mijloc cred că Bucureștii ar putea fi siguri să aibă o apă sănătoasă.

Ași dori totdeauna — și poate că și vorbirea noastră de aci ar putea contribui la aceasta — ar trebui, să nu se mai discrediteze această apă, care este menită să satisfacă nevoile Capitalei; căci, în materie de apă, credința joacă un mare rol.

Astfel, când ai da cuiva un pahar sau o sticlă cu apă și i-ai spune că apa este infectată, desigur că el n'o va găsi perfectă. Este dar vinovat ceea ce se face azi, discreditându-se alimentarea, de care avem să ne folosim.

Nu acuz pe actuala administrație comunală, dar nu pot să nu spun că s'a făcut, în această privință, o propagandă nenorocită, care tinde să stabiliască credința, că avem o apă, care nu întrunește condițiile unei ape potabile.

Și, dacă ar susține cineva această teză greșită, ași lua imediat cuvântul, ca să dovedesc că apa din noua alimentare e în toate privințele satisfăcătoare.

Al doilea, înțeleg să se facă studii, ce ne indica d-l primar, însă ca simple studii, cari să intereseze mai mult viitorul. Ași fi de părere, ca aceste studii să nu se facă cu caracter de publicitate, menit a zdruncina încrederea publicului în apa ce i se dă. Ei bine, s'au făcut de inginerii primăriei asemenea studii — de altminteri fără nicio valoare — și cari tind numai a discredita apa noastră.

D-l C. F. ROBESCU : Așa este.

D-l N. FILIPESCU : Îmi pare bine, că sunt de acord în această privință cu d-l primar ; de aceea, nu mai am de făcut decât o singură rezervă, că, în momentul când se face un împrumut, ași exprima dorința ca, fie să se adauge suma necesară, fie să se lase înăuntrul acestui împrumut latitudinea necesară ca să se poată lua din acest împrumut un milion sau două milioane, ca măcar peste câteva luni comuna să poată avea apa, de care are nevoie.

XII.

ORGANIZAREA BĂNCILOR POPULARE

---

1. IN CAMERĂ, LA DISCUȚIA GENERALĂ.

Cu prilejul discuției în Cameră a proiectului de lege, prin care se înființa Creditul Agricol — în ziua de 12 maiu, 1892 — d-l Nicolae Filipescu este cel dintâi dintre oamenii politici ai țării, care atrage luarea aminte a bărbaților noștri de stat asupra marelui folos, ce ar rezulta pentru populația dela țară, din răspândirea în cât mai mare număr și încurajarea băncilor populare, cari tocmai atunci — c'un an mai înainte, în 1891 — porniseră să se întemeieze, pentru întâiași dată în țara noastră. Dorințele, rostite atunci, se înfăptuiră încurând: un mare număr de bănci populare se alcătuiră în anii următori, bănci cari, mulțumită capitalului depus, începură să lucreze și să infiripeze o întreagă mișcare economică la sate.

Această mișcare însă, lăsată în voea ei, era amenințată de prea multe piedici, spre a putea da toate roadele, ce s'ar fi putut aștepta dela dânsa. În primul rând, alcătuirea însăși a băncilor populare întâmpina numeroase greutăți: dacă se formau, ca societăți comerciale de credit, în conformitate cu prevederile codului de comerț, se izbiau de formalitățile de constituire, cerute de cod, formalități cari pentru locuitorii dela țară erau multiple, prea costisitoare și anevoie de îndeplinit. Dacă însă nu îndeplineau aceste formalități, ele nu erau adevărate societăți comerciale și prin urmare n'aveau o personalitate juridică, ceea ce le stingheria în fața justiției. În al doilea rând, lipsa unui control serios asupra administrației băncilor le expunea fie la abuzuri, fie la pierderi, din pricina lipsei de experiență. Mai presus de toate însă, mișcarea cooperativelor sătești era stânjănită în mersul ei de lipsa de credit, deoarece, pentru a duce la bun capăt opera întreprinsă, era nevoie de capitaluri mai mari, iar fondurile băncilor populare erau, la început, destul de modeste.

Pentru a îndrepta aceste neajunsuri, mici fiecare în parte, însă cari, toate la un loc, constituiau o adevărată primejdie, ministrul de finanțe din 1903, d-l Emil Costinescu, alcătuiește un proiect de lege asupra băncilor populare, proiect pe care-l depune pe biroul Camerei în ziua de 4 martie, acelaș an. Proiectul vine în dezbatere, în ședință publică, în ziua de 12 martie, având ca raportor pe d-l C. Stere.

Expunerea de motive, ce însoțește proiectul de lege, este cudeosebire interesantă, pentru istoricul mișcării economice la sate în țara noastră. Mai întâi, arată cum întâia bancă populară s'a înființat în anul 1891 la Următori, în Ialomița, din propria inițiativă a locuitorilor; în anul următor, 1892 — anul, în care se înființează Creditul Agricol — nu se mai formează niciuna; în, 1893 se întemeiază încă 4 bănci noi. Printre aceste patru este și banca din comuna Bezdead din județul Dâmbovița, pornită după stăruințele învățătorului Gr. Rădulescu. Dela 1893 până la 1898 se mai întruchiează doar încă 19 bănci populare; în 1899, 20; în 1900, 44.

«Dealtminteri, nimeni în sferele înalte ale guvernului nu dădea cea mai mică atenție acestor folositoare întreprinderi. Cele 24 de bănci, înființate în intervalul dela 1891—1898, erau numai încercări izolate, neincurajate de nimeni, izbite de neîncrederea sătenilor pe deoparte și de persecuția cămătarilor satelor pe de alta.

«Fericirea și rădicarea acestor binefăcătoare instituții trebuia să vină dela d-l S. Haret, ministru al instrucțiunii publice și al cultelor. În 1898, d-sa fiind ministru al instrucțiunii publice, a aflat din întâmplare despre banca dela Bezdead și că este înființată de un învățător. A trimis atunci un revizor școlar să vadă ce este acea bancă, cum funcționează și ce servicii aduce. În urma raportului favorabil, ce a primit dela revizor, d. Haret a adresat M. Sale Regelui un raport foarte elogios pentru învățătorul întemeietor, Gr. Rădulescu, cerând pentru dânsul Răsplata Muncii de clasa I. Acel raport a fost publicat în Monitor și în toate ziarele, împreună cu o scrisoare personală foarte măgulitoare a ministrului către învățător.

«Prin însemnătatea, ce d-l Haret a știut să dea inițiativei învățătorului Rădulescu, prin cuvintele, cu cari a lăudat purtarea sa, prin răsplata dobândită dela M. S. Regele și prin publicitatea dată acestor fapte, s'a produs deșteptarea și încurajarea printre învățători, de-a imita exemplul lui Rădulescu. Cutoatecă d-l Haret a ieșit din guvern la începutul anului 1899 și cutoatecă în acel an a izbucnit o grea criză, totuși s'au înființat 20 de bănci noi în 1899 și 44 în 1900; dela 1 aprilie până la 1 decembrie 1901 se înființează, după stăruința personală a ministrului de culte, 168 bănci, iar din decembrie 1901 până în septembrie 1902 alte 444.

«Serviciile, aduse de băncile populare, sunt foarte mari. Prin satele, unde băncile au prins ceva putere, camăta a dispărut cu desăvârșire; țărani și plătesc datoriile, își cumpără vite, pământ, și fac case.

«Iată câteva exemple :

«O bancă, înființată la Comana (Vlașca) la 6 decembrie 1901, a îngăduit sătenilor să ia cu arendă dela stat o bucată de fâneată, care până acum era arendată unui străin, ce o subarenda sătenilor în condiții extraordinar de grele. Sătenii plătesc statului 6.000 de lei pe an și se folosesc și ei de-o diferență însemnată.

«La Predeal banca Peleşul, care are peste 83.000 de lei capital, în timp de patru ani a ajutat la construirea a 42 de case, la repararea altor 16, la cumpărarea a 68 de boi și 31 de vaci, a desființat cu totul cămăta, a făcut să plece din sat pe mai mulți cârciumari, a îndemnat pe săteni să economisiască sume relativ însemnate, a refăcut întreaga gospodărie a unui locuitor, ruinat de un incendiu, a ajutat pe văduva și pe orfanii unui membru, rămași în mizerie în urma morții capului familiei și altele».

Față de aceste nu numai frumoase, dar neașteptate rezultate, expunerea de motive arată că este numaidecât nevoie de-o organizare a băncilor populare, organizare care are drept țintă, mai întâi, reglementarea acordării împrumuturilor, spre a feri băncile de unele riscuri, ivite în timpul din urmă. În al doilea rând, spre a le da caracterul de societăți comerciale, ceea ce le impune în mod obligatoriu regulile și contabilitatea comercială și le acordă o procedură mai expeditivă înaintea justiției. În afară de aceasta, ca instituții comerciale, băncile pot găsi mai cu înlesnire credit. Pentru acest sfârșit, se înființează o Casă Centrală, cu care băncile nu vor putea avea legături decât dacă vor îndeplini anumite condițiuni, cari să le apropie de tipul Reiffeisen, al societăților reciproce, forma cea mai desăvârșită în această ramură economică.

Casa Centrală a băncilor populare o va alcătui Creditul Agricol, care are un capital de 20 de milioane lei și lucrează deja de 22 de ani cu populația dela țară, pe care o cunoaște; în afară de aceasta are o organizare și agenți, cari se întind peste întreaga țară. Creditului Agricol i se dau însă mijloace financiare cu mult mai largi, spre a putea veni astfel în ajutorul băncilor populare. Pentru o bună funcționare a lui însă, i se creiază un consiliu de administrație, numit parte de guvern, parte de cele mai serioase așezăminte economice ale țării; după aceea, Casa Centrală va dispune nu numai de agenții ministerului de finanțe, ci și de ai ministerului de culte. Însfârșit, pentru a putea exercita un neîntreput control asupra băncilor populare, Casa Centrală are dreptul de a numi doi inspectori, special însărcinați cu această misiune.

Cel dintâi, care ia cuvântul, în discuția acestui proiect de lege, este d-l V. Brătianu, care, în discursul ce rostește, arată că, mulțumită acestei legi, peste câțiva ani se vor fi înființat bănci populare în toate comunele și capitalul lor se va fi rădicat între 55 și 58 milioane lei. Atunci va fi la țară mai mult credit decât va fi de trebuință; prinurmare, trebuie reglementat întrebuițarea fon-

durilor băncilor, cari să meargă nu numai ca credit, ci și ca producătoare de venit, să intre în afaceri: arenze etc. După d-l V. Brătianu vorbește d-l M. Orleanu, care aprobă legea ingeneru, însă nu găsește bună îndrumarea spre tipul de bănci Reiffeisen, cu răspundere solidară și nelimitată. Critică deasemenea beneficiul de 40%, ce legea acordă Creditului Agricol din operațiile cu băncile populare și cere ca acest procent din beneficiu să se verse fondului de rezervă.

Discuția continuă și, a doua zi, la 13 martie, când ia cuvântul, cel dintâi, d-l C. Mile, care declară că «reforma aceasta, a băncilor populare, dacă va reuși, va fi cea mai mare, care s'a făcut după legea rurală din 1864, datorită celor doi mari bărbați ai țării, Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu», întrucât aceștia au dat pământ țăranilor, iar acuma li se dă mijloacele de a lucra bine și cu folos acest pământ. Cași d-l M. Orleanu, critică însă îndrumarea spre tipul Reiffeisen, îndrumare care se urmărește prin proiectul de lege, susținând că tipul Schulze-Delitsch este superior și, deaceea, în țările germane, acest tip a început să înlocuiască sistemul Reiffeisen. Critică, deasemenea, garantarea averei băncii prin averea imobiliară a membrilor, întrucât această avere este neînstrăinabilă. Insfârșit, se rădică împotriva dispoziției ca datoriile către bancă să se execute prin perceptor. După d-l C. Mile vorbește, întru susținerea legii, d-l Emanoil Culoglu, care totuși prezintă câteva observațiuni, în ce privește clasificarea de bănci, după aceea în privința tutelei, ce i se dă Creditului Agricol asupra băncilor populare.

În aceeași ședință, dela 13 martie 1903, ia cuvântul, după d-l Em. Culoglu, d-l N. Filipescu. După d-l N. Filipescu mai iau cuvântul M. Moisescu, Al. Constantinescu, care deasemenea rădică numeroase obiecțiuni împotriva proiectului.

În ședința dela 14 martie, d-l Mihai Vlădescu critică expunerea de motive a proiectului de lege, care este alcătuită — spune oratorul — într'un spirit de partid și, deci, părtinitoare pentru partidul liberal. Vorbitorul arată că partidul conservator a luat o parte însemnată la crearea acestei mișcări economice, întrucât ministrul conservator de culte și instrucțiune publică a fost cel dintâi, care-a încurajat și a sprijinit întemeierea de bănci populare, numind ca sub-revizor școlar în județul Mehedinți pe d-l Dumitrescu-Bumbești, căruia îi dete însărcinare specială să umble prin județ, spre-a înființa bănci populare. Părăsind postul de sub-revizor în Mehedinți, d-l Dumitrescu Bumbești este luat în aceeași calitate de prefectul conservator din Dolj, d-l Nicolae Guran, care îi încredințează aceeași misiune pentru județul Dolj. În același timp, mai mulți membri ai corpului didactic, aparținând partidului conservator, în frunte cu d-l Teodor Costescu, directorul liceului din Turnu-Severin, și cu d-l Dumitrescu-Bumbești au compus și publicat niște statute-tip, pentru băncile populare, statute cari s'au împărțit în toată țara și cari au făcut să crească inițiativa pentru înființarea de bănci populare. În

afarăde aceasta, după cererea, trimisă de membrii acestei mișcări din județul Mehedinți către ministerul de finanțe, acest minister a luat inițiativa de a reduce taxele de înregistrare și publicație, spre-a înlesni întemeierea băncilor; același minister mai luase totodată hotărârea să modifice codul de comerț, tot cu acest scop, iar în ianuarie 1901 guvernul conservator numește pe d-l Dumitrescu-Bumbești inspector general pentru toată țara, spre a stăruii în toate județele să se creieze bănci populare de credit și economie, acordându-i în acelaș timp bilet de liber parcurs pe toate liniile ferate. Pelângă asta, un ministru conservator, d-l dr. C. Istrati, în congresul general al învățătorilor din 1900 a îndemnat, ca ministru de instrucție, dela înălțimea tribunei, pe învățători să lucreze pentru întemeierea de bănci populare la sate.

Trecând la analiza în sine a proiectului de lege, critică amestecul statului în conducerea băncilor, cumși înființarea unei case centrale, amândouă lucruri cari au dat rele rezultate atât în Franța cât și în Germania. În Franța băncile chiar s'au pronunțat împotriva unui proiect al guvernului, prin care se propunea înființarea unei case centrale.

D-lui M. Vlădescu îi răspunde, în aceeași ședință, susținând legea, d-l C. Stere, raportorul proiectului.

În ședința dela 15 martie vorbește, în aceeași chestiune, d-l Tache Ionescu, în urma căruia ia cuvântul, cel din urmă, ministrul de finanțe, d-l Emil Costinescu. După aceasta se pune la vot luarea în considerație a proiectului, care întrunește 96 de bile albe, din 99 de votanți.

Iată discursul, rostit de d-l N. Filipescu, cu prilejul discuției generale a proiectului de lege privitor la băncile populare, în ședința dela 13 martie 1903.

ORGANIZAREA BĂNCILOR POPULARE

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 13 MARTIE

Domnilor Deputați,

Imprejurarea, că proiectul acesta de lege se prezintă cu 3 zile înainte de închiderea sesiunii corpurilor legiuitoare, trei zile în cari trebuie să votăm încă vreo trei proiecte de legi de căpetenie, cari urmează să fie votate și de Senat, nu în-

gădue o largă discuțiune, acea discuție largă, pe care ar merita s' o provoace o lege ca aceasta.

Eu mă voiu mărgini dar numai a răspunde la cele câteva argumente, pe cari le-a adus în favoarea legii d-l Culoglu, cutoatecă trebuie să recunosc că d-l Culoglu a apărut legea cu puțin entuziasm. Ingenere, trebuie să constat că este o deosebire între căldura, cu care a fost întâmpinat la început acest proiect de lege și răceala, amestecată cu critici, cu care a fost pe urmă apărut, după ce a fost studiat. Nu vă veți mira dar, dacă eu, ca opozant, voiu rădica ceva mai mult tonul criticei. Acest proiect de lege a primit deja câteva alice în aripi, ieri și azi, chiar din partea majorității. Nu veți fi surprinși dar, dacă un membru al minorității va trage în acest proiect cu un calibru ceva mai mare și dacă critica lui va fi ceva mai apăsată.

D-l E. Culoglu a cercetat două cestiuni. D-sa s'a ocupat de cele două organe, cari au să alcătuiască instituțiunea băncilor populare: d-sa a vorbit de băncile rurale locale și de banca centrală.

Voiu discuta, una după alta, ambele cestiuni.

D-l Orleanu, ieri, criticase, în ceea ce privește băncile locale, ideia responsabilității nemărginite, care nu numai admite, dar care beneficiază de felurite favoruri.

D-l Culoglu a susținut din răspuseri necesitatea, ca, pecăt se poate, băncile populare să fie cu responsabilitate nemărginită. D-sa chiar a stăruit să se scoată din lege acele bănci, cari nu ar fi așezate pe asemenea bază.

Domnilor, băncile populare, pe cari le îngădue acest proiect de lege, sunt de trei feluri; unele, cu răspundere mărginită, pe acestea proiectul de lege le tolerează; altele, cu răspundere nemărginită și cu capital, pe acestea proiectul de lege le favorizează; înfine, se prevăd bănci populare cu răspundere nemărginită și fără capital, pe acestea statul le și subvenționează.

Din partea mea, dacă ași avea să stabilesc o gradație

a favorurilor, pe cari statul trebuie să le dea băncilor populare, ași fi făcut tocmai contrariul.

Inadevăr, domnilor, socot că responsabilitatea nemărginită prezintă oarecari neajunsuri, mai cu seamă în starea de cultură dela noi. Prinurmare, nu este un argument ceceea spunea d-l Culoglu, când ne dădea drept pildă organizarea băncilor Reiffeisen din Germania. Dealtminteri, d-sa uită că sunt și alte bănci organizate pe alte baze. Și în Italia nu sunt, cum zicea d-sa, numai băncile Wollenberg. Mai sunt și băncile Luzatti, așezate pe alte baze.

În Germania, este drept, cele mai multe bănci sunt cu responsabilitate nemărginită, însă tendința este de a se îndepărta tot mai mult dela responsabilitatea nemărginită. Și de unde, pânăla legea din 1889, nu se admiteau bănci populare altele decât cu răspunderea nemărginită, legea din 1889 a introdus și băncile cu responsabilitatea mărginită și în orice caz nu se mai admit bănci fără niciun capital.

În Franța, unde băncile populare n'au luat încă marea dezvoltare ce au căpătat în Germania — și noi ne asemănăm, în această privință, mai mult cu Franța — a fost mare împotrivire, casă se admită prin lege puțința măcar de-a se înființa bănci populare cu responsabilitate nemărginită. Așa, de exemplu, proiectul de lege asupra societăților cooperative, proiect de lege care, dacă nu mă înșel, nu s'a votat încă definitiv, care se plimbă dela Cameră la Senat și dela Senat la Cameră, n'a putut să ajungă la un rezultat hotărâtor, între altele pentru acest motiv: Camera nu vrea să admită responsabilitatea nemărginită. Ași putea să documentez acest lucru și să vă arăt stăruința care s'a pus, casă nu se admită cu ușurință un principiu, care se prețuia a fi foarte primejdios. Senatul însă a admis să se înființeze și bănci cu responsabilitate nemărginită, însă stipulându-se foarte clar acest lucru.

Ei bine, eu nu zic să nu admitem și noi responsabilitatea nemărginită, dar să luăm toate precauțiunile, ca în deplină cunoștință de cauză să se angajeze aceia, cari vor să întemeeze asemenea societăți.

Și, deaceea, într'un ante-proiect, pe care l-am făcut asupra acestei materii, precum și în proiectul d-lui Fleva asupra cooperativelor, s'au stabilit condițiuni foarte serioase pentru ca nu cumva să se angajeze cineva în asemenea bănci pe neștiute. Se prevedea că, fie acei cari fondează bănci cu răspundere nemărginită, fie acei cari intră în asemenea bănci, trebuiau să se subscrie — și, dacă nu știu carte, să fie înștiințați de autoritatea care autentifică actul — că ei se angajează în mod solidar cu toată averea lor, pentru a face față tutulor datoriiilor, pe cari eventual societatea nu ar putea să le plătiască.

Dar, domnilor, mai e o altă cestiune, mult mai însemnată. Important e să știm, ce vrem noi să facem prin această reformă.

Vrem oare să creăm un credit artificial, care să dea puțință țăranului să se afunde și mai adânc în datorii? Sau vrem, înainte de toate, să dăm țăranului spiritul de economie, și pe aceste economii să bazăm creditul cel adevărat, căci baza adevărată a creditului e economia.

Domnilor, sunt gata să subscriu toate laudele, pe cari le-a adus țăranului nostru d-l Vintilă Brătianu.

Trebue însă să recunoaștem, că unul din cusururile țăranului nostru e că nu are spiritul de economie destul de dezvoltat. Nu-l are, în orice caz, atât de dezvoltat cum îl au alte populațiuni țărănești, cari, de altminteri, sunt inferioare populației noastre rurale.

Deaceea cred, domnilor, că ceea ce trebuie să urmărim, nu e ca, prin niște mijloace iscusite, cum e răspunderea nemărginită, să dăm țăranului un nou credit, pentruca el să intre în noi datorii. Este aci o primejdie, pe care a semnalat-o chiar unul din susținătorii acestui proiect de lege și anume d. V. Brătianu, care se îngrijia că, la un moment dat, va fi prea mult credit.

Nu pe calea aceasta trebuie să împingem pe țăran. Ceea ce trebuie să dorim, e ca, prin pilda salutară a băncilor populare, prin îndemnul care-l prezintă aceste instituții, să atragem

pe țăran în societățile acestea, unde e obligat să plătiască o cotizație săptămânală sau lunară, să-l vâram în acest mecanism, care-l silește să-și plătiască depunerile periodice, până la capăt, căci știe că, dacă se retrage, perde acea parte din capital, care-a intrat în fondul de rezervă. Acesta îmi pare modul cel mai nemerit, după care urmează să se organizeze băncile populare și, deaceea, sunt în absolută contradicere cu părerile emise de d-l Culoğlu.

Mă apropiu mai mult de d-sa în privința felului de organizare a băncii centrale, pe care d-sa l-a combătut pe cât putea să-l combată un membru al majorității. D-sa s'a declarat în contra amestecului excesiv al statului, în asemenea materie. Impărtășesc, pedepplin, modul d-sale de a vedea, căci, când e vorba de bănci populare, ne aflăm prin excelență pe terenul libertății și al inițiativei private și un asemenea proiect de lege nu poate avea niciun alt merit, decât acela de-a îndemna și de-a întări inițiativa privată.

Dar, domnilor, între aceste două organe — banca locală și banca centrală — găsesc o lacună; este foarte greu ca banca centrală să împrumute direct băncile locale. Vă închipuiți cu ce competență va putea ea să prețuiască valoarea acelor efecte, purtând iscălitura unui țăran X din comuna Y din județul Dorohoiu, sau Mehedinți. Și totuși, pe baza acestor efecte, se vor face din București avansurile prevăzute în acest proiect. Cred dar, că este util să se creieze acele organe intermediare, cum sunt federațiunile din Germania, sau băncile regionale din Franța și, dacă d-voastră credeți că creditul popular poate să reușiască, atunci trebuie să admiteți că nu e imposibil să se înființeze și băncile regionale, al căror rol este destul de ușor, deoarece menirea lor e de a fi bănci de compensație, cari iau prisosul de bani dela unele bănci populare și îl dau celorlalte, cari au nevoie să se împrumute. Cred dar, că este o lacună în acest proiect de lege și că fără acel intermediar, de care vă vorbiam, foarte cu greu își va îndeplini misiunea o bancă centrală, oricât de ideală ar fi organizarea ei.

Însă, eu cred că această instituție centrală este departe de a fi un ideal în materie de bancă.

Această bancă centrală este o bancă creată de stat, cu banii statului, funcționând cu funcționarii statului. Aceștia, desigur, nu vor avea nici acel spirit de afaceri, care îndeamnă pe omul, interesat la o bancă, să nu lase să-i scape o afacere bună, nici acel spirit de prudență, care-l face să se abțină dela afaceri riscate.

Dar aci iarăși mi se va răspunde, cu pilda unei alte țări, invocându-se exemplul Germaniei. Socotesc, mai întâi, că în Germania chiar această instituție lasă de dorit. Dar, apoi, este o deosebire între starea de lucruri dela noi și cea din Germania. În Germania, toate băncile populare au o lungă experiență dobândită și au capitalurile lor, cari sunt reale. Peste ele s'au creat federații, cari fac operațiunile cele mai delicate de scont cu băncile populare.

Banca de stat face acolo cele mai multe din operațiile sale prin mijlocirea federațiilor.

În Franța însă, unde bazele creditului popular nu sunt așa de temeinic așezate, nu s'a primit acest sistem de bancă centrală.

În Franța s'a creat numai un comitet, care înlocuește pur și simplu pe guvern pentru împărțirea la băncile regionale a mijloacelor, de cari guvernul dispune pentru creditul agricol.

Fondurile, ce au fost puse la dispoziția guvernului spre-a ajuta creditul agricol, se împart de comitetul central băncilor regionale, proporțional cu capitalul vărsat al acestor bănci. Aceste bănci fac apoi adevăratele operații de bancă cu casele rurale locale. Statul n'are niciun rol în operațiunile de bancă.

D-1 STERE, RAPORTOR : A reușit ?

D-1 N. FILIPESCU : În Franța acest sistem a reușit în raport cu gradul de dezvoltare al băncilor locale. Apoi, dacă se produce vreo critică în Franța, aceasta mai mult țintește

chiar ajutorul acesta indirect al statului decât lipsa unei case centrale.

D. STERE, RAPORTOR. Ba, se susține să se facă bănci centrale.

D. N. FILIPESCU. Nu sunt decât câteva persoane izolate, cari susțin aceasta și anume pentru cuvinte de ordine politică. Dealtminteri, aceste persoane, cari nu sunt altele decât d-nii Jaurès și Pelletân, pot avea pentru d-l Stere o autoritate, ce nu au față de noi. Ba chiar tendințele acelor proiecte constituiesc, încontra proiectului d-voastră, un argument mai mult, într'o altă ordine de idei ce nu cred necesar să ating acum.

Aceasta este, domnilor, organizația din Franța și această organizare ași fi gata s'o primesc și la noi. Priccep să avem bănci regionale, pricep ca acestor bănci să le dăm avansurile ce vrea să le facă statul creditului agricol și ca aceste bănci regionale, bănci în adevăratul înțeles al cuvântului, să facă scontul efectelor băncilor locale. Banca statului, dinpotrivă, va fi foarte neîndămânatecă și mă tem chiar să nu se compromită pentru multă vreme ideia cooperatiunii la noi.

Cu puterea, ce capătă guvernele în această bancă centrală, vă închipuiți ce ispite pot ele să aibă, de-a amesteca politica în mersul acestor instituții. Un administrator al unei bănci populare la sat face, presupun, politică. Și bine face, că se ocupă de politică. Cine să facă politică, dacă nu un om, care s'a arătat destoinic să conducă o asemenea instituție? Dar guvernului nu-i place politica acestuia...

D-l E. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Administratorii financiari nu trebuie să facă politică.

D-l N. FILIPESCU: Sunt și eu de părerea d-voastră, ca în multe instituții financiare să nu se facă politică. Acest principiu ați putea să-l întindeți la alte sfere și la alte instituții de credit, nu însă tocmai la băncile populare din comunele rurale, unde ocupația de administrator de bancă e-o ocupație de mână a doua, pe lângă altele, ocupație care nu răpește decât câteva ore pe săptămână administratorilor băncilor cooperative.

Dacă, în sate, înlăturați din politică pe oamenii, cē au putut face prosperitatea unor atari instituții, atunci vă întreb, pe ce mâni voiți să cadă politica în țara aceasta?

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Funcționar al statului este numai administratorul financiar. Administratorul financiar al statului trebuie să nu facă politică.

D-l N. FILIPESCU: Imi pare bine de această rectificare.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Directorii băncilor populare sunt liberi să facă ce vor.

D. N. FILIPESCU: De directorii băncilor populare vorbesc și eu. Dacă unul din acești administratori face o politică, ce nu place guvernului, nu vă închipuiți d-voastră ce ispită este pentru un guvern, casă sfărâme influența ce acel administrator poate să aibă prin banca ce conduce?

Însă acest administrator e la discreția guvernului.

Și i se poate căuta pricină, fiindcă, de pildă, nu a ținut la sat registrele într'o stare absolut perfectă, dupăcum trebuie să se țină registrele comerciale.

Pe temeiul acesta, se dă ordin la banca centrală și administratorul este suspendat. Neapărat, că omul acesta devine victimă politică pentru celalt partid. El se înscrie în clubul celuilalt partid, care, când vine la putere, se crede obligat să suspende pe noul administrator și să impună societății pe vechiul administrator. Altminteri i se taie creditul la banca centrală.

Ei bine, are cea mai mică asemănare asemenea organizare cu ceace se înțelege în toate țările prin bănci populare și societăți cooperative? Acesta este regimul de libertate, pe care voiți să-l introduceți în această materie?

Dar, domnilor, dovada, că politica se cam strecoară chiar în acest proiect de lege, o găsec chiar și în rolul, ce se încredințează Băncii Naționale în noua organizare a creditului agricol.

Ce rol a jucat Banca Națională la întemeierea creditului agricol la noi?

Fiindcă vă plac pildele din alte țări, să vă spun două vorbe despre Banca Franței.

Când s'a negociat, ultima dată, prelungirea privilegiului Băncii Franței, Statul Francez a discutat strâns de tot concesiunile, ce Banca Franței trebuia să facă statului în schimbul prelungirii privilegiului.

Atunci s'a obținut, între altele, 40 de milioane și o parte din beneficii, care nu poate fi anual mai mică de 2 milioane, sume cari trebuie să se dea, fără dobândă, pentru a se ajuta Creditul agricol.

La noi nu s'a cerut așa ceva.

La noi s'a întâmplat un fapt, care va însemna o dată memorabilă în istoria băncilor de emisiune, căci altă pildă de felul acesta nu există: primul ministru, care trata cu Banca Națională, a declarat în Parlament: «Prelungirea privilegiului eu am dat-o, fărăca Banca să mi-o ceară».

Astfel s'a dat Băncii, după părerea mea, ceva ca 60 până la 70 de milioane în paguba statului.

Ei bine, domnilor, dupăce-am stabilit în ce mod s'a făcut prelungirea privilegiului Băncii Naționale, să venim la organizarea creditului agricol.

Aci ne găsim iarăși în fața Băncii Naționale.

Ce rol i se dă? Banca Națională va sconta efecte cu trei iscălituri. Aceste efecte sunt iscălite de un țăran, ceeace nu însemnează o mare garanție, iscălite de o bancă locală, ai cărei membri sunt legați prin solidaritate — ceeace îmi pare că este o garanție destul de serioasă — și, înfine, sunt iscălite și de stat, ori cel puțin de banca aceasta centrală, care este totuna ca și statul.

Inadevăr, vă puteți închipui, că niciodată această bancă centrală nu ar putea fi declarată în faliment, întrucât operațiile ei se fac de funcționarii statului și orice hotărâre a consiliului de administrație poate fi izbită de dreptul de veto al ministerului de finanțe.

Prinurmare, Banca Națională merge la sigur. Ea face operații, cari aduc folos fără niciun fel de rizie.

Să vedem, acum, ce se mai dă Băncii Naționale pentru a face aceste operații sigure?

Dați Băncii Naționale un membru în consiliul de administrație. N'am nimic de zis. Dar îi dați și dreptul de-a inspecta toate băncile populare. Neapărat că susțineți, că aceasta se face în folosul băncilor populare.

Dar sunt alții, îndreptățiți a crede, că nu în scopul acesta este introdusă această dispoziție, care constituie un amestec politic al Băncii, lucru ce cred că ar fi mai bine să nu existe.

De ce să nu bănuiesc că inspecțiile Băncii se vor produce în ajunul alegerilor și în anumite împrejurări politice?

Și sunt în drept să bănuiesc. Când s'a putut face un fapt, fără pildă în istoria financiară, ca acela al prelungirii gratuite a privilegiului Băncii Naționale, să-mi dați voe să cred, că ceea ce faceți astăzi este floare la ureche pelângă foloasele, cari s'au dat Băncii Naționale, când i s'a prelungit privilegiul.

Domnilor, m'am ocupat de cele două organe ale creditului nostru agricol: băncile locale și banca centrală și acum ași vrea să deslușesc fizionomia întregii instituții.

În realitate această instituție nu este decât Creditul Agricol actual al statului, căruia i se creiază sucursale în fiecare comună rurală. Aceste sucursale se vor crea în modu următor: casă formezi o bancă, n'ai nevoie decât să faci formalitățile cerute de lege, adică să alcătuești statute. Dacă într'o comună nu se va găsi cine să facă măcar această formalitate, o vor face funcționarii d-lui ministru al instrucțiunii, ca până acum. De bani nu e nevoie, fiindcă statul dă bani băncilor locale casă funcționeze. Aceste bănci au dreptul să aleagă administratori, pe cari statul are însă dreptul să-i suspende.

Aceasta e marea operă de libertate, făcută în sfera, prin excelență, a libertății economice de către partidul liberal! Faptă mare, pentru care d-l Vintilă Brătianu se credea îndreptățit a spune ieri, aci, că d-l Luzzati în Italia face ceea ce în România a făcut d-l Haret.

D-l V. BRĂTIANU: Invers am zis. În orice caz, au priceput toți. Credeam că singur puteați să faceți inversiunea.

D-l N. FILIPESCU: Vă mărturisesc, că nu mi s'a părut stra-

niu, domnule Brătianu, să aduceți d-lui Haret și această laudă și să faceți din d-sa dascălul d-lui Luzzati, când acum vreți să-l înfățișați ca ucenicul fostului ministru al Tezaurului din Italia.

Dar e cu putință, domnilor, să stabiliți o asămănare, cât de îndepărtată, între principiul nesăbuit, pe care-l consfințește organizarea d-voastră și ideile d-lui Luzzati?

Eu vă propun să dezlegăm cestiunea, consultând pe d-nul Luzzati. Și mă voi declara biruit, dacă d-l Luzzati va primi principiile d-voastră.

D-l STERE, RAPORTOR : Primesc aceasta.

D-l N. FILIPESCU : Foarte bine. Cu o singură condiție, să fiu și eu părtaș la modul cum veți pune cestiunea.

D-l STERE : Vom face pledoarii scrise, eu și d-voastră.

D-l N. FILIPESCU : Veți vedea dacă d-l Luzzati va admite bănci populare create de funcționarii statului, prin circulări ministeriale. Dar nu știți d-voastră, că d-l Luzzati e absolut în contra acestui sistem artificial de bănci populare, că d-l Luzzati e protivnicul sistemului de bănci cu responsabilitate nemărginită, că, în fine, d-l Luzzati nu admite bănci centrale și nu admite ca băncile populare să funcționeze cu capitalul statului.

Bine, domnilor, eu rămân uimit, când văd partidul liberal desfășurând asemenea teorii în asemenea materie.

Dar, domnilor, s'a prezentat un proiect de lege, acela al d-lui Fleva, pe care d-l ministru de finanțe, voinde să facă istoricul cooperativelor din România, a crezut că trebuie să-l treacă cu vederea.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : S'a prezentat în Cameră?

D-l N. FILIPESCU : S'a depus la Senat, chiar eu am vorbit despre aceasta într'o discuție precedentă.

D-l C. STERE : Asupra societăților cooperative.

D-l N. FILIPESCU : Cu atât mai mult. Acel proiect îmbrățișează toate formele cooperăției.

În acel proiect de lege s'au stabilit bazele adevărate ale

cooperațiunii. În primul rând era garantată autonomia băncilor populare, sub controlul fie chiar al statului, pe câtă vreme există organele intermediare.

Dar pentru crearea acestor organe intermediare există un capitol întreg privitor la Uniuni.

Aceste instituții ale inițiativei private sunt chieste să controleze băncile, cu cari lucrează.

Controlul dă drept la darea în judecată a administratorilor, nu însă la suspendarea lor fără judecată. Infine se crea o instanță superioară centrală, alcătuită însă, în cea mai mare parte, din reprezentanți ai băncilor populare.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Astăzi sunt autonome și sunt pe cale de a se compromite.

D-l N. FILIPESCU: Iar eu vă arăt chiar acum urmările amestecului statului. S'au creat bănci populare pe cale oficială, prin ordine și circulări, iar nu prin râvna și sacrificiile interesatilor, cari știu să exercite un control salutar.

Și astăzi, veniți să constatați neajunsurile operii d-voastră, făcută înafară de lege și fără a se fi prevăzut un control — căci ați văzut că și eu admit controlul și chiar controlul statului, în anume condițiuni — și aceasta, până ce se vor fi înființat băncile regionale, căroră, în mod natural, li se cuvine controlul.

Domnilor, acum, casă sfârșesc, dați-mi voie să spun două vorbe și de politică.

D-l EM. CULOGLU: Până acum n'a fost nimic de politică?

D-l N. FILIPESCU: Domnilor, acum două zile ați votat proiectul de lege pentru reforma procedurii electorale. Cu acel prilej v'a spus d-l Carp puțina încredere, pe care-o avem în acest fel de legiferare și v'a spus, totodată, că nădejdea noastră pentru cucerirea neatârării corpului electoral o punem în eliberarea economică a alegătorilor, prin reforme ca aceea de care ne ocupăm azi, însă animată de alt spirit, de un spirit liberal, nu de tendințe antiliberales, ca acelea de cari e însuflețit acest proiect de lege.

Domnilor, noi nu credem că prin reforme electorale, ca

aceea ce am votat-o alaltăeri, se poate căpăta independența alegătorilor. Mai mult, constatăm că de vreo 40 de ani se amăgește țara aceasta prin reforme electorale, a căror specialitate o are partidul liberal. Intradevăr, vă desfidem să ne arătați un singur act de independență, o singură dovadă de deșteptare a corpului electoral — față de starea de lucruri anterioară — în urma oricăreia din reformele d-voastră electorale.

Noi constatăm, dimpotrivă, că, pe măsură ce s'a legiferat în această privință, a scăzut independența alegătorului și fiecare reformă este ca o treaptă, care ne scoboară pe un povârniș, ce duce la nimicirea desăvârșită a independenței alegătorului. Pentrucasă rădicăm pe alegători și să le dăm independența, pe care trebuie s'o aibă, noi credem că sunt două mijloace: suprimarea arbitrarului administrativ, prin stabilitatea funcționarilor și dezrobirea economică, prin reforme economice, ca aceasta, însă concepute într'un spirit liberal. Aceasta vă desparte pe d-voastră de noi.

D-voastră credeți în plicul d-lui Lascar. Noi nu credem nici în plicul, nici în ștampilele, nici în celelalte marafeturi ale legilor d-voastră de procedură electorală. Pe d-voastră vă interesează legile de procedură electorală, pe noi ne interesează alegătorul.

Noi credem, că alegătorul se poate libera prin reforme economice, ca aceea de care ne ocupăm azi. D-voastră, prin asemenea reforme, concepute într'un spirit anti-liberal, îl robiți și mai tare.

Aci se află față în față două concepții deosebite. Pentru d-voastră alegătorul independent este — și cu acest mod de a vedea nu ne împăcăm — un om legat cu 10 lanțuri, căruia îi mai atârnați un lanț, prin proiectul de lege de față. Dar acestui om îi dați în mână plicul d-lui } Lascar și-l proclamați independent.

XIII.

ORGANIZAREA BĂNCILOR POPULARE

2. IN CAMERĂ, LA DISCUȚIA PE ARTICOLE.

Discuția generală asupra legii pentru organizarea băncilor populare se încheie, la Cameră, în ședința dela 15 martie 1903, când și începe votarea pe articole. Se votează nemodificat art. 1, cu o schimbare aproape neînsemnată art. 2, apoi art. 3 și 4, art. 5 se înlocuește cu amendamentul propus de d-l Al. Constantinescu, art. 6 și 7 nemodificate, iar după acest articol se propune următorul amendament, menit să devie art. 8 :

«Administratorii, directorii sau lichidatorii băncilor populare nu pot fi decât români, majori, cari se bucură de toate drepturile civile și politice».

R. C. PORUMBARU, I. I. LECA, C. I. BRĂȚIANU, N. FILIPESCU,
I. NEGREA.

Amendamentul se votează, devenind un nou articol, cu no. 8. Se dă citire vechiului art. 8, ajuns acum art. 9.

Iată cuprinsul acestui articol :

Art. 8. Băncile populare sătești nu vor plăti nicio patentă, dacă vor fi bazate pe principiile următoare :

- a) Răspunderea nelimitată și solidară a membrilor ;
- b) Neîmpărțirea între membri a fondului de rezervă, constituit din cel puțin 50 % a beneficiilor anuale nete ;
- c) Gratuitatea administrației, afarăde contabil.

Din celelalte bănci populare sătești, cele cu un capital pânăla 20.000 de lei deasemenea vor fi scutite de plata patentei, iar cele cu un capital mai mare vor plăti jumătate din patenta, cuvenită după lege.

Actele, creanțele și toate operațiile pentru efectuarea și urmărirea împrumuturilor, pânăla valoarea de 100 de lei, vor fi scutite de taxa de timbru, pentru toate băncile populare.

La discuția acestui articol, cel dintâi, care ia cuvântul, este d-l Nicolae Filipescu.

Discuția pe articole continuă până în ziua de 18 martie, când se pune proiectul la vot în total; rezultatul votului este :

Votanți	76
Majoritatea regulamentară .	46
Bile albe	74
Bile negre.	2

Camera deputaților a adoptat, astfel, proiectul de lege.

ORGANIZAREA BĂNCILOR POPULARE.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 15 MARTIE 1903.

Domnilor Deputați,

Acest articol 8, devenit 9, dezleagă cestiunea de principiu, care a dat loc la mai multă discuție. Intradevăr, tocmai aici se hotărăsc principalele dispoziții de favoare pentru un anume fel de bănci populare, acelea cu răspundere nemărginită, contra căreia s'a rădicat chiar un membru din majoritate.

Constat că d-l ministru de finanțe, după ce, în expunerea sa de motive, ne-a arătat toată importanța acestui fel de bănci populare, după ce ne-a spus, că după acest model spera că se vor forma mai toate băncile populare, azi, în cuvântarea d-sale, cu mai multă abilitate decât hotărâre întru apărarea ideilor d-sale, reduce cestiunea la foarte puțin lucru și ne spune, că favoarea ce acordă acestor bănci este foarte mică, că e mai mult ceva platonice.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Am spus, că este forma cea mai bună, la care trebuie să aspirăm.

D-l N. FILIPESCU: Da, un fel de aspirațiuni, ca acelea ce le înscrie partidul liberal în programele sale politice, cum ar fi, bunăoară, votul universal.

După ce reduce cestiunea la așa puțin lucru, să vedem

pe ce își sprijină d-l ministru de finanțe sistemul său: numai pe pretinse contraziceri, cari ar fi existat între d-l Carp și mine, între d-l Carp și d-l Tache Ionescu, între ceeace ași fi spus eu azi și ce ași fi spus altădată. Vă mărturisesc, domnilor, că, dacă am fost încontra acestui proiect de lege, sunt și mai hotărât încontra lui, înurma cuvântărei d-lui ministru de finanțe, care nu m'a convins deloc.

Când văd că, într'o cestiune de principiu, așa de înaltă ca aceasta, d-l ministru de finanțe, în tot discursul d-sale, nu aduce alt argument decât pretinse mici contradicții, ce a putut să prindă din puricarea colecțiilor de ziare și *Monitor*, permiteți-mi să spun, că aceasta e prea puțin. Este un procedeu de discuție, care este mai prejos de talentul și valoarea d-lui ministru de finanțe.

Vă închipuiți d-voastră, cum am putea uza și noi, în cestiuni mult mai gingașe, de asemenea argumente, spre-a arăta tot ce desparte pe acei ce stau azi pe aceiași bancă ministerială.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Și uzați.

D-l N. FILIPESCU: Domnule ministru, eu cred că este inutil a învenina cestiunea cu asemenea argumente. Mă mulțumesc, dar, a semnala felul d-voastră de argumentare, care dovedește o mare sărăcie de alte argumente.

Domnilor, tot pe temeiul pretinselor contradicții, d-l Costinescu m'a acuzat, că am criticat amestecul Băncii Naționale în această cestiune și că am combătut ultima prelungire a privilegiului Băncii, deși noi înșine am consimțit, acum doi ani de zile, la o prelungire a privilegiului. Aici, pelângă slăbiciunea acestui procedeu de discuție, d-l ministru afirmă și lucruri, cari nu sunt tocmai exacte. De exemplu, d-sa ne-a spus, că Banca Franței, prin concesiunile acordate creditului agricol, n'a făcut mari sacrificii. Dar d-sa lasă dinadins la o parte toate celelalte concesiuni făcute de Banca Franței și, dupăce înjumătățește cestiunea, vine la Banca Națională a României și, spre a fi comparația favorabilă ei, reduce avantajele, ce i-a concedat statul, la jumătate.

Mai întâi, domnule ministru, să nu credeți că mă supără contrazicerea, ce relevați, cum că ași fi fost încontra celei de a doua convenții cu Banca, dupăce la guvern am iscălit prima convenție. Am fost și încontra primei convenții. Aceasta o știți. A trebuit, însă, să trecem prin această aspră nevoie, fiindcă Banca Națională ne-a pus cuțitul la gât, în momentele foarte critice prin cari a trecut statul.

Imi pare bine, că ați arătat astăzi — și îmi pare bine că se va vedea aceasta la *Monitor* — cumcă acea convenție era puțin favorabilă statului, ceeace întotdeauna am susținut, la a doua convenție a Băncii.

D-l EM. CULOGLU: Dar cu amendamentul ce faceți? (ilaritate).

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Eu v'ași ruga să nu întrerupeți, domnule Culoglu. Avem atât de rar ocazia de a face asemenea discuții, încât ar fi rău, dacă d-l Filipescu n'ar continua.

D-l N. FILIPESCU: Să nu vă închipuiți, domnule Culoglu, că rolul meu aci este același ca rolul unui membru al majorității. Rolul meu nu este ca acela al d-lui Procopiu, de exemplu, care prezintă un amendament, și ca al d-lui Al. Constaștinescu, care, în această întrecere la amendamente, prezintă acelaș amendament ca al d-lui Procopiu, numai ca să aibă ocazia să pronunțe acelaș discurs, pe care d-l Procopiu l-a pronunțat deja.

D-l VICE-PREȘEDINTE: Domnule Filipescu, ar fi de datoria mea să vă atrag atenția, când ași crede că nu sunteți în cestiune. Eu însă cred că sunteți în cestiune și, deaceea, vă rog să continuați.

D-l N. FILIPESCU: Domnule președinte, fiți sigur că nu vreau să abuzez de timpul d-voastră. Dacă, din cauza întreruperilor, nu voi putea să spun tot ceeace am de spus pe această cale, atunci voi găsi o altă cale parlamentară, casă spun ce am de spus, spre a răspunde afirmațiilor d-lui ministru de finanțe.

D-l ministru de finanțe, spre a judeca cea de a doua con-

venție între Banca Națională și stat și spre a combate spusese mele, n'a voit să primiască — și nu știu pentru ce motiv — autoritatea, pe care-o invocam eu, anume aceea a d-lui prim-ministru.

Eu țineam foarte mult, țineam cu tot dinadinsul la cuvintele d-lui prim-ministru. D-sa vrea să se refere la textul convenției, iar eu totuși stăruiesc în favoarea spuselor d-lui președinte al consiliului, cari pentru mine sunt cuvinte de evanghelie.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Totdeauna? (ilaritate).

D-l N. FILIPESCU: Mă refer cu deosebire la declarațiile d-lui președinte al consiliului, fiindcă textul convenției ne înfățișează numai concesiuni globale, pecând d-l prim-ministru, cu spiritul său meticulos, a despiciat cestiunea și a pus față în față fiecare concesiune și contrapartea, ce se dădea în schimb.

Ori, d-l ministru de finanțe invoacă textul convenției, din care înlătură unele părți esențiale. Așa, de pildă, d-sa șterge cudesăvârșire concesiunea făcută Băncii Naționale, de a-și spori emisiunea și de a micșora rezerva ei metalică. Acesta era folosul, care atunci se dădea în schimbul avansului, ce-l făcea statului Banca Națională.

Aceasta înseamnă o favoare pentru o Bancă și această favoare era contrapartea avansului, pe care l-a făcut Banca Națională; cât pentru prelungirea privilegiului, d-l prim-ministru zicea, în ședința Camerei dela 20 iunie 1901, următoarele:

«Nu pe prelungirea celor 10 ani este legea astăzi în discuția Parlamentului și pot să spun, că *Banca Națională nici nu ne-a cerut această prelungire. Eu am cerut-o, de frica conservatorilor*».

Pot afirma că niciodată, dar niciodată nu s'a văzut în istoria băncilor de emisiune o pildă de prelungire de privilegiu în asemenea condiții.

Și este foarte regretabil, domnilor, că tocmai un partid po-

litic, care se știe că are cu Banca Națională și legături politice și legături de tot felul, să facă ef' ceeace nicăieri aiurea nu s'a făcut.

Inchid paranteza și mă apropii de cestiune.

D-l ministru de finanțe ne-a răspuns și în cestiunea proiectului băncilor populare cu altă serie de contraziceri. Dar mai întâi d-sa ne-a spus, că noi am schimbat în 1892 regimul Creditului Agricol, pentrucă opoziția-unită combătuse vechea organizare a Creditului Agricol și a vrut, la putere, să-și ție legămintele nesăbuite, luate în opoziție.

Eu mărturisesc că nu știu de asemenea legăminte.

Fac apel la d-voastră — și văd cu regret că d-l Nicorescu pleacă, prezența d-sale era poate să ne fie folositoare (râsete), căci d-sa a fost un aprig luptător în rândurile opoziției-unite (râsete). Repet, dar, că nu se luase niciun legământ în privința Creditului Agricol.

În 1892 s'a făcut, pentru alte motive decât cele arătate de d-l Costinescu, o reformă a Creditului Agricol, reformă pe care pot s'o senz, cuatăt mai ușor, cucât eu, membru al majorității de atunci, am combătut-o.

Este însă nedrept să se spună, că aceasta s'a făcut, pentru a se ține legăminte nesocotite luate în opoziție. Ceeace a motivat reforma dela 1892, e faptul că Creditul Agricol fusese întemeiat cu banii statului, deși se prevăzuse că se putea întemeia și pe capitalul acționarilor. Acest capital al acționarilor însă era așa de neînsemnat, încât numai la Iași se dobândise câteva sume, absolut minime, dela acționari.

Atunci statul, deoarece capitalul său constituia aproape singurul fond al Creditului Agricol, a crezut trebuitor să ia măsuri de apărare a capitalului său și-a întrodus câteva alte dispoziții, cari erau foarte bune.

Astfel, s'a limitat la anume sume împrumuturile, ce se puteau face unei singure persoane. Înainte — și fără această limită — cea mai mare parte din sume era luată de proprietari și arendași.

Prin reforma dela 1892, Creditul Agricol s'a rezervat exclusiv la satisfacerea nevoilor sătenilor.

Este dar nedrept să se spună, că această modificare de lege s'a făcut numai pentru că se luase legămintele în opoziție. Reforme de felul acesta ați făcut d-voastră, bunăoară când ați adus modificarea legii jandarmeriei, numai ca să schimbați starea de lucruri dinainte.

O VOCE. — Nu găsiți bună această modificare a legii jandarmeriei?

D-l N. FILIPESCU: N'o găsesc nici bună, nici rea. Dacă ași fi însă ministru de interne, n'ași cuteza să viu înaintea Parlamentului cu o lege, ca pe jandarmii călări să-i fac jandarmi pedestri, precum, desigur, dacă jandarmii erau pedestri, era să-i faceți călări.

Domnilor, în așa condiții s'a modificat Creditul Agricol și s'a organizat, așa cum există astăzi.

Incontra acestei instituții de stat, eu am susținut, încă dela 1892, băncile populare. Am susținut băncile populare și am susținut, în privința lor, regimul cel mai mare de libertate, care se poate acorda unor atare bănci.

Pe atunci atât era în discuție: bancă de stat, sau bănci populare.

Eu n'am făcut altceva, decât să mă pronunț în favoarea băncilor populare și sunteți nedreți, când din cuvintele mele vreți să scoateți un argument în favoarea cutărui sau cutărui sistem de organizare a băncilor populare.

E drept, că am citat atunci băncile Reiffeisen.

Pentruce? Pentru că în Germania băncile populare au luat cea mai mare dezvoltare. Și în Germania băncile rurale sunt bănci Reiffeisen.

Cât pentru Banca centrală, eu n'am combătut alaltăieri Banca centrală, pe care o propuneți. Ceeace am combătut, era modul cum propuneți să funcționeze această bancă, cu lipsa unui intermediar necesar, anume băncile regionale.

Acum, domnilor, nu e o sofisticare a adevărului, casă veniți să luați singurul argument, ce am dat în 1892, în favoarea

băncilor populare și'ncontra băncilor de stat, ca, astfel, cu acest argument al meu, să convingeți pe majoritate de trebuița unui amestec covârșitor al statului în organizarea băncilor populare ?

La urma urmelor, ași fi putut chiar să mă contrazic și aceasta încă n'ar fi destul, casă susțineți că proiectul d-voastră este perfect. Dar adevărul este, că am combătut banca de stat și am susținut băncile populare. Atât.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Ați spus, că Creditele Agricole trebuie să lucreze cu băncile populare. Vă fac o laudă din aceasta.

D-l N. FILIPESCU : Sincer e, domnilor, ca d-voastră să pretindeți, că eu am susținut că Banca centrală trebuie să fie organizată în cutare sau în cutare mod, când eu susțineam numai băncile populare încontra băncii de stat ?

Dacă voiati sa știți, cum înțelegeam să organizăm băncile agricole, nu aveți decât să vă referiți la proiectul de lege, pe care l-am prezentat, sau la proiectul d-lui Fleva. Și ați fi văzut, că n'am susținut altceva decât ceea ce am susținut și acum doi ani.

Domnilor, relativ la acest proiect de lege, regret că d-l ministru de finanțe spunea, că proiectul acesta de lege al d-lui Fleva este un proiect, pe baza căruia nu s'ar putea întința nicio bancă populară. D-sa ne-a spus că, deoarece proiectul acesta era privitor la toate feiurile de cooperatie, el se înfățișează ca un fel de cămară, unde se aruncă clae peste grămadă scaune, mese, dulapuri, etc. Ironia d-lui ministru înteste aproape toate legiurile străine, nu numai proiectele noastre, cari s'au inspirat dela ele.

Este regretabil, domnule ministru, că n'ați citit și legea germană ; este regretabil, că n'ați citit diferitele proiecte de legi franceze, pentru că ați fi văzut atunci, că legea germană este o lege foarte asemănătoare cu acele două proiecte ale noastre.

D-l PANĂ BUESCU : Sunt chiar copiate.

D-l N. FILIPESCU : Aceasta nu este exact. Sunt cel dintâi,

care vin și vă spun că aceste proiecte s'au inspirat din legea germană.

Dar atunci, dacă nu este numai asămănare, ci în parte acele proiecte ar fi chiar copiate după legea germană, cum rămâne cu afirmația d-lui ministru de finanțe, care spunea că nu se poate cu proiectul acesta înființa nicio bancă populară? Dar toate băncile din Germania există pe baza legii din 1889.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Citiți și legea Casei centrale.

D-l N. FILIPESCU : Nu m'am opus la Banca centrală. Regimul, pe care îl prevedeam noi — și pentru care d-l ministru are numai ironii — e foarte apropiat de regimul german. Aceasta mă face să presupun, că d-sa nici n'a citit legea germană și că toată literatura d-voastră se reduce la scrisorile d-lui ministru al instrucțiunii și la rapoartele sale, prin cari recomandă pe unii învățători spre a li se da «Răsplata muncii».

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Toate băncile germane s'au făcut fără nicio lege specială ; aproape nu mai era trebuință nici de acea lege. Dar este vorba, de a le da ajutor, a le supune la control.

D-l N. FILIPESCU : Proiectul de lege al d-lui Fleve arată, ce este un regim liberal în materie de bănci populare.

D-voastră credeți, că, dacă vorbim de un regim anti-liberal, acestea sunt vorbe fără temei. Eu vă probez ce este un regim liberal. Este oricare altul decât cel propus de d-voastră și, unui regim de cooperatie, ca acela propus de d-voastră, bazat pe niște principii anti-economice, puteți să-i dați orice numire voiți, dar aceasta nu este cooperatie.

XIV.

BUGETUL UNIC

LA DACIA, ÎN VEDEREA ALEGERILOR JUDEȚENE.

În maiu 1903 trebuiau să aibă loc noi alegeri pentru consiliile județene din toată țara. În vederea acestui eveniment, partidul conservator de ambele nuanțe se hotărăște să lupte cu tărie împotriva guvernului. Scopul luptei era, nu să răstoarne guvernul, ci să facă demonstrația impopularității lui. Întrădevăr, marile economii, făcute de d-l Dim. Sturza în bugetul statului, reclamase numeroase și însemnate reduceri în tratamentul funcționarilor, cum și multe suprimări de funcțiuni, ceea ce lovise adânc mulțime de familii. Din această pricină, o nemulțumire puternică domnia în publicul, care avusese de suferit pe urma acestor economii.

În ziua deci de 12 aprilie 1903 membrii partidului conservator desub conducerea d-lui P. P. Carp sunt chemați la o consfătuire în saloanele clubului, consfătuire care avea de țintă organizarea luptei pentru apropiatele alegeri județene.

Șeful partidului, d-l P. P. Carp, împărtășește adunării, că partidul e hotărât să ia parte la alegerile de județ din toată țara și pentru aceasta va ține o primă întrunire publică la București, în ziua de duminică, 20 aprilie.

Mai vorbește, după d-l P. P. Carp, d-l Rădoiu, mare comerciant, apoi d-nii Gh. Florian, C. C. Arion, Al. Marghiloman și la urmă, d-l N. Filipescu.

Intrunirea publică are loc la Dacia, în ziua arătată, și se deschide sub prezidenția d-lui P. P. Carp. Ia cuvântul mai întâi d-l Al. Marghiloman, după aceea d-l N. Filipescu și C. C. Arion. Înainte de-a se închide, publicul cere cu stăruință să vorbiască și d-l Delavrancea, care vorbește, astfel, cel din urmă.

Alegerile se țin, pentru colegiul I de județ, în ziua de 4 maiu 1903. Rezultatul este cutotul în defavoarea guvernului și în favoarea grupărei conservatoare Cantacuzino. Întrădevăr, în 17 județe — în mai mult de jumătate, prin urmare — se declară balotaj,

candidații guvernului fiind puși într'o vădită inferioritate, între acestea fiind și județele cu cea mai numeroasă populație: Ilfovul, Brăila, Ialomița, Prahova și Teleorman. Opoziția conservatoare, nuanța Cantacuzino, câștigă chiar colegiul din Botoșani, Iași și Roman.

La alegerea dela colegiul II opoziția de amândouă nuanțele se retrage mai peste tot, întrucât demonstrația, ce se urmărise, era făcută, iar lupta mai departe ar fi fost, la județ, de prisos.

Iată discursul, rostit de d-l N. Filipescu la întrunirea publică din sala Dacia, în ziua de 20 aprilie 1903, în vederea alegerilor județene.

BUGETUL UNIC

DISCURS ȚINUT LA INTRUNIREA DIN SALA DACIA, ÎN ZIUA DE 20 APRILIE 1903.

Domnilor,

În ajunul alegerilor județene am socotit cu cale să supunem actele noastre aprobării nu numai amicilor noștri, ci tuturilor oamenilor de bună-voință, neînălțuiți de alte legături politice și cari înțeleg să dea azeziunea lor aceloră, pe cari îi cred mai vrednici servitori ai intereselor țării.

Un partid politic poate servi, deopotrivă, interesele țării la guvern ca și în opoziție. Întrucât, în această opoziție de doi ani, am fost esluziv servitori ai intereselor țării, aceasta este singura cestiune care împoartă și mă încumet a vă dovedi, că nu numai am servit esluziv interesele țării, dar adeseori am făcut-o cu paguba propriilor noastre interese de partid (aplauze).

Vă aduceți aminte, domnilor, în ce condiții neprielnice ne-am prezentat înaintea d-voastră în ajunul alegerilor comunale. Prin atitudinea noastră știam, că vom nemulțumi foarte multă lume: pe cei mulțumiți de guvern îi nemulțumiam, pentru-că gășiau, că critica noastră e prea aspră; pe cei nemulțumiți îi nemulțumiam, pentru-că critica noastră era prea blajină.

Și, totuși, indiferent de paguba ce o puteam suferi în alegeri, ne-am ținut de această atitudine și ne-am prezentat, noi, opoziție, în alegeri, fără a specula o durere, fără a deștepta o speranță, fără a da o făgăduială, fără a trezi o iluzie (aplauze).

Am putut, prin această atitudine, să suferim pagube, am căpătat însă și două foloase morale neprețuite: unul, că ne înfățișăm ca un partid, ce poate veni la putere liber de orice legăminte și al doilea, că am dobândit dreptul de a fi ascultați și că, astfel, cuvântul și criticele noastre să-și păstreze toată greutatea (aplauze).

Printre aceste critici este una, pe care trebuie s'o reînnoiesc astăzi — vă făgăduiesc însă, că voi fi foarte scurt — cu privire la gestiunea financiară a partidului liberal. Zic, că sunt nevoit să fac aceasta, deoarece până acum n'am cunoscut decât măsuri izolate și crâmpie de proiecte. Astăzi, după votarea legii contabilității și a repartiției excedentelor, cunoaștem întreg sistemul liberal.

Domnilor, cred că este o mare deșertăciune, ca cineva să pretindă că, în materie financiară — adică într'o materie, ale cărei elemente se schimbă din an în an — să rămâi neclintit într'o formulă. Și, cutoateacestea — și fără niciun fel de sentiment de vanitate — socotesc că și astăzi adevărata formulă financiară este aceea, care se află indicată în bugetul d-lui Carp (aplauze).

Incontra acestui buget s'a rădicat o primă întâmpinare: anume, că ceream impozite prea multe. Intradevăr, domnilor, în bugetul d-lui Carp se prevedeau impozite, cari trebuiau să producă, prudent calculat, 6 milioane, dar cari, probabil, o recunosc, trebuiau să producă opt milioane. Guvernul actual a creat însă până acum impozite pentru 13 milioane (aplauze). Și nu e numai o chestiune de țifre: important e, de a vedea felul de impozite, pe cari le-a creat guvernul. A creat 5 și jumătate milioane prin adăogiri de zecimi, în cel dintâi buget al d-lui Sturza; o jumătate de zecime — ceea ce face un milion și jumătate — s'a creat prin legea desființării acsizelor,

apoi 6 milioane— guvernul a mărturisit 5 milioane — impozite indirecte asupra unor obiecte de consumație de primă necesitate.

Nu mai vorbesc de sporirile de taxe prin noua lege a maximului. Acest spor îl consider ca un echivalent al reducerilor săvârșite, în unele orașe, prin legea pentru desființarea acsizelor.

Acest sistem de impozite se poate rezuma astfel: taxe indirecte asupra obiectelor de prima necesitate, sporite, după mărturisirea guvernului, cu sută la sută în comunele rurale și, în ceea ce privește impozitele directe, sporuri la dările actuale. Adică, cei ce plăteau mult vor plăti și mai mult, iar cei ce nu plăteau nimic, vor plăti, și în viitor, nimic (aplauze).

Ei bine, domnilor, socotesc că, mai bine decât să adauge impozite pe proprietatea imobiliară, cum propune guvernul, să impue averea mobilă, adică venitul izvorînd din bonuri, cum propunea d-l Carp (aprobări). Mai bine decât să adauge zecimi la patente, trebuia să corecteze legea patentelor din 1864, încât să avem o lege potrivită a stării actuale a comerțului nostru; mai bine decât un impozit, pe care nu mă sfiesc a-l califica de odios — acela al taxelor indirecte asupra obiectelor de primă necesitate, cum sunt făina, petrolul, etc., sporite, în comunele rurale cu sută la sută — mai bine, zic, era propunerea d-lui Carp, pentru proporționalizarea impozitului de căi de comunicație, pentruca bogatul și săracul să nu plătiască deopotrivă birul de 6 lei (aplauze prelungite).

Am o mare satisfacție, văzând că, după doi ani, putem să menținem integral programul nostru și că programul nostru, chiar în ceea ce privește impozitele, este astăzi aclamat în întrunirile publice («bravo», puternice aplauze).

Domnilor, dacă trec la chieltueli, văd că toate prevederile d-lui Carp s'au îndeplinit. Cele 13 milioane economii (adică 11 milioane, cari erau deja înscrise în bugetul nostru și 2 milioane, pentru cari aveam proiecte, ce chiar de atunci erau cunoscute) sunt, afarăde vreo 3 pânăla 4 milioane — realizate

sub guvernul actual — singurele economii serioase ce s'au făcut (aplauze).

Aceasta este, astăzi, mărturisit prin proiectul de repartizare al excedentului.

Și cu doi ani de zile mai înainte, d-l Carp a arătat că insuficienta înzestrare a unor nevoi ordinare va avea drept urmare dărăpănarea utilajului nostru național. Și, întradevăr, astăzi guvernul vine să acopere cu excedentul nevoi cu caracter absolut ordinar, ceea ce este nu numai un lucru greșit, dar mai este și o rea școală, pe care o face guvernul, obișnuindu-ne a privi ca cheltueli extraordinare credite ca următoarele :

200.000 lei, pentru reparații la Mitropolie și la Antim ;

200 000 lei, pentru reparații la Govora și Călimănești ;

100.000 lei, pentru cumpărarea unui plug de zăpadă ;

Pot afirma, că nicio cheltuială, din cele acoperite cu cele 15 milioane din excedent, nu constituie o nevoie extraordinară ; toate sunt cheltueli ordinare ; mai mult încă, toate sunt ceea ce cheamă «cheltueli ordinare obligatorii».

Ei bine, cu doi ani de zile înainte d-l Carp a anunțat aceasta. Mai mult : a arătat anume capitolele, unde se află lipsurile ; d-sa indica bugetul ministerului de războiu, al lucrărilor publice, al căilor ferate. Și întradevăr, câteși 15 milioane, acordate astăzi, sunt afectate la împlinirea golurilor dela aceste trei capitole (aplauze).

Acum să luăm amândouă fețele bugetului, cheltuelile și veniturile, și să privim înfățișarea noii alcătuirii bugetare a guvernului.

Un buget trebuie să aibă două calități : el trebuie, în formă, să fie clar, pentru că să permită controlul ; în fond el trebuie să fie sincer, pentru că prevederile lui să se îndeplinescă.

Niciuna din aceste două cerințe nu se satisface prin bugetul actual.

Casă fie clar, un buget câtă să fie, dacă se poate, unic.

Un buget unic e idealul, spre care trebuie să țintim. Ei bine, înlocul bugetului unic, ni se dă, deocamdată, două bugete. Avem azi două bugete și peste un timp oarecare vom avea un al treilea buget. Intradevăr, nimeni nu poate afirma, că statul român nu va mai recurge niciodată la credit. În acel moment, vom avea un buget extraordinar. Avem deja astăzi bugetul excedentelor, care e un buget semi-ordinar și semi-extraordinar, declarat de guvern ca extraordinar, dar care în realitate satisface numai nevoi ordinare. Infine, avem o miniatură, un rezumat de buget ordinar, un buget ordinar ciuntit și schilodit.

Din aceste trei bugete, două funcționează deja astăzi, iar bugetul ordinar, singurul care ar trebui să existe, în loc să cotropiască, pe cât se poate, domeniul extraordinar, este astfel schilodit, încât este, desigur, inferior concepției bugetare, pe care-o aveam în epoca dinainte de criză (aplauze).

Ei bine, domnilor, jocul cu aceste două bugete astăzi, și cu trei bugete mâine, introduce confuzia și dezordinea în finanțele noastre.

Dar, domnilor, această concepție ciudată de 3 bugete, criticabilă ca formă, mai are un cusur: este că se reazămă, ca fond, pe un element fictiv, pe care voiesc să vi-l arăt. Acest element fictiv izvorăște din greșita întrebuintare a unui excedent inițial, în parte fictiv, căci s'a creat prin reducerile dela material și dela întreținere.

Dupăce s'a dobândit acest prim excedent, în parte fictiv, vedeți ce întrebuintare se face cu dânsul. Casă fiu mai bine înțeles, iau o pildă: astăzi, 20 aprilie, serviciul podurilor și șoselelor lucrează cu venituri luate din două părți: bugetul ordinar și 600.000 lei din bugetul excedentului. Acești 600.000 lei ar trebui să fie prevăzuți la cheltuelile acestui serviciu, înscrise în bugetul ordinar.

Nu se urmează însă astfel. Dacă, dar, tai acești 600.000 lei din cheltuelile bugetului ordinar și-i iei de aiurea, pricpeți că bugetul ordinar va avea un excedent de 600.000 franci, față de un buget, care ar fi prevăzut printre chiel-

tueli și pe acești 600.000 franci. Nu-i așa, domnilor ? (aprobări). Generalizați acum sistemul și presupuneți, că în fiecare an 15 milioane vor fi tăiate din cheltuelile bugetului ordinar. Evident, că acest buget va da un excedent de 15 milioane, față cu un buget care ar fi înscris toate acele cheltueli.

Acest excedent, provocat în mod artificial, se întrebuintează, la anul următor, tot spre-a împlini 15 milioane lipsuri din bugetul ordinar, care va ieși iarăși cu 15 milioane excedent. Acest excedent se plimbă, astfel, din buget în buget. E un excedent de învârteală și în zece ani de zile poți să scoți astfel 10 excedente, de câte 15 milioane fiecare, pe când, în realitate, n'ai avut decât unul. Aceasta este *scamatorie financiară!* (aplauze).

D-l ministru de finanțe a crezut, că poate să inventeze un buget. Ei bine, nu mai e niciun buget de inventat. Normele unui buget sănătos sunt demult stabilite. Ingeniozitatea oamenilor de finanțe reșade numai în a găsi mijloacele, spre-a realiza acel buget. La acele reguli, stabilite de știința financiară, să facem bine să ne întoarcem.

Să avem un buget care, la venituri, să fie sincer stabilit; să avem un buget, care la cheltueli să prevadă toate nevoile ordinare și, dacă se poate, și nevoile extraordinare și atunci vom fi la adăpostul tuturor temerilor. Dacă la 1899 guvernul liberal ne-ar fi lăsat un buget temeinic echilibrat și nu ne-ar fi lăsat o datorie flotantă și cheltueli angajate de 164 de milioane, am fi putut trece fără greutate prin criză.

Dar vrea d-l ministru de finanțe să ia o precauție mai mult, vrea să aibă o rezervă de 15 milioane ? Să creeze atunci un fond de rezervă, să facă un tezaur de războiu, sau un tezaur de restriște, oricum ar vrea să-l numiască.

Dar să-l puie în ladă, să-l închidă cu 10 cheii, să-l păstreze pentru zile de dezastru. Și să nu-l scoată în fiecare zi din mânecă, spre a produce, automatic, excedente fictive (puternice aplauze).

Domnilor, acest sistem, am spus-o, este merit să aducă confuzia și dezordinea în finanțele noastre. Acest sistem de

trei bugete, sau, deocamdată, de două bugete, cari se învârtesc pe un punct de reazăm fals, pe acest excedent de scamator, introduce dezordine în gestiunea finanțelor noastre, oricât ar voi guvernul să-l învâluie sub aparența măsurilor de prudență și de prevedere (aplauze).

Acestea sunt criticile, pe cari aveam să le fac în privința ultimelor propuneri financiare ale guvernului, asupra cărora nu ne-am putut rosti în Cameră, deoarece, cea mai însemnată măsură, cea relativă la repartiția excedentelor, s'a prezentat la ora 2 și la ora 3 era deja trecută prin secții și votată (ilaritate).

Imi rămâne însă, din nenorocire, încă o critică de formulat, critică, care nu privește numai concepția financiară a guvernului, ci creditul nostru moral, vreau să vorbesc de chestia falșurilor dela finanțe (aplauze).

Domnilor, nu voiu adăoga niciun fapt nou, care să poată fi contestat; nu voiu veni cu niciun fel de bănuială, care să poată fi răstălmăcită; iau faptele, așa cum rezultă din cercetările justiției și din mărturisirile adversarilor noștri.

Fapt este, că statul român a beneficiat de vreo câteva sute de mii de lei, cu paguba creditului său moral, iar unii detentori de titluri au suferit o pagubă nelegitimă de câteva sute de mii de franci. Dar acești detentori au căpătat, prin aceasta, și un amestec, tot atât de nelegitim, în afacerile noastre interne.

Cu toții recunoaștem, că trebuie să ne îndeplinim cu strictețe, cu cinste, datoriile noastre față de străini. Și d-voastră ați priceput așa de bine acest lucru, încât v'ați supus la toate sacrificiile ce vi s'a cerut. Pentru ce? Pentru a scăpa nu atât avutul d-voastră material — știți, că sunt țări, cari au dat faliment și cari au găsit folositor să dea faliment — dar ca să scăpați mai cu seamă cinstea țării. Ei bine, e admisibil, se poate concepe, ca tot capitalul moral, pe care l-am dobândit cu prețul atâtor sacrificii, să fie pierdut, pentru un beneficiu de două ori trei sute de mii de lei? Ei bine, domnilor, d-voastră ați priceput și ați arătat-o — și când ați plătit din

punga d-voastră și-o arătați și acum, când protestați, spre cinstea acestei țări — că înțelegeți să vă respectați legămintele față de străini. În schimb însă nu vreți ca străinii să se amestece în afacerile noastre și, mai bine decât să se rădice glasul în străinătate, preferați să vorbim noi aici (aplauze).

Dar ce fel de amestec străin ar putea să fie? Sper, sunt chiar încredințat, că așa ceva nu va fi. Dar presupuneți, că deținătorii de titluri ar rădica o reclamație, ar introduce o cerere de despăgubire, desigur neprobabilă, dar presupuneți aceasta.

Guvernul a arătat calea: ministerul de finanțe s'a constituit parte civilă în fraudele lui Parizianu; nimeni nu s'a constituit însă parte civilă în fraudele statului. Presupuneți că acei, cari au suferit pagube prin fraudele statului, n'ar vroi să admită această deosebire între fraudele lui Parizianu și fraudele statului. Ei bine, vă închipuiți în ce situație s'ar afla guvernul nostru, în ziua când s'ar face o asemenea cerere? În ce situație s'ar afla el, pentru a o respinge, când nu poate tăgădui faptele, sau pentru a o primi, când ar trebui să ceară credite de despăgubire? (puternice aplauze).

Închipuiți-vă situația guvernului și atunci veți pricepe cât interes are guvernul, ca aceasta să nu se producă și ca tăcerea să se facă cu orice preț.

Puteți presupune stăruințele, ce se vor fi făcut, pentru ca așa ceva să nu se întâmple. De aci, bănușeala publică, că un ministru, care s'a dus la Berlin, a avut o misiune în această chestie. De câtăva vreme, mai ales, nu se zvonește în public decât de aceasta: «S'a aranjat, ori nu s'a aranjat afacerea la Berlin?». D-l ministru de interne declară, că n'a avut nicio misiune la Berlin. După cât știam însă, d-sa avea o misiune la Berlin. Dar, fiindcă afirmă contrariul, primesc explicația aceasta. Dar d-sa a spus că, fără să fi avut o misiune, a vorbit acolo de această chestie. Vă închipuiți, domnilor, ce fel de întrevedere neplăcută trebuie să fie aceea a ministrului nostru cu financierii străini în momentele actuale și simțiți

oare, că crește în d-voastră sentimentul de mândrie națională, când cugetați la acea întrevvedere?

Și d-voastră, cari nu știți ce s'a petrecut în acele convorbiri, nu puteți ghici cam de ce natură vor fi fost ele, întrucât știți că guvernul avea un foarte mare interes să nu se vorbiască și să nu se miște nimic în această afacere.

Și atunci nu e de temut, ca rău-voitorii să zică : Nu cumva s'a căutat prin toate mijloacele — și s'a dobândit — tăcerea și nucumva va fi fost un preț al tăcerii ?

Dar, mai departe, închipuiți-vă tot ce reaua credință poate altoi pe aceste presupuneri. Inchipuiți-vă ce atmosferă va învălui, de acum înainte, toate raporturile noastre chiar cu acea instituție financiară, care ne-a arătat cea mai mare bunăvoință în ultima criză. Avem constante daraveri cu acele instituții. Presupuneți o nouă daraveră, de care, acum, se vorbește. Se zice, că se tratează cu «Disconto» vânzarea terenurilor petrolifere. Eu, domnilor, aprob aceasta. Și, de altfel, ce este legea minelor, decât o lege, care arată în ce condiții se pot ceda exploatatorilor perimetre de terenuri ? Și socotesc, că e mai bine să se cedeze perimetre mari la societăți, cari au capitaluri și pot da avânt industriei noastre petrolifere.

Dintre toate instituțiile financiare, care este aceea, care trebuie să dorim să se intereseze de viitorul bogăției noastre petrolifere, dacă nu «Disconto» care e interesată la prosperarea acestei țări ? Ei bine, nu e regretabil ca într'o afacere atât de firească ca aceasta, sau în oricare altă afacere, întotdeauna bănuelile să se nască ?

Vă închipuiți, ce păgubitor lucru este ca, atunci când se vor arăta condițiile oricărei afaceri, rău-voitorii să poată spune, că în prețul afacerii vor fi intrat și alte concesiuni, din parte-ne, căci guvernul a trebuit să fie îngăduitor, în schimbul buneivoințe de care s'a folosit (aplauze).

Ei bine, domnilor, nu de așa natură trebuie să fie raporturile noastre financiare. Această stare de lucruri este intolerabilă. Această stare de lucruri trebuie să înceteze și d-voastră puteți să-i puneți capăt prin voturile d-voastră (aplauze).

XV.

PROGRAMUL LIBERAL

IN CAMERĂ, LA DISCUȚIA MESAJULUI.

Sesiunea ordinară a Corpurilor Legiuitoare, în toamna anului 1903, se deschide, ca de obicei, în ziua de 15 noiembrie. Discursul Tronului vorbește, mai întâi, despre nașterea prințului Nicolae, apoi trece la chestiunile de administrație, arătând că, mulțumită măsurilor luate de guvern, nu numai s'a înlăturat criza ce bântuia țara, dar s'au putut dobîndi și trei excedente; de altă parte, desființarea acizilor dă rezultatele, cari se așteptau dela această lege. Aceasta, pentru anii trecuți. Pentru viitor, Mesajul arată ca paza hotarelor, făcută prin trupa cu schimb, este neîndestulătoare, de aceea se va propune înființarea unui corp special de grăniceri. Spre buna dezvoltare a legăturilor comerciale cu străinătatea, va trebui să se alcătuiască un nou tarif vamal, tarif, care să țină seamă de dezvoltarea bogățiilor țării. În aceeași direcție, guvernul se va ocupa cu o nouă lege de încurajare a industriei naționale. În latura pur administrativă, se va săvârși o reorganizare a comunei rurale: comunele vor fi mărite, în scopul de a dobândi venituri mai mari, spre a putea, astfel, pași la întocmirea unei mai serioase administrații.

În ședința Camerei dela 1 decembrie se citește proiectul de răspuns la discursul Tronului, raportor fiind d-l Mihail Orleanu. După aceasta, se intră în discuția generală a proiectului de răspuns. Cel dintâi, care vorbește, este, în această zi, deputatul D. Dimitriu, apoi d-l Ștefan C. Ioan, d-l Matei Cantacuzino, care se ocupă în deosebi cu tragerile false dela Ministerul de finanțe și, la urmă, d-l M. Moisescu. În ședința de a doua zi, 2 decembrie 1903, ia cuvântul d-l Em. Culoğlu, care răspunde criticilor aduse de d-l Matei Cantacuzino în chestia tragerilor false dela finanțe, arătând că și în trecut se găsesc, atât în țara noastră, cât și în străinătate, falșuri săvârșite în interesul țării. Astfel, în congresul dela Șiştov, unde Turcia pretindea că este stăpână pe ambele maluri ale Dunării, spătarul Ioan Cantacuzino alcătuieste un energetic protest, pe care iscălește — fără știrea lor — pe mitropolit, împreună cu toți

boierii mari ai țării. Mai târziu, tot spătarul Ioan Cantacuzino falsifică textul jurământului de supunere, pe care Austria, prin prințul de Coburg, îl cerea divanului din Muntenia. Insfârșit, un alt exemplu, și mai celebru, este cu faimoasa depeșă dela Ems, falsificată de Bismark, în înțelegere cu Roon, ministrul de războiu și cu mareșalul Moltke. Prin acest falș Bismark a stârnit — ceea ce era ținta lui — războiul dintre Franța și Germania, războiu care-a adus unificarea Germaniei.

După d-l Em. Culoğlu ia cuvântul, în aceeași ședință, d-rul I. G. Radovici, care se ocupă de situația politică generală. Arată că e un mare rău pentru țară faptul, că partidul liberal n'are în față-i un partid conservator întreg și tare. Acest partid — spune oratorul — este rupt în două jumătăți: una ocupată încă — ocupație, dealtfel, foarte lăudabilă — să facă recensământul aspirațiilor și revizuirea conștiințelor conservatoare; iar cealaltă fracțiune, ușurată de astfel de preocupări și grăbită să reclădiască pe ruinele vechiului partid conservator un partid, care, prin atitudinea lui politică, dezmente și ideea și practica conservatoare. S'au împlinit trei ani, de când această ultimă formație a partidului conservator duce contra guvernării liberale o violentă și zgomotoasă campanie de răsturnare. Dar, fapt caracteristic în această serie de campanii, un singur lucru au uitat acești ciudați conservatori: «să facă politică conservatoare». Această politică nenorocită d-l Panu a botezat-o politica bulangistă, cu mult spirit, dar nu și fără oarecare nedreptate pentru bulangism. Arată, mai departe, că un partid politic, spre a putea fi de folos țării, trebuie să aibă negreșit, fie în opoziție, fie la guvern, un program, cel puțin ca normă generală de conduită. Partidul liberal a avut în opoziție un întreg program, pe care la guvern și l-a adus la îndeplinire. Toemai această operă însă răpește orice legitimare agitației violente și stearpă de idei, în care se compromite de trei ani o parte a partidului conservator. Această fracțiune a renunțat de a mai avea un program: singura ei tendință este, în opoziție, de a veni la guvern și, odată ajunsă la guvern, de a nu reveni în opoziție. Fără program însă, nici un partid n'are dreptul să pretindă la cărma țării. «In Anglia pot partidele engleze să nu aibă programe scrise, căci acolo nici Constituția nu există ca un text unic, codificat. Și dacă d-l Tache Ionescu s'a gândit la exemplul partidelor engleze, să-mi dea voie să-i spun că d-sa n'a măsurat, sau nu i-a plăcut să măsoare toată deosebirea de educație politică, toată distanța morală, ce desparte partidele engleze de partidul d-sale».

Vorbind, după aceea, de trecutul partidului conservator, spune că «singura perioadă fecundă a partidului conservator a fost acea perioadă, când d-l Carp și gruparea sa au reușit să însuflețiască partidul conservator, dându-i programul dela 1888».

Dacă însă, în deosebire de protivnicii săi, partidul liberal a săvârșit o operă mare în acești trei ani de guvernare, sarcina sa nu este terminată. El trebuie să se mai ocupe de condițiile muncii

țărănești și, în genere, de întreaga chestiune agrară ; partidului liberal îi revine, mai cu seamă, misiunea să prezideze, să înlesniască, să diriguie cel mai mare proces de naționalizare a solului. În această direcție este alcătuirea proiectului Casei Rurale, cum și proiectul de lege, alcătuit de Tache Protopopescu, proiect prin care se modifică două articole din procedura civilă, în scopul de a recunoaște tovărășiilor sătești calitatea de persoană morală, ceea ce le va înlesni cumpărarea de moșii dela proprietari, sau dela așezămintele de credit.

La sfârșit oratorul arată, că o reformă foarte trebuitoare este și aceea, a modificării corpului electoral, care, fiind prea restrâns, strâmută luptele politice de pe terenul principiilor și a ideilor pe cel al strâmtelor interese personale, fapt care a îndemnat partidul să înscrie în programul dela Iași votul universal.

După d-rul I. Gh. Radovici ia cuvântul d-l N. Filipescu.

PROGRAMUL LIBERAL.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 3 DECEMBRE, 1903.

Domnilor Deputați,

Ascultând cu câtă sinceritate a vorbit colegul nostru d-l doctor Radovici și, totuși, cu câtă iluzie privește situația partidului liberal și a guvernului actual, vă mărturisesc că nu-mi pot stăpâni un sentiment de sfieală, căsă nu cad în aceeași rătăcire, dacă ar fi să urmez pe preopinent și să pun față în față meritele noastre respective. Deaceea, cred că este mai prudent ca, pentru a judeca starea de lucruri actuală, să iau, ca teren de comparație a situației guvernului, situația aceluiaș guvern de acum trei ani.

Situația guvernului dezvelește de data aceasta oarecari semne de tocire și de bătrânețe. Nu mai vedem același avânt tineresc de acum trei ani, când se părea că guvernul cu tot dinadinsul parcă se silia să scoată la iveală dificultăți, numai pentru a avea meritul de a le învinge. Văd, dinpotrivă, sfieală, timiditate în cugetare, răsărind din toate rândurile Mesagiului, slăbire a ideii de partid, cu toată accen-

tuarea, ce-a a căutat să introducă în discuție d-l dr. Radovici, trecând însă, pentru aceasta, dincolo de programul guvernului. Văd, apoi, semne de dezagregare, ca acelea ce le-am constatat cu ocazia alegerii biuroului și, înfine, simptome morbide, cum este cestiunea fraudelor dela finanțe, cari parcă cotropesc tot mai mult cestiunile vitale, cari singure ar trebui să țintuiască atenția noastră.

N'ași fi voit, domnilor, să revin, după cele spuse de d-l Matei Cantacuzino asupra cestiunei fraudelor, dacă astăzi d-l Culoğlu n'ar fi venit aci să ne expue doctrina falșurilor, întemeiată pe documente istorice, și cu ținta de a face apologia unui funcționar culpabil de un fel special de falșuri.

Dar, domnilor, și în această privință mă voiu pune pe același tărâm impersonal, pe care m'am pus dela început. Privind cestiunea mai mult ca un observator, puțin informat, îmi este dat să fac următoarea constatare: Cestiunea fraudelor este, pentru unii, dovada că avem un guvern de falșificatori, iar pentru guvern această chestie, astfel cum e exploatată, este o probă de lipsa de patriotism a opoziției.

Ași îndrăzni să emit o a treia părere, anume că o cestiune a fraudelor n'ar trebui să existe. O asemenea cestiune este înafarăde ceace ar trebui să fie preocupările legitime ale țării și mai presus de aspirațiile ei.

Acum patru ani, când eram cuprinși de grija situației noastre interioare, opoziția își sleise puterile pe cestiunea fânului d-lui Fleva, dovedită, astăzi, o simplă armă de răz-bunare încontra unui bărbat politic.

Și astăzi, când suntem stăpâniți de îngrijiri exterioare, partidele noastre obosesc pe cestiunea fraudelor.

Este de datoriea guvernului, ca această cestiune s'o scoată dela ordinea zilei. Guvernele, pe ale căror acte mai ales se desfășură luptele politice, sunt în primul rând răspunzătoare de nivelul moral al discuției. Este un nivel, peste care nu se poate cădea, fără a nu se atrage și decăderea guvernului.

În cazul de față, guvernul nu poate ocoli îndatorirea, de

a stinge cestiunea fraudelor. Dar aceasta nu se poate face prin fraze și prin mijloacele dialecticei d-lui Culoglu, care, dacă putea să mai adauge ceva putere cuvântării convingătoare a d-lui Matei Cantacuzino, a făcut-o rădicând în slavă pe d. Pictorian.

Aci ați ajuns, pe când tocmai vi se cer acte de energie spre-a alunga contactele compromițătoare și când datoria d-voastră este de-a înlătura chestiuni ca aceea a fraudelor, ce ne stau deacurmezișul drumului și stânjănesc mersul nostru normal.

Domnilor, precum v'am spus la început, constat că, pe când cestiuni de felul aceleia a fraudelor iau o importanță tot mai mare, acțiunea d-voastră reformatoare și politica d-voastră de principii slăbește.

Și d-l dr. Radovici confirmă această părere, pe când tocmai vroește să susție contrariul. D-sa a vrut să afirme o politică de idei, dar spre acest sfârșit el a fost nevoit, programul oficial fiind sleit, să scoată la iveală un alt program, pe care încă nu și l-a însușit partidul liberal.

D. Radovici ne-a vorbit de proiectul, prezentat din inițiativă parlamentară, de colegul nostru, d-l Protopopescu.

Vă mărturisesc, că nu cunosc acest proiect în toate amănuntele sale. Aveam, până aci, o vagă impresie, că e un proiect menit a îmbunătăți situația țaranului. Astăzi trebuie să fac o rezervă, întrucât ni se prezintă acel proiect ca un atac îndreptat încontra proprietății mari.

O VOCE : E un avantaj.

D-l N. FILIPESCU : Veniți, să ne dovedeți aceste avantaje. Arătați-ne mai ales vreo altă țară, în care mica proprietate se află în proporție mai mare ca la noi, afară numai de Serbia, care poate să fie idealul d-voastră, dar care nu e al nostru.

D-l AL. DJUVARA : Nici al nostru.

D-l FILIPESCU : Nu al d-voastră personal, domnule Djuvara.

O VOCE : Nici al nostru.

D-l N. FILIPESCU: Nu mă mir, că se găsesec liberali de această părere.

Mi-aduc aminte, că aceeași opinie a fost susținută aci de Mihail Cogălniceanu, care nu ca liberal — el era ceva prin el însuși — a făcut mai mult în ceea ce privește cestiunea țărănească decât d-voastră, cari, când ați fost la putere, ați vândut din moșiile statului de trei ori mai mult în trupuri întregi decât ați vândut la țărani.

(ÎNTRERUPERI).

D-l N. FILIPESCU: Da, domnilor, ne fălim cu ce-am făcut noi pentru mica proprietate, fără să ne credem în drept a aduce lovituri marelui proprietăți, care e un element de progres, ce distinge civilizația noastră de aceea a vecinilor noștri de peste Dunăre și care ne-a dat clase diriginte, ce ne-au permis să ne rădicăm mai repede decât rivalii noștri.

D-l Dr. Radovici ne-a mai vorbit de un alt proiect, spre a ne dovedi că numai principiile inspiră și fecundază politica guvernului. D-sa ne-a vorbit de reforma comunală.

Sunt recunoscător colegului nostru, că mi-a dat oarecari deslușiri în această privință, deslușiri pe cari înzadar le-ași căuta în proiectul de Adresă.

Iată, întradevăr, ce citesc în proiectul de Adresă, ce ne propuneți:

«Proiectul de lege, anunțat prin Mesajul Maiestăței Voastre, pentru reorganizarea comunei rurale, în sensul unei mai bune administrații și a unei îngrijiri reale a sănătății publice, va fi studiat cu tot interesul ce ni-l impune datoriea, de-a îngriji de nevoile foarte simțite ale populației «dela sate».

Ce însemnează o reformă comunală, făcută «în sensul unei mai bune administrații»? Asupra unei tendințe atât de puțin caracterizate, suntem de acord și așa de acord, încât am putea să votăm și noi acest proiect de Adresă.

Cu chipul acesta, ar trebui să nu mai discutăm conținutul Adresei, ci numai iscăliturile celor ce contrasemnează discursul Tronului.

Dar poate că d-l dr. Radovici a vroit să ne dea o indicație, când a spus, că această reformă se va face potrivit ideilor cuprinse în programul partidului liberal.

Insă, domnilor, cari sunt ideile conducătoare ale partidului liberal în asemenea materie? Ași putea să enunț următoarele principii: întâi, comunele sunt o creație naturală și nu depinde dela fantezia legislatorului ca, în mod artificial, să le măriască sau să le micșoreze.

Deaceea, dupăce, în 1894, Lascar Catargiu mărește raza comunelor, în 1896 partidul liberal se grăbește să micșoreze întinderea comunelor. Iată un principiu. Un al doilea principiu: personalul funcționarilor din administrațiile comunale e prea mare și trebuie, dar, redus. Aceasta se află în programul dela Iași și, înfine, tot în programul dela Iași este zis: întregimea atribuțiilor administrative locale trebuie să aparțină comunelor și județelor.

Și, casă nu fie niciun fel de îndoială, se mai adaogă ceva. Pe atunci era la ordinea zilei proiectul lui Teodor Rosetti, care despărția atribuțiile curat comunale ale primarilor de atribuțiile lor ca agenți ai puterii centrale, ce se dădeau șefului de ocol. Ei bine, programul dela Iași spune, că nu admite să se răpiască primarului nimic din atribuțiile sale spre a se da unui funcționar subaltern al guvernului.

Acestea sunt principiile d-voastră, domnule Radovici, principii pe baza cărora se va face reforma legii comunale? De ce nu răspundeți?

La Senat, comitetul de redactare a Adresei a vroit să dea oarecari indicații, dar o sfioasă aluzie la un text constituțional, ce raportorul a vroit să facă, a fost privită ca un act prea îndrăzneț și a fost suprimată, ca fiind de natură a zdruncina armonia din guvern. Dar dacă n'am putut avea indicația dorită prin chiar proiectul de Adresă, mă mulțumesc cu explicațiile, date chiar într'o formă mai puțin solemnă, ca de pildă printr'o simplă întrerupere.

Vă întreb dar: principiile d-voastră, pe cari le-am rea-

mintit aci, vor fi ele baza reformei făgăduite? Cum, nimeni nu răspunde? Întreb dar încă o dată. Nu e așa, că d-voastră veți combate orice altă reformă, făcută pe altă bază decât aceea a programului d-voastră? Cum? Nici da, nici nu? Cum, vă puneți la adăpostul d-lui președinte, care vine să vă scape din această grea încurcătură, interzicând întreprinderile?

Cel puțin mă felicit de această tăcere, căci sper că mai departe nu voi fi întrerupt.

Domnilor, aceiași șovăire, aceiași lipsă de accentuare a vederilor guvernului o văd în declarațiile privitoare la tariful vamal.

Discursul Tronului ne spune:

«Țara așteaptă cu încredere dela conclucrarea domniilor voastre cu guvernul meu alcătuirea unui tarif vamal, care să țină seamă și de dezvoltarea bogățiilor noastre și de relațiile comerciale internaționale.

D-l VINTILĂ BRĂTIANU: Acea delă 1891.

D-l N. FILIPESCU: Domnule Brătianu, aci e prea puțin o astfel de întrerupere. La întrebarea mea de adineaori mă mulțumiam cu un da sau nu (întreruperi). Când, în privința politicii vamale din 1891, veți preciza criticele d-voastră, vă voi răspunde.

Sunt la dispoziția d-voastră, dacă voiți, pentruca, chiar cu ocazia acestei Adrese, să discutăm întregul nostru trecut economic. In orice caz, vă pot spune că politica noastră vamală nu se asemănă cu incoherenta politică a d-voastră delă 1886.

Cutoateacestea, se poate ca paragraful din Mesaj, privitor la politica vamală, să aibă un înțeles.

Mai înainte d-l ministru de finanțe emisese unele păreri, cu caracter foarte tăietor, când zicea:

«Mai rău stăm cu Austro-Ungaria, cu al cărei tarif nu-i posibil casă ajungem la un acord. Dacă nu vor să mai aibă cu noi nicio relație comercială, mi-e tot una».

Se poate ca înțelesul paragrafului din Mesaj, privitor la politica vamală, să fie o slăbire a acestei declarații.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Unde am făcut această declarație ?

D-l TACHE IONESCU : La un banchet.

D-l N. FILIPESCU : Intr'un interviu, nedezmînțit, apărut în *Frankfurter Zeitung* (ilaritate).

Iau act de negațiunea d-voastră. Nu ceream altceva decât să fiu luminat.

Retractarea d-voastră o primesc cu regret, căci părerea mea este că proiectul de tarif vamal austro-ungar, așa cum a ieșit din comisiile Reichsrathului și ale Camerei ungare, este neacceptabil.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : N'ași fi atenuat...

D-l N. FILIPESCU : Atunci pentruce ați făcut caz de faptul, că v'am atribuit o părere exprimată într'u interviu ?

Domnilor, recunoșc că e o cestiune, asupra căreia Mesajul este mai vorbăreț, mai elocvent, deși nu convingător, a-nume aceea a armatei. Dupăce se arată progresele săvârșite, se zice :

« Am putut constata din nou, cu ocazia manevrelor din toamna aceasta, că Țara poate avea încredere în oștirea sa, pentru care face jertfe neîncetate ».

Cred, că e un mod cam ușurel de-a aprecia starea armatei, judecând-o după partea decorativă și de paradă a manevrelor.

Manevrele de acum un an au fost mai prejos de orice critică. Anul acesta ele au fost ceva mai bune, dar n'au fost libere.

Totuși, ele au dezvelit multe insuficiențe.

Dealtminteri, oricum ar fi fost manevrele, o apreciere asupra lor nu poate constitui o judecată temeinică asupra stării armatei.

Deaceea, îmi veți permite, sper, câteva observații în această privință.

Nu voi intra în cercetarea unor părți prea amănunțite, ci

voiu căuta să fiu cât se poate de limpede asupra unei ces-tiuni, pe care prea puțini o cunosc.

Știți, domnilor, că trupa noastră cu schimbul este o trupă de o valoare foarte inferioară, atât de inferioară, încât un comandant al unui corp de armată spunea, că, în caz de mobilizare, ar fi mai bine să lăsăm acasă batalioanele cu schimbul.

D-l C. CERNESCU : Aceste batalioane făcuseră războiul din 1877.

D. N. FILIPESCU : Domnule Cernescu, decât să mă refer la părerea d-voastră, mai bucuros ași face apel la însuși d-l ministru de războiu, care sunt convins că împărtășește acest mod de a vedea. Îl împărtășește, pentru că d-sa a prezidat un cabinet, în care avea ca ministru de războiu pe d-l general Berindei, care știți că și-a legat numele de ideea permanentizării trupelor cu schimbul.

Dealtminteri, când spuneți d-voastră, că trupa cu schimbul a adus servicii în războiul dela 1877, fără să contest această apreciere, vă amintesc, că războiul dela 1877 s'a produs în condiții excepționale, pe cari nu putem întotdeauna să ne bizuim.

În 1877 am intrat în luptă, mult timp după ce se începuse operațiile ruso-turcești și am avut atâtea luni de zile pentru a ne instrui armata.

Totuși, nu vreau să spun, că trupa noastră cu schimbul trebuie neapărat înlăturată ; aceasta n'ar fi util, decât dacă am schimba fundamental organizarea armatei. Pentru moment, pretind numai că, pe cât se poate, organizarea prevăzută de lege să se traducă în fapt.

Însă, domnilor, armata noastră cu schimbul nu are nici măcar instrucția, ce teoretic e presupusă a avea. Astfel, de pildă, se prevede că trupa noastră cu schimbul trebuie să facă 90 de zile instrucție de recruți.

Această instrucție s'a redus anul acesta la 50 de zile. Apoi dintr'o lună trebuie să facă instrucție o săptămână, timp de 5 ani. Aceasta nu se mai face deloc, așa că toată

pregătirea trupeii noastre cu schimbul stă într'o instrucție de 50 zile, cu totul. Veți recunoaște, că aceasta este absolut insuficient.

Mai mult încă, este prevăzut de reglementul de tir, că din trupa cu schimbul trebuie să se concentreze anual două contingente, al doilea și al treilea, pe timp de zece zile și al patrulea și al cincilea pe timp de șase zile, pentru tragerea la țintă.

Aceasta s'a desființat cu totul. Astfel avem o parte din armata noastră, care nu are altă instrucție decât 50 de zile în total.

Așa fiind, vă închipuiți cât de solidă trebuie să fie instrucția armatei noastre permanente, care nu trebuie să aibă instrucție numai pentru sine, ci trebuie să serviască de cadre pentru trupa cu schimbul.

Ori, armata noastră permanentă este bântuită de concedii, din cauza economiilor.

Probabil, că atunci când se votează bugetul, mulți nu-și dau seamă de înrâurirea cifrelor, cari se votează. Probabil, că atunci când auziți că se dau concedii de 30 la sută pentru economii, impresia multora trebuie să fie cam aceasta: suferim de o mică insuficiență a instrucției, care trebuie să fie cam în proporție cu economiile, și aceasta numai într'un moment de criză și în mod vremelnic. Răul prin urmare nu poate să fie atât de mare.

Nu este însă așa. Răul nu este în proporție numai cu concediile și el nu e trecător. Iată și demonstrația acestei afirmații.

Comaniile noastre au circa 80 de oameni. Reduceți acest efectiv cu 30 la sută din concedii, rămâne 56. Scădeți apoi bolnavii, bucătarii, oamenii de corvadă și oamenii din gărzi și veți pricepe, că efectivul companiei scade la 25 pânăla 30 de oameni. Vasăzică, nu instrucție redusă, ci instrucție nulă.

Mai rămân manevrele, cari, dealtmintrelea, au de scop

mai mult de-a întretine numai cunoștințele la contingentele liberate.

Însă pentru manevre s'au chemat anul acesta cele două contingente obișnuite numai pe timp de 15 zile. Tot e bine, neapărat, că d. ministru de războiu menține măcar anual manevrele. Însă cele 15 zile de manevre, chiar dacă ar fi în întregime utilizate, sunt absolut insuficiente. Nu se poate ca, în 15 zile, să se facă școala de companie și de escadron, școala și lupta de batalion, școala și lupta de regiment și de brigadă.

Iată dar o sumă de insuficiențe și să nu credeți că aceste rele sunt trecătoare. Piciorul nostru de războiu cuprinde nouă contingente. Din aceste nouă contingente avem, din cauza economiilor, deja două contingente absolut neinstruite și răul acesta va dăinui încă șapte ani, cât timp în piciorul nostru de războiu vor figura aceste contingente. Este de dorit dar, ca această stare de lucruri să înceteze.

Pelângă aceste neajunsuri, ce se pot prețui în cifre, sunt și alte neajunsuri de ordin morală, pentru armată. Ofițerii cei harnici, cari au îmbrățișat cariera militară de dragul armatei, cei cari nu doresc concedii pentru a nu face nimic, sunt tocmai cei mai deziluzionați. Trupa e deasemenea demoralizată. Soldaților li se dă concedii în condiții foarte nenorocite adeseaori. Sunt unii, cari n'au pelângă cazarmă un alt domiciliu. Deaceea, mulți nu vor să plece în concediu.

Se întâmplă ca ofițerii să fie nevoiți a se ruga de soldați, casă plece în concediu. Alte ori se întrebunțează mijloace mai convingătoare și s'au întâmplat cu acest prilej acte de indisciplină. Se azvârlă afară soldații, cari se împotrivesc a părăsi cazarma. Soldații sunt alungați fără foaie de drum și s'au văzut cazuri când, de nevoie, soldați în uniformă au primit servicii subalterne, spre a-și găsi un adăpost, ori spre a câștiga banii necesari de drum, casă se întorcă la căminurile lor.

Alt neajuns, care are și el înrâurire asupra moralului trupei, este hrana insuficientă. Aceasta v'am spus-o și 'n anul trecut. S'a redus alocăția bugetară pentru hrană și, ca ur-

mare, a fost nevoie să se reducă și porția de carne și de pâine. Găsec o dovadă de temeinicia celor ce vă spunem anul trecut chiar într'un raport către Rege al d-lui ministru de războiu, din 26 iulie 1903:

Iată ce citesc în acest raport:

«O greșală neertată din partea comandanților și în contrazicere cu înaltul ordin de zi, din 10 maiu 1901, este de a face economii de bani, prin hrănire nereglementară, sau chiar prin aplicarea de pedepse, numai în scopul de a face economii».

Ei bine! Dece nu vreți să vedeți lucrurile așa cum sunt și să vă închipuiți că aceste neajunsuri izvorăsc, nu din alocății iasuficiente, ci din faptul, că comandanții de corpuri au devenit partizani prea zeloși ai bugetului d-voastră, țin-tuit, cum aveți obiceiul a zice, la 218 milioane.

Turul deasemenea este foarte slab, abia 35 la sută din gloanțe sunt bune. In Austria sunt 66 la sută. Știu că acest rezultat este excepțional și că multe țări îl pot invidia, totuși rezultatele noastre sunt iasuficiente.

Imbrăcăminteă suferă asemenea de multe lipsuri și sunt convins că d. ministru de războiu nu-mi va da o dezmințire, când îi voi spune, că garnitura noastră de războiu nu este intactă și nu va trece mult pânăce d-sa va fi nevoit a cere credite extraordinare.

Domnilor, nu vreau să mă întind mai departe și în orice caz nu voi atinge cestiuni mai delicate, cum sunt acelea ce privesc pregătirea de războiu.

Mă voiu mărgini a face aci încă o observație. In programul dela Iași partidul liberal înscrie următorul deziderat: despărțirea administrației războiului de comandament.

Ați prețuit că, chiar atunci când în capul ministerului de războiu se afla un militar, nu era bine, ca acesta să aibă pelângă administrația propriu-zisă a războiului și comandamentul.

Atunci întreb pe d. ministru de războiu, dacă nu socotește că momentul azi e bine venit, fără vreo atingere pentru

amorul-propriu al d-sale, în ceea ce privește cunoștințele tehnice ce poate să le aibă, pentrucasă îndepliniască acest deziderat și să se creeze înaltul comandament ?

Domnilor, aceste critici făcute, cu privire la armată, fără nici-un fel de spirit de partid, apasă nu numai asupra administrației războiului, ci mai ales asupra gestiunii d-voastre financiare, întrucât bugetul actual nu poate da rezultatele știute decât cu așa grave jigniri pentru apărarea țării. Nu voesc să vorbesc astăzi aci de cestiunea financiară. Ea nu mai poate fi discutată în generalitățile ei. Discuția ar fi prea specială și, apoi, avem prea multe ocazii casă ne ocupăm de dânsa.

Voiu releva numai observația d-lui dr. Radovici, care constată și în această direcție reforme democratice.

Trebue însă să constat, că politica guvernului s'a mărginit numai la aceasta: el a mărit dările pentru acei cari plăteau deja și a lăsat să scape izvoarele de venituri, cari nu plăteau nimic, dar mai ales el a mărit sarcinile contribuabililor în ceea ce privește obiectele de consumație de prima necesitate.

Dar, încă odată, nu vreau să vorbesc de cestiunea financiară. Voesc însă să constat, că vederile d-voastră financiare au ajuns să înrâuriască chiar și concepțiile d-voastră asupra politicii externe.

Am văzut, întradevăr, urmându-se în Macedonia două politici succesive și contradictorii.

Mai întâi, Macedonia a fost considerată ca un lux inutil și a fost tratată ca un simplu funcționar suprimat. Este drept, că ați avut grija ca, atunci când ați părăsit pe Românii din Macedonia, să le asigurați o soartă, aruncându-i în brațele altora.

Aceasta este prima fază, cea a abdicării la o politică, urmată de zecimi de ani cu sacrificii și cu stăruință de toate guvernele.

A venit apoi a doua fază. Surprinși de evenimente, v'ați dat seama, că Macedonia are oarecare importanță în rezolvirea problemei orientale și că protectoratul nostru asupra

Românilor din Balcani poate constitui un prețios instrument de înrăurire morală. Atunci începeți o politică activă. Însă, odată cu terenul pierdut în Macedonia, ați pierdut însăși baza d-voastră de operație. Astfel, în locul unei politici active, stăruitoare, la Bitolia, începeți să negociați fără bază la Constantinopol și la Athena. Și o faceți cu un succes, de care îmi veți permite să mă ocup aci.

Dar, mai întâi, câteva considerații generale.

Știți, că politica tradițională a Românilor din Peninsula Balcanică a fost de a lupta alături de Bulgari în contra Grecilor. Neapărat, împrejurările din urmă au făcut imposibilă continuarea unei asemenea politici. Nu trebuie însă să pierdem din vedere, că dacă Bulgarii sunt, azi, vrăjmașii politici ai Românilor, primejdia etnică o reprezintă elementul elen.

Cestiunea etnică reprezintă oarecum fața locală a problemei, pe când chestiunea politică constituie fața ei balcanică și europeană.

Chestiunea politică nu se va pune decât în ziua, când echilibrul în Balcani va fi amenințat. Pentru această eventualitate am încredere, că guvernul actual, ca și oricare alt guvern, de altminteri, urmărește cu vigilență desfășurarea evenimentelor.

Pentru moment însă chestiunea își păstrează caracterul ei local. Ori, tocmai această chestiune locală, cu fața ei etnică, capătă o soluție în momentul de față. D-l ministru de externe știe — și-mi închipui, că știe de trei luni — că se pregătește o nouă împărțire teritorială a Macedoniei. Cele două puteri, cari au căpătat în Balcani un rol de prioritate, voesc să creeze niște unități etnice, bazate pe un procent oarecare de populație omogenă. Până acum câteva săptămâni ele luaseră de normă un procent de 75 la sută.

Importă, dar, ca elementul românesc să nu sufere o atingere în aceste împrejurări. Cată să veghiăm, ca el să nu se risipiască în minorități și să nu se piardă printre resturile mozaicului celorlalte naționalități.

Aci este, pentru moment, nodul chestiunii. Spre acest țel trebuie să tînză toate sforțările guvernului, precum spre această țintă se încordează energiile rivalilor noștri.

În această privință cer explicații guvernului și — dacă el nu e în măsură să ne dea explicații, — îi cer ca măcar să ne dea asigurări formale, că interesele noastre din Macedonia vor fi ocrotite. •

Asupra acestei chestii va fi pusă la încercare eficacitatea politicii noastre generale și tot asupra acestei chestiuni vom putea vedea roadele, culese depe urma politicii urmate în Macedonia de guvernul nostru.

Guvernul poate mult în această privință. Succesul depinde, în parte, de atitudinea elementelor nesigure și îndeosebi de aceea a elementului român grecoman.

Știți că naționalitatea e adesea, în Macedonia, o simplă opinie politică și, ca atare, schimbătoare.

Această opinie se poate manifesta cu mai multă sau mai puțină tărie, după încrederea ce știi să inspire.

Însă încrederea se inspiră prin acte și acte nu prea am văzut. Singurul act, de care am avut să ne ocupăm, a fost creditul de 600.000 lei, prezentat de guvern și pe care l-am votat. Acest credit a fost pe atît de bine venit, pe cît n'a fost bine venit discursul d-lui ministru al instrucției, prin care a solicitat votarea propunerii sale. Totuși, noi am votat acel credit pentru considerațiuni altele și, ași putea zice, pentru considerații tocmai contrarii decât cele arătate de d-l ministru al instrucției publice. Votul nostru, indiferent ca număr, putea să fie o indicație și noi am vrut să dăm următoarea indicație :

Intrucât și în Macedonia sunt lupte de partid, ce au legături cu ale noastre, am vroit să se știe, în împrejurările actuale, că luptele noastre de partid nu trec mai departe ca granițele noastre. Vom încerca, când vom avea ocazia, să facem mai mult sau mai bine decât d-voastră. Însă să se știe acolo, că nu vom căuta a surpa nimic din ceea ce d-voastră veți fi avut ocazia și cinstea de-a întemeia (aplauze).

Afară de acest act n'am văzut nimic, decât șovăială și contraziceri.

Acum trei ani s'a făcut o apropiere de Grecia și, acum, dacă ar fi să judecăm după comentariile presei guvernamentale cu privire la creditul de 600.000 de lei, ar trebui să constatăm oarecari deziluzii în privința acestei apropieri. Deziluziile se trag negreșit din faptul, că n'ați știut sau n'ați putut, în aplicare, să impuneți acestei prietenii un caracter de dreaptă reciprocitate.

Astfel, am văzut că, atunci când patriarhatul ne-a dat câteva semne sfioase de bunăvoință, am văzut, zic, cum elementul elen ne-a creat o sumă de greutateți. Fapt și mai caracteristic. Când în luna septembrie s'a constituit comisia mixtă de sub Hilmi-pașa, în care am obținut și noi un delegat, am văzut guvernul amic dela Atena făcând reprezentării oficiale la Constantinopol în contra prezenței delegatului român. Dar chiar în acțiunea noastră proprie, care nu depinde de alții, n'am constatat decât incoerență. S'au înființat, s'au desființat și, se zice că în momentul de față este vorba iarăși se se înființeze eforiile. S'a înființat consulatul dela Bitolia, s'a încercat să se desființeze și s'a revenit asupra dispozițiilor luate spre a-l desființa. Am văzut o politică școlară fără șir și un mod cam ușurel de-a ne manifesta în chestiunea patriarhatului.

De aci, o sumă de neajunsuri. V'am arătat cauzele lor. Nu vreau însă să scrutez mobilurile acestei politici. Observați că întru aceasta, sunt mai moderat decât înșiși unii membri din cabinet. Așa, am găsit un interesant discurs al d-lui ministru de interne, care spunea, aci în Cameră, în martie 1898 :

«A încercat d-l Sturdza să ne desființeze consulatul dela Bitolia, suprimându-l din buget. Comisia bugetară și Camera au avut însă *patriotismul necesar* pentru a-l menține. S'a desființat însă de fapt, dând afară pe consul și aducând arhiva în București. Noi l-am reînființat, făcând «să falfăie din nou tricolorul român în vârful munților Macedoniei.

«Am făcut o faptă rea? Nu trebuia să-l reînființăm, fiind «că fusese înființat de un adversar politic, de d. Al. Lahovari? Nu, domnilor, nu înțelegem astfel politica».

Domnilor, vă spun cu toată sinceritatea, că nu vreau să admit asemenea bănueli. Dacă ași putea presupune, că neajunsurile, pe cari le putem întâmpina, înafară, izvorăsc nu din împrejurări de forță majoră, sau fie chiar din nepriceperea d-voastră, ci din urăcioase sentimente de invidie și de ură de partid, atunci ași trebui să vă declar, că n'ași putea decât să regret moderăția opoziției, ce vă facem de trei ani.

Cum se explică această moderăție? Printr'un singur fapt: într'un moment de criză, ni s'a părut, că vedem din partea guvernului o lăudabilă stăpânire de sine și o dorință de a răpune spiritul de partid spre binele general.

Aci este explicația atitudinii noastre, asupra căreia nu e poate fără folos să mă întind ceva mai mult.

Cât pentru mine personal, am avut ocazia în două împrejurări să combat cu înverșunare două regimuri liberale.

Pentruce? Pentrucă mi s'a părut, că se caută a rădica triumfuri de partid peste ruinele morale ale țării, întâia dată și peste aspirațiile naționale strivite, de data a doua. Și în aceste năzuințe ale spiritului de partid mi se părea, că stă rădăcina tuturor reșelilor de cari suferim.

Deaceea, când, într'o ocazie mai recentă, în mijlocul unei crize, care făcuse și pe cei mai binevoitori pentru noi a se îndoii de virtutea acestui popor, când, în asemenea împrejurări critice, zic, am auzit de pe banca ministerială răsunând cuvintele, pe cari și noi le rostisem înaintea d-voastră: «popor, iată-ți datoria», atunci ne-ați văzut, fără deosebire de partid, dând alături de d-voastră singurele povețe, pe cari le poruncia onoarea și patriotismul.

Nu ne-ați văzut pela răspântii, rostind cuvinte ademenitoare și dând sfaturi moleșitoare pentru energia acestui popor.

Am credința, că, făcând aceasta, ne împliniam datoria și cătră țară și cătră partidul nostru. În niște momente, pot

să zic dureroase pentru partidul nostru, când bunul simț ne spunea, că n'avem revanșe de partid imediate de luat, am socotit că trebuie, înainte de toate, să ne îngrijim de bunul renume al partidului nostru și n'o puteam face mai bine decât prin acea atitudine patriotică, izvorâtă din ce este mai esențial în credințele partidului conservator.

Căci, domnilor, permiteți-mi — în singura discuție cu caracter mai academic, ce se produce aci — să-mi pun întrebarea : pentruce suntem conservatori ? In două cuvinte răspund : Suntem conservatori, pentrucă socotim că libertățile nu au aceeași limită la noi ca în alte țări și că în această limită partidele nu au același drept la licență la noi ca aiurea.

Pentruce ? S'a pus adeseori întrebarea, pentruce, bunăoară, instituțiile liberei Americi nu pot rodi cu aceeași vigoare pe solul obosit al Europei. Și răspunsul este, că America nu are vecini. Noi însă avem vecini. Avem mai mulți vecini decât multe state mari ; avem mai mulți vecini decât toate țările mici din Europa.

Și această înghesuială a rivalităților și vrăjmășiilor apasă mai puternic, decât oriunde aiurea, pe acest colț de lume, unde ne-a fost dat să fim grănicerii Europei și să răbdăm încăierările cele mai crunte ale tuturor semințiilor, ce s'au scurs peste noi.

Și, în momentul de față, se pare, că vedem iarăși semnele prevestitoare ale unor vremuri grele, ce vin asupra noastră.

Un ministru englez, cel mai influent dintre miniștrii englezi, vorbea, acum trei ani, de necesitatea de a se prevedea multe lucruri încă învăluite în viitor și cari ar trebui să turbure mintea bărbaților de stat ai Europei.

Ei bine, tocmai în jurul nostru vedem, că se pun probleme și poate se vor rezolva în zece sau cincisprezece ani acele probleme, de-o însemnătate covârșitoare pentru noi.

Toate aceste împrejurări condiționează legea, potrivit căreia trebuie să ne împlinim ursita noastră.

Sunt popoare, poate mai fericite, cari pot justifica menirea lor prin serviciile ce aduc, experimentând, cu paguba lor,

de pildă, instituții, mai mult sau mai puțin înaintate. Legea noastră însă nu poate să fie decât un patriotism îndărătnic, un șovinism necesar, o educație virilă și militară, o concepție a vieții noastre publice, care, îngăduind neapărat energia luptelor de partid, să știe să le statorniciască în hotarele unui patriotism neclintit.

Din fericire, nu avem, spre a ne abate din această cale, partide extreme, vrăjmași ai ordinii sociale. Avem, din nenorocire, urile noastre de partid. Și ar fi neiertat ca, ferți de frământările sociale, izvorâte din niște năzuinți nebu-nești, dar la urma urmelor respectabile, să îndurăm aceleași zbuciumări, izvorâte din spasmurile libertinajului de partid (aplauze).

Suntem, domnilor, la o răscruce. Dupăcum vom ști să statornicim politica noastră în aceste limite, să orientăm politica noastră internă după marile noastre interese din afară și s'o rezemăm pe-o armată, care să fie la înălțimea necesităților și-a împrejurărilor, vom putea să privim viitorul cu încredere, sau cu sfieală.

Înainte noastră se pune acea dilemă, pe care unul dintre antemergătorii ideii unității germane o puneă contimporanilor săi: Sau vom fi sfârșitul unei rase disprețuite, a cărei stingere o va pomeni istoria cu nepăsare, sau vom fi obârșia unor timpuri noi, a căror strălucire va depăși închipuirile chiar ale celor mai mulți dintre noi (aplauze).

XVI.

ISTORICUL PARTIDULUI CONSERVATOR

IN CAMERA, ÎN CHESTIUNE PERSONALĂ.

În ședința Camerei dela 2 decembrie 1903 — ședință, în care se continuă discuția asupra proiectului de Răspuns la Discursul Tronului — ia cuvântul, numaidecât după d-l N. Filipescu, care vorbise despre «Programul Liberal», deputatul C. Cernescu, care cuvân-tează pânăla sfârșitul ședinței. A doua zi, 3 decembrie, vorbește — tot în discuția generală asupra proiectului de Răspuns la Discursul Tronului — d-l Vintilă Brătianu. Oratorul liberal combate ideile, susținute în ședința precedentă de d-l N. Filipescu, privitoare la proiectul de lege, depus din inițiativă parlamentară și prin care se modificau câteva articole din procedura civilă asupra vânzării proprietăților imobiliare rurale. Oratorul critică apoi partidul conservator, despre care spune, că întotdeauna s'a arătat protivnic transformării normale a proprietății mari, transformare în care conservatorii n'au văzut decât o luptă de clase, între proprietatea mare și țărani. Critică, deasemenea, atitudinea partidului conservator în timpul războiului dela 1877.

Oratorii, cari urmează, atât în această ședință, cât și în ședințele din zilele următoare, se ocupă în cuvântările lor mai mult cu polemici de partid. Astfel, d-l Tache Ionescu, d-l Mihail Orleanu, d-l Al. Marghiloman și Gh. Panu. În ședința dela 8 decembrie vorbește d-l Gh. Dragu, care, în apărarea ce face guvernului și partidului liberal, arată, că acest partid nu a fost și nu este ceace sunt partidele liberale clasice în Europa: n'a rămas numai în sfera pur politică, ci a trebuit să se ocupe și cu chestiunile de ordin economic și social. Primul act mare în această direcție este — declară oratorul — improprietărea dela 1864. Asupra acestei afirmațiuni este de două ori întrerupt de d-l N. Filipescu, ceace provoacă următoarea replică din partea d-lui Gh. Dragu:

— Mă iertați, domnule Filipescu, pe cât știm noi istoricește acest lucru este făcut de Mihail Cogălniceanu și el toată viața lui politică s'a crezut și a fost de toți considerat ca liberal.

În aceiași ședință, numaidecât după oratorul liberal, ia cuvântul

d-l Mihai Vlădescu, reprezentantul grupărei Cantacuzino, care, în violenta critică ce îndreaptă contra grupărei Carp, contestă șefului acestui partid, cum și d-lui Al. Marghiloman, dreptul de a vorbi în numele tradiției conservatoare, întrucât în trecut au existat trei încercări din partea partidului liberal de a forma un guvern cu d-l Carp și membrii grupului său politic.

În ședința dela 9 decembrie, d-l I. I. C. Brătianu, ministru de externe, luând parte la polemica de partide, ce se începuse, face un foarte sever proces politicei și persoanei d-lui Tache Ionescu, care — spune oratorul — din adept fanatic al lui C. A. Rosetti, a ajuns dușmanul neîmpăcat al liberalilor, iar astăzi acela, care la 1887 nega lui Ion Brătianu dreptul de a se numi liberal, contestă d-lui P. P. Carp dreptul de a se numi conservator. În ședința dela 10 decembrie, d-l Em. Costinescu, ministru de finanțe, rădică deasemenea aspre acuzații d-lui Tache Ionescu, spunând că s'a plimbat din partid în partid și-a încercat norocul în diferite partide, numai spre a vedea unde găsește mai multe foloase. Singura țintă a d-lui Tache Ionescu a fost aceea de-a ajunge. Mai departe, îl învinuiește, că a răsturnat, din invidie, în ziua de 12 februarie 1901, guvernul conservator desub președinția d-lui P. P. Carp, numai spre a-l împiedica de-a realiza o îmbunătățire a situației financiare, îmbunătățire pe care n'o putuse însuși înfăptui. După ministru de finanțe, ia cuvântul deputatul Al. Djuvara, care atacă gruparea conservatoare desub conducerea domnului P. P. Carp, pe temeiul că a neglijat totdeauna corpul electoral și chiar și în ultimele alegeri reprezentanții acestei grupări s'au ales în cartel cu guvernul.

Față de numeroasele acuzații personale, ce i se aduseseră de către atâția membri ai majorității, cum și de către trei miniștri — de externe, de finanțe și președintele consiliului — d-l Tache Ionescu are cuvântul, în ședința dela 11 decembrie 1903, în chestiune personală. Întru apărarea sa, aduce faptul, că același lucru s'a petrecut cu mulți alți membri ai celorlalte partide, atât în țară cât și în străinătate. Astfel a fost, la noi, Vasile Boerescu, care, după ce timp de 11 ani se războiese cu Ion Brătianu, a intrat în partid și în guvern, sub șefia acestuia; tot așa, principele Dimitrie Ghica, care a fost și președintele Camerei conservatoare și președintele Senatului liberal și căruia partidul liberal i-a făcut, ca și lui Boerescu, funerarii naționale. Chiar acum, pe banca ministerială, se află trei foști deputați, V. Lascăr, Em. Costinescu și Em. Porumbaru, cari au atacat cu furie, cu patru ani mai înainte, partidul liberal. Mai departe, citează cazul lui Gh. Palade, care, atunci când s'a împăcat cu liberalii, pe cari îi combătuse cu atâta violență, a trebuit să înghită discursuri foarte grele de mistuit. În străinătate, și anume în țara clasică a parlamentarismului, Anglia, cinci din cei mai de seamă oameni de stat ai săi au fost transfugi: Pitt, Fox, Gladstone, care, după 17 ani petrecuți în partidul conservator, a trecut dincolo și a fost cea mai înaltă expresiune a liberalismului englez. Chamberlain, cel mai mare om

de stat al Angliei, este tot un transfug: a fost radical, apoi ministru liberal și azi este campionul conservatismului.

După d-l Tache Ionescu ia din nou cuvântul, în replică, d-l Ioan I. C. Brătianu, ministru de externe, care stăruie asupra faptului, că cele două propuneri, făcute d-lui Tache Ionescu, de-a intra în partidul liberal, au avut loc în anii 1889 și 1890, când partidul liberal era în opoziție, iar în 1891 d-sa intră în partidul conservator, care era la guvern. «În analiza, pe care am făcut-o — spune mai departe oratorul — n'am voit desigur să învinuesc pe cineva că, în cursul luptelor politice, s'a putut înșela în aprecierea sa asupra cutării sau cutării persoane. Asemenea schimbări de aprecieri — cu sinceritate — s'au întâmplat și se vor întâmpla foarte des, căci greșelile sunt foarte ușoare, când patimile omenеști sunt dezlănțuite. Dar în analiza mea am căutat să mă ocup nu atât de cercurile între oameni, cât de schimbarea de opinii și de principii. Stă aci o mare deosebire, pe care regret că nici până astăzi n'a înțeles-o d-l Tache Ionescu. Nici acum, nici când ne cita pe Palade, n'a apărut în ochii d-sale ce poate fi aceea convingere sinceră, care lui Palade îi asigură nu numai concursul tovarășilor de luptă, dar și iubirea lor și, în același timp, respectul adversarului. Și nu e mai sigură probă a caracterului unui om decât respectul adversarului: te atacă, te acuză, te înjură, te calomniază chiar, tot ce poțеști, dar în fundul inimei lui te respectă și acest simțimânt se constată printr'o sută și o mie de manifestări, pe cari adeseori n'ai putea să le definești în ce consistă, dar din cari rezultă fără înșelare posibilă respectul adversarului».

După d-l I. I. C. Brătianu se dă cuvântul, în cestiune personală, d-lui Nicolae Filipescu.

ISTORICUL PARTIDULUI CONSERVATOR.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMERII DELA 11 DECEMBRE 1903.

Domnule Președinte,

Țin să amintesc, că cerusem cuvântul nu în cestiune personală, ci, mai întâi, în fond, atunci când d-l Vintilă Brătianu, la sfârșitul cuvântării sale, îndreptase un atac contra întregului trecut al partidului conservator. Din diferite împrejurări, n'am avut parte de cuvânt și țin să amintesc, că n'am uzat de dreptul nostru reglementar strict ca, după un orator, care a vorbit pentru, un altul să vorbiască contra și

m'am supus îndemnului d-lui preşedinte, de a lăsa această cestiune la urmă, cu prilejul cestiunilor personale. Vă rog dar, domnule preşedinte şi domnilor deputaţi, să-mi îngăduiţi, să fac mai puţin o cestiune personală cu d-l Vintilă Brătianu, cu care nu am nimic personal de răfuit, şi mai mult cu Tudor Vladimirescu şi cu eroii dela 1848. Dacă îmi daţi voie, ca în aşa condiţiuni să vorbesc...

Voci : Da, da.

D-l N. FILIPESCU : Vă mulţumesc. Dar pe lângă această cestiune, s'a mai ivit şi o altă cestiune personală, introdusă de d-l Tache Ionescu, printr'o provocaţiune menită a pregăti terenul pentru o ripostă de mai înainte studiată a d-lui Vlădescu, care a îndreptat un foc violent încontra noastră. După acest atac al d-lui Vlădescu, ne-a venit şi un alt atac pe la spate, din partea unui căpitan de trupe neregulate, fără cocardă vizibilă şi fără semne distinctive. Cu acesta, adică cu d-l Djuvara, mi-e greu să discut, căci nu ştiu cu cine discut, căci nu ştiu în numele cui vorbeşte d-sa. D-sa, cenzurând atitudinea noastră politică, şi-a concentrat toată critica asupra rolului nostru electoral. Nu pot decât să mulţumesc d-lui Djuvara, pentru poveştile sale şi mă voiu inspira dela ele. Sunt mai în poziţie ca oricare altul, să profit de îndemnul d-lui Djuvara, căci d-voastră cunoaşteţi numai teoriile expuse aci, pe când eu cunosc şi practica d-sale dela Brăila.

D-l Djuvara a vorbit de cartele electorale, pe cari le-a condamnat şi-mi aduc aminte, că sub ministerul generalului Florescu am păcătuît, pentru întâia oară, făcând un cartel, dar iată în ce împrejurări : făceam opoziţie ministerului generalului Florescu, pe care îl combăteau şi Al. Lahovari şi d-l Carp. În această împrejurare m'am bucurat totuşi de un cartel cu guvernul, pe care — oricât ar fi de uimitor — mi l-a înlesnit d-l Djuvara şi, subt un regim conservator, d-sa m'a luat subt aripile d-sale protectoare. Aşi fi un ingrat, dacă, astăzi, i-aşi răspunde altfel decât exprimându-i recunoştinţa mea (aplauze).

Trec la d-l Vlădescu.

D-l Vlădescu ne-a contestat dreptul de a vorbi în numele ideii conservatoare, iar eu îi contest d-sale competența de a vorbi în materie de statornicie politică (aplauze, râsete).

Puteți să vă dedați la studii istorice cât de profunde asupra nestatorniciei politice, puteți publica volume asupra «transfugilor celebri», încât să aveți cuvinte de justificare și să aveți în dosul cui să vă ascundeți.

D-l M. VLĂDESCU : Cer cuvântul.

D-l N. FILIPESCU : Dar, chiar pentru transfugii iluștri, sunt unele lucruri nepermise. Să vă dau o pildă : fac o simplă ipoteză. Stăruesc a spune, că e o simplă ipoteză, căci altminterlea ași vedea iarăși niște mizerabile calomnii, ca acele ce am citit ieri în ziarele d-voastră, că noi ne pregătim a intra în guvernul actual. Deci, cutoateaceste precauții, presupus, că ași avea nenorocirea — Dumnezeu să mă ferească de acest lucru — să intru în partidul liberal. Vă închipuiți d-voastră, cum mi-ar șede a mie ca, a doua zi, să contest d-lui Sturdza, d-lui Brătianu, d-lui Costinescu, dreptul de a vorbi în numele ideilor liberale, ba chiar să-i și excomunic din partidul liberal, justificându-mi atitudinea prin aceea că, în toate timpurile și pretutindeni au fost transfugi.

Cutoateacestea primesc chiar și judecata d-voastră, domnule Vlădescu. Inșă să vedem ce fel de judecată.

Când Luter era chemat în judecată, înaintea vrăjmașilor săi, el se ducea la dieta din Worms zicând : «Judecați-mă și condamnați-mă, dar judecați-mă și condamnați-mă cu texte luate din Sfânta Scriptură».

Și eu vă zic : «Judecați-mă cu texte luate din Biblia noastră. Arătați-mi, că am păcătuit încontra vreuneia din credințele conservatoare ; atunci, cu capul plecat, mă voiu supune hotărîrii d-voastră».

D-l Vlădescu inșă a căutat numai să înlătore ideile și principiile și să puie în lumină numai niște forme exterioare subalterne, căci tot ceea ce e organizare de propagandă nu poate avea decât valoarea unor mijloace în serviciul ideilor. Aceste forme exterioare inșă au avantajul de-a ascunde ideile,

sub lipsa de idei. Ele mai sunt utile și pentru a produce oarecare confuzie, care mi-aduce aminte o poveste franceză, povestea *du couteau de Jeannot*. Știți: acel minunat cuțit, căruia i se schimba când limba când mânerul, dar rămânea tot cuțitul lui Jeannot.

Așa se întâmplă uneori și partidelor: li se schimbă, când limba — adică graiul, în care își rostesc credința lor — li se schimbă și mânerul, adică instrumentul pus în serviciul acelei credințe. Și, după ce și-au schimbat și ideile și principiile și personalul și metodele, acele grupări spun: «Suntem tot liberali, sau tot conservatori».

Am mai văzut încercări de a se falsifica astfel situațiile politice.

Imi aduc aminte, în această privință, de o scenă, petrecută în această Cameră. În locul d-lui Vlădescu se afla regretatul Gheorghe Vernescu, care, pornit dela liberali și reîntors mai târziu tot la liberali, contesta aci d-lui Carp și aceloră, cari erau alături de d-sa, și ideile și dreptul de a vorbi în numele partidului conservator. Identic discursul, rostit, deunăzi, aci, de d-l Vlădescu.

Atunci se scoală Alexandru Lahovari și răspunde următoarele, în ședința Camerei dela 14 decembre 1889:

«Voiu repune lucrul acolo unde trebuie să fie; voiu vorbi «cu dreptate, cu elogiul de d-l Carp, de inteligența sa, de «direcția politică originală, pe care a putut s'o dea țării «acesteia, ostenite de lupte, de pasiuni...

«D-l Carp a avut un mare merit: e că, pentru prima oară «le-a concretizat în mod precis și practic și pentru prima «oară a vorbit de idei acestei țări, ostenite de pasiuni».

Cât pentru dreptul nostru, a acestora, ce înconjurăm pe d-l Carp, de a vorbi în numele partidului conservator, mai zicea Alexandru Lahovari, în ședința Camerei dela 16 decembre:

«Fie dintr'un sentiment de mândrie, fie din niște idei mai «cavalerești, ei n'au vrut ca, după ce noi i-am împins să «sprijine pe d-nii Th. Rosetti și Carp, a doua zi să se în-

«toarcă tot după indemnul nostru și iată, că o mare parte din «membrii partidului conservator rămân împrejurul d-lor Carp «și Rosetti, cari odinioară nu erau decât un foarte mic grup «politic».

Vă rog să mă iertați, dacă, ducând citația până la sfârșit, citește câteva rânduri, unde se pomenește și de umila mea persoană și de alți câțiva neînsemnați colaboratori, *dii minores*, cari gravitau în orbita d-lui Carp.

«Astfel, oameni ca Alexandru Știrbei, G. Cantacuzino (ilăritate) M. Ghermani, pelângă aceasta, tineri de luptă și de «inimă, ca d-l Filipescu și alții, toată floarea partidului con«servator, trecutul și viitorul său, sunt și dâșii tratați ca «ciumați, fiindcă s'au apropiat de ciumați, după indemnul «nostru, domnule Vernescu, să n'o uiți. Așa, ne-am pomenit «deodată, că d-l A. Știrbei nu mai e privit ca conservator, «că d-l G. Cantacuzino nu mai e conservator, că d-l Nicu «Filipescu nu mai e nici luptător, nici conservator».

Presupun, că pentru d-voastră are foarte puțină valoare această părere a unui om de credință, ca A. Lahovari, când, azi, la d-voastră numărul e hotărîtor.

Numărul desigur e compatibil cu ideea conservatoare, dar ideea conservatoare s'a putut afirma cu tărie și înafară de număr, iar uneori numărul, dobândit prin anume mijloace, este incompatibil cu ideea conservatoare.

Numărul, dobândit prin așa mijloace, nu-l avem și vă voiu dovedi, cu un exemplu, că nu l-am vrut, când puteam să-l avem. D-l Carp de douăzeci de ani luptă, spre a da o anume organizație meseriașilor. După douăzeci de ani ideea d-sale triumfă și d-sa se mulțumește cu triumful ideei sale. Iar alții, cari n'au susținut această idee, ci au combătut această reformă, cari au batjocorit pe acel care a propus-o, vin să se folosiască de munca d-sale și, speculând pe meseriași, iau pentru dâșii răsplata, ce se cuvenia acțiunii d-lui Carp, combătut de dâșii.

Fără îndoială, nu am nesocoti recunoștința meseriașilor, dar nu am invidiat sprijinul lor, dobândit prin mijloacele în-

trebuințate de cei ce i-au speculat. Căci consecința acestei specule a fost că cestiunea s'a compromis, că politica s'a vârât în corporații, că avem azi bresle liberale și bresle conservatoare.

Țara să judece ce este mai folositor: ideile d-lui Carp, fără răsplata numărului, sau specula d-voastră, sprijinită de număr, spre a vă impune țării.

Dar vă spuneam, că ideea conservatoare poate trăi și fără majoritate. Nu cunosc epocă mai glorioasă pentru Al. Lahovari decât aceea, când rămăsese în jurul acelei mese verzi, de care s'a vorbit, în jurul căreia nu se găseau destui ca s'o înconjoare.

El rămâne însă statornic credințelor sale și neclintit în convingerile sale.

Ce credeți, că nu putea Lahovari, mințind lumea cu făgăduieli, să transforme acea masă de studiu și de meditație într'o masă de ospăț și să adune în jurul acelei mese gloata sclavilor îmbătați, cum numia unul din șefii democrației franceze masele populare, când se ameteșc de făgăduieli înșelătoare?

Nu alergăm după asemenea partizani și e drept, că asemenea soldați ne lipsesc. Scuzați-mi o amintire istorică. Când Mircea cel Bătrân înfruntă armile, superioare în număr, ale lui Baiazid, el zice: «N'avem oști, dară iubirea de moșie e un zid».

Ei bine, când zidul nostru de apărare e cimentat cu așa sentimente și așa credință, putem sfida asalturile și ale adversarilor credinței noastre și ale gloatelor păgâne.

Deocamdată, avem de respins un atac, pornit din partea unora din adversarii noștri de principii și, astfel, trec la cestiunea, rădicată de d-l Vintilă Brătianu.

D-l V. Brătianu a atacat tot trecutul partidului conservator. Fiindcă d-sa a vorbit de un trecut îndepărtat și mă silește și pe mine să vorbesc de cestiuni anterioare anului 1866, țin să fac o declarație.

Partidul conservator stă pe baza Constituției dela 1866,

având deplin respect pentru libertățile constituționale și pentru principiile de egalitate, proclamate de Constituție.

E nevoie de această proclamație, pentru că, silit a vorbi de clase sociale ce nu mai au ființă prin Constituție a noastră, nu vreau să mi se răstălmăciască gândirea. Să fie dar bine înțeles: când vorbim de evenimente anterioare anului 1866, facem istorie, iar când vorbim de evenimente posterioare anului 1866, facem politică.

Mai mult. Este o dogmă pentru partidul conservator, de-a fi adversarul luptelor de clasă. Deaceea, dacă s'ar fi atacat orice altă clasă, de pildă clasa țărănească, i-am fi luat apărarea cu aceeaș căldură, cu care apărăm clasa dirigentă de altădată în contra acuzațiilor d-voastră nedrepte.

Dacă s'ar fi făcut procesul clasei țărănești, am fi adus aci protestarea noastră. Am fi reamintit câtă recunoștință datorăm acestei pături, care a păstrat neatins acest tezaur de naționalitate, ferit de orice amestec. Țărănimei suntem datori recunoștință, că ne-a apărât naționalitatea noastră, în trecut, precum o apără și azi, acolo unde este amenințată. Treceți munții și veți vedea cu câtă agerime ea sfidează toate colonizările făcute de Secui. Mergeți în țara Bârsei și veți vedea cu ce succes țărănimea română se rădică în fața Sașilor, sporind ca număr și ca avere, cucerind terenul economic și-ți crește inima, când vezi cum Românii iau în stăpânire casele săsești, peste cari pun, ca semn al cuceririi, crucea ortodoxă.

Tot astfel, să-mi fie permis a apăra clasele cârmuitoare de altădată, nedreptățite de acuzațiile d-lui Vintilă Brătianu.

Mai întâi, voi așeza teza mea istorică pe următoarea bază. În țara aceasta am avut întotdeauna un fel de regim reprezentativ, mai mult sau mai puțin rudimentar, fie acela desub Regulamentul Organic, fie acela de sub regimul Convențiunii dela Paris. Așa dar, tot ce s'a dobândit pe terenul legislativ, nu s'ar fi putut câștiga fără consimțământul organelor legale existente în virtutea acelor legiuri, afară dacă numai s'ar fi dobândit pe cale revoluționară. Inșă, pe cale revo-

luționară nu s'a făcut nimic. Deci, tot ce s'a făcut, s'a făcut cu învoirea acelor organe legale ale țării.

Fac excepție, dacă-voiți, casă fiu complet, de cele ce s'au împlinit prin lovitura de stat dela 1864. Cred însă că nici liberalii nici conservatorii nu revendică nimic din opera loviturii de stat. (D-l Dragu întrerupe).

Lovitura de stat s'a făcut încontra partidului liberal și încontra partidului conservator. In comitetul delegaților legii rurale era și I. Brătianu și C. Roșetti și Manolache Costache și Lascar Catargi.

Reviu dar la teza mea.

Tot ce s'a făcut nu s'a putut face, decât cu învoirea organelor legale, pe atunci existente, ori încontra lor.

Dacă vă dovedesc, că nu s'a făcut nimic încontra lor, pe cale revoluționară, trebuie să recunoașteți, că toate cuceririle noastre sunt opera acelora, ce erau stăpâni pe putere.

Cari erau dar acele organe legale, de cari vă vorbiam, din timpul Regulamentului Organic ?

Obșteasca Adunare eră compusă dintr'o foarte strâmtă oligarhie, atât de strâmtă, încât nu putea să dăinuiască mai de parte.

Pe urmă, sub regimul Convențiunei dela Paris, am avut o Adunare legislativă, izvorită dintr'o lege electorală semi-oligarhică și semi-censitară și, pot să spun, extraordinar de censitară.

Infine, în 1866, am avut o lege electorală modernă, dar întâmplarea a vrut, ca în Constituantă, conservatorii să fie în majoritate.

Vă rog dar să-mi demonstrați, cum, fără revoluție, s'a putut realiza ceva pe cale legislativă, fără învoirea acelora ce erau stăpâni pe puterea legiuitoare.

Dar, mi se va spune: Am avut revoluția dela 1848.

Să-mi permiteți însă, mai întâi, să fac o deosebire între revoluția din Moldova și cea din Muntenia.

În Moldova a fost o admirabilă mișcare, însuflețită de cel

mai curat patriotism, călăuzită numai de gândul dezrobirii noastre naționale și, mai ales, ferită de spiritul discordiilor, care exista aici, în Muntenia, fiindcă aci exista un partid, ce se numia atunci partidul roșilor, care a compromis mișcarea dela 1848.

Să-mi dați voie să vă citesc o pagină, scrisă de M. Cogălniceanu în 1848, când a publicat la Cernăuți «Dorințele partidului național». Imi pare bine că aci n'am nevoie — casă păstrez acea legătură între trecut și noi — să vorbesc de privilegiați, ci numai de conservatori.

Vorbind în numele partidei naționale din Moldova, Cogălniceanu vorbea și în numele tuturor celor ce în Moldova au fost, mai apoi, în capul partidului conservator, adică în numele lui Manolache Costache Epureanu, Mavrogheni, Lascar Catargiu, Vasile Alecsandri și atâția alții. Iată ce scria Cogălniceanu, vorbind de domnia de fapt a lui Mihalache Sturza :

«Măria Sa deșteaptă patimile cele rele, însuflă neîncrederea, «ațâță pizma și zavistia, întărâtă stările sociale una asupra alteia, aprinde făclia discordiei și a războiului civil, cleve-
«tind pe acei ce nu-i poate găsi vinovați, imputându-le aple-
«cări retrograde, planuri reacționare, făcându-i *aristocrați*
«și declarându-se el, prinurmare, *liberal*. Clerul cu Mitro-
«politul în cap — și care cu viața și-a plătit curajul arhipăs-
«toresc — boierii cei mai însemnați bătrâni și tineri, toți băr-
«bații vrednici, slujbași, profesori, avocați, literați, clasa
«neguțătorească, toți aceștia, cari alcătuesc adevărata Mol-
«dovă, înaintea ochilor Măriei Sale, a agenților și a pamfle-
«tarilor săi, sunt aristocrați. Un asemenea nume în dreptul
«său înțeles ei îl primește cu bucurie, căci *aristocrație* nu
«însemnează alta decât *guvernul celor buni* și aceasta nu
«poate să fie guvernul Măriei Sale d-lui Mihail Sturza V. V.».

«Acești aristocrați, adică *partida națională*, clevetiți și
«prigoniți, opriți pe la moșii, fugăriți de cătră zbirii dom-
«nești, văzându-și țara ocupată cu armii streine și, prin
«urmare, în neputință materială de a se întruni în pace, de

«a se pune chiar în relație cu acei trimiși de cătră curți
«spre a cerceta nevoințele țării, se văd dar siliți a arăta,
«prin lumina tiparului, cari sunt planurile lor, cari sunt
«reformele, ce le socot mai neapărate pentru țară.»

Dupăce înșiră toate dorințele partidului național, Cogălniceanu adaugă :

«In privirea acestor mântuitoare instituții, propuse de
«partida națională, nu în folosul său în parte, ci în folosul
«națiunii întregi, întitulații aristocrați, dela sine și cu bu-
«curie se leapădă de privilegiile, ce le au, sau moștenire, sau
«prin legile înființate».

In Muntenia, din nenorocire, există un spirit cu totul altul, fiindcă aci există un partid înaintat, care a fost cauza compromiterii revoluțiunii.

Și, din cauza existenței acestui partid, acei, pe cari îi desemnați ca antemergătorii conservatorilor de azi, s'au împărțit în două : unii au intrat în revoluție, alții s'au ținut laoparte. Atitudinea acestor din urmă se explică prin două motive. Mai întâi, se întrodusesese lupta de clase în acea mișcare, care ar fi trebuit să păstreze un caracter curat național. Trebuia, mai întâi, să întemeiem o patrie și pe urmă să vedem, dacă trebuia s'o organizăm sub forma unui falanster comunist, sau subt aceea a unei monarhii reprezentative.

Apoi unii n'au vrut să intre în revoluție, din cauza mijloacelor prea puțin serioase, cu cari revoluționarii credeau că-și puteau ajunge ținta.

Insă o bună parte din clasa diriguitoare a intrat în revoluția dela 1848 și se poate zice chiar, că a compus elementul cel mai însemnat și mai numeros al revoluției, deși acțiunea ei a fost adesea zădărnicită de o minoritate turbulentă. Să nu mă credeți pe mine. Vă voi cita pe Costache Rosetti.

In 1851 Rosetti a făcut prin ziarul său, *Republica Română*, descrierea stării partidelor la noi, în 1848. Iată cum descria el situația de atunci. Dupăce arată, că țara se împărția în patru factori și anume : guvernul, partida liberală, partida republicană și poporul, el zice :

«*Partida liberală* se compune totdeauna și pretutindeni din toți aceia, cari au fost în guvern, sau de aceia, cari n'au altă țintă decât să ajungă la guvern.

«Ieșiți dintr'o clasă privilegiată, crescuți și trăiți într'un fel de eclecticism, cu mintea egoistă și lepeșă... ei voesc a se arăta în ochii poporului mai buni, mai progresiști și mai știuți decât partida guvernamentală, casă poată, prin popor, s'o răstoarne și să se pună în locul ei».

«*Partida republicană*, deși organul cel mai adevărat al poporului, n'avea încă — în 1848 — bine formulată știința cea nouă, neavând mijloc de a scrie spre a răspândi în mulțime ideile ei, fiind tânără încă și prinurmă foarte puțin cunoscută, neavând nici influența, nici autoritatea trebuincioasă în asemenea lupte și nu voia să se abată din calea virtuții, cum putea să se abată partida liberală, care, pelângă influența poziției, avea și armele ipocriziei și ale diplomației.»

«In Franța, în Italia, în Germania, în Austria, ca și în România, revoluția căzu în mâinile liberalilor, cari nu vroiau și nu puteau a voi alta, decât a face câteva prefaceri superficiale, a schimba oamenii numai și numele guvernului și a merge iarăși în făgașele *monarhice și constituționale* ale legiurilor celor vechi».

Așa dar, în mișcarea dela 1848, a intrat o parte din conservatori și au jucat un rol chiar mai însemnat decât acei cari vor astăzi să întrupeze toată mișcarea aceea, pe care numai ei au compromis-o. Ion Brătianu și Costache Rosetti aveau rolurile modeste de secretari cu vot deliberativ ai guvernului provizoriu.

Dar a fost și o parte a conservatorilor, care nu s'a amestecat în acea mișcare. Dacă astăzi ar trebui să judecăm cine era pe drumul cel adevărat, cei cari au intrat în revoluția de la 1848, sau cei ce au stat departe de ea, ași zice, că aceștia din urmă au avut dreptate.

Și observați, că pentru mulți dintre noi este dureros de a spune acest lucru, fiindcă sunt foarte mulți, foarte aproape de noi, cum este tatăl d-lui Maiorescu, tatăl d-lui Laurian,

tatăl meu, un unchiu al meu, cari au fost în mișcarea revoluționară.

Dacă însă mulți n'au intrat în revoluție, una din cauze a fost și aceea, că se vedea că revoluția, prin mijloacele ce le întrebuița, era condamnată să ajungă la rezultatele negative, la cari a ajuns.

Ca seriozitate a mijloacelor întrebuițate de revoluție, mă mulțumesc să vă arăt cum se înfățișa ea înafară.

D-l de Nesselrode, prin circulara către cabinete, denunța revoluția română ca opera unei minorități turbulente, ale cărei idei de guvernământ nu erau decât un plagiat, împrumutat dela propaganda democratică și socialistă a Europei.

Rog să nu mi se spue, că-mi însușesc părerile d-lui de Nesselrode. Pretind, dincontra, că trebuia să se spulbere învinuirile sale.

Înlocde aceasta, guvernul provizoriu notifică guvernului francez constituirea sa, prezentând-o ca «o mișcare democratică, care trebuia să exercite o influență din cele mai salutare asupra destinelor Ungariei, Poloniei și celorlalte naționalități».

Vă las să judecați, dacă un guvern, care se face cunoscut Europei în modul acesta și care se înfățișa Austriei și Rusiei ca voidnd să dezrobiască pe Unguri și pe Poloni, putea să-și atingă țelul, care, pe atunci, nu trebuia să fie altul decât numai neatârarea țării.

Deaceea, lupta dela 1848 a avut drept încheiere nenorocitul tratat dela Balta Liman, care a mai răpit ceva din autonomia, ce dobândisem prin tratatele anterioare.

Subt acest regim trăim pânăla 1857, care este o dată mare, pe care d-l Vintilă Brătianu a invocat-o spre glorificarea partidului liberal, partid care ar fi luat inițiativa de a propune cele patru puncte, ce s'au proclamat în *Divanurile ad-hoc*.

Când o afirmare identică se produse în Adunarea legiuitoare, Barbu Catargiu, în ședința dela 23 maiu 1861, făcu următoarea solemnă declarație :

«Tot ziceți, că d-voastră ați luat inițiativa celor patru

«puncte din *Divanul ad-hoc* și că dreapta le-a combătut. La «aceasta nu vă voi răspunde decât numai cu fapte, ară-tându-vă, că cele patru puncte și toate principiile, pe cari «se bazează Convenția noastră, s'au cerut de noi, aristo-«crații, încă pe când d-voastră erați în străinătate și, spre «a vă încredința și mai bine, vă putem da câte un exemplar «din câteva sute, ce au mai rămas din cele 6000 tipărite și «distribuite atunci de noi. Nu veniți dar a vă îmbrăca ca «cioara în penele păunului, nu vă arătați tot ceea ce nu sun-«teți, căci ne cunoaștem».

D-1 N. DIMANCEA : Cine zice aceasta ?

D-1 N. FILIPESCU : Barbu Catargiu.

D-1 VICE-PREȘEDINTE : Vă rog, nu întrerupeți.

D-1 N. DIMANCEA : Dar se falsifică istoria. La dieta dela Francfort... (zgomot, nu se aude ; întreruperi).

D-1 VICE-PREȘEDINTE : Vă rog, domnilor, nu întrerupeți. Puteți cere cuvântul.

D-1 N. FILIPESCU : Domnule Președinte, fiți drept ; pentru 1848 d-1 Dimancea e în drept să vorbiască în cestiune personală.

Ziceți d-voastră, că se falsifică istoria, când citesc chiar cuvintele lui Barbu Catargiu.

Eu vă voi spune, că eu nu mă mulțumesc cu atâta și voi merge și mai departe, susținând că chiar încontra d-voastră s'a săvârșit opera dela 1857. Pretindeți, că partidul liberal s'a asociat la programul celor patru puncte. Da. Ideile acestea erau pe atunci în aier. Ele formau atmosfera ambiantă și fiecare putea să le ia și să le aștearnă pe hârtie.

D-1 N. DIMANCEA : 1848 a dat *Divanul ad-hoc*, care a adus pe 1866 ; 1857 s'a făcut contra voinței d-voastră.

D-1 N. FILIPESCU : Mulțumesc d-lui Dimancea, că-mi vine în ajutor.

1848 a făcut pe 1857. Dar cum l-a făcut ? Ideile dela 1848 au produs ideile, cari au triumfat la 1857 ?

Eu vă voi dovedi tocmai contrariul și vă voi arăta că, fiind date ideile liberalilor dela 1848, ei n'au putut fi decât

niște învinși, când au triumfat ideile dela 1857. Liberalii nu s'au putut asocia la cele patru puncte dela *Divanurile ad-hoc*, decât renegând toate credințele lor dela 1848.

Printre cele patru puncte, era, mai întâi, regimul reprezentativ, cu participarea tuturor claselor societății. Inșă, ce susținea partidul liberal? Votul universal. Apoi, domnilor, ce poate fi mai contradictoriu, în materie de vot decât votul universal — pe care îl susțineau liberalii — și un regim reprezentativ, care consfințește clasele și censul, ca acela ce-a ieșit din deliberările *Divanurilor ad-hoc*, regim pe care presupun, că nu-l va primi azi niciun liberal, deși liberalii nu mai sunt azi pentru votul universal?

Unirea Principatelor este un altul din cele patru puncte. Dar, domnilor, partidul liberal nu era pentru unirea Principatelor (întreruperi).

Partidul liberal profesa ideea cosmopolite și, pânăla 1854, cu trei ani înainte de *Divanurile ad-hoc*, susținea întocmirea unei confederații a tuturor popoarelor învecinate cu noi. Cât de sănătoasă era ideea unirei și cât de nechibzuită ideea confederației!

Câtă pătrundere a necesităților noastre externe aveau liberalii — până s'au alipit la ideile mântuitoare dela 1857 — las la aprecierea d-voastră.

Iată, domnule Dimancea, ce spunea manifestul adresat de comitetul revoluționar.

D-l N. DIMANCEA : Citiți principiile revoluționare, cari au început dela 1821 sub Tudor Vladimirescu și cari sunt principiile dela 1789 ale Franței.

D-l N. FILIPESCU : N'am să mă ocup de Franța; mă ocup de ideile d-voastră.

Iată ce spunea la 1851, cu șase ani înainte de *Divanul ad-hoc*, comitetul revoluționar, într'un manifest adresat către *Comitetul central democratic european*. Vedeți, că mă țin de texte precise.

D-l VICE-PREȘEDINTE : Mai cu seamă cestiunea personală să n'o uitați.

D-I N. FILIPESCU : Eu nu vreau să vorbesc încontra voinții d-voastră, domnule președinte. Dacă nu voiți, eu nu voi vorbi, dar voi găsi ușor un prilej casă spun ce am de spus.

Iată ce se poate citi într'un manifest, adresat în 1851, în numele Comitetului revoluționar, către membrii *Comitetului central democratic european*.

«Suntem avangarda gintei greco-latine și trebuie să fim «una din verigele de unire destinate a-și împreuna activitatea ei cu aceea a ginților slave și maghiare.

«Aveți credință, fraților, de astădată vom merge împreună : «Unguri, Slavi, Greci, toți vor combate cu noi la sfânta «croază a democrației ! Căci ne vom lupta nu numai pentru «noi, ci și pentru dreptul tuturilor».

Noi, domnilor, nu prea ne lăudăm cu trecutul. Și cât de vinovați suntem, de a nu ne reaminti, la orice moment, câtă țelepciune au arătat acei cari în 1857 au formulat cu multă cuminenție acel program cumpătat de unire, mărginită la cele două țări surori !

Câtă luminoasă pătrundere a destinelor noastre era în afirmarea acestei politici, pe când se propagau alte idei nesăbuite, între cari era aceea a unei confederații, care era o sfidare a marilor puteri, cu a căror împotrivire nu ne-am fi îndeplinit aspirațiile noastre.

Alt punct, domnule Dimancea, din cele patru puncte dela *Divanul ad-hoc* era domnia ereditară.

Poate că aci d-l Dimancea îmi va dovedi, că partidul național-liberal a fost purtătorul acestei idei, în fața căreia, probabil, vor fi capitulat conservatorii.

D-I N. DIMANCEA : Nu, domnilor. Eram republicani.

D-I N. FILIPESCU : Apoi atunci mă scutesc de orice demonstrație. Dar, atunci, cum rămâne cu pretenția, că republicanii d-lui Dimancea se pot lăuda și se pot lăuda exclusiv cu această parte a programului, afirmat în *Divanul ad-hoc*.

Nici nu mai stăruiesc asupra evenimentelor dela 1857 și trec la Constituanta dela 1866.

(D-l DRAGU întrerupe).

Domnule Dragu, îmi amintiți data de 1864, de care nu vorbesc, fiindcă Cogălniceanu a făcut lovitura de stat în contra și a liberalilor și a conservatorilor.

Pentru acel act Cogălniceanu a fost exclus pentru nedemnitare din Constituantă și din Legislativă, adunări în cari pretindeți că ați avut oarecare influență. Ași putea să fac apel la d-l Nicolae Ionescu, care e printre noi unul din puținii luptători ce au mai rămas dela 1864 și care a combătut, ca liberal, pe Cogălniceanu.

(D-l DRAGU întrerupe).

Dacă d-l Dragu vine să facă apologia loviturii de stat în numele partidului liberal, atunci permiteți-mi să vă spui, că cei mai bătrâni decât d-voastră protestează în contra unei asemenea solidarități.

(D-l DRAGU întrerupe).

D-l VICE-PREȘEDINTE : Vă rog, nu întrerupeți.

D-l N. FILIPESCU : Domnule Dragu, vă rog, citiți raportul făcut în cestia rurală în numele lui Brătianu și Rosetti și vă veți convinge. Dacă nu m'ași teme să lungesc prea mult discuția, mi-ar fi ușor să vă dovedesc, că teza d-voastră e greșită. Vă asigur, că sunteți în eroare.

Ajung la 1866. La 1866 din cine se compunea Constituanta? Președinte al Constituantei se alesese Manolache Costache Epureanu ; președinte al consiliului a fost Lascar Catargiu, îndată după sosirea Domnitorului în țară ; comitetul delegaților, însărcinați cu redactarea textului Constituției, era în majoritate compus din conservatori. Infine, toate propunerile, venite din partea stângii, toate revendicările, ce mai rămăseseră din bagajul de altădată al partidului liberal, au fost respinse. Ideia, că Constituția se decretează în numele popoului, a fost înlăturată și înlocuită cu o idee mai monarhică și care ne poate feri, la un moment dat, de unele neajunsuri, anume, că Constituția este opera comună a Domnitorului și-a Adunării.

Asemenea s'a înlocuit dreptul de veto suspensiv al Co-

roanei prin dreptul de veto absolut. S'a respins ideia electivității magistraturii și s'a înlocuit ideia celor două colegii prin cele patru colegii electorale, create de Constituantă.

Astfel, toate propunerile partidului liberal au fost înlăturate. După votarea Constituției nu mai avem să ne ocupăm de vreo mare reformă legislativă, cu caracter de cucerire națională.

S'au săvârșit însă două acte, despre cari a vorbit d-l Vințilă Brătianu și pe cari să-mi dați voe să le ating și eu : războiul și convenția comercială dela 1876.

Războiul, cum a zis d-l Carp, l-a făcut Regele și Dorobanțul. Această formulă a aplicat-o d-l Carp luărei Plevnei, a Plevnei externe, singura Plevnă care există pentru noi. D-voastră ați denaturat gândirea d-lui Carp și ați prezentat acea formulă ca un sistem de guvernământ, aplicând-o «Plevnei interne», cum ziceți d-voastră.

Dar partidul conservator, e drept, a făcut oarecari rezerve, față de politica externă a guvernului, în timpul războiului, și foarte patriotic a fost cugetul opoziției de atunci.

Le voiu sprijini aci pe următoarele rânduri din memoriile Regelui :

«Principele Carol ezită însă a fi astfel atras în acțiune, «împreună cu întreaga sa armată, **fără nicio garanție**».

Aceste patru cuvinte «fără nicio garanție» trebuie să apese greu asupra conștiinței multora, când se știe urmările acelei lipse de prevedere și îmi pare, că se depășește marginele permise, când acei, pe cari apasă o așa de grea răspundere, vorbesc cu ușurință de rolul nostru din timpul războiului.

«Principele Carol ezită însă de a fi astfel atras în acțiune «împreună cu întreaga sa armată, fără nicio garanție obținută prin convenție și, deaceea, nu poate împărtași în «totul părerea ministrului său.

«Acesta susține, pedealtăparte, că, printr'o nouă convenție, ce s'ar încheia cu Rusia, s'ar anula necesarmente convenția dela 4 (16) aprilie și, împreună cu aceasta, *garanțiile și avantajile* politice obținute printr'insa».

Convenția dela 4 aprilie privia numai trecerea armatelor rusești prin țară și prevederile d-voastră erau așa de minunate, încât susțineți, că acea convențiune vă împiedica de a stipula avantaje pentru cooperarea noastră la războiul alături de armata rusă!

Cât pentru acțiunea diplomației d-voastră în timpul războiului și după război, ea a fost de o nesocotință uimitoare. Justific afirmația mea pe părerea omului celui mai bine informat și celui mai autorizat pentru a vorbi de această chestiune, pe părerea lui Cogălniceanu, ministrul d-voastră de externe din timpul războiului.

Iată ce zicea Cogălniceanu, într'o întrunire ținută în ziua de 8 noiembrie 1885: «Am fost ministru în timpul războiului și vă mărturisesc, că numai Dumnezeuul părinților noștri a putut să ne scape din încurcăturile și prăpastia, în care ne aruncase politica nechibzuită a lui Ion Brătianu».

«Domnilor, și copiii știu astăzi că Basarabia, cu mult înaintea declarării războiului turco-rusesc, era hotărît să fie luată, aceasta încă dela înțelegerea dela Reichstadt. Aceasta d-l Ioan Brătianu a trebuit s'o știe, dela ducerea sa la Livadia. Apoi principele Bismarck — și direct în timpul războiului și înainte prin reprezentantul său, Alvensleben — nu i-a spus-o, că Basarabia era dată?»

«Ioan Brătianu a ascuns toate acestea națiunii sale. Ba încă mai mult, când în ședință secretă l-a întrebat un deputat, ce știe despre Basarabia, când eu spuneam, ca bine informat, că Basarabia era dată încă dela Reichstadt, d-sa a răspuns: «Nu împărtășesc părerile pesimiste ale colegului meu. Când ași ști că Basarabia se pierde, eu un moment n'ași mai sta pe aceste bănci».

Nu numai că a stat, dar, spre nenorocirea noastră, a mers să ne reprezinte la Congresul din Berlin, unde atitudinea sa îndoielnică, după angajamentele luate anterior, ne-a făcut să pierdem Basarabia și să nu dobândim nici compensațiile, ce le puteam căpăta.

Domnilor, când un partid politic are în amintirea tuturor

o nenorocire ca aceasta; când el a fost nevoit să subscrie la un act ca acela al răpirei Basarabiei, i se cade să fie mai prudent în acuzațiile de nepatriotism, ce aruncă adversarilor săi.

Ați mai spus, domnule Brătianu, că, în împrejurările mari, d-voastră erați în mijlocul poporului, iar noi prin consulatele străine.

Ce înseamnă această acuzație? Cine era prin consulatele străine?

Oare e suficient ca un boer dealtădată, un negustor, ori un țăran, care nu angajează, prin clasa la care aparține, pe niciun partid politic, să fi avut într'o împrejurare un rol echivoc, ca, pentru acesta, să se poată aduce azi o înviuire liberalilor, ori conservatorilor?

Dar dați-mi voe să vă spun cât patriotism a fost adesea în inima acelor demnitari de atunci, domnitori sau miniștri, cari adesea împingeau pe alții să formuleze revendicări patriotice, pe când ei cu inima amărâtă trebuiau să păstreze acele raporturi, potrivite cu vremurile de atunci, față de consulul rusesc sau consulul turcesc, reprezentanți ai puterii suverane, sau ai puterii protectoare. Cât dor de țară era în această atitudine a unui patriotism modest și tăcut, care adesea era socotită de echivocă și adesea a avut drept urmare exilul, sau sacrificiul vieții.

Nu vreți să vă dați seama de acele împrejurări, de acele vremuri, de atmosfera de atunci, d-voastră cari, azi, în regatul independent al României, aveți un program, acela dela Iași, din care unele părți sunt dictate de un ministru străin!

Ați mai zis, că am sacrificat interesele țării, la 1876, cu convenția comercială încheiată cu Austro-Ungaria.

S'a creat o legendă în jurul convenției dela 1876, înfățișată ca un act de neagră trădare. Nu știu dacă, la o sută de mii de Români, să fie unul, care să fi răsfoit vreodată nsuși textul convenției dela 1876.

Pe această ignoranță s'a creat legenda, pe care continuați

și azi s'o exploatați, cuatât mai multă stăruință cucât amin-tirea ei devine tot mai vagă.

Asemenea proceduri mă îndrituiesc a întoarce d-lui prim-ministru cuvintele sale : *Errare humanum, perseverare dia-bolicum*.

Convenția dela 1876 este un act mai mult politic decât economic, întrucât era o afirmare a independenței noastre. Mi-ar fi dar foarte ușor să apăr această convenție, numai prin rațiunea politică, ce-o impunea.

Pretind însă că, din punctul de vedere economic, con-venția dela 1876 a fost un act de înaltă înțelepciune.

Dacă, în acel timp, ași fi fost în Parlament, m'ași fi onorat votând pentru convenția cu Austro-Ungaria. Iar campania, dusă încontra acelei convenții, constituie una din paginile cele mai puțin de laudă ale partidului liberal.

Ce era în discuție atunci ?

Aveam de ales între aceste două regimuri vamale : re-gimul turcesc și regimul, pe care-l crea convenția cu Austro-Ungaria. Regimul turcesc acorda produselor noastre o pro-tecție uniformă de 7 și jumătate la sută *ad valorem*.

Intre aceste două regimuri, d-voastră ați preferat pe cel turcesc, iar noi pe celălalt. Să comparăm regimul, ce l-am dat țării, cu regimul ce-l aveam până atunci, care supunea mărfurile străine, când intrau în țară, la o taxă de 7 și ju-mătate la sută.

Convenția dela 1876 stabilia trei categorii de articole, supuse la trei regimuri diferite.

Erau, mai întâi, articolele scutite. Vă citesc lista întreagă a acestor articole și veți vedea, cât de absurd ar fi fost să se proteagă acele articole, ce au fost scutite în interesul chiar al producției noastre.

Iată articolele scutite : «Cerealele ; petroleul ; minereuri de fier ; fier și oțel ; piei brute ; cărbuni de pământ ; cărți în general ; instrumente și aparate servind pentru învățământ ; obiecte de artă ; mașini cu abur ; mașini și instrumente agri-

cole; mașini de orice fel; zdrențe și cârpe; materii tinctoriale și produse chimice, necesare pentru industrie».

Iată acum și două articole, singurile cari constituie o concesie: «Seurile și produsele dintr'însele (stearină); lemne de construcție».

O a doua categorie de articole este-a aceloră, protejate cu un drept de 7 la sută, ca sub regimul nostru anterior și, în fine, avem o serie întreagă de articole, protejate cu taxe cari trec peste 20 la sută.

Iată categoriile de articole astfel protejate: «Zahărul, rafinat și brut; siropurile și melasa; berea, în butelii și în butoaie; spirtoasele; ceara, brută și lucrată; lumânările de stearină, săpunurile; hârtia ordinară; postavurile ordinare; pieile tăbăcite».

Ași vrea să știu cine s'ar încumeta a susține, că acest regim, din punct de vedere economic, nu e superior regimului anterior, al taxării cu 7 la sută *ad valorem*.

Dar meritul acelei convenții stă mai ales în concesiile și în tratamentul ce, în schimb, se acordă produselor române la intrarea lor în Austro-Ungaria. De unde până atunci produsele noastre erau supuse la taxe diferențiale, comparativ cu produsele similare ale celorlalte țări agricole, noi dobândiam acum reduceri de taxe. Pentru vite se reduceau taxele pe jumătate și ni se acorda scutirea de taxe pentru cereale.

Iată, domnilor, ce înseamnă convenția aceea, din care s'a făcut o sperietoare pentru acei cari n'o cunosc.

Dealtminteri, partidul liberal este acela care a ratificat în 1876 acea convenție, pe care o combătuse și el a încheiat alte convenții, pe aceiași bază și a prelungit pe 5 ani efectele regimului vamal, stabilit prin convenția austro-română.

Dar acea convenție mai avea și un caracter politic și, aci, nu mă mărginesc numai a apăra convenția, ci sunt nevoit a vă și acuza.

Când, după 300 de ani, ne era dat, pentru prima oară, să

iscălim un tratat de comerț, care era atitudinea partidului național-liberal ?

Iată ce scria pe acele vremuri *Românul*, organul autorizat al partidului liberal : « Austro-Germania, neputând dobândi «aservirea noastră, desființându-ne autonomia, speră astăzi «a ajunge la acelaș rezultat, sustrăgându-ne desub garanția «marilor puteri europene și mai cu seamă desub apărarea «obligatorie a Turciei. Iată ce însemnează astăzi *Independența* ».

Iar altădată : « Turcia nu mai cugetă la litera și la spiritul tractatelor noastre cu dânsa, ci caută numai a întrebuița cele mai extreme represalii, spre a-și răzbuna de «nesocotita și nesănătoasa larmă, ce se face cu independența absolută, adică cu ruperea legăturilor noastre actuale cu Turcia ».

În fine, vă rog, domnilor, ascultați cu toată atenția următoarele rânduri din *Românul* :

D-l EM. CULOGLU : Acestea toate le știm pedinafară. A fost evanghelia noastră.

D-l N. FILIPESCU : Pentrucă le știți pedinafară, îmi închipui, că nu vă place să se dea în vileag, iar dacă vă place și aceasta, vă fac complimentele mele. Iată ce spunea *Românul* :

« Autonomia noastră e garantată prin tractatul dela Paris «și bine face Turcia, de a nu voi să ne declare independenți și să ne conserve astfel autonomia noastră ».

Vă este ușor să râdeți, domnule Culoglu. Eu însă n'ași avea inima așa de ușoară, dacă ași fi scris aceste rânduri. Ele nu pot fi opera unui Român și mi-închipui, că trebuie să se fi furișat prin redacția *Românului* un condeiu străin, care să fi strecurat acele articole, căci numai un străin putea să scrie astfel.

D-l EM. CULOGLU : Dar credeți, că Rosetti era un străin ?

D-l N. FILIPESCU : Tocmai de aceea presupui, că nu se poate ca el să fi scris acestea.

Ai pus și d-ta, domnule Culoglu, mâna pe un dosar dela

ministerul de externe, dosar privitor la convenția comercială dela 1876 și, la orice ocazie, vii să faci, pe această temă, procesul partidului nostru.

Dă-mi voie să răspund cu adâncă indignare atitudinii d-voastră, eu, care vă pot opune asemenea pagini dureroase pentru trecutul d-voastră.

Când un partid politic are la activul său tot ceea ce v'am spus, când este încă sângerândă rana Basarabiei, nu vă este permis, să acuzați de lipsă de patriotism un partid politic, căruia nu-i puteți aduce altă învinuire, decât că ar fi sacrificat interesele seului și ale stearinei! (zgomot, întreruperi).

XVII.

EXCEDENTELE BUGETARE.

IN CAMERĂ, LA DISCUȚIA BUGETULUI.

Bugetul pe anul 1904—1905 este depus pe biroul Camerei încă din primele zile ale sesiunii parlamentare, în ședința dela 1 decembrie 1903, iar la 17 decembre veni în discuție publică, raportor fiind d-l Vintilă Brătianu. Raportul arată că politica financiară, bazată pe economii, politică pusă în aplicare de partidul liberal în cei trei ani din urmă, nu numai că a reușit să echilibreze bugetul statului, dar a putut chiar să dea excedente, mulțumită cărora s'au săvârșit unele lucrări extraordinare, fără a se mai recurge la împrumuturi în străinătate. Aceste excedente însă nu trebuie să fie — după cum a arătat și ministrul de finanțe în expunerea de motive — un accident singuratic, ci un rezultat permanent, prin mijlocirea căruia se vor acoperi atât cheltuielile extraordinare, cât și lipsurile întâmplătoare, aduse de crize.

Pentru a se preîntâmpina însă în chip temeinic ivirea din nou a unei crize mai mari, ministrul de finanțe a luat și alte măsuri. În primul rând, modificarea legii contabilității, votată în sesiunea trecută, ceea ce face cu neputință cheltuirea sumelor rămase disponibile, atunci când se vestește un an rău. Aceste rezerve sunt menite să acopere o parte din deficiențele probabile; în al doilea rând, ministrul proiectează o reformă a impozitelor, reformă care are însă nevoie de serioase și amănunțite studii prealabile.

Bugetul, astfel alcătuit, se înfățișează la cheltuieli cu suma de 224.478.134 lei, la care se adaugă un fond pentru deschideri de credite de 2.021.855 lei, ceea ce face un total de 226.500.000 lei, iar la venituri cu 233.890.212 lei, de unde rezultă dar un excedent de 7.390.212 lei.

Discuția generală asupra bugetului începe în aceeași ședință. Cel dintâi, care ia cuvântul, este d-l N. T. Pop, care arată că, deși bugetul se prezintă în bune condiții, fiind nu numai echilibrat, ci și cu excedent, starea economică a țării este totuși rea: bogăția națională nu este atât de dezvoltată, în raport cu sarcinile

ce s'au creat statului. Datoria țării este prea mare : de un miliard 400 de milioane, pentru cari se va plăti însă, în realitate, cu dobânzi și amortizări. 4 miliarde și 200 de milioane.

În ședința de a doua zi, 18 decembre, continuă d-l N. T. Pop, după care ia cuvântul d-l C. Ciocazan. Oratorul critică în unele puncte întocmirea bugetului : astfel, dacă ăra economiilor forțate încă n'a trecut, pentrucă crearea de noi generali, de noi locotenenți-coloneli, comandanți de batalioane, când batalioanele trebuie să fie comandate de maiori. Această cuatăt mai mult, cucât sunt unele nevoi, cari trebuiesc numaidecât satisfăcute : printre acestea, case de rezervă, înființată de răposatul Menelas Ghermani, casă pe cara liberalii au desființat-o, ceeace e o mare greșală. Că partidul liberal ar imita, întru aceasta, pe conservatori, nu e un rău, întrucât acest lucru n'ar fi întâiu : liberalii au combătut, în opoziție, legea meseriilor, legea maximului, legea comunelor rurale, pe cari, la guvern, le-au votat, sau le-au aplicat.

După d-l Ciocazan vorbește, în aceiași ședință, d-l N. Bălănescu, apoi d-l M. Vlădescu, care arată, că o mare parte din meritul echilibrării bugetului revine partidului și guvernului conservator dela 1899—1900, care a creat impozite noi, în sumă de 20.500.000 lei, impozite fără cari — după propria afirmație a actualului ministru de finanțe — nu era cu puțință îndreptarea situației financiare a statului. Inafarăde impozite, guvernul conservator din 1899—1900 a luat și alte măsuri, menite să crească veniturile statului. Această creștere la încasări, luată în total, este astăzi de 51 de milioane, din cari 40 de milioane revin operei, întreprinsă de guvernul conservator. Guvernul liberal are, în propriu, meritul economiilor. Aceste economii, prea forțate însă, au dezorganizat serviciile, cum au declarat și d-l N. T. Pop și C. Ciocazan ; căt privește economiile făcute în armată, ele constituie o adevărată primejdie națională, cum a arătat-o la Senat generalul Budișteanu, în ședința dela 13 decembre 1903.

Iată, intradevăr, câteva mici crâmpeie din cuvântarea generalului Budișteanu :

«Economiile făcute asupra instrucțiunii armatei sunt o primejdie pentru țară și primejdia vine de acolo că, contingente întregi — și, accentuiez contingente întregi — atât permanente cât și în trupa cu schimbul sunt liberate aproape fără niciun fel de instrucție.

«Dacă d-voastră, de prin provincii, ați fost pela regimente în timp de vară, ați putut vedea, ași putea zice, că lătrau câinii în curtea cazărmiilor».

«Am văzut în manevre soldați, cari nu știau să mânuiască arma, nici ce este înălțătorul».

Apoi, dupăce arată economiile excesive, făcute asupra hranei soldaților — în mijlocie, alocația a ajuns 30 de bani pe zi ! — spune :

«Am văzut la manevre mâncarea trupelor. E oribilă și trebuie să știți, că în manevre hrana se plătește altfel decât se plătește contraceiului de aci : i se plătește mai mult. Deaceea, am văzut la ma-

nevre foarte mulți oameni, rămași inapoi din cauza slăbiciunii, fiindcă erau rău hrăniți.

«Nu trebuie dar să ne ascundem după degete.

«Ieri d-l ministru de interne vorbea de flacări, cari s'ar putea aprinde în Orient. Apoi dacă aceste flacări ne vor sili ca mâine să mobilizăm armata și să intrăm în acțiune, în felul cum s'a făcut instrucția, ar fi o adevărată nenorocire».

În ședința dela 19 decembre ia cuvântul d-l Tache Ionescu.

Pentru a se putea judeca cu deplină dreptate merite e și răspunderile fiecărui guvern în chestiunea financiară, este nevoie — spune oratorul — să se treacă în revistă, în această direcție, activitatea tuturor guvernelor, de treizeci de ani încoace. Această operă cuprinde trei ramuri: a) împrumuturile; b) crearea de impozite; c) cheltuielile.

În ce privește împrumuturile, absolut toate guvernele, dela 1880 încoace, au făcut împrumuturi, cu cari s'au acoperit cheltuieli cu totul ordinare: cu rentă s'au plătit băncile și cărțile de școală, alții au cumpărat cu rentă până și fânul pentru caii armatei, remonta, îmbrăcămintea etc. Sistemul, inaugurat la 1880, era, ca statul să se împrumute în fiecare an.

Cât privește crearea de impozite, nu sunt decât două epoci, în cari s'a înființat un număr mai însemnat de impozite și anume: ministerul Mavrogheni, dela 1871—75 și opera, mai mică, dela 1899—1900 a ministerului Cantacuzino. Pe impozitele, create de Mavrogheni, statul a trăit dela 1876 până la 1899. În timpul guvernării de 12 ani a liberalilor nu s'a creat decât monopolul chibriturilor. Guvernul d-lui Sturza a creat impozitul zahărului, însă a desființat taxa popăritului, care producea mai mult. În 1899, 1900 și 1901 s'au pus impozite noi de 27 milioane și jumătate, din cari 5 milioane jumătate sunt ale liberalilor, iar 22 de milioane ale conservatorilor.

Asupra capitolului cel din urmă — al cheltuielilor — conduita tuturor guvernelor a fost aceeași, cași la împrumuturi: dela 1875 până la 1899 bugetul cheltuielilor a mers crescând. Regulat, fără intrerupere, fiecare buget înfățișa asupra bugetului precedent un spor de funcționari și un spor de lefuri. Primul an, când s'au făcut scăderi, este anul 1900—1901, când se fac scăderi de 1.200.000. Vin apoi scăderile, făcute de guvernul liberal, în sumă de 7 milioane.

Dacă guvernul conservator n'ar fi avut nenorocul fără seamăn, ca țara să treacă doi ani dearândul prin niște ani agricoli extraordinar de răi, bugetul s'ar fi echilibrat, fără economiile liberale, în felul următor: în anul 1901—901 ar fi fost un deficit numai de 4 milioane, iar în 1902—903 un excedent de 6 milioane.

Dar și economiile, făcute de guvernul liberal, nu sunt toate reale: echipamentul armatei, care a reclamat în anii din urmă în mijlocie câte 6.228.000 lei pe an, a fost trecut, în ultimii trei ani, luați la un loc, numai cu 4 milioane. E o lipsă deci, în timp de trei ani, de 14 milioane, care trebuie pusă la loc. Capitolul «lucrările de întreținere și construcții la drumurile de fier» a fost redus, în trei

ani, cu 3.800.000 lei. Prin legea pentru întrebuințarea excedentului s'au dat însă acestui capitol 3.700.000 lei, adică s'au pus la loc, odată, economiile din trei bugete. Economia, făcută la hrana trupei, este vrednică de osândă: cei 45 bani pe zi pentru hrana soldatului s'au redus la 37, iar rezultatul îl știe toată lumea: soldații sunt nemâncăți. Peste tot dar reducerile de material nu sunt adevărate economii, ci ori numai amânări, întrucât ele trebuie să fie negreșit completate mai târziu, sau ascunderi de cheltuieli, întrucât unele din aceste economii sunt restabilite din fondul excedentului.

Pentru a se feri țara de crizele, prin cari a trecut, și a veni la era bugetelor normale, cari să facă față tuturor nevoilor, va trebui să se dezvolte și să se sporiască mijloacele ei de producțiune și să se adopte o altă politică față de capitalurile străine.

După d-l Tache Ionescu ia cuvântul, în aceeași ședință, d-l Nicolae Filipescu, apoi ministrul de finanțe, d-l Emil Costinescu, după care proiectul de buget este pus la vot, intrunind 81 bile albe și 2 bile negre.

EXCEDENTELE BUGETARE.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 19 DECEMBRIE 1903.

Domnule Președinte,

Socotiam că este mai regulat casă ia cuvântul un membru al majorității, deoarece eu n'am nimic de răspuns d-lui Tache Ionescu.

Dealtminteri, am cerut cuvântul numai casă justific votul nostru contra acestui proiect de buget.

Această justificare o voi face în condițiile, pe cari ni le îngăduie împrejurările în cari se desfășoară această discuție.

Avem, domnilor, înainte-ne un raport general al bugetului, care, dacă nu revarsă multă lumină asupra situației noastre financiare, îndeplinește — o recunosc — o strictă îndatorire a regulamentului nostru, astfel cum o pricep acei ce păstrează aci cultul formelor parlamentare. Pe de altă parte însă, s'a început această discuție fără să fim în măsură de a cunoaște

toate bugetele și fără a se fi respectat garanțiile, pe cari ni le dă reglementul.

Până astăzi nu s'au depus toate bugetele speciale și nu s'a depus unul măcar din rapoartele privitoare la bugetele speciale.

Domnilor, spun aceasta numai cașă mă dezvinovățesc pe mine, căci nu sunt în măsură să vă aduc o analiză amănunțită a propunerilor d-voastră bugetare, ci sunt nevoit să mă mențin în vagul unor considerații generale.

Voiu începe cu o singură considerație generală, în cece privește bugetul veniturilor.

Când acum 3 ani s'a întocmit bugetul tip, după care au fost alcătuite bugetele următoare, v'ați pronunțat încontra politicei preconizate de d-l Carp, zicând că nu se mai pot cere contribuabililor sacrificii. Ori, prin proiectele de impozit ale d-lui Carp se creau impozite, prudent evaluate la 6 milioane, cari ar fi putut produce, o recunosc, 8 milioane. Ei bine, în decursul acestei legislaturi s'au creat impozite în valoare de 13 milioane lei și anume: 5.500.000 lei adăose de zecimi, 1.500.000 lei prin adăogirea unei jumătăți de zecimi la fondul comunal și 6 milioane sarcine noi pentru populația rurală, create prin legea fondului comunal. Guvernul a mărturisit, că legea fondului comunal reprezintă un sacrificiu pentru populația rurală de 5.000.000 lei.

Noi o prețuim la 6 milioane.

După părerea noastră, totalul sarcinelor noi s'ar rădica la 13 milioane, iar după părerea d-voastră la 12 milioane lei. Nu pun în socoteală sarcinele, rezultând din aplicarea noii legi a maximului, căci aceste sarcini compensează degrevările rezultând, pentru populația urbană, din crearea fondului comunal.

Aceasta este cătimea impozitelor propuse de d-voastră, cari susțineți că nu se mai pot crea impozite. Aceste cifre fiind indiscutabile, nu mi-ar rămâne decât să discut natura acestor impozite și să vă arăt, că propunerile noastre erau mai drepte. Insă d-l raportor general mă scutește de aceasta,

pentrucă însuși d-sa vine și condamnă, prin raportul său, sistemul de impozite astăzi în ființă, la a cărui sporire ați contribuit foarte simțitor d-voastră în acești 3 ani din urmă. D-l raportor ne anunță totodată o reformă a impozitelor pentru bugetul viitor, care se găsește a fi cel de al cincelea, adică un buget cu pricină, încât se poate întâmpla cu această reformă a impozitelor ceeace ne anunța, acum câteva momente, d-l Culoglu.

Așa dar în ceeace privește impozitele, ni se prezintă un buget de așteptare și nu-mi rămâne decât, constatând aceasta, să trec la bugetul cheltuelilor.

Nici în privința acestui buget nu voi intra în cercetări amănunțite de cifre, pe cari n'am avut timpul să le studiez.

În treacăt pot spune că am constatat, că v'ați îndepărtat dela normele de economii, pe cari le stabiliserăți în anii anteriori, în ceeace privește sporirea fondurilor secrete ale ministerului de interne, sporirea fondurilor secrete ale ministerului de externe, reînființarea inspectorilor administrativi și altele.

Se poate ca aceste sporiri să fie justificate, dar veți recunoaște că sunt alte nevoi și mai legitime și mai urgente.

Aceste zise în treacăt, mă voi ocupa mai mult de fizionomia generală a bugetului, fizionomie, care are o asemănare foarte vagă cu ceeace credem noi că trebuie să fie un buget normal.

Pentru a desluși această apreciere, voi recurge la noțiuni absolut simple și elementare.

Voi risca chiar o definiție. Ce este, domnilor, un buget? Un buget este ștatul veniturilor și cheltuelilor totale ale statului.

Ei bine, pot afirma, că totalitatea cheltuelilor normale ordinare ale statului nu figurează în bugetul, pe care ni l-ați prezentat.

Mai întâi, sunt unele servicii, pentru înzestrarea cărora nu se prevăd alocațiile, pe cari le credem necesare. Prin această primă lipsă nu vă abateți, o recunosc, dela vreo re-

gulă esențială financiară, ci urmați numai o politică financiară deosebită de a noastră. Este aci numai un alt mod de a vedea asupra unei cestioni, care îngăduie — o recunosc — deosebiri de păreri.

Așa, de pildă, noi avem o altă concepție în privința bugetelor agriculturii și războiului,

Prețuim, că bugetul agriculturii constituie o sarcină împovăraătoare, întrucât acest buget este bazat pe economii excesive. Ministerul domeniilor este, azi, o mașină foarte costisitoare, întrucât nu funcționează. Și prețuim că sacrificiile necesare pentru o potrivită înzestrare a acestui departament își capătă cu prisos răsplata, întrucât este vorba de un departament merit a înviora activitatea noastră economică.

Pe de altă parte, nu putem admite ca bugetul războiului să fie ciuntit așa cum este astăzi ciuntit. Nu suntem în situația acelor țări, cari pot improviza armate chiar în timpul războiului ; noi trebuie să fim întotdeauna gata. Și, în privința imperfecțiunii pregătirilor noastre cred că nu mai aveți iluzii în urma discursului onor. d-l general Budișteanu dela Senat. Acest discurs al fostului d-voastră ministru de războiu este un element prețios și va fi o anexă necesară la documentele, cari vor servi, în viitor, la studiul mijloacelor, cu cari s'a înlăturat criza prin care am trecut.

Dar, domnilor, încă odată recunosc, că în această privință o deosebire de vederi este cu putință, căci rezultă din două sisteme politice, cari se pot deopotrivă susține.

Este însă o altă categorie de cheltueli, care nu poate lipsi dintr'un buget normal. Sunt cheltueli ordinare, cari lipsesc din bugetul d-voastră, cheltueli ordinare obligatorii și încă așa de obligatorii, încât d-voastră înșivă satisfaceți, prin alte mijloace, prin resurse extrabugetare, nevoile, pentru cari nu prevedeți alocații în bugetul ordinar.

Aceste resurse extrabugetare sunt de două naturi: mai întâi recurgeți la întrebuițarea materialului în ființă și apoi puneți la contribuție bugetul excedentelor.

Cât pentru întrebuițarea materialului, nu voi reveni

asupra celor spuse de d-l Tache Ionescu. Dealtminteri, cestiunea este bine cunoscută și ar trebui să vă înșir încă odată lista întreagă de materiale, ca pietrișul dela șosele, tinicheaua construcțiilor, materialul de întreținere al căilor ferate și o sumă de alte materiale, cu cari nu mai puteți propti edificiul d-voastră bugetar.

Vă dau astăzi numai câteva exemple inedite de economii, rezultând din asemenea proceduri și vă rog să nu considerați demonstrația mea ca o demonstrare completă, ci să dați pildelor mele numai caracterul unor simple exemple.

La ministerul de domenii s'a redus leafa pădurarilor, încât a rezultat o economie de vreo 90.000 de franci.

Această reducere a lefurilor fiind excesivă și pădurarii ne mai putând să trăiască cu leafa lor, le-ați dat atunci o răsplată în natură: li s'a permis să introducă în pădurile statului fiecare câte cinci vite mari și zece mici. Socotiți câte zece franci de vită mare și câte doi franci de vită mică, veți vedea că beneficiul, acordat pădurarilor, reprezintă o valoare de aproape 150.000 de franci. De când cu această măsură însă, s'au înmulțit enorm vitele în păduri, căci alături de vitele legiuite s'au introdus și altele prin abuz, încât, fără să exagerez, pot spune că se mai introduce încă de două ori atâtea ca cele legiuite.

Ca dovadă, sunt delictele săvârșite de înșiși pădurarii, cari sunt mai numeroase ca oricând.

Această îngăduință pentru pădurari reprezintă dar circa 450.000 lei. Acesta e beneficiul pădurarilor. Dar socotiți răul ce se face pădurilor și veți vedea, că economia de 90.000 lei reprezintă pentru stat o pagubă de peste 1 milion.

O altă pildă, luată dela ministerul de războiu.

Prin ordinul de zi al Maiestăței Sale Regelui din 10 mai, mi se pare, se condamnă sistemul permutărilor și al detașărilor exagerate ale ofițerilor. Și, printr'un raport recent al d-lui ministru de războiu către Maiestatea Sa, se arată că numărul permutărilor a scăzut întrucâtva. Nu se arată însă, că numărul detașărilor a sporit într'o proporție mult mai

mare. Însă aceste numeroase detașări au pelângă altele și o explicație bugetară. Întrădevăr, în administrația centrală a ministerului de războiu, la pirotehnie, la pulberărie, la arsenal, s'a redus personalul acum trei ani.

Însă s'a văzut îndată, dela aplicare, că serviciile nu puteau merge cu personalul acesta redus. Atunci s'au detașat dela corpurile de trupă ofițeri, cari au fost atașați la aceste administrații. Era firesc să procedați astfel în primul an. Dar am ajuns în anul al 4-lea, la al patrulea buget și nu e admisibil, ca bugetul să continue a conține aceleași neadevăruri și să votăm un personal, ce ne închipuim că se află la corpurile de trupă, când, prin detașări în diferite administrații, el lipsește dela corpurile unde ar trebui să se afle.

Fiindcă vorbesc de detașări, dați-mi voie să adaog ceva, care n'are o legătură directă cu bugetul.

S'au înmulțit în mod excesiv detașările, precum v'o spuneam. Să vă dovedesc aceasta cu efectivul ofițerilor din garnizoana București, garnizoană care e îndeosebi dorită de mulți.

Comparați efectivul ofițerilor unor regimente din București cu acela al unor regimente din provincie.

La un regiment de infanterie din provincie găsesc 9 căpitani; în București 17. Apoi 6 locotenenți în provincie și 18 în București, 5 sublocotenenți în provincie și 21 în București.

La cavalerie 6 căpitani față de 10; locotenenți 4 față de 8; sublocotenenți 2 față de 6.

La artilerie 6 căpitani față de 12; locotenenți 5 față de 18; sublocotenenți 7 față de 10.

Până acum câteva zile într'un regiment de artilerie din București se aflau cinci maiori, pe când la un regiment de artilerie din provincie e abia un maior.

Reviu acum la cestiunea bugetară. Și pentru că vorbiam tocmai de neajunsurile cari rezultă din unele economii și

îndeosebi din unele economii la material, țin să vă indic două cifre.

La venirea guvernului actual la putere, dispuneam de garnituri de îmbrăcăminte pentru 203.000 oameni. Aceste garnituri erau cutotul noi. Azi nu mai avem decât 67.666 garnituri noi și pentru miliții nu avem nimic.

Veți recunoaște, domnilor, că am contribuit astfel și noi întrucâtva la excedentul d-voastră și că am împins îndatorirea până acolo, încât să vă lăsăm aceste disponibilități, de cari noi n'am voit să ne folosim, nu din lipsă de spirit inventiv, ci dintr'un scrupul de conștiință.

În modul acesta, se întrebuițează materialul la echilibrarea bugetului. Trec acum la cealaltă resursă extrabugetară, la care faceți apel pentru echilibrul bugetar; vreau să vorbesc de bugetul excedentelor.

Bugetul excedentelor e ideia originală a bugetului actual.

Deaceea, îmi veți permite să mă opresc un moment asupra acestei cestiuni.

Deobiceiul bugetul alimentează excedentele. Acum, dincontra, excedentele alimentează bugetul ordinar.

Cumcă bugetul excedentelor alimentează bugetul ordinar, d-l Tache Ionescu v'a demonstrat-o. Dar avem, în această privință, însăși mărturisirea d-voastră. Comparați bugetul excedentelor și bugetul ordinar și veți vedea într'unul și într'altul repetiția aceluiași articole și chiar într'o redacție identică.

Această potrivire dovedește identificarea bugetului excedentelor cu bugetul ordinar, al cărui compliment este.

Acum, dupăce am studiat mecanismul acestui buget, dați-mi voie să cercetez efectele lui.

După mine, este neîndoios, că bugetul excedentelor are menirea de căpetenie de a majora partea reală a excedentelor d-voastră.

Permiteți-mi să vă dovedesc aceasta cu un exemplu. Reiau în acest scop cestiunea echipamentului armatei. Se încuviin-

tează pe anul acesta o alocație de 1 milion, care, fără contestație posibilă, e insuficientă.

Vă garantez, că guvernul va trebui să vie încurând cu un credit din excedent de 3—4 milioane. Însă, dacă va da 4 milioane din bugetul excedentelor, bugetul ordinar va avea un excedent sporit cu 4 milioane, iar dacă se va da 3 milioane, excedentul va fi sporit cu 3 milioane. Este o regulă absolut matematică: păstrându-se acelaș buget al veniturilor, orice sumă extrabugetară va înlocui o alocație bugetară redusă cu atâta și va produce un spor până la centimă egal cu acea sumă extrabugetară.

Dacă reduceți bugetul ordinar al cheltuelilor cu 10 milioane, pe cari le înlocuiți cu 10 milioane din bugetul excedentelor, este fatal ca bugetul d-voastră să dea un spor de excedent de 10 milioane.

Odată aceste 10 milioane dobândite, puteți reîncepe operația, la anul următor, care iarăși va avea un excedent sporit cu 10 milioane și așa mai departe.

Iertați-mi expresia: aceasta este sistemul suveicii, aplicat la excedente (ilaritate).

Această plimbare a excedentelor, din buget în buget, îmi face impresia coriștilor dela teatru, cari se înmulțesc de câte ori apar pe scenă, după ce au trecut prin culise.

Și sistemul acesta, domnilor, se poate perfecționa și se poate aplica pe o scară mult mai mare. Așa, puteți nădăjdui, că bugetul actual va da un excedent de 25 milioane. Ei bine, luăm legământul, ca, fără a spori veniturile cu o centimă și fără nicio reducere de cheltueli, să scoatem din buget, cu aplicarea aceluiași sistem, un excedent de 50 de milioane. Și nimic nu împiedică pe alții să ne înfunde, realizând un excedent de 50 milioane. N'avem decât să schiodim și mai mult bugetul ordinar, introducând și mai multe resurse extrabugetare.

Pe lângă neajunsurile, deja semnalate de mine, pe cari le prezintă acest buget, mai trebuie să denunț răul, ce izvorăște din iluziile pe cari le deșteaptă sistemul d-voastră.

Se creiază iluzii în niște excedente, cari nu sunt decât în parte exacte.

Pe de altă parte se dă putința vrăjmașilor noștri, ca, din cauza acestor proceduri cu cari se creiază artificial excedentele, să se contesteze realitatea tuturor excedentelor.

Inlocșă inspirați țării o prudență salutară și străinătății un optimism binevoitor, dați, dinpotrivă, țării iluzii neînte-meiate și răuvoitorilor noștri dinafară putința să conteste chiar ceceace este lăudabil în gestiunea d-voastră financiară.

XVIII.

TARIFUL VAMAL.

IN CAMERĂ, LA DISCUȚIA PROIECTULUI DE LEGE.

În ședința Camerei dela 16 februarie 1904 ministrul de finanțe, d-l Emil Costinescu, depune proiectul de lege privitor la noul tarif vamal. În vedere că proiectul înfățișat era de-o importanță excepțională și, în afară de aceasta, lucrarea era de un volum cu totul neobișnuit — tablourile de tarife cuprindeau 854 de articole, iar expunerea de motive avea nu mai puțin de 132 de pagini — ministrul cere și Camera admite, ca, înloc ca proiectul să se discute în secții — lucru care ar fi reclamat un timp prea îndelungat — secțiile să aleagă pentru comitetul delegaților câte trei membri de fiecare secție înlocde unul, întocmindu-se astfel un comitet de 21 de membri, în care să se discute proiectul. Acest comitet se și constituie, alegându-și ca președinte pe Tache Protopopescu, iar ca raportor pe d-l C. I. Brătianu. În ziua de 11 martie 1904 raportorul își depune în Cameră raportul, împreună cu modificările, ce comitetul delegaților adusese proiectului, prezentat de ministru.

În acest raport se arată, că tariful vamal al unei țări are o valoare cutotul excepțională, întrucât întreaga mișcare economică a țării și dezvoltarea puterilor ei de producțiune atârnă de legăturile comerciale cu celelalte state, legături cari sunt reglementate tocmai prin tariful vamal. Principiul, adoptat în această privință de toate statele, este, că cea mai bună piață de desfacere a producțiunii unei țări este însăși piața sa internă. Înainte de-a organiza deci exportul, trebuie asigurată această piață. Această asigurare nu se poate dobândi însă decât prin taxe protecționiste, cari să apere produsele industriei naționale împotriva concurenței din afară. Aceste taxe supără uneori pe consumator, care plătește mai scump mărfurile străine. E un sacrificiu însă, pe care consumatorul național trebuie să-l facă, deoarece nu e decât un sacrificiu trecător, care însă are rezultate din cele mai însemnate: sporește producțiunea

națională, micșorează datoria publică în străinătate și, în același timp, mărește veniturile statului.

România este o țară agricolă, producătoare în special de cereale. Grânele sale au fost totdeauna căutate în străinătate.

Nu este așadar nicio temere că astăzi, când se impun taxe pe fabricatele străine, țările respective vor căuta să loviască producția noastră agricolă, deoarece nu se pot lipsi de grânele noastre.

Tariful vamal a fost deci întocmit, avându-se în vedere următoarele condiții :

1) Să fixeze taxe vamale îndestulătoare, spre-a apăra în chip temeinic industriile deja în ființă la noi în țară și mai cu seamă pe meseriași și industria casnică ;

2) Să îngăduie nașterea de industrii noi, cari să se poată dezvolta cu ușurință ;

3) Să siliască industriile să consume cât se poate mai multe materii prime din țară ;

4) Să se impună articolele proporțional cu valoarea lor, taxând deci mai puțin pe cele de consumație obișnuită și eftine și mai mult articolele scumpe sau de lux.

Cea dintâi chestiune, de care se ocupă tariful vamal, este comerțul cu vite. Această chestiune este de-o însemnătate deosebită, întrucât de creșterea vitelor este strâns legat viitorul agriculturii naționale. Exportul de cereale reprezintă în România 86% din exportul total, România fiind țara, care exportă cele mai multe cereale de cap de locuitor și de kilometru de suprafață. Acest rezultat îmbucurător s'a dobândit însă pe urma unei extensiuni a cultivei cerealelor cu mult prea repede, care-a avut ca efect reducerea imaturilor de altădată și împușinarea vitelor de muncă. Exportul de vite a mers în raport invers cu exportul de cereale : dela 40.000 de capete, exportate anual între 1860 și 1880, a ajuns, în 1893, la cifra minimă de 1984. Dacă însă creșterea vitelor se impune pentru nevoile alimentației, ea mai este de mare trebuință și de mare ajutor industriei : o mulțime de articole, derivate din creșterea vitelor, ca pieile, părul, lâna, oasele, seul, etc., pot da naștere la ramuri însemnate de industrie.

Pentru toate aceste produse tariful vamal prevede taxe, cari să înlesniască în țară atât creșterea vitelor, cât și întemeierea de industrii, bazate pe ele.

Același lucru la încă un articol, anume mătasa : s'a căutat să se scumpiască mătasa străină brută, pentru a se întrebuița de ceaprazari mătasa băștinașă, care azi nu mai are nicio căutare.

Tot așa cu peștele : importul de pește a scăzut, cu încetul, însă neconținut, ajungând, dela 5.240.000 kilograme, cât era în 1892, la 4.288.000 în 1902 ; exportul, în același timp, a crescut, ajungând dela 771.000 în 1892 și 1.610.000 în 1893, la 6.531.000 în 1902, depășind dar importul cu vreo 2 milioane de kilograme. Tariful prevede taxe mai rădicate asupra peștelui scump străin

și taxe foarte reduse pentru peștele sărat eftin, adus din Rusia și de care se servește locuitorul dela țară.

Trecând la producția industrială, tariful prevede peste tot taxe atât pentru fabricatele străine, cât și pentru unele materii prime, căutând astfel să siliască industria națională să-și procure materiile prime din țară, înlocuind a le mai aduce din străinătate, ca până acum. Aceste taxe vor scumpi, la început, produsele industriale. Ele însă vor avea drept rezultat, că vor da avânt producției naționale, așa încât prețul de vânzare al acestor fabricate va scădea, întrucât ele se vor produce în țară.

Toți economiștii recunosc, că agricultura în România este într-o stare de tranziție, că ea cată să pășiască acum dela cultura extensivă la cultura intensivă, să îngrășe pământurile secătuite, să crească vite mai numeroase. Având însă în vedere politica economică a țărilor industriale, această tranziție nu se poate face decât cu dezvoltarea unei industrii bine întemeiate și naționale.

Acesta este și scopul noului tarif vamal.

Discuția generală asupra proiectului de lege începe chiar în ziua de 11 martie 1904 și cel dintâi, care ia cuvântul, este d-l Nicolae Filipescu. În aceeași ședință mai vorbește d-l C. Iarca, care, deși membru al majorității, combate cu vioiciune proiectul de lege, pe temeiul că va scumpi viața și va crea o industrie artificială, întreținută de stat pe spinarea consumatorilor săraci, sfârșindu-și cuvântarea cu aceste cuvinte :

«La noi se pun taxe pe populațiunea săracă, pentru a se crea mai mulți milionari.

«Și dacă nu este drept să despoi pe cei bogați de avutul lor, «cuatât mai mult este și mai nedrept să despoi pe cei ce n'au «pentru a da tot celor ce au.

«Un asemenea lucru eu nu pot vota».

Dealtfel, învinuirea, că se va scumpi viața și se va crea o industrie artificială, a fost critica pe care au adus-o mai toți oratorii, cari au combătut acest proiect de lege. În acest sens au vorbit, în ședințele următoare, d-nii C. Disescu, C. Mile, în oarecare măsură C. Alexiu, apoi P. P. Carp, Leon Cosmoviei, N. T. Pop, Barbu Delavrancea, Tache Ionescu. Au susținut proiectul deputații Mihai Orleanu, V. Missir, Radu Porumbaru, Gh. Asan, Vintilă Brătianu, Șt. Șendrea, D. Matic, N. Romanescu și, cum era firesc, raportorul proiectului, C. I. Brătianu, împreună cu autorul, ministrul de finanțe, d-l Emil Costinescu, care ține o cuvântare extrem de documentată, răspunzând la toate întâmpinările aduse proiectului și terminând cu această încheiere :

«Concluzia d-lui Tache Ionescu a fost : trebuie să rămânem o țară agricolă.

«Ei bine, domnilor, știți ce va să zică, să rămânem o țară numai agricolă ? Este să rămânem o țară săracă, o țară înapoiată, o țară în care niciun progres serios nu se poate realiza.

«Vă rog să-mi arătați în lumea întreagă o singură țară, care să fie bogată, să fie civilizată și să fi rămas numai agricolă? Vă rog să-mi arătați una singură.

«Nu veți găsi niciuna, care, ajunsă la un oarecare grad de rădicare intelectuală, să nu aspire să devie industrială, casă-și completeze astfel toate mijloacele de dezvoltare a muncii naționale».

Dezbaterile acestei prea importante legi, cari ocupaseră exclusiv Camera dela 11 martie pânăla 20 martie, se închiseră cu discursul ministrului de finanțe. Odată cu aceasta, se pune la vot luarea în considerație a proiectului, care întrunește 80 de bile albe din 88 de votanți. După luarea în considerație, începe votarea pe capitole, care ține pânăla 23 martie, când proiectul de lege se pune la vot în total și întrunește, din 91 de votanți, 81 de bile albe și 10 negre.

TARIFUL VAMAL.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 11 MARTIE 1904.

Domnilor Deputați,

Să credeți, că nu m'am urcat la tribună pentru a da o solemnitate deosebită unei discuții, a cărei întreg merit stă în simplitate și claritate. Tribuna devine însă o necesitate pentru mânuirea documentelor voluminoase, cari ni s'au pus la îndămână. Printre aceste documente este și lunga expunere de motive a domnului ministru de finanțe, pe care am citit-o, după îndemnul d-sale, cu toată luarea aminte; dar trebuie să adaog, și cu oarecare părere de rău. Regret, că am văzut reînviindu-se, în această expunere de motive, niște polemici, pe cari le credeam de mult încheiate, și cari mă silesc și pe mine să mă amestec în această polemică.

Voiu începe chiar cu aceasta, spre a netezi terenul și a putea pe urmă discuta cu liniște de spirit deplină proiectul de tarif, ce ni s'a prezentat.

D-l ministru de finanțe face, în expunerea de motive, procesul întregii noastre politici economice dela 1876 încoace. Alături de această expunere de motive, a dat peste noi o

puzderie de publicații, oficiale și oficioase, menite a întu-neca meritele tuturor aceloră ce au avut până azi un amestec în politica noastră economică.

D-l ministru de finanțe începe, firește, ca orice liberal care se respectă, să acuze convenția comercială dela 1876, nu numai cu niște argumente pătimase, dar și cu afirmări de fapte neexacte. Așa, depildă, citesc la pagina 18 a expunerii de motive: «De a doua zi toate mărfurile austro-un-gare intrară parte scutite, iar parte cu taxe mult inferioare «la $7\frac{1}{2}\%$ ».

Iată o primă inexactitate. Convenția dela 1876 conținea scutiri de taxe, conținea taxe de 7% , și, înfine, conținea un șir de articole proteguite cu taxe reprezentând peste 20 la sută.

Intr'o broșură recentă, d-l secretar general al ministerului de domenii — care, în calitatea sa de funcționar, cred că ar face mai bine să se dedea la studii mai obiective — spune tot în această privință: «In locul lui intră în vigoare, dela în-ceput, tariful convențional, care în realitate corespundea «unei tarifări de 2—3 $\%$ ».

Iarăși o inexactitate. Dacă iau produsul vămilor și totalul importului nostru, în anul 1885, adică atunci când convenția dela 1876 își produsese întregul său efect, constat că importul nostru era de 268.539.000 lei, iar produsul vămilor de 14.560.000 lei, ceea ce face $5,4\%$, iar nu 2 pânăla 3 la sută.

Dacă comparăm, domnilor, procentul de $5,4\%$, pe care ni-l dădea convenția cu Austro-Ungaria, cu taxa de $7\frac{1}{2}\%$ a regimului turcesc, constatăm că fără îndoială convenția dela 1876 ne-a dat un regim mult mai favorabil. Intradevăr, înlocde o taxă uniformă de $7\frac{1}{2}\%$, dobândiam prin convenție o protecție mijlocie de $5\frac{1}{2}$ la sută, rezultând din niște taxe gradate: pedeoparte taxe scutite în interesul chiar al producției, pedealtăparte, taxe hotărât protectoare și la mijloc taxe fiscale.

Printre taxele scutite erau cerealele, petrolul, fierul ș

oțelul, cărbunii, mașinele, instrumentele agricole, produsele chimice și altele. Foarte ușor ne-ar fi fost să menținem taxa de $7\frac{1}{2}\%$ asupra acestor articole, ceea ce ar fi rădicat media protecțiunii, fără însă a spori meritul acelei convențiuni.

Pe urmă, avem întreaga categorie de taxe fiscale, reprezentând o taxare de 7% . Dacă transformarea în taxe specifice s'a făcut uneori mai prejos de 7% , aceasta nu privește pe cei cari au pus bazele convențiunii, căci această transformare a rămas s'o facă acei, cari au venit după guvernul conservator.

Infine, găsim 12 categorii de articole, cari beneficiază de o protecție de peste 20% . D-l ministru de finanțe, uitând ce spusese mai sus, adică: «toate mărfurile austro-ungare intrară parte scutite, iar parte cu taxe mult inferioare la $7\frac{1}{2}\%$ », scrie mai departe, când nu mai e vorba de răfueala istorică: «Zahărul plătia și el înainte $7\frac{1}{2}$ la sută și bine înțeles, «nici vorbă nu putea să fie de a se fabrica în țară. In convenția cu Austro-Ungaria se dobândește o taxă, ce se părea «protectoare, de 20 lei pe suta de chilograme, cam 25% ad-valorem, după prețurile de atunci. Se fac îndată încercări de «fabricare în țară».

Dar, domnilor, mai țineți seamă, când comparați regimul dinainte de 1876 cu cel următor, că convenția austro-română introduce o inovație la noi, *taxele specifice*. Așadar taxele, izvorite din convenția dela 1876, erau taxe reale, pecând taxarea de $7\frac{1}{2}\%$ *ad-valorem* din regimul anterior, era mai mult fictivă.

În privința aceasta, culeg o mărturisire interesantă în situația tezaurului public pe anul 1876, iscălită de Ioan Brătianu, pe atunci ministru de finanțe. Iată ce citesc: «Schimbarea sistemului vamal, care s'a introdus prin legea «vama, substituind drepturile specifice înlocul drepturilor «*ad-valorem*, va avea, foarte probabil, efectul de a face ca «veniturile vamale nu numai să nu scază, dar poate să pro- «ducă și un spor, înlăturând numeroase fraude, la cari dă «loc perceperea taxei pe valoare și înlesnind controlul prin

«faptul că baza perceperii drepturilor, greutatea mărfurilor, «este o bază sigură, iar nu supusă aprecierii, de cele mai «multe ori defavorabilă statului, ca aceea a valorii mărfurilor».

Așadar, domnilor, de unde până atunci aveam o taxare uniformă de $7\frac{1}{2}\%$, taxare iluzorie din cauza fraudelor, convenția dela 1876 introduce, alături de scutiri utile producțiunei, o serie de taxe gradate, fiscale sau proteguitoare, dar toate sincere și reale.

Domnilor, pricep totuși ca d-l ministru de finanțe să nu fie mulțumit cu sistemul de taxare, introdus prin convenția dela 1876. Știut este întradevăr cât de departe împinge d-sa protecționismul.

Ceeace mă surprinde însă, este când văd tăgăduindu-se de d-sa chiar foloasele, indiscutabile, pe cari le dobândiam în schimbul tratamentului la care supuneam mărfurile austro-ungare.

Despre intrarea liberă a produselor noastre agricole, d-l Costinescu zice: «Se pretinde că Austro-Ungaria ne făcuse «mare favoare, lăsând intrarea liberă la dânsa a cerealelor «noastre, deși niciodată România n'a rămas și nu va rămâne «cu recoltele sale nevândute».

Iar când e vorba de vitele noastre, d-sa zice: «Cât despre «marele folos al exportului vitelor noastre în Austria, aci a «fost deziluziea cea mare și păgubitoare pentru România».

Vă opui, domnule ministru de finanțe, judecata ante-mergătorilor d-voastră din partidul liberal, cari, chiar în focul luptei dela 1875, se arătau mai puțin pătimiși. Când se discuta convenția cu Austro-Ungaria — și anume la 28 iulie 1875 — aci, în această Cameră, Cogălniceanu zicea: «Aci «cată să recunoaștem cu toții, că, prin convenția de față, vi-«tele noastre au căpătat o condiție mai favorabilă de cum o «aveau până astăzi».

A! Dar la aplicare, fiind d-voastră la putere, n'ați putut menține ceeace obținusem noi, în mod sigur, prin tractat. Nu vă acuzăm pentru aceasta. Dar aceasta nu vă îndrituește să vă prefăceți în acuzatori.

Altădată, ați agitat cestiunea închiderei granițelor încontra unui alt adversar, anume Austro-Ungaria. Se vede că succesul, de când cu faimoasa cestiune a «pretextului de epizootie», a fost așa de îndoielnic, încât ați găsit că este mai comod să căutați un alt adversar și să vă întoarceți armele, altădată îndreptate încontra Austro-Ungariei, încontra partidului conservator.

În treacăt, domnilor, permiteți-mi să vă spun că părerile d-lui ministru de finanțe, în privința cerealelor, sunt uimitoare.

Vă rog, ascultați cu toată luarea-aminte aceste rânduri din *Expunerea de motive* :

«Văzutu-s'a vreodată în România recoltele nevândute? «Prețul poate fi mai mare sau mai mic, dar vânzarea se «face negreșit și pentru preț regulatorul este numai concurența și în special concurența Americii».

Vă mărturisesc, că am rămas uimit citind aceste rânduri. Inzadar mă întreb, de ce atâți bărbați de stat s'au emoționat de tarifele minimale, alcătuite în unele țări asupra cerealelor, de ce negociatorii ruși se trudesesc spre a zmulge ceva concesiuni pentru agricultură dela Germania, înlocșă-și însușiască teoriile atât de comode ale ministerului nostru de finanțe. Cu rețeta d-sale toate greutatețile se risipesc. Toate suprataxele pe produsele agricole îi sunt indiferente d-sale. De se vor vinde cerealele mai scump sau mai ieftin, este lucru secundar; destul este, că ele tot se vor vinde undeva.

Domnilor, nu vreau să fiu nedrept în critica mea și, de aceea, când citesc această parte a expunerii de motive, vreau să presupun, că a reînviat în d-l ministru de finanțe polemistul de altădată, căci, dacă așa crede că întradevăr d-l Costinescu este convins de ceea ce a scris, așa socoti că ar fi o adevărată primejdie...

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Este primejdie!

D-l N. FILIPESCU: Da, ar fi o adevărată primejdie ca, având asemenea idei, să prezidați d-voastră la stabilirea regimului

nostru vamal. Cum, domnilor? Este indiferent după care regim vor fi taxate cerealele noastre? Dar am să vă dau o dezmințire, pe care o voiu împrumuta dela un membru însemnat al partidului liberal.

În 1892, în schimbul tarifului nostru general, Germania nu se învoise a ne acorda tratamentul ei cel mai favorabil pentru cerealele noastre. Atunci la Senat, d-l Aurelian a adresat o interpelare, formulată în niște termeni ce cred util să vă reamintesc. Iată textul interpelării domnului Aurelian, dela 28 martie 1892 :

«Având în vedere, că una din cauzele principale ale crizei «este și aceea că, de când s'a pus în aplicare noul tratat de «comerț, încheiat între Germania deoparte și Austro-Ungaria, «Belgia, Italia și Elveția de altă parte, taxa de import asupra «cerealelor, provenind din aceste țări, s'a redus la 3 mărci «și jumătate pentru 100 de kilograme, pecând cerealele de «origină română sunt supuse la o taxă de 45 mărci pentru «100 kilograme ;

«Având în vedere că prin aceasta cerealele române sunt «împovărate în așa mod, că nu mai pot lupta cu cerealele, «cari plătesc numai 3 și jumătate mărci pentru 100 kilograme ;

«Având în vedere că prin această măsură, defavorabilă României, cerealele noastre sunt ca și excluse de pe piețele «germane ;

«Am onoarea a întreba pe d-l ministru al afacerilor străine...».

Și în cursul interpelării d-l Aurelian zicea, între altele : «Vine la Brăila grâu și secară din Bulgaria, de aceeași calitate și se vinde cu un leu și 2 lei la hectolitrul mai scump «decât grâul și secară noastră. Pentruce aceasta? Pentrucă «grâul din Bulgaria plătește numai 3 mărci jumătate înlocde «5 mărci, cât plătește grâul nostru».

Și mai departe d-l Aurelian mai zice : «Imediatce s'a «luat această hotărâre la Berlin, casele mari de comision «din Anvers, cari primiau cerealele române pentru a le

«desface, au luat hotărîrea să nu mai primiască grâne ro-
«mânești în comision. Deasemenea bancherii din Anvers nu
«mai dau avansuri asupra conosamentelor de cereale, pentrucă
«nu mai sunt siguri, dacă se vor putea acoperi prin vân-
«zarea mărfii».

Vedeți dar, domnilor, după aceste lămuriri, cât de ciudat
sună aprecierea domnului ministru de finanțe, din expunerea
sa de motive, cum că «prețul cerealelor poate fi mai mare
sau mai mic, dar vânzarea se face negreșit».

Căutând, prin asemenea argumente, să întunece meritele
negociatorilor dela 1876, d-l Costinescu n'a izbutit să știr-
biască concesiile nediscutabile dobândite de noi atunci,
dar riscă, prin straniile teorii ce-a emis, să compromită în-
crederea, de care guvernul are nevoie, dacă cugetă a con-
duce el apropiatele negociațiuni comerciale.

Trec acum mai departe. D-l Costinescu, cercetând efectele
convenției din 1876, constată sporul enorm al importului
austro-ungar în România îndată după aplicarea convenției.
Bine înțeles însă, d-sa nu pomenește nimic despre sporul ex-
portului nostru și atribuie convenției cu Austro-Ungaria
tot sporul importului.

Importul acesta însă se explică mai ales prin două motive:
prin legătura recentă a căilor noastre ferate cu rețeaua
austro-ungară și prin intensitatea traficului, provocat de răz-
boiu. Am aci situația tezaurului public pe ziua de 30 sep-
tembrie 1879, în care Ioan Brătianu spune: «**Venitul vă-**
«**milor, poștelor, telegrafelor și căilor ferate, prin eveni-**
«**mentele urmate, au dat un spor considerabil**»...

Domnilor, dacă era neapărat ca acest istoric să nu lipsiască
din *expunerea de motive*, cel puțin s'ar fi cuvenit casă nu
se altereze faptele, în scop de a se ponegri o convenție,
care — o știți, domnilor — v'a fost de oarecare ajutor și
d-voastră.

Intradevăr, deși m'am ocupat de această convenție numai
din punctul de vedere economic, nu trebuie pierdut din ve-

dere, că și din punctul de vedere politic ea a fost un act de cea mai mare însemnătate.

Și, fiindcă păreți a uita aceasta, dați-mi voie să vă amintesc, că, în timpul Congresului dela Berlin, de unde plenipotențiarilor noștri se întorceau cu slabe iluzii și puține succese, miniștrii conservatori, dați în judecată numai spre, a nu participa la evenimentele de atunci, erau totuși în măsură să trimită, din cabinetul de instrucție, unde se instalaseră ca judecători niște adversari politici și pătimiși, un ajutor plenipotențiarilor noștri, ajutor pe care, dacă vă convine d-voastră să-l uitați, îl constată însă președintele Congresului din Berlin, principele Bismark. Iată ce găsesc, în această privință, în protocolul ședinței Congresului dela Berlin dela 1 iulie 1878 :

«Principele de Bismark observă că este bine a se ști, «dacă Puterile înțeleg a recunoaște independența României. «Alteța Sa recunoaște că, în 1856, unirea Principatelor nu «fusesse admisă ; că de atunci încoace situația s'a modificat, «deoarece Valahia și Moldova s'au întrunit într'un singur «stat ; *mai multe Puteri au recunoscut această stare de «lucruri, încheind cu România convenții comerciale.*

Constatând nedreptatea, de care dați probă față de-o convenție de care v'ați folosit, încheiu, domnilor, cele ce aveam de întâmpinat cuprivire la convenția dela 1876.

Înainte de a păși mai departe, cată să stabilim cu precizie inventarul moștenirii, ce guvernul conservator a lăsat partidului liberal în 1876. Iată ce coprindea acea moștenire. O convenție pregătită, votată, dar neratificată, cu Austro-Ungaria. Nicio altă convenție încheiată cu vreo altă Putere.

Să vedem acum partidul liberal la lucru. Abia constituit, guvernul liberal ratifică convenția cu Austro-Ungaria și întinde, prin alte tractate, efectele acestei convenții asupra altor Puteri. Ca un conservator, n'am nicio obiecție de făcut în această privință. Dacă partidul liberal socotește, că aceasta trebuia să fie încheierea firească a campaniei violente, dusă de opoziția liberală încontra convenției dela

1876, aceasta îl privește. Dar am, în alte privințe, unele constatări necesare de făcut. Prin negocierile cu celelalte Puteri s'au scăzut taxele din convenția dela 1876, deși se părea, după câte se spuneau, că ne aflam sub regimul liberului schimb și că, dar, nu mai era nimic de lăsat. Veți vedea că mai rămăsese mult de lăsat. Dela cea dintâi convenție, anume cea cu Germania, s'a cedat o sumă de reduceri de taxe mai prejos de tariful convenției cu Austro-Ungaria.

În ședința Camerei dela 17 martie 1878, raportorul Camerii, pentru convenția cu Germania, trecea următoarea apreciere în raportul său :

«Ceeace ar fi de dorit este ca, pe viitor, guvernul nostru «să caute a nu mai face alte favoruri peste cele prevăzute «în convenția cu Austro-Ungaria, căci atunci, din favoare «în favoare, vom ajunge a împruțina cutotul venitul vamal «și vom avea o piedică mult mai mare în dezvoltarea industriei naționale și în acea a comerțului român».

Iar la Senat, în ședința dela 14 noembrte 1877, domnul președinte al consiliului de azi, fiind raportor al aceleiași convenții, expunea astfel principiile, pe cari guvernul liberal le luase de bază la alcătuirea acelei convenții :

«În România regimul de protecțiune n'a existat. **Liberul schimb fi era impus de situația ei economică curat agricolă** și de interesele statelor străine, toate industriale, «de-a introduce la noi fabricatele lor».

În Reichstagul german s'a expus cu multă claritate deosebirea dintre această convenție și convenția României cu Austro-Ungaria dela 1876. În expunerea de motive, care însoția proiectul de convenție, depus pe biroul Reichstagului, se putea citi :

«Față de actuala stare de lucruri, condițiile României «nu impun Germaniei nicio jertfă, pe când noi am obținut, «pelângă întreg tariful convențional austro-ungar—care reprezintă o situație excepțional de avantajoasă, față de tariful «general românesc — și reducerea încă a unei serii de articole, sub taxele convenționale austro-ungare».

Trebuie să fi trecut, întradevăr, guvernul liberal peste orice margini, pentruca la aceste concesii domnul Băicoianu, secretarul general dela Domenii—a cărui întreagă activitate țintește a chinui cifrele și textele, spre a ponegri politica economică a conservatorilor—să fi făcut, în ultima sa lucrare, *Istoria politicei noastre vamale*, următoarea mărturisire :

«Noi a trebuit să ne declarăm nemulțumiți cu clauza naționalei celei mai favorizate. Pe când dar, în convenția cu Austro-Ungaria, obținusem libera introducere a cerealelor sub forma de comerț de fruntarie, de astădată, în tractatele noastre cu Germania și cu celelalte state, n'am reușit să obținem niciun avantaj special în favoarea noastră».

Deaci înainte, la fiecare convenție, se reduceau taxele, și vedeți că era de unde să se mai reducă; se reducea, zic, cătimea taxelor din tabloul anexat la convenția din 1876 cu Austro-Ungaria. Așa, depildă, articolele de *bonetărie*, de *lână*, sunt scăzute, prin convenția cu Germania, dela 150 lei la 90 lei suta de kilograme.

Articolele de *bonetărie de bumbac* sunt scăzute dela 150 lei la 80.

Ceara brută se scade.

Olăria ordinară e scăzută prin convenția cu Anglia dela 8 lei la 2,40.

Prin convenția cu Belgia se scade taxa pe *pânza simplă, neînălbită, de orice calitate*.

Prin convenția cu Elveția se scad *împletiturile și țesăturile de paie*.

Prin convenția cu Anglia se scad taxele *cimentului ordinar și cimentului preparat*.

Așadar convenția aceasta, pe care atât de aspru o criticați, vă lăsa destulă libertate de negociațiune, căci vă dădea de unde să mai lăsați.

Dar este ceva mai grav. Dupăce guvernul liberal scade taxele, el prelungește durata regimului vamal, rezultând din

convențiile încheiate depe urma tractatului cu Austro-Un-garia. Acest tractat trebuia să înceteze în 1886.

Iată, pare-mi-se, o dată, pe care trebuiau s'o păstreze cu sfințenie aceia, ce se plângeau c'au fost înlănțuiți econo-micește timp de zece ani, prin convenția dela 1876.

Anul 1886 trebuia să fie pentru d-voastră anul mântuirii, *patru-zeci și optul* economic al partidului liberal

Când colo, prelungiți încă pe 5 ani regimul, încon-tra căruia vă rădicaserăți.

Cel puțin politicește nu puteți tăgădui, că convenția dela 1876 era un act însemnat. Pentru prima oară, după 200 de ani, ne era dat să uzăm de unul din atributele indepen-denții noastre. Totuși, încontra acestui act ați protestat. Iar sub d-voastră, după proclamarea Independenței și fără nicio justificare politică, se prelungește regimul conven-țional, atât de crunt combătut de d-voastră, pe un period de 5 ani, prin convenții cu termene înșirate până în 1891.

Este chiar comic lucru să vezi cum partidul liberal, cu o minunată naivitate, se jăluște, că atâta amar de vreme nu i-a fost îngăduit să aplice și el principiile sale în politica vamală.

Dar, domnilor, cel puțin la 1886 erați liberi și atunci vă aflați la putere.

Dece nu v'ați inaugurat atunci politica d-voastră va-mală? (Intreruperi). Politica d-voastră de atunci o cu-noaștem. Este acel regim hibrid, incoerent, de luptă, de ochii lumii, cu unele Puteri, pecând ne legaserăți față de celelalte puteri printr'un regim convențional foarte liber-schimbist. Astfel, tariful autonom foarte protecționist din 1886 n'a avut nicio înrăurire protecționistă.

Nimeni n'a caracterizat mai bine acel regim decât însuși domnul ministru de finanțe, care, ca raportor al legii pentru încurajarea industriei naționale, scria în raportul său, de-pus la Cameră în ziua de 10 iunie 1886 :

«Pelângă aceasta, nu trebuie să uităm, că pânăîn 1892 «suntem legați în relațiile noastre comerciale internațio-

«nale prin tractate, cari nu ne lasă mâna liberă de a pune
«orice taxe vamale am voi.

«Putem noi să votăm un tarif autonom, *având preten-
«ția de a nu ține seamă decât numai de interesul
«dezvoltării noastre economice*; acel tarif, în cele mai multe
«și mai însemnate cazuri, va fi respectuos ținut în cartoa-
«nele direcției vămilor, iar taxele vamale, ce se vor aplica,
«până în 1892, vor fi cele din tractatele cu Germania, cu
«Anglia, cu Belgia, cu Italia, cu Elveția, cu Olanda și
«sub pavilionul acestor state ne vor veni și produsele sta-
«telor, cu cari n'avem tractate: aceasta se întâmplă acum cu
«Franța, care ne trimite produsele sale ca elvețiene sau
«belgiene și ni se va întâmpla mâine, poate, cu Austria,
«care ne va trimite produsele sale ca germane».

Indoeala, pe care acest «poate» o dezvelește, e cam naivă,
căci se regulase așa de bine lucrurile, încât se asigurase
mărfurilor austro-ungare intrarea în România prin natura-
lizare. S'ar părea, că încheierea unor convențiuni n'a avut
altă țintă decât asigurarea acestor înlesniri.

Așa, depildă, găsim o clauză foarte curioasă în convenția
noastră de atunci cu Olanda, pe care nu o găsim în cele-
lalte convenții. Depildă, în convenția cu Elveția se zice
la art. I: deasemenea «mărfurile *de origină sau manufac-
tură* elvețiană vor plăti...».

În convenția cu Olanda, făcută de guvernul liberal, se
zice, dinpotrivă, la art. 2 § 3:

«Reciproc, produsele solului și ale industriei din Regatul
«Țărilor de Jos și din coloniile sale, din orice parte ar veni,
«și orice mărfuri, fără deosebire de origină ...nu vor fi
supuse...».

Iată căile lăaturalnice, ce se deschideau.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Prin Olanda
n'a venit nicio marfă străină în țara românească.

D-l N. FILIPESCU: Domnule ministru, voi lua libertatea
să vă dau, într'un moment, o dezmințire.

Dar, mai întâi, vreau să vă adaog că, fiindcă se părea

că Olanda vine peste mână, s'a luat o altă precauțiune. S'a pornit dela ministerul de finanțe o circulară a direcției vămilor către toți vameșii din țară, care sună astfel :

«Toate mărfurile, cari vor fi naționalizate în țările, cu «cari statul român are încheiate convenții, vor fi primite «la fruntariile noastre după tariful convențional».

Vasăzică, măcar pe calea aceasta infiltrarea mărfurilor austro-ungare este incontestabilă. Dar veți vedea că și dispoziția privitoare la Olanda nu era atât de inocentă.

D-l P. P. CARP: Ministrul Ghermani a tratat cu Olanda ca să nu mai fie (zgomot).

D-l N. FILIPESCU: Intradevăr, Ghermani a desființat acea circulară a direcției vămilor; iar Alexandru Lahovari a început negocierile pentruca Olanda să renunțe la acea clauză.

S'au ivit chiar, în cursul acestor negocieri, unele greutăți, asupra cărora, ca răspuns la întreruperea d-sale, atrag atenția domnului ministru de finanțe.

Iată o depeșă a ministrului nostru dela Haga, domnul Ienăchiță Văcărescu, către Alexandru Lahovari :

«Ministrul afacerilor streine, pe care l-am văzut chiar «acum, mi-a spus că, spre a face a se adopta formularul de «certificate, a avut de învins foarte mari greutăți, formulate de ministerul de finanțe. *Ministrul Austriei a făcut «demersuri foarte vii».*

Pe cine veți face să creadă, domnule ministru de finanțe, că și Al. Lahovari și guvernul olandez și guvernul austro-ungar se războiau pe niște clauze de convenție fără niciun interes pentru nimeni?...

Domnilor deputați, constat că domnul ministru de finanțe a fost mai drept în aprecierea politicii vamale, rezultând din tarifele dela 1891 și din convențiile dela 1893. Țin să recunosc, cu mulțumire, că domnul ministru de finanțe, fără să se alipiască la acea politică — d-sa este prea protecționist pentru aceasta — a adus totuși un omagiu politicii din 1891 și 1893. Deaceea, nu voiu stărui mai departe asupra părții istorice a expunerii d-sale de motive.

Totuși, să-mi fie iertat să constat azi, când suntem în ajun de-a intra într'o fază economică nouă, că regimul dela 1891 și 1893 a fost un regim, de care am putut fi pedepșiți mulțumiți. Acel regim ne-a dat piețe de desfacere cum azi putem fi siguri că nu vom mai căpăta. Nu fac din aceasta o vină guvernului. Imprejurările sunt așa. Nu este însă mai puțin adevărat, că piețele trebuitoare de desfacere atunci ni s'au deschis. Știți chiar, că convențiile Germaniei cu Rusia și cu România au produs în Germania căderea autorului lor, d-l de Cuprivi.

Și, pecând obțineam aceste piețe de desfacere pentru produsele noastre agricole, pe de altă parte proteguiam în mod rodnic industria noastră națională. Intradevăr, dacă cercetăm lista fabricelor, întemeiate pe baza *Legii pentru încurajarea industriei naționale*, constatăm că, din 289 fabrici în ființă în anul 1902, 189 au fost înființate sub acest regim dela 1892, pecând abia 100 de fabrici reprezintă întreaga moștenire, pe care ne-o lăsase trecutul.

Domnilor, am sfârșit cu această parte de polemică, pe care o regret, dar nu noi suntem de vină, dacă n'am putut să ne ferim de dânsa.

Acum, domnilor, trec dela *expunerea de motive* la cercetarea proiectului de tarif.

Dela început vă voi expune punctul nostru de vedere, foarte scurt și foarte limpede.

Politica, pe care o sfătuim în împrejurările actuale, este o politică de dreaptă cumpănă, ferită și de iluziile liberului-schimb absolut, ca și de primejdiile unui protecționism excesiv.

Știu, că o asemenea politică e puțin seducătoare. Cât pentru mine, nu am niciun fel de aplecare pentru nebulozitatea și incertitudinea opiniilor contingente. Recunosc, că e mult mai plăcut să stai neclintit pe terenul principiilor absolute și, atunci când crezi că stăpânești un adevăr, să-i dezvolți consecințele până la ultima limită.

Dar într'o materie, ca aceea care ne ocupă azi, împreju-

rările, fie interne, fie externe, sunt adesea mai puternice decât principiile.

Să presupunem, domnilor, că principiile ne-ar face să luăm poziție pe terenul liberului-schimb. Oare ne va fi iertat să stăruim în această politică, chiar când am vedea că nu e chip a dobândi contra-partea, pe care trebuie să ne-o dea liberul-schimb? Pricep să sacrificăm zece în paguba industriei, pentrucasă căpătăm unul în favoarea agriculturii. Dar când nu se poate căpăta nici acel minimum, nu e înțelept lucru să dai industriilor, cari pot prinde rădăcini în țară, acea protecție pe care înaprejurările ne-o îngăduie, fără niciun sacrificiu, fără represalii, întocmai ca și când am practica liberul-schimb?

În înaprejurările actuale negociațiile cu țările ce ne interesează mai mult încep de aci: ni se înfățișează un tarif cu taxe rădicate pe produse agricole, care se numește *tarif-minimum*, adică tarif asupra căruia nu se stă de vorbă.

În schimb ni se spune: «Fiindcă am urcat taxele pe produsele noastre agricole, urcați și voi taxele pe produsele voastre industriale. Dar de veți protege sau nu industria, noi aceleași taxe vom păstra asupra produselor voastre agricole».

Așa stând lucrurile, am putea zice, că niciodată înaprejurările n'au fost mai prielnice pentru a proteja industria noastră născândă.

Dar și această protecțiune trebuie să se menție în oarecari margini: o primă limită e aceea, peste care, dacă ai trece, ai stârni represalii. Dar dincoace de acest hotar mai e încă o margine, pe care noi înșine trebuie să ne-o impunem și peste care, chiar dacă am fi slobozi să împingem protecționismul, totuși n'ar trebui să trecem.

Asupra acestui din urmă neajuns voi stărui îndeosebi, deoarece tariful domnului ministru de finanțe păcătuește, după părerea mea, mai ales printr'un exces de protecționism.

Casă dovedesc temeinicia acestei aprecieri, am luat mijlocul de prețuire îndeobște întrebuițat, care mi-a dat și

un mijloc de comparație a proiectului de tarif cu tariful în vigoare.

Pentru aceasta, am constatat, care este produsul actual al vămilor pe anul 1902. Și am calculat, care ar fi produsul vămilor, dacă am aplica taxarea din proiectul de tarif al guvernului la cantitățile importate în anul 1902.

Vă citez amândouă cifele, încontra cărora știu de mai înainte, că va protesta d-l ministru de finanțe.

Vămile au produs, în anul 1902, 26 de milioane.

Proiectul de tarif al guvernului, dacă s'ar aplica aceste taxe cantităților importate în 1902, ar produce cel puțin 63 de milioane.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Ce înaltă fantezie !

D-l N. FILIPESCU : Da, domnule ministru de finanțe, 63 de milioane.

Domnilor, fiindcă, trebuind să mă absentez, nu voi putea să am plăcerea de-a asculta răspunsul domnului ministru de finanțe... (întreruperi).

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Inaltă fantezie.

D-l N. FILIPESCU : Voiu răspunde de mai înainte la unele obiecțiuni.

D-l ministru de finanțe nu vrea cu niciun preț — am constatat aceasta în comisiune — să găsim un mijloc de a prețui, de a măsura sau de a cântări tariful d-sale.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Nu se poate.

D-l N. FILIPESCU : Totuși aceasta e trebuitor și cred că se poate.

Orișicând s'a prezentat un tarif vamal, s'au dat elemente spre a se prețui gradul de protecțiune al noului tarif.

Depildă, în 1891 ni s'au arătat câte articole din proiectul de tarif, elaborat atunci, reprezintă o protecțiune de 5%, de 10%, de 15% și așa mai departe, indicându-se și valoarea importului fiecăruia din aceste articole. Punându-se aceste rezultate față de acelea ale tarifului atunci în vigoare, ne-am putut da seama de tendințele noului regim vamal proiectat.

Ei bine, d-l ministru de finanțe nu vrea, cu niciun preț, o asemenea discuție. Iar când noi am vroit, în comisia vamală, să prețuim gradul de protecțiune și de apăsare a consumatorilor, rezultând din proiectul acesta, d-sa a căutat să înlătore discuția făcând obiecțiile următoare : dacă aceste taxe se vor aplica, importul unor articole va scădea. Aceste articole se vor produce în țară. Al doilea : unele articole fiind foarte mult urcate, nu se vor mai importa, fiindcă nu se vor consuma.

Acestea sunt alte considerații, pe cari le vom discuta mai târziu și cari nu mă împiedică să-mi mențin întrebarea. Deocamdată, nu vreau să știu dacă este bine sau nu să protejăm producțiunea națională.

Singurul lucru, pe care vreau să-l constat, este greutatea sarcinei, pe care o reprezintă proiectul de tarif pentru consumatori. Prin urmare, cifrele mele își păstrează toată valoarea, indiferent dacă taxa vamală se va plăti de consumator vamășului, sau dacă ea se va plăti fabricantului român, prin adăogire la prețul de vânzare.

Deasemenea, suferința consumatorului nu e micșorată prin aceea, că prețurile majorându-se peste măsură el renunță de a mai consuma unele articole.

Dar d-l ministru de finanțe mai face o obiecție ; d-sa zice : «nu se pot face calculele, pe cari vreți să le faceți, fiindcă nu este asemănare posibilă între tariful actual și proiectul de tarif».

Știu că d-sa a răsturnat cudesăvârșire actualul tarif, astfel încât asimilarea este anevoioasă. Ea nu este însă imposibilă. Grație concursului câtorva amici, am putut face calculele, al căror rezultat vi l-am dat.

Iată acum și temeiurile, pentru cari d-l Costinescu pretinde că nu se pot calcula comparativ ambele tarife.

D-sa zice : avem, depildă, azi, la tórturile de bumbac o taxă unică ; în proiectul de tarif avem cinci taxe. Neavând azi decât o singură taxă, vama înregistrează laolaltă toate calitățile de tórturi de bumbac ce intră azi în țară ; cum

am putea dar despica această unică calitate în cinci cantități, spre-a aplica fiecare din cele cinci taxe prevăzute în proiect numai cantității, ce reprezintă fiecare calitate azi nedeslușită de statistica vamală ?

Am să vă indic metoda, ce m'a călăuzit în aceste cazuri cutotul speciale.

Am luat media între cele cinci taxe propuse și cu această medie am înmulțit cantitatea totală importată. Adaog că n'am trecut niciodată peste medie ; iar mai întotdeauna m'am servit sau de taxa cea mai puțin urcată, sau de media între taxele cele mai scăzute.

Puteți dar spune, că socotelile mele nu sunt riguros exacte. Dar eroare nu poate fi decât întru aceea, că sunt mai prejos de adevăr.

Am aici calculele făcute pentru toate articolele din tarif. Fiindcă nu pot intra, aici la tribună, în cercetarea tuturor acestor țifre, țin aceste calcule la dispoziția d-lui ministru de finanțe.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Păstrați-le, ca să le comparați cu rezultatul (ilaritate, aplauze).

D-l N. FILIPESCU : Domnule ministru de finanțe, Francezul numește un astfel de răspuns «*une échappatoire*».

La aceasta vă răspund : dacă tariful ce-l propuneți se va aplica și nu va produce rezultatul, pe care îl prevestesc, atunci veți avea prilejul să mă declarați bătut. Dar dacă nu veți aplica niciodată tariful d-voastră, atunci să-mi permiteți să vă recunosc acest singur merit, de a fi fost foarte abil în întreruperea, cu care ați vroit să înlăturați discuția.

Vedeți, domnilor, că oferta mea era din cele mai seducătoare pentru d-l ministru de finanțe. Îi oferiam calculele fiecărui articol ; încât dacă, precum zice, socotelile sunt fantastice, putea să le spulbere cu indicarea precisă a erorilor.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Le priu.esc ; le voi păstra cu religiozitate, vom compara pe urmă împreună rezultatele.

D-l N. FILIPESCU : Suntem acum înțelegeți și vă rog, la rândul meu, să-mi dați și d-voastră socotelile d-voastră, casă le pot compara. Socoteala aceasta este foarte necesară — și să mă iertați, dacă stăruiu asupra ei așa de mult — dar nu pot să trec atât de ușor asupra-i, când aduc o afirmație așa de importantă ca aceea că, înlocde 26 de milioane, vămile vor produce, dacă s'ar aplica proiectul guvernului, 63 de milioane (întreruperi).

D-l B. EPURESCU : Aveți să vă bucurați ca viitor ministru de finanțe.

D-l FILIPESCU : Acest proiect de tarif, așa cum el se prezintă, permiteți-mi să-l compar — casă pipăiți gradul lui de protecțiune — cu tariful nostru actual și cu tarifele străine.

Tariful actual reprezintă o protecțiune destul de eficace, cum voiu dovedi. El ne-a permis nu numai să păstrăm piețele noastre de desfacere, dar să și întemeiăm o sumă de industrii.

Așa, depildă, constat că la 27 de articole produsul vămilor a scăzut, dela anul 1891 pânăla 1901, dela 51.576.000 la 11.133.000 lei. Vasăzică, în curs de zece ani, am întemeiat industrii, cari ne-au scutit de un import străin de aproape 40 de milioane, numai la 27 articole. Aceste articole sunt prea interesante, casă nu vi le citez.

Iată categoriile, în cari sunt cuprinse acele articole : scrobeala albă, zahărul, berea, spirtoasele distilate, conservele de legume, lumânările de stearină, uleiurile vegetale, frânghiile, lemnele de construcție, lucrările comune de lemn, hârtia de paie sau de lemn, hârtia de scris și imprimat, pieile tăbăcite, hamurile și șăile, încălțămintele confecționate de piele, țesăturile și împletiturile de lână, lucrările de pâslă groasă, pânzele de cânepă sau in.

Iată dar, domnilor, un tarif destul de proteguitor, care ne-a dat rezultate destul de îmbucurătoare. Incât, mi se pare că am fi putut să ne mulțumim a face azi încă un pas înainte, năzuind a face încă o asemenea cucerire, în viitorul period de zece ani.

Dacă acum comparăm tariful nostru actual cu tarifele străine, constatăm că tariful azi în vigoare, cu a cărui alcătuire ne fălim, reprezintă o protecțiune de 9,4⁰/₀. Această țifără reprezintă raportul dintre 26.651.000 lei, produsul vămilor în 1902, și 283.344.549 lei, valoarea importului nostru în acelaș an.

Dacă din acest total al importului scădem 35.058.178 lei, care reprezintă articole scutite și anume scutite în interesul producțiunei noastre, căpătăm țifra de 247.285.071 lei, cari reprezintă valoarea acelor articole importate, ce sunt supuse la o taxă vamală oarecare. Dacă raportăm la această țifără același produs al vămilor, de 26.651.000 lei, de care ne-am servit deja, vedem că tariful nostru reprezintă o taxare de 10,7⁰/₀.

Infine, dacă la produsul vămilor, de 26.651.000 lei, adăogați 1.132.844 lei, taxe ce nu s'au perceput, tot în interesul producțiunei, și anume pe baza *Legii pentru încurajarea industriei naționale*, atunci găsim un procent de protecțiune de 11,2⁰/₀.

Dar, domnilor, mă mulțumesc cu prima țifără, care ne dă un procent de protecțiune de 9,4⁰/₀.

Ia să vedem ce procent ne dau aceleași calcule, aplicate statisticilor vamale ale celorlalte țări :

Belgia	2	0/0
Elveția	4	0/0
Anglia	6	0/0
Austro-Ungaria	7,3	0/0
Franța	8,5	0/0
Germania	9	0/0
Italia	12	0/0

Pentru Anglia, procentul e acum excepțional de rădicat din cauza taxelor fiscale vremelnice urcate din pricina războiului sud-african.

Sunt, infine, două țări, cari alcătuiesc o categorie cutotul aparte, acestea sunt niște țări, cu cari nu putem să ne

comparăm, anume: Statele-Unite, unde protecțiunea e de 24% și Rusia cu un procent de 36%.

Ei bine, domnilor, după opinia generală aceste taxe reprezintă un regim de protecțiune, cum rareori s'a văzut în Europa și dați-mi voe să mă întreb: cari sunt cauzele acestui protecționism, care bântue astăzi?

Sunt în lume cinci țări, cari alcătuiesc ceea ce se chiamă «cele cinci mari domenii economice» și cari dictează în materie vamală. Aceste țări, din cari cele mai multe au intrat pe calea protecționismului, pot justifica protecționismul lor prin unul măcar din aceste trei împrejurări, din cari nici-una nu există la noi: ori sunt continente întregi, cum este Rusia, sau cum sunt Statele-Unite, cari, având înăuntrul granițelor lor toate climele, toate solurile și toate felurile de producțiune, pot să realizeze «totul economic» pe teritoriul lor. Ori sunt țări cari, fără a fi continente, întocmesc prin coloniile lor domenii tot atât de întinse. Aceste țări, printre cari se prenumără Franța și Anglia, practică sau năzuiesc a practica protecționismul, făcând un singur trup din colonii și din metropolă, cari laolaltă pot satisface, prin produsele lor, toate nevoile.

Infine, este o a cincia țară, Germania, care n'are niciun teritoriu foarte întins, nici vaste colonii și, deaceea, efectele protecționismului sunt mai dureroase. Dar acolo baza protecționismului și justificarea lui este problema populației. Dacă nu s'ar opri, prin vamă, importul fabricatelor străine, spre a se da de lucru muncitorilor germani, s'ar produce o emigrare foarte dăunătoare pentru imperiu.

.Ce contrast, domnilor, între acele țări și țara noastră! Aici avem un teritoriu foarte îngust, atât de îngust, încât, din orice punct ai pleca, la mai puțin de 100 de kilometre izbești de piedica vamală. Intre aceste graniți este o fâșie foarte strâmtă și cam lungă de teritoriu, înlăuntru cărăia trebuie să se producă libera concurență economică, corectiv necesar al stânjânilor vamale.

Aci găsim o climă foarte neegală și-o constituție a solului

dinpotrivă foarte uniformă, de unde rezultă o producțiune foarte unilaterală. Este dar nevoie ca, puținele articole, ce producem, să fie produse din belșug, casă le exportăm și să le schimbăm cu articole ce nu putem produce și cari, adesea, sunt materii prime. Pe aceste articole de import aplicăm deja un regim vamal foarte urcat de 9,4⁰/₀; niciodată însă nu se aplică o taxă moderată de aproape 9,4⁰/₀, ci aceasta este o medie între niște scutiri necesare asupra unor materii prime sau articole de primă necesitate și o taxare excesiv de urcată a altor articole.

În fine, pe acest teritoriu găsim o populație foarte rară și un târg de desfacere foarte sărac, atât de sărac, domnilor, încât, afarăde câteva articole de largă consumațiune, toate nevoile se satisfac decătră o fabrică sau două. Cu o fabrică ai un monopol, cu două un cartel.

Simțiți ușor, domnilor, cu cât mai dăunător este protecționismul, atunci când bântuie în condițiuni ca acele dela noi.

Ași vroi să stărui mai mult asupra acestei chestiuni a strâmteții târgului nostru interior, căci o sumă de urmări decurg de aci.

Pentru toate țările mari — și poate, deaceea, s'ar putea condiționa o politică vamală specială a acestor țări — excelese protecționismului nu sunt atât de simțitoare ca pentru țările mici. Deaceea țări mici, ca Elveția, Belgia, Olanda și Danemarca se feresc a cădea în asemenea erori. Pentruce? În primul rând, din cauza micșorimei târgului interior.

Intr'o țară mare comerțul interior are precădere asupra comerțului exterior; iar într'o țară mică comerțul exterior are precădere asupra comerțului interior. Comparați, domnilor, târgul comercial interior al Franței, depildă, cu târgul ei exterior și veți vedea cât de neînsemnat e, comparativ, acesta din urmă.

Se prețuiește la 50 de miliarde comerțul ei interior, adică totalul daraverilor comerciale, cari se fac anual în Franța; iar comerțul exterior, importul și exportul laolaltă, este cam de 9 miliarde.

Neapărat, ar fi o mare lovitură adusă Franței, dacă i s'ar tăia tot comerțul exterior: dar la urma urmelor, acesta nu reprezintă decât 9 miliarde față de 50.

Vă dați d-voastră însă seama, cât de cumplită ar fi o lovitură ce ni s'ar da, când s'ar desființa comerțul nostru exterior?

Regret că nu pot face, și pentru România comparația cu țifre a celor două comerțuri. Ne lipsește statistica comerțului interior.

Am adunat însă câteva țifre, pe cari le cred instructive. Am luat cele cinci principale cereale, cari reprezintă cea mai mare parte a producției noastre: grâul, porumbul, ovăzul, orzul și secara și am comparat cât exportăm și cât consumăm din aceste cereale, comparativ cu altă țară, agricolă ca a noastră, cu Rusia.

Comparația cu Statele-Unite ar fi tot atât de convingătoare.

Constat dar că în Rusia media exportului acestor cereale a fost, în anii dintre 1880 și 1891, de 72.800.000 hectolitri, iar consumația internă a fost de 324.200.000 hectolitri.

Vroind să fac aceiași socoteală pentru România, am găsit calculată aceeași medie, pentru anii 1887 până la 1892, în chintale metrice. Ei bine, media exportului pe acest timp a celor cinci cereale principale a fost de 18.120.000 chintale, față de-o consumație internă de 20.616.000 chintale.

Vasăzică, exportăm aproape atât cât consumăm din principalele noastre articole de producțiune. În Rusia, dinpotrivă, exportul pentru acoleași articole este de 72 milioane față de o consumațiune de 324 milioane. Această constatare e foarte însemnată, căci ea ne arată câtă importanță are pentru noi comerțul exterior și cât de dureros am simți orice lovitură i s'ar aduce. Tăiați Rusiei desfacerea celor 72 de milioane hectolitri de cereale și vă puteți închipui cât va suferi ea de pe urma acestei lovituri. Totuși, ea ar putea îndura mai ușor această suferință.

Ce-am face noi însă, dacă ni s'ar tăia exportul celor 18 milioane chintale de cereale, îndoind cantitatea de cereale

trebuitoare consumației și neputând căpăta obiectele de prima necesitate, ce suntem nevoiți a importa în schimbul mărfurilor exportate.

Deaceea, zic că, pentru noi, ca dealtminteri pentru orice țară care n'are teritoriu foarte întins, centrul de greutate al activității economice se află în comerțul exterior, iar nu în comerțul interior.

Ajung acum la încheierea, pe care voiam s'o trag din aceste prea lungi considerațiuni.

Este nemerit, fără îndoială, ca în împrejurările actuale, atât de prielnice protecționismului, să protejăm industriile cari se pot înscăuna la noi, dar să ne ferim a merge mai departe; să ne ferim, mai ales, de a protegui acele industrii, cari au nevoie de-o veșnică protecțiune.

Puteți să făgăduiți o atare protecțiune, dar nu puteți fi siguri că vă veți ține de cuvânt.

Intradevăr, presupuneți că s'ar schimba, peste un timp, politica economică a Europei, căci nu vă închipuiți, desigur, că Europa, care-a alternat fără odihnă între liberul-schimb și protecționism, s'a așezat acum pe vecie în regimul protecționist. Presupuneți dar încă o schimbare, o nouă aplecare spre liberul-schimb. Presupuneți o atare evoluție, măcar în câteva țări, cari reprezintă un târg trebuitor pentru comerțul nostru. Presupuneți, bunăoară, că Anglia s'ar alipi politicei domnului Balfour, adică liberului-schimb cu reciprocitate.

Presupuneți că aceste țări, de cari avem absolută nevoie — întrucât constituiesc principalele noastre piețe de desfacere — înlocșă ne zică, ca azi: «Protejați-vă, căci și noi ne protejăm», ne-ar zice; dimpotrivă: «Vă dăm târgul nostru, de care aveți nevoie, cu o condiție: să ne deschideți târgul d-voastră; să desființați regimul protecționist, căci altfel vă închidem granițele».

În ziua aceea un tarif proteguitor nu va rezista cinci minute presiunii evenimentelor. Tariful d-voastră va fi atunci spulberat într'o clipă, ca un paiu cu cer at voi să

opriți un torent. Ce veți face cu acele industrii create artificial, cari nu pot trăi decât cu o permanentă protecțiune, pe care nu vom fi în stare s'o mai dăm. Vom avea un crach formidabil asupra acelor industrii.

Cată dar să conchidem, din toate aceste considerații, că România nu poate fi patria protecționismului și, chiar atunci când împrejurările sunt protivnice liberului-schimb, trebuie să uzăm cu chibzuință de taxele protectoare.

Ei bine, proiectul de tarif, ce ni s'a înfățișat, este exagerat nu numai prin cătimea taxelor, ci și prin multiplicitatea articolelor protejate. E dar nevoie să cercetăm acum diferitele ramuri ale activității industriale, cari cer sprijinul nostru.

Firește că industriile agricole sunt, dintre toate industriile, acelea ce au drept la mai multă îngrijire. Și totuși la noi expresia «industria agricolă» este doar o vorbă, iar axioma, că agricultura și industria trebuie să meargă braț la braț și să se rădice sprijinindu-se una pe alta, este numai o frază.

La noi, industriile agricole n'au niciun fel de legătură cu agricultura. Trebuie să înregistrăm aceasta, pentru că ar merita toată îngrijirea noastră industriile cuadevărat agricole, și îndeosebi acele ce se cheamă *industrii de fermă*. Prin această denumire trebuie să înțelegem acele minunate industrii, cari nu cer decât un neînsemnat capital, cari nu numai că consumă materia primă agricolă, dar o consumă pe loc, aducând mari foloase localităților, cari nu sunt înzestrate cu căi de comunicație lesnicioase, căci permit să nu se exporteze decât materia fabricată, care, sub un mic volum, are o valoare foarte mare; aceste industrii lasă dar adesea pe loc rămășițe, cu cari se îngrașă vitele; și acestea la rândul lor lasă solului elementele fertilizante, cari îndrumează spre cultura intensivă.

Multe din aceste industrii pot fi practicate chiar de agricultorii înșiși. Acelea dintre ele, cari prelucrează materiile apoase, ca sfecla, ori cartoful, nu funcționează decât toamna și iarna, după recoltă; încât adesea se utilizează locomobila ca pu-

tere motoare împreună cu mecanicul și tot personalul agricol, care, iarna, e neocupat.

Neapărat, sunt minunate aceste industrii, printre cari s'ar putea prenumăra, la noi: industriile de distilărie; industria zahărului; a sfecei; a scrobelei; a glucozei; a uleiurilor vegetale; toate industriile laptelui, a conservelor și altele.

Cu părere de rău trebuie însă să recunoaștem, că chiar aceste industrii și-au pierdut la noi caracterul agricol. Inlocde a fi modeste instalații de fermă, anexe ale unei exploatații agricole, ele s'au transformat în industrii mari capitaliste. Și ele au devenit industrii de dividende, cari nu mai au cu agricultura niciun fel de atingere alta decât că consumă materia primă agricolă.

Și pentru ce aceasta? Pentru că s'au concentrat toate aceste industrii în câteva fabrici mari, așezate deobicei în împrejurimile orașelor. Așa, depildă, înloc să avem multe fabrici mici de zahăr și numai una sau două rafinării—chiar una ar putea fi suficientă pentru România—avem cinci mari uzine, cuprinzând și fabrică de zahăr și rafinărie lăolaltă. Injurul acestor cinci fabrici se cultivă sfecla într'omică rază, unde se abuzează de cultura sfecei, pecând agricultorii, din tot restul țării, nu pot introduce sfecla în asolamentele lor.

Aci, injurul a cinci puncte din țară, se grămădesc mormane de gunoiu în apropierea grajdurilor, unde se face îngrășământ cu borhot și acest gunoiu se arde sau se aruncă în gropi, neputându-se transporta în depărtare spre a servi ca îngrășământ.

Acelaș lucru pot să-l spun și pentru fabricile de spirt.

E curios lucru că, de unde chiar în țările cele mai industriale, se caută a se păstra acestor fabrici caracterul lor de industrii agricole, la noi pare că statul cu dinadinsul le-a abătut dela menirea lor.

Văzând ce se petrece la noi, cine ar crede că Belgia, o țară atât de industrială, cu atâtea capitaluri, dă încurajări

speciale modestelor industrii de fermă. Vă citez, ca dovadă, legea belgiană asupra spirtoaselor din 28 iulie 1902 :

Art. 6 § 1. — Se înțelege prin distilatori agricoli :

a) «Acei cari cultivă, pe propria lor socoteală, într'o rază «de cinci kilometri dela uzină, pământuri arabile în porția de 10 hectare de fiecare hectolitru de spirt de 50 «grade luat în sarcină pe 24 ore. Distilatorii agricoli trebuie «să poseadă și să hrăniască înlăuntru exploatațiunii lor «cel puțin 1 cap de vită mare, ori 3 porci, ori 6 oi, pe «hectar de pământ arabil admis în socoteală».

§ 2. «O reducere de 8 centime pe litru de spirt nerafinat de 50 grade, la temperatura de 15 grade, e acordată «personal distilatorilor agricoli stabiliți la epoca prezentării «legii defață».

«Reducerea de impozit e de 10 centime, dacă producțiunea totală a uzinei nu întrece 600 hectolitri, dela 1 ianuarie la 31 decembrie a unui an».

Aceleași dispoziții se găsesc, sub altă formă, în Austria, unde în industria spirtului se deosebește alcoolul contingentat și necontingentat. Spre a se favoriza distilerii agricole, se îngăduie ca acestea, sub numele de distilerii contingentate, să nu plătiască decât o taxă de 70 de coroane la hectolitru de spirt înlocde 90 de coroane.

Recunosc că, despre asemenea industrii, funcționând în asemenea condiții, se poate zice că întradevăr sunt un sprijin pentru agricultură.

La noi însă statul, departe de a lua asemenea măsuri binefăcătoare, pare a se sili, cu totdinadinsul, să răpiască acestor industrii caracterul lor agricol.

Prin *Legea pentru încurajarea industriei naționale*, numai acei cari au un utilagiu, reprezentând un capital de 50.000 lei, pot să beneficieze de favorurile legii. Prin aceasta, industriile modeste sunt puse în stare de inferioritate față de industriile mari.

Fiscul, la rândul său, vine, într'o sumă de împrejurări, să doboare industriile de fermă în folosul industriilor mari ca-

pitaliste; aceasta se petrece depildă cu spiritul și, deaceea, în mare parte au dispărut velnițele cele mici, mai ales în Moldova. Fabrica mică ca și fabrica mare trebuie să întrețină deopotrivă pe agentul fiscalului, să-i dea locuință, să-i dea luminatul și încălzitul. Și una și alta trebuie să aibă aceleași aparate de control, ce costă fiecare câte 2.500—3.000 lei și cari se schimbă mereu, după fantezia ministerului.

Aceeași părtinire față de marea industrie o constat, la partidul liberal, chiar atunci când industria mare se află în cumpănă cu micile industrii ale meseriașilor.

E straniu lucru de constatat spiritul de prigonire, de care în orice împrejurare liberalii dau dovadă față de meseriași.

Douăzeci de ani a luptat d-l Carp pentru ca să dea o organizare muncii meseriașilor. După ce timp de 20 de ani el a îndurat atacuri de tot felul dela liberali, aceștia s'au îndurat să facă o lege privitoare la bresle, din care a ieșit o parodie — permiteți-mi s'o spun — a regimului corporativ.

Prin *legea pentru încurajarea industriei naționale* partidul liberal a dat privilegiu numai industriei celei mari, încât a pus industriile cele mici în stare de inferioritate și în neputință de a lupta.

Încă o dovadă. Guvernul actual a găsit, rămasă dela guvernele conservatoare, diferite proiecte de legi asupra cooperativelor. Din acestea ați extras numai legea privitoare la băncile populare și ați lăsat în părăsire tot ce privește celelalte feluri de cooperatie. Vă puteți da seama astăzi, când vă preocupați de dezvoltarea industriilor, cât de interesante ar fi fost, depildă, cooperativele de producțiuni și cooperativele pentru dobândirea materiilor prime.

După aceste antecedente, trebuie să recunoașteți că, faptul, că aceleași simptome reapar și la tarif, capătă un înțeles deosebit. Veți constata cele mai cumplite urcări de taxe la industriile mari, iar scăderile le veți găsi mai ales la meserii.

S'ar părea că ați ajuns la credința, că industria mică este condamnată.

Ei bine, domnilor, aceasta e o mare eroare. Într'o vreme

Karl Marx, spre a-și sprijini teoria despre concentrarea capitalurilor, a susținut în opera sa, *Capitalul*, că industria mică trebuie să piară în fața industriei mari, dar aceste concluzii au fost dezmințite de însuși socialistul Bernstein.

Este astăzi lucru dovedit, că micile meserii, dacă nu progresează, din cauza industriilor celor mari, cu aceeași repeziune ca în trecut, cel puțin mențin terenul dobândit și nu dau înapoi.

Dar la noi, mai ales, cestiunea are o însemnătate deosebită. Suntem o țară agricolă, cu particularitatea aceasta, că iernile la noi sunt foarte lungi.

De aci o mare disponibilitate de muncă iarna, muncă însă care, din cauza aceasta, nu se împacă, afarăde rari cazuri, cu exigențele uzinelor, ci numai cu comoditățile și intermitențele posibile ale atelierului domestic.

Ei bine, ca o continuare a acelorasi tendințe, ce am văzut afirmându-se, din partea liberalilor, pe alte terenuri, constat și prin acest tarif o sistematică nedreptățire a muncii meseriașilor.

Recunosc că, într'o singură privință, d-l ministru de finanțe a îndreptat o taxă, în favoarea meseriașilor.

D-sa zice : «Taxa de un singur leu pentru doagele fasonate nu se explică prin micimea ei... Pare că am făcut aceasta pentruca toată lucrarea să se facă în străinătate și toată industria dogăriei să dispară dela noi».

Bine a făcut d-l ministru de finanțe, că rădică această taxă. Totuși, din doagele de stejar, cari plătesc 1 leu la 100 de chilograme, am importat în 1902 doage în valoare abia de 64 lei, pecând am exportat doage de 3.169.000 lei.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Se duceau doage brute și se întorceau făcute butoaie.

D-l N. FILIPESCU : E drept că se importau doagele în butoaie, dar nici butoaie n'am importat, în 1902, decât de 71.710 lei. Totuși bine face d-l ministru de finanțe de rădică această taxă. Atunci însă mă întreb : pentruce la *lucrurile de rotărie*,

articolul 376 din tariful actual, taxa de 20 lei la suta de chilograme se scade prin proiect la 10 și la 15 lei?

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Materia brută am scăzut-o, cea lucrată am urcat-o.

D-l N. FILIPESCU : Nu, domnule ministru ! *La rotăria neisprăvită* ați scăzut taxa dela 20 lei la 10 lei, iar la art. 284 din proiect : *rotăria lucrată spre a fi încheiată* se scade taxa dela 20 la 15 lei.

La art. 377 din tariful actual : *obiecte comune de împletit din papură, răchită, salcie, paie, etc.* din cari s'au importat în 1902 de 28.000 lei, se coboară taxa actuală, de 80 lei, la 20, 40 și 60 lei.

La industria metalurgică găsim în genere urcări de taxe cutotul extraordinare. Numai la căldărărie, industrie mică și națională prin excelență, se propun oarecari scăderi de taxe.

Nu zic că căldărăria rămâne lipsită de protecție. Constat însă că, după tipic, singurul articol de industrie mică, din metalurgie, suferă un scăzământ.

Și observați, că, dacă la industria mare trebuie să fiți foarte prudenți în fixarea taxelor, pentruca ele să nu fie nici prea urcate, nici prea scăzute, când însă este vorba de industria mică, chiar o exagerare a taxelor nu prezintă vreun neajuns, căci nu e de temut casă se carteleze toți rotarii, toți dulgherii, toți căldărarii din țară, încât, suprimând concurența, să profite de întregimea taxei vamale.

La *hârtie* taxele sunt în genere foarte urcate : protecțiunea hârtiei e enormă. Dacă căutați însă la ce taxe sunt supuse câteva mici confecții, cari se fac din hârtie, veți constata în dată scăderi. Totuși d-l ministru de finanțe ne spune, că s'a ținut constant de normă ca, un articol cucât va căpăta o nouă prelucrare, cuatât taxa să fie mai urcată.

Ei bine, hârtia beneficiază de o protecție de 75, 80 și 100 la sută. Cercetați acum taxele privitoare la câteva obiecte fabricate din hârtie. Așa semnalez art. 354 actual :

«Saci, pungi, etc. de hârtie». Este o mică meserie, din

care trăiesc câțiva modești lucrători. Ei bine, taxa actuală, de 300 de lei, care reprezintă o protecțiune de 50%, se coboară, prin art. 430 din proiect, la 150 de lei, ceea ce reprezintă 25%, pecând hârtia are o protecție de sută la sută.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Nu este așa. Pungile, cari sunt puse, la 150 lei, sunt făcute din hârtie, care sunt taxate cu 30 lei.

D-l N. FILIPESCU : Iar valoarea acelei hârtii e de 35 lei, ceea ce face 85%.

D-l. C. I. BRĂTIANU : Cu 15 lei.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE : Adică aci hârtia plătește 15 lei și pentru simplul fapt că a fost lipită plătește 150 lei. Aceasta nu este protecție ?

D-l N. FILIPESCU : Eu constat cu valorile d-voastră și nu puteți tăgădui aceasta, că hârtia beneficiază de o protecție de 100 la sută, pecând aceste confecții din hârtie nu capătă decât 25%.

D-l C. I. BRĂTIANU : Valoarea pungilor este 40 lei și taxa vamală 90 lei.

D-l N. FILIPESCU : Aceasta e neexact. Trec acum la articolul 358 actual : «*obiecte de papier-maché, de carton-pierre etc.*». Avem câțiva meseriași foarte îndămânateci în facerea ornamentelor de *papier-maché* și *carton-pierre*. Mai țineți seama, că se aduc din străinătate, chiar azi, asemenea ornamente făcute gata. Ei bine, acest articol, azi taxat 250 lei, ceea ce reprezintă 41%, se reduce prin art. 430 din proiect la 150 lei, deci 25%, protecție. Iar hârtia, încă odată o repet, beneficiază de taxe reprezentând până la 100%.

La *industriile ceramice* găesc : «*olărie de menagiu, cu sau fără smalt*» taxată astăzi cu 15 lei. Ei bine, în proiectul d-voastră găesc la art. 523 «*olăria smălțuită, decorată etc.*» redusă la 12 lei, iar la art. 522 «*olăria comună de argilă, sau de gresie*» taxată abia la 7 lei.

Observați, că străinătatea dă oarecare importanță acestor articole, deoarece taxa actuală, de 15 lei, e consolidată prin convenția cu Germania.

Trec acum la alt articol.

«*Obiectele de păr de animale, precum : mături, bidinele, site etc.*» taxat, azi, cu 400 lei.

D-1 E. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: E rațional?

D-1 N. FILIPESCU: Dece vă sperie aceste taxe la industriile mici, cari, chiar dacă ar fi exagerate, nu produc absolut niciun neajuns și dece n'aveți aceeași sfieală, când e vorba de industria mare?

D-1 TACHE IONESCU: Este logic să nu se schimbe cecece nu trebuie.

D-1 N. FILIPESCU: Micile meserii mai sunt lovite și în alt chip, prin aceea, că se suprataxează unele materii prime ale lor, spre a se încuraja fabricarea acestor materii prime decâtă marea industrie. Vă pot astfel cita cazul *törturilor de bumbac*.

Avem, domnilor, o admirabilă țesătorie casnică, cum nici nu ne închipuim. În 1884 am importat 2.711.748 kilograme de törturi de bumbac, iar în 1901 s'a importat 6.427.031 kilograme, valorând 11¹/₂ milioane. Din acest total s'a consumat, în 1902, decâtă industria mare numai 17.000 kilograme, iar tot restul a fost întrebuințat decâtă industria mică.

Aceste törturi de bumbac constituie un articol de prima necesitate pentru țărani. Unul dintre inspectorii ministerului de instrucție publică pentru munca manuală, d-1 Moga, arată, într'unul din rapoartele sale, că una din sumele cele mai însemnate, care grevează bugetul fiecărui țăran, este aceea menită a cumpăra câteva kilograme de bumbac anual. Ei bine, taxa pe törturile de bumbac se urcă în așa fel, încât, înloc de 12 lei, ea va varia pe viitor între 35 și 240 lei.

Nu numai materiile prime dar și unele instrumente de lucru ale miciei industrii sunt, deasemenea, suprataxate. Nu vă voi cita toate cazurile, printe cari ași putea prenumăra nenumărate unelte agricole. Vă voi cita ca exemplu «*motoarele cele mici*».

Ar fi de dorit ca aceste motoare să se înmulțiască cât de mult. Iar d-voastră le soriți taxele. Iată un motor de 4 cai putere, având o greutate de 2.000 pânăla 2.500 de chilo-

grame. El costă 2.500 lei. Prin taxa, ce propuneți, va trebui să se plătiască 625 lei drept de vamă.

Ei bine, domnilor, cred că greșiți, când nesocotiți astfel aceste meserii și aceste mici industrii. Este o mișcare în toată Europa în favoarea acestor meșteșugari. Cine ar crede că, depildă, în Anglia, se încurajează și se dezvoltă, alături de industriile cele mai mari, mici industrii manuale, cum sunt unele articole de țesătorie, ca depildă cea cunoscută în lumea întreagă sub numele de: *Home spoon*.

Totuși, nu în Anglia vom căuta pilde în această privință. Sfortările, ce se fac acolo în favoarea meseriilor, prezintă mai mult un interes de curiozitate. Este cunoscută vestita campanie, întreprinsă în Anglia, dintr'o pornire estetică, decătră Ruskin în favoarea industriilor manuale. Șeful școlii preraphaelite află, într'o zi, că micile industrii dispăruseră, într'o regiune apropiată de comitatul Lancashire, unul din cele mai industriale ținuturi ale Angliei, unde mașinile nimiceră industriile rurale. Atunci Ruskin, pentru care orice mașină era o ofensă adusă simțului artistic și orice lucru mecanic rănia senzibilitatea sa estetică, pornește o propagandă pentru reînființarea meșteșugurilor, a căror amintire chiar se stinsese în acea parte a Angliei.

El caută o roată de tors și singura, ce-o poate căpăta, o descoperă la Operă: era aceea a Margaretei din actul I a lui Faust. El caută un războiu de țesut și nu găsește, aruncate de mai multe generații într'un pod, decât niște bucăți dintr'un războiu, pe care nu știea cum să le încheie. Atunci, după un tablou al lui Giotto și după niște versuri ale lui Homer, el reconstituie războiul de țesut, pe care populația îl duce în triumf și, după un an, meseriile reînviează, iar încântătoarele mușcele, ce împodobesc regiunile din Westmoreland, își recapătă înfățișarea de altădată.

Dar asemenea pilde din Anglia înfățișează, cel mult, un interes anecdotic. Noi să ne călăuzim mai mult de exemplele unor țări agricole, cum e Ungaria sau Rusia, cari, dela o vreme, fac sfortări uriașe spre-a înviora micile industrii.

În privința Ungariei, îmi permit a vă atrage luarea-aminte asupra constatărilor, pline de învățăminte pentru noi, făcute într'o publicație oficială a ministerului de comerț din Ungaria.

Iată ce citesc în *La Hongrie économique* :

«Numai pentru mica industrie a fost vitregă administrația, cutoatecă ar fi fost ușor de a trage mari foloase, «transformând-o treptat în industrie manufactură».

«Dar unde nu se comit erori în materie de economie politică? Ungaria era menită a nu scăpa legii comune».

Chiar în interesul marei industrii n'ar trebui să nesocotim aceste povețe. Dacă vrem să avem o mare industrie, cuadevărat națională, nu trebuie ca ea să se alimenteze numai din izvorul marilor capitaluri, cari, încă multă vreme, ne vor veni din străinătate, ci și din izvorul micii industrii, care poate, prin concentrarea forțelor, să fie adesea tranziția între meșteșug și industria mare.

Domnilor, trecem acum la chestia industriei mari; și aci, dupăcum desigur presupuneți, voi avea a semnala multe exagerări înprivința taxelor propuse; dar, pentru a fi drept, cată să ne întrebăm mai întâi: ce este acest tarif? Este el un tarif minimum, care se va aplica așa cum îl vom vota, sau este el un tarif asupra căruia se vor face reduceri prin convenții?

Domnilor, nu numai noi, ceștia din minoritate, dar chiar și guvernul ar putea să se exprime în această privință cu o deplină sinceritate.

Decurând s'a prezentat în Elveția, cam pentru aceleași motive ca la noi, un proiect de tarif destul de proteguitor. Acest proiect a fost însoțit de următoarele considerații, lipsite de orice șiretlic, pe cari le găsesc trecute în Raportul Consiliului federal :

«Aceste taxe sunt de natură economică și de natură politico-comercială și urmăresc fie protecția producției bășinașe, «fie schimbul concesiunilor de dobândit la negocierea tractatelor».

Iată o declarație pe care, pare-mi-se, o poate face un guvern, care, deși dispus la toate concesiunile posibile, înțelege să fie destul de înarmat casă negocieze, astfel încât să rămâie o protecție suficientă industriilor, ce vrem să sprijinim. Și, adaug îndată, că în împrejurările actuale din afară va trebui, în cele din urmă, să rămână o protecție ceva mai urcată decât aceea pe care-o avem astăzi și, al doilea, ca instrumentul de negociațiune să fie, de data aceasta, mai puternic decât în alte împrejurări.

Pentru a legitima acest mod de a vedea, e necesar, cred, de a cerceta puțin relațiile noastre comerciale cu principalele țări, cu cari avem raporturi economice. Mă voi ocupa în special de exportul nostru.

D-l ministru de finanțe ne-a dat, în *Expunerea sa de motive*, normele, după cari trebuie prețuite țifrele exportului din statisticile vamale. Impărtășesc cutotul modul d-sale de a vedea. Dar dacă d-sa ne-a dat normele, nu ne-a dat—în ceea ce privește exportul—și țifrele rezultând din aplicarea metodei d-sale. Am căutat să împlinesc această lipsă. Intra-adevăr, altminteri nici nu puteam ajunge la vreo concluzie, căci țifrele arătate de statistica vamală sunt absolut neexacte.

Depildă, dacă cercetăm exportul nostru în Belgia și Anglia, găsim, după statistica română, un export, în 1901, în Belgia de 174.539.239 lei și după statistica belgiană un import din România de 83.495.000 lei. Iar pentru Anglia un export de 24.438.560 lei, după statistica română și de 99.009.896 lei, după statistica engleză.

În ceea ce privește exportul nostru, este neîndoelnic că statisticile străine sunt mai exacte ca ale noastre.

Cel puțin în țările, cari au o coloană aparte pentru comerțul special îndeosebi de comerțul general, se arată exact nu numai cantitățile pornite dela noi spre cutare destinație — ceea ce arată și statisticile noastre — dar cantitățile reale consumate în țările de destinație. Dar și aceste țifre, deși mai aproape de adevăr, conțin și ele o mare eroare, îndatăce ne referim la cantitățile de mărfuri prețuite în bani.

Cantitățile, importate din România într'o anumă țară, sunt mai mult sau mai puțin exact trecute în statisticile vamale străine. Dar evaluarea acestor cantități e greșită, deoarece se dă mărfurilor noastre valoarea, pe care o capătă când sosesc în țările ce le importă. Evaluările mărfurilor noastre sunt dar, în genere, mai urcate decât evaluările statisticilor românești, deoarece ele adaogă valorii obiectelor valoarea transportului și altele.

Așa fiind, exportul nostru în Anglia ar fi, după statistica engleză, de 99.009.896 lei, țifără mai exactă decât aceea de 24.438.560 lei, arătată de statistica română. Dar țifra de 99.009.896 trebuie ea însăși să fie modificată. Luând de bune numai cantitățile de mărfuri, arătate de statistica engleză și înmulțindu-le prin valorile, la cari se prețuiesc acele mărfuri în România, căpătăm țifra de aproape 76.500.000 lei, care este, cred, foarte aproape de adevăr.

Urmând această metodă, constat că am avut, în Anglia, în 1901, un export de 76.500.000 lei, fațăde un import de 55.440.160 lei, după statistica română. Și am avut un export în Belgia de 66.800.000 lei, țifără dobândită prin aceeași metodă, fațăde un import de 5.097.000 lei, cum arată statistica română.

De aci rezultă, că avem interes să ne păstrăm aceste două piețe de desfacere, înprivința cărora dealtminteri cred, că nu se va ivi niciun fel de greutate; căci, chiar dacă articolele engleze sau belgiene ar fi supuse la un tratament ceva mai rădicat, față cu regimul la care vor fi supuse celelalte țări, Belgia și Anglia vor fi încă privilegiate.

Dacă trecem la Franța, constatăm că, înlocde un export de 9.847.000 lei, cât arată statistica noastră, avem un export real de aproape 18 milioane, fațăde un import de 18.800.000 lei. Aproape dar egalitate. Franța ne oferă un târg, care este încă foarte interesant, deși însemnătatea lui merge scăzând. Pe de altă parte, regimul vamal, pe care ni-l oferă Franța, este aproape acelaș, pe care-l avem încă din 1893. Deși Franța e stăpână pe tariful ei, ea n'a urcat taxele asupra

articolelor, cari ne interesează. Ea a sporit taxa pe vite; dar noi nu exportăm vite în Franța.

Decurând s'a propus urcarea taxelor pe grânele oleagi-noase. Ar fi desigur un neajuns pentru noi, dacă s'ar spori aceste taxe. Până acum însă aceste taxe au rămas neatînse.

Dacă comerțul nostru cu Franța rămâne staționar, el merge dimpotrivă progresând în modul cel mai fericit cu Italia. Țifra de 18.024.644 lei, pe care statistica noastră o arată ca reprezentând exportul nostru în Italia, este absolut greșită; căci exportul nostru real, după statistica italiană, cu aplicarea valorilor românești, este de 44.740.000 lei, față de un import de 21.831.705 lei, cât ne arată statistica română. Este firesc dar casă facem tot posibilul să păstrăm acest târg.

Cât pentru regimul viitor Italian, știm foarte puțin. Căci în Italia, îndeosebire de ce se face aiurea, ministrul Tezaurului, care este unul din cei mai dibaci negociatori de tratate de comerț, voiește mai întâi să negocieze, păstrând în cartoanele sale proiectul cel nou de tarif, fără a-l da în vileag.

Situația devine mai îngrijitoare, când este vorba de Germania.

Neapărat că în Germania avem un export însemnat, de 39.467.609 lei. Exportul nostru însă a fost realmente de 71.644.000 lei aproximativ, față de un import de 84.320.178 lei. La prima vedere, constatăm dar un dezechilibru între exportul și importul nostru, pentru trecut. Nu putem însă să trecem cu vederea că, prin noul proiect de tarif vamal german, s'au urcat taxele la mai toate articole, cari ne interesează. Așa, de pildă, s'a urcat taxa pe porumb, primul articol al nostru de export, dela 2 lei la 6.25 lei; grâul s'a urcat dela 4.37 lei la 6.87 și aceasta la tariful minimum; orzul dela 2.50 la 5 lei, tot la tariful minimum; rapița dela 1.40 la 6.25; secara dela 4.27 la 6.25, tot la tariful minimum.

Este drept că grijile, pe cari acest tarif ni le poate în-sufla, scad întrucâtva prin aceea, că Germania, cutot protecționismul ei, fatal va trebui să rămână tributară țărilor exportatoare de produse agricole. Ea nu va putea printr'o

cultură mai intensivă, provocată de protecția vamală, să facă ce-a făcut Franța, care, grație regimului Méline, satisface toate nevoile consumației de cereale. Căci Germania, care dealtminteri a ajuns să fie o țară atât de industrială, încât agricultura nu mai utilizează decât 36⁰/₀ din întreaga populație, face deja, azi, o cultură foarte intensivă. Ca dovadă, iată două fapte: azi ogorul sterp s'a redus, în Germania, la 5,7⁰/₀ din toată suprafața arabilă. Apoi Germania consumă azi de 4 ori mai multe îngrășăminte decât Franța.

Prin urmare, chiar dacă am presupune că producția pe hectar ar mai spori, întrucâtva, când știm însă că populația germană sporește în mod foarte simțitor, este de presupus că sporul de producție nu va putea întrece sporul de populație, așa că Germania va avea în viitor ca și în trecut trebuința de cerealele țărilor agricole. Iar taxele sporite asupra cerealelor—și înființate în folosul mai ales al marilor proprietari—vor păgubi, în parte, consumatorilor.

Cutotul altfel se prezintă situația față de Austro-Ungaria. Aci dezechilibrul între importul și exportul nostru este și mai accentuat. Avem un export de 49.135.251 lei, după statistica română din 1901. În realitate el este numai de aproape 41 milioane și jumătate, față de un import de 71.407.300 lei.

Dar aceste 41 milioane de export nu sunt nici ele absolut reale. Deși nu sunt cuprinse aci articolele tranzitate prin Austro-Ungaria, cutoateacestea sunt o mulțime de articole, cuprinse în acest total, pe cari le exportăm în Austro-Ungaria și cari primesc numai o mică transformare acolo, spre a fi apoi astfel reexportate.

Așa, în statistica din 1901, se cuprinde un export de ouă de 1.709.201 lei. Însă, Austro-Ungaria este o țară exportatoare de ouă; eu însumi am văzut, la Sf. Nicolae-Mare din Ungaria, o instalație, unde numai se asortau ouăle din România și se expediau apoi în Anglia.

Acelaș lucru se petrece cu lemnele. Lemnele este primul articol de export al Austro-Ungariei. Ei bine, noi am exportat lemne în 1902 de 2.595.000 lei, țifără care iarăși e

cuprinsă în totalul de mai sus. Acest lemn, după ce e lucrat, e iarăș reexportat. Exportăm lână în Austro-Ungaria, dar și Austro-Ungaria este o țară exportatoare de lână.

Astfel, cred că încă nu sunt cutotul în adevăr, când spun, că exportul nostru în Austro-Ungaria nu trece peste 35 de milioane.

Pedealtăparte, avem un import de 71 de milioane. E firesc dar casă privim cu sfieală tendințele de-a se agrava încă această situație prin noul tarif, care s'a prezentat Reichsrathului și Camerei Ungare, deși el n'a fost încă votat. Prin acest proiect de tarif se izbesc articolele cele mai interesante pentru noi. Așa este porumbul, care, în exportul din 1901, reprezintă 11½ milioane, din cele 35 de milioane ale exportului nostru general în Austro-Ungaria. Ei bine, porumbul, prin proiectul de tarif austro-ungar este taxat înlocde 1,19 coroane, cu 4 coroane.

Peștele proaspăt, pentru care avem interes să avem un târg de desfacere apropiat — și din care s'a exportat în 1902 de 2.457.000 lei — se urcă acum dela 2 și 4.76 coroane la 20 coroane, iar comisia Camerei ungare l-a sporit la 40 de coroane.

Așa fiind, trebuie să ne închipuim, că atunci când s'a alcătuit acest tarif austro-ungar, s'au prevăzut toate urmările lui și totuși e o hotărâre neclintită de-a se trece peste orice considerație. Dealtminteri, găsim dovezi despre aceasta în discuțiile, ce-au urmat în comisiile Reichsrathului și ale Camerei Ungare.

În comisia Reichsrathului d-l Lueger se exprimă astfel:

«În realitate, viitorul regim economic nu va produce alt-
«ceva decât dezvoltarea nemăsurată a industriei ungare și
«pierderea tuturor piețelor din Orient ale industriei aus-
«triace».

Iar d-l Körber, obiectând că se acordă intrarea unei cantități de porumb și de grâu în Tirol și în Dalmația, cu reducere de 50 %, d-l Lueger adaaose :

«50.000 chintale de porumb și 20.000 chintale de grâu,

pe an, cu reducere de 50 % ! Se va mulțumi cu atâta Rusia și România» ?.

Aceleași obiecțiuni s'au produs în comisia Camerei ungare : d-l Krasnay declară, că partidul său e pentru regimul convențional, dar d-sa personal nu crede că acest regim va putea fi menținut și pe viitor mai ales în statele din Orient».

Iar un alt membru al comisiei, domnul Berthold Weisz, declară :

«Protecționismul agrar exclude puțința regimului convențional tocmai în țările, cu cari Austro-Ungaria are mai mari interese, nu numai economice dar și politice».

Vasăzică, domnilor, când s'a trecut peste toate obiecțiunile de felul acesta, desigur că s'au prevăzut toate consecințele și că nimeni n'a fost surprins, în Austro-Ungaria, de întocmirea la noi a unui tarif atât de proteguitor.

Cutoateacestea, cutoatecă vedeți că eu însumi viu să justific legitimitatea măsurilor de apărare, trebuie totuși să constat unele exagerări, pe cari ni le dezvelește proiectul de tarif. Imi veți permite să vă semnalez numai câteva exemple.

Este, depildă, foarte straniu să vedem exagerație de taxare la materii prime. Așa, vedem urcându-se taxa pe cărbuni dela 5 bani la 60 bani. Se pare că în acest proiect se află, pelângă taxe fiscale și pelângă taxe proteguitoare, și taxe ce au mai mult caracterul de amenzi. Depildă, vreți să se întrebuițeze petrolul. Cine nu-l va întrebuița va plăti amendă. Dar nu se poate întrebuița petrolul în toate : ai nevoie de cărbune la uzinele de gaz ; ai nevoie de cărbune în industriile metalurgice de topire ; ai nevoie de cărbune în industria cimentului ; motoarele, la fabricile de ciment, sunt alimentate cu petrol, dar cuptoarele întrebuițează cărbuni. Infine, în toată industria mică a fierarilor nu se poate înlocui cărbunele prin petrol.

O altă materie primă este bumbacul.

Păreră mea este, că materia primă a industriei țesătoriei de bumbac nu poate fi bumbacul brut, ci tørturile de bumbac.

V'am arătat câtă vitalitate are la noi țesătoria casnică. Vă întreb dar, dacă este înțelept să izbim astfel o industrie existentă, spre a favoriza pe un industriaș străin, care vrea să înființeze o torcătorie la noi.

Cred, că încă un mare număr de ani nu vom putea și nici nu este util să producem tórturile de bumbac.

Voiu stărui asupra acestei chestiuni, pentrucă e un prilej de-a demonstra nechibzuința întemeierii unor industrii. Anglia e favorizată, înprivința fabricației tórturilor de bumbac, de unele împrejurări cari, față de unele țări, înfrâng orice concurență. Vă voiu dovedi cum însăși Franța, cutoată ieftinătatea capitalului de care dispune, abia își poate menține vechile fabrici — deja amortizate — și aceasta din cauza concurenței engleze.

De unde această superioritate a Angliei în producerea bumbacului? Iată câteva din condițiile excepționale, cari o favorizează. Toată industria fabricațiunei tórturilor de bumbac este concentrată într'o singură regiune, la Oldham, care este în apropiere de minele de cărbuni și de fier. Astfel se găsesc mașinele, împreună cu tot utilagiul de primă instalație, în condiții mult mai ieftine decât se pot găsi în Franța.

S'a socotit că, costul de instalație al unei fabrici de tórturi de bumbac revine în Anglia la 28 lei de fiecare roată de tors, în Franța la 48, în Rusia la 81.

Pelângă acestea, o fabrică de tors bumbacul în Anglia nu are nevoie de atelier de reparație, anexă indispensabilă a oricărei fabrici de tors din Franța, pentrucă în toată regiunea se găsesc montori și mecanici, cari fac toate reparațiile. Incă o scădere dar a costului de producție.

Pedealtăparte, Oldham se află în apropiere de Liverpool, unde se găsește bumbacul cu 3.60 lei mai ieftin decât se poate dobândi la Havre.

Cărbunele asemenea e mai ieftin. În Franța tonă de cărbuni, predată în fabrică, era prețuită, acum nouă ani, 27 pânăla 28 lei, iar în Anglia 7 pânăla 9 lei.

Dar este încă o imensă superioritate, pe care-o are industria engleză și care, mai mult ca orice, ne răpește speranța să putem lupta cu succes pe acest teren. Aceasta este imensitatea producției. Anglia avea, până acum vreo 8 ani, 44 milioane de roți de tors, pecând Franța abia 3.800.000. În Anglia media unei torcătorii e de aproape 75.000 roți de tors, în Franța de 10.000 la 15.000. În Anglia, grație iar producției în mare, trebuie, pentru a pune în mișcare 1.000 de roți de tors, doi oameni și trei sferturi, pecând în Franța trebuie patru și jumătate.

Dar, domnilor, mai e încă un avantaj și mai simțitor, acela că, grație enormei producțiuni engleze, fiecare fabrică din Anglia nu produce aproape decât un singur tip de bumbac, pecând în Franța aceeași fabrică produce mai multe tipuri, deaceia costul de producție este mult mai mare.

Consecința tuturor acestora e că chilogramul de fire de bumbac, care poartă numărul 28, depildă, are în Franța un cost de producție 75 de bani, de unde în Anglia costă 45 de bani.

Ei bine, domnilor, este înțelept lucru, casă venim noi să dăm o lovitură industriei casnice, care prelucrează tórturile de bumbac, spre a se înființa, grație protecțiunei, o singură torcătorie de bumbac, cu câteva mii de roți abia, cu pretenția de a produce toate firele de bumbac pe cari le protejăm și pe un preț, firește, mult mai rădicat decât acela, pe care îl plătim în Anglia?

În treacăt, domnilor, vă semnalez încă câteva industrii, cari beneficiază, prin proiectul de tarif, de o protecție cu totul exagerată. Intre altele, voiu pomeni de unele industrii, despre cari nu se va putea întâmpina, că au fost supra-taxate numai spre a se putea face, la negocieri, concesiuni.

Sunt unele industrii, asupra cărora nimeni nu ne va cere reduceri, fiindcă industria națională a căpătat monopolul întregii producțiuni consumate. Așa, depildă, industriile zahărului și hârtiei.

Cât pentru zahăr, putem să ne felicităm că domnul mi-

nistru de finanțe a primit, în comisie, propunerile noastre și a consimțit să menție starea de lucruri actuală, care cel puțin ne păstrează deplina noastră libertate.

Grație acestei libertăți, putem spune aci că industria zahărului nu trebuie să se bizuie că va putea să beneficieze, până în 1920, cum propusese domnul ministru de finanțe, de regimul extraordinar de avantajos de azi. Și mai am ceva de adaos.

Domnul ministru de finanțe ne-a spus, în comisie, că ar avea de gând să reducă taxa de consumație asupra zahărului. Aceasta ar fi încă un mare avantaj, ce s'ar da industriei de zahăr. Cred dar neapărat ca, în ziua când se va face această reducere a impozitului de consumație pe zahăr, să se coboare totodată — într'o proporție înțeleaptă, căci nu este vorba să zdruncinăm această industrie — să se coboare, zic, taxa vamală a zahărului.

Trec la chestiunea hârtiei. Găsesc, mai întâi, că se dă o protecție excesivă celulozei, deși este foarte firesc să se protejeze celuloza.

Și să nu se zică că celuloza era până azi prohibită. Era prohibită și era și scutită în același timp. Era prohibită prin tarif și era scutită prin *Legea industrială*; dar desigur că, în ziua când s'ar fi produs în țară, s'ar fi înlăturat și scutirea și prohibirea, cari erau două exagerări, spre a se înlocui cu o protecție înțeleaptă.

Ei bine, d-voastră propuneți ca celuloza neînălbită să fie impusă la 8 lei, iar celuloza înălbită la 12 lei. Nu există țară în lume, care să aibă o asemenea protecție. Nici Rusia nu ajunge la asemenea exagerări. În Austro-Ungaria celuloza înălbită, pentru care se propune la noi o taxă de 12 lei, are o taxă de 1.25 lei; iar prin noul proiect de tarif se urcă abia la 1,57.

În Germania taxa e de 1,25 lei și prin noul proiect de tarif se propune 3.75.

În Franța și în Italia taxa e de 2 lei și 2,50 lei.

Infine, chiar în Rusia, prin noul proiect se propune să se urce taxa la 9,75 lei.

Asemenea și la hârtie sunt exagerări. Să nu se spună, că tot așa era în tariful actual, făcut de noi. Proiectul de tarif din 1891 a fost prezentat de domnul Carp, în această privință, altfel de cum s'a votat.

Taxa actuală, de 35 lei, a fost pusă în 1891 din inițiativă parlamentară, în mod cam ciudat și prin surprindere. Azi ni se propun unele articole și mai urcate la hârtie decât în tariful actual, alte articole egale și înfine se propun și unele scăderi, însă aparente numai, căci ceea ce se prezintă ca o reducere rezultă mai mult dintr'o asimilare înexact făcută între tariful actual și proiectul de tarif.

Articolul 344 de azi e formulat așa: «hârtie de paie sau de lemn pentru împachetat . . 18 lei».

Acest articol nu se asimilează, cum s'ar cuveni, cu art. 424 din proiect, care sună astfel: «hârtie de împachetat de tipar și cartoane nelustruite și necolorate din celuloză neînălbită și pastă mecanică de lemn neînălbită . . 30 lei. Dacă s'ar fi făcut comparația între aceste două articole, s'ar fi văzut că se propune o urcare, nu o scădere.

Iar acest art. 424 din proiect se compară cu art. 345 din tariful în vigoare, care nu este echivalentul său și care e redactat astfel: «hârtie de scris, de imprimat și de afișe, lustruită sau nu». Astfel numai cât pare că unele articole dela hârtie au fost scăzute.

Vă mai atrag atenția, că s'au făcut o sumă de distincțiuni de calități la hârtie. Aceste distincțiuni fiind anevoios de constatat în practică, se poate ca unele categorii de hârtie să fie altfel taxate decât sânt puse taxele în proiectul de tarif.

Căci, domnilor, nu știu până azi să se fi putut face o distincțiune între hârtia fină și cealaltă. Să deosebești hârtia grosolană de cealaltă, se face ușor, dar casă precizezi limita de unde începe și unde se sfârșește hârtia fină și cea ordinară, mi se pare că este un lucru foarte anevoios.

Iată ce-am găsit într'un raport al comisiei vamale a Camerii franceze.

«Am putea fără neajuns să nu ne atingem de taxa actuală, care privește hârtia ieftină. Aceasta aş fi voit să și facă comisiunea d-voastră. Din nenorocire, administrația vamalor a declarat, că nu-i este cu putință de a deosebi în mod practic aceste două feluri de hârtie, etc.».

Onorabilul d-l Const. Brătianu ne-a spus în comisie, că există un mijloc de a se face deosebirea, dar îmi închipui că și Francezii ar fi introdus atunci aceste deosebiri.

D-l V. MISIR : Din ce an e raportul ?

D-l N. FILIPESCU : Din 1893.

D-l C. BRĂTIANU : E foarte vechiu.

D-l N. FILIPESCU : Aveți siguranța, domnule Misir, că s'a găsit mijlocul ? Atunci v'ași ruga să mi-l spuneți și mie.

D-l V. MISIR : Bănuesc.

D-l N. FILIPESCU : Sper că onor. Cameră nu va admite aceste propuneri pe bănuiele și nu le va vota decât în deplină cunoștință de cauză.

Trec acum la industria metalurgică.

Domnilor, nu ași fi stăruit mult asupra urcării taxelor pe articolele metalurgice, căci poate și aici aveți în vedere numai negocierile, dacă nu-mi aduceam aminte de un discurs al domnului ministru de finanțe, din 2 decembrie 1900, în care d-sa propovăduia înființarea unei industrii metalurgice la noi. Timpul e prea înaintat. Mă scutesc să vi-l mai reamintesc. V'am indicat data ; puteți găsi acel discurs.

Fiind dată această pornire a guvernului, constat cu îngrijire că *tabla de fier laminată*, un articol de prima necesitate mai ales pentru industria agricolă, e sporită în așa mod, încât, înlocde a produce un venit vamal de 281.000 lei, cât a produs în 1902, va produce 1.280.000, cu noile taxe.

Tinicheaua, care în 1902 a produs 267.000 lei, va produce vamalor 945.000 lei.

Mai constat că *fierăria groasă de construcții*, care azi

plătește 6 lei, e supusă prin proiect la taxe variind între 12 și 30 lei.

Infine, domnilor, câte alte industrii, asupra cărora nu am timp să stărui, cum e industria cauciucului, industrie asupra căreia Anglia are oarecum monopolul producțiunii, deoarece Anglia. . . .

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Dar n'a fost în intenția mea de a face o industrie a cauciucului. E o taxă fiscală.

D-l N. FILIPESCU: Constat numai că obiectele de cauciuc dela art. 480 plătesc azi 80 de lei și că prin proiect ele cată a fi supuse la taxe de 100 și 150 lei.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: După valoare nici nu sunt taxe protecționiste.

D-l N. FILIPESCU: Acum, domnilor, mă întreb, ce ne îndeamnă să generalizăm în așa chip protecțiunea noastră la toate articolele aproape din tarif?

Unul din argumentele domnului ministru de finanțe este acesta: trebuie să reținem aurul în țară.

Acest argument, domnilor, izvorăște dintr'o teorie cam trezită.

Aurul pânăla oarecare punct. . . .

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRUL DE FINANȚE: N'am vorbit de aur niciodată.

D-l TACHE IONESCU: De bani. D-l ministru de finanțe este partizantul dublului etalon.

D-l EM. COSTINESCU, MINISTRU DE FINANȚE: Am vorbit de valoare.

D-l N. FILIPESCU: Moneda, o recunosc, este, pânăla oarecare punct, o marfă de-o natură specială. Trebuie să ai o oarecare cantitate de monedă pentru-a asigura schimbul internațional. Dar dela această limită înainte — și nu suntem mai prejos de limita aceasta — aurul este o marfă, ca orice altă marfă. Poți să importi aur și să faci o operație bună. Poți să îți auri în țară și să faci o operație rea. Poți, de pildă, să exporti aur de 10 milioane și să ai o contraparte

de 10 milioane, în mașini depildă, ba chiar se poate să aibi o contra-valoare de 12 milioane pentru tine, dacă, pentru diferite împrejurări, ți se vinde sub costul de producțiune.

În schimb, se poate să capeți în țară acele mașini valorând 10 milioane, pe cari le vei plăti 15 milioane, iar fabricanții români sau străini din țară vor trimite în străinătate numai dividendele, dividende pe cari le vor trimete, dar fără să căpătăm în schimb o contra-parte. Iată o pagubă netă.

Ceeace este firesc să protejăm, sunt toate ramurile de activitate, cari pot da o răsplată mai largă capitalului și muncii naționale.

Pricep, domnilor, să veniți să protejați mai ales acele ramuri de industrie, la care participă pentru o parte oarecare munca, capitalul sau materia primă românească.

Faceți, cu aceste industrii, un program limitat la 10 ani și din acest program înlăturați toate acele industrii, cari nu se mulțumesc cu aceea ce se cheamă drepturile educatoare, toate acele industrii cari nu pot trăi decât cu o permanentă protecțiune.

Căci, după cum vă spuneam, puteți să făgăduiți o protecție permanentă, nu puteți însă fi siguri, că o să vă țineți de cuvânt. La cea dintâi adiere a liberului-schimb în Europa, se va topi toată clădirea d-voastră protecționistă, pentru că nu poate intra într'o minte sănătoasă ideea, să avem o Românie protecționistă într'o Europă liber-schimbistă.

În așa condiții, dați industriilor, ce merită sprijin, o protecție moderată și vremelnică.

Mai țineți seamă că, dacă sunt țări mari, cari pot să năzuiască să proteagă permanent industriile lor, acolo această protecțiune este mai legitimă și mai puțin jignitoare pentru consumator decât la noi. Pentru ce? Sacrificiul, zic, e mai puțin simțitor pentru consumator, căci în țările cu industrii mai vechi, unde chieluelile de instalație sunt amortizate, unde capitalul este mai efitin, unde libera concurență se desfășoară pe un teritoriu întins, costul de producție este mai

mic și, astfel, sacrificiul pentru consumator este mai puțin simțitor. Pedealtăparte o protecțiune, chiar permanentă, se impune mai imperios, oricât de dureroasă ar fi. Acolo se poate obiecta teoriilor liber-schimbiste următoarele: liberul-schimb produce o altă împărțire a muncii pe suprafața globului. Prin el se asigură monopolurile naturale. Cu ajutorul lui, emigrează munca și capitalurile naționale.

La noi chestiunea se pune invers: munca națională, din fericire, nu emigrează, căci, numai din agricultură, ar putea trăi o populație îndoită ca a noastră; nu emigrează nici capitalul, căci, din nefericire, nu avem capitaluri suficiente nici pentru noi.

Prinurmare protecțiunea are la noi urmări deadreptul contrarii. Ea provoacă, la noi, o imigrare de muncă și de capitaluri străine și prinurmare protecțiunea se aplică unui capital și unei munci, care, în unele privinți cel puțin, sunt străine.

Sunt foarte curioase, domnilor, aceste resfrângeri ale taxelor vamale. Cobori taxele vamale: te năpădesc produsele fabricate străine; rădici taxele vamale: te invadează fabricanții străini.

Intr'o privință pot spune, că marfa are cel puțin această onestitate, că nu vine decât pe ușile deschise, pecând fabricanții vin prin escaladare, trecând peste barierele vamale. La adăpostul taxelor vamale vin străinii să-și întemeieze industriile lor.

Și sunt atât de ciudate și de neașteptate aceste consecințe, încât fac pe unele partide să se abată dela punctele lor de program cele mai precise. Așa, de-exemplu, partidul, care în țara noastră s'a rostit mai cu putere în favoarea aducerii capitalurilor străine, este în momentul de față acela, care se apropie mai mult de teoriile liberului-schimb al agrarienilor. Ori, aci, mai mult ca oriunde, se pune chestiunea capitalurilor străine. Iar partidul, care a protestat încontra acestor teorii, este acela care prin toate ademenirile vamale înlesnește infiltrarea la noi a capitalurilor străine.

Această chestiune merită să fie și ea luată în seamă, căci nu este indiferent ca, atunci când clasa noastră de mijloc este așa de puțin numeroasă, s'o mai sporim, fără măsură, cu elemente străine și să introducem astfel o pătură de izolare între straturile românești de jos și cele de sus. Deaceea, și în această privință, cred că politica noastră, care recomandă în toate privințele moderațiunea, este chibzuită.

Domnilor, termin și trag încheierile. Faceți un program limitat, mărginiți câmpul de activitate, ce vroiți să cuprindeți, la opera posibilă a celor zece ani ce vor urma. Introduceți în programul d-voastră numai acele industrii, cari se pot încăuna într'un timp oarecare cu o protecție vremelnică și înlăturați toate acele industrii, pe cari nu puteți azi să le întemeiați decât cu sacrificii prea mari sau cu o permanentă protecțiune.

Dar, domnilor, chiar cu această protecție produsul vămilor fatal se va urca. Să nu uităm, că acest spor de venituri va fi plătit, în cea mai mare parte, de populația rurală și că va folosi exclusiv industriei celei mari orășenești. Față de acest spor de sarcini, trebuie să vă gândiți la degrevări. D-voastră respingeați, acum un an, propunerile domnului Carp în privința bugetului, spunând că țara nu mai poate suferi noi impozite.

Ei bine, după ce ați mai creiat și alte impozite, acum veniți, printr'un tarif foarte proteguitor, să înființați dări indirecte dintre cele mai apăsătoare. Ar fi firesc dar, ca în asemenea condiții, acest spor al veniturilor vămilor să se întoarcă la agricultură, sub formă de încurajări de tot felul pentru producția noastră agricolă și sub formă de reduceri de impozite.

Acestea sunt observațiile, ce aveam de făcut. Am căutat, afară de partea de polemică dela început, să cercetez chestiunea în sine, ferit de orice spirit de partid și de orice doctrinarism de școală, căutând să aduc numai o modestă contribuție la o problemă de-o însemnătate covârșitoare pentru viitorul nostru economic (aplauze).

XIX.

CARTELURILE POLITICE

LA CLUB, ÎN VEDEREA ALEGERILOR.

Legislatura liberală, începută în martie 1901, trebuia să ia sfârșit în martie 1905. Cutoateacestea, cu mult înainte de această dată încep să se manifeste atât în partidul, cât și în guvernul liberal, oarecari dezbinări, cari aveau să-i aducă căderea înainte de vreme. Aceste neînțelegeri se vădiră îndată după deschiderea Parlamentului, în sesiunea lui ordinară, la 15 noiembrie 1904. La început se vorbea, în chip puțin lămurit, de un conflict între însuși șeful partidului și unii membri ai guvernului. Ziarele autorizate ale partidului, în frunte cu «L'Indépendance Roumaine», confirmară incurând existența acestui conflict: articole de fond, apărute în acest ziar și purtând iscălitura d-lui Vintilă Brătianu, arată că în partid și în guvern sunt neînțelegeri adânci, provocate de șeful partidului, Dim. Sturza. Un alt articol, iscălit de directorul ziarului, d-l L. Procopiu, afirmă existența a două curente deosebite în sânul partidului, cutoatecă numirea ce li se dă, de «cadre vechi» și «cadre noi», e nepotrivită și neconformă cu realitatea.

Aceste neînțelegeri își găsiră repede ecou și în Corpurile Legiuitoare. În ședința Camerei dela 9 decembre 1904, d-l Mihail Ferechide, președintele Camerei, își dă demisia din această demnitate în următorii termeni :

Domnilor deputați și scumpi colegi,

Când, la începutul sesiunii, mi-ați făcut marea onoare să mă alegeți președinte al Adunării, alegerea mea a avut caracterul unei depline înțelegeri între toți membrii majorității.

Cu o vie părere de rău constat, că ea nu mai poate astăzi păstra acest caracter. Vă rog dar să binevoiți a primi demisia mea.

Numaidecât după aceasta, vicepreședintele Adunării, Tache Protopescu, își dă deasemenea demisia, «pentru aceleași motive,

din cauza neînțelegerilor din sânul partidului național-liberal», demisie care este urmată de a celui al doilea vicepreședinte, d-l V. Morțun. Punându-se la vot alegerea noului biurou, *61 de deputați liberali se abțin*. Era, printrumare, o adevărată grevă parlamentară.

A doua zi, 10 decembrie, demisionează 12 deputați din comisia bugetară și anume: Vintilă Brătianu, Toma Stelian, Tache Protopopescu, V. Morțun, M. Orleanu, N. Coculescu, Em. Culoğlu, Dr. I. Radovici, C. I. Brătianu, Al. Juvara, I. Procopiu și V. Antonescu.

În ședința dela 11 decembrie deputatul de Buzău, I. I. Stănculeanu, își dă demisia din mandatul de deputat, întrucât «neînțelegeri serioase s'au ivit în sânul partidului și nu vrea să ducă luptă încontra niciuneia din părți».

Peste două zile, la 13 decembrie, președintele consiliului, Dim. Sturza, vestește, atât în Cameră cât și în Senat, demisia a doi din membrii guvernului: d-l I. Brătianu, ministrul de externe și V. Lascăr, ministrul de interne. A treia zi mai demisionează doi miniștri, Emil Costinescu și C. Stoicescu. La 16 decembrie președintele consiliului vestește în Senat demisiunea întregului cabinet. La 18 se ține o întrunire la clubul liberal, unde, printre alți oratori, d-l I. Brătianu declară șefului partidului, că în situația politică actuală se impune o largă remaniere în sânul guvernului. Fără această remaniere, pe care o cere de acord cu majoritatea membrilor din comitetul executiv al partidului, majoritățile parlamentare nu vor vota nici bugetele, nici proiectele de legi prezentate, printre cari cel mai important era al convențiilor comerciale.

Președintele consiliului însă nu admite această remaniere și, în consecință, în ziua de 20 decembrie 1904 depune în mâinile Suveranului demisia irevocabilă a cabinetului.

În aceeași zi, la ora 6 după amiază, Suveranul cheamă la palat, spre consultare, pe d-l Teodor Roseti, fostul președinte al guvernului dela 1888. În seara aceleiași zile, la ora 8.30, Gh. Cantacuzino, șeful vechii ramure conservatoare, e invitat la rându-i de Suveran, care-i încredințează misiunea de a forma cabinetul. A doua zi, 21 decembrie, la ora 2 după amiază, e chemat, cel din urmă, la palat și d-l P. P. Carp, șeful partidului conservator junimist.

Noul cabinet depune jurământul în seara zilei de 22 decembrie și este astfel constituit :

GEORGE GR. CANTACUZINO,	președinte al consiliului de miniștri și
ministru de interne.	
GENERAL GH. MANU,	ministru de războiu.
GENERAL IACOB LAHOVARI,	» » externe.
TACHE IONESCU,	» » finanțe.
IOAN LAHOVARI,	» » domenii.
IOAN GRĂDIȘTEANU,	» » lucrări publice.
MIHAI VLĂDESCU,	» » instrucție.
ALEX. BĂDĂRĂU,	» » justiție.

A doua zi, 23 decembrie 1904, noul guvern se prezintă în Corpurile Legiuitoare, cărora le citește decretul de dizolvare. Alegerile cele noi se fixează în ordinea următoare: Camera; colegiul I la 1 februarie 1905; colegiul II, 3 februarie; colegiul III, 5 februarie. Senatul; colegiul I la 7 februarie, al II-lea la 9 februarie, iar colegiul universitar la 11 februarie.

Odatăcu venirea la guvern a ramurei conservatoare desub șefia lui Gh. Cantacuzino, partidul conservator desub conducerea d-lui P. P. Carp convoacă la club o întrunire de protestare împotriva noului guvern, pe care nu-l privia ca adevăratul reprezentant al principiilor și doctrinei conservatoare. Întrunirea are loc în saloanele clubului, în ziua de 4 ianuarie 1905, ora 3 după amiază și iau parte la dânsa toți conducătorii din județe ai partidului, în fruntea a numeroase delegații.

Cel dintâi, care ia cuvântul, este d-l P. P. Carp. Șeful partidului rostește următoarea scurtă cuvântare, unde lămurește atitudinea partidului în viitoarele alegeri:

Domnilor,

V'am convocat aci, pentrucasă vă spun ce așteaptă conducătorii partidului dela d-voastră. N'am să vă fac un discurs, am să vă dau o lozincă.

Ceeace izbește în viața noastră politică este slăbiciunea corpului electoral. S'a văzut că cei chemați la guvern, deși fără chemare, reușesc să-și formeze majorități. Ei bine, încontra acestei slăbiciuni trebuie să lucrăm și, de astădată, am hotărât să luptăm în alegeri cu forțele întrunite ale tuturor acelorora, cari nu vor să se supui presiunii guvernamentale.

Intr'un cuvânt, noi privim cartelul ca necesar corpului electoral și deaceea vom face cartel în toată țara cu partidul liberal.

Dar s'a spus că cartelul este imoral. Eu știam până acuma, că imoral este a jura fals, a nu te ține de cuvânt, a da țara pradă agenților tăi electorali.

N'am auzit însă în nicio țară, nici în Franța, nici în Germania, nici în Italia, peste tot unde se fac carteluri, că s'ar fi rădicat de cineva o obiecțiune de imoralitate contra cartelurilor.

Dealtfel, nici n'avem să luăm pildă de moralitate dela aceia, ale căror acte se găsesse întotdeauna în flagrantă contrazicere cu morala.

O singură obiecție s'ar putea face încontra cartelului: dacă el ar avea de efect ca partidele cartelate să devieze dela convingerile lor. Inșă acesta nu poate fi cazul nostru. Fiți siguri că, a doua zi după alegeri și noi și liberalii ne vom relua drumul de mai înainte.

Voiu termina, domnilor, cu un fapt istoric. Odată ducele Wurtembergului, Eberhard, pecând se găsea în luptă cu un alt duce, vede venind încontra lor armata comunelor urbane aliate. Atunci ducele Wurtembergului se duce la adversarul său și-i spune:

— Să încetăm lupta și, deocamdată, să ne unim casă batem adversarul comun; pe urmă vom vedea cum regulăm diferendul dintre noi.

După d-l P. P. Carp mai vorbește d-l N. Filipescu, apoi d-nii Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, Barbu Delavrancea și Matei Cantacuzino.

După întrunirea aceasta, organizațiile din județe încep pregătirile pentru lupta electorală. În multe capitale de județe opoziția cartelată ține întruniri comune. Printre acestea, este și marea întrunire publică dela Brăila, unde candida, la colegiul I de Cameră, și d-l Nicolae Filipescu. Întrunirea are loc în sala Paradis, în ziua de 30 ianuarie 1905.

Președinte al întrunirii este proclamat P. S. Aureliu, care ia cel dintâi cuvântul. După președinte, publicul din sală cere zgomotos să vorbiască șeful partidului liberal, D. A. Sturza. Oratorul critică cu tărie modul cum se fac de data asta alegerile, pe cari le compară cu alegerile din 1848, făcute de caimacanul Vogoșoride. Mai iau cuvântul d-nii C. Alexiu, șeful partidului liberal local, I. Brătianu, fostul ministru de externe, N. Ionescu, Nicolae Filipescu, Barbu Delavrancea și Al. Juvara.

Alegerile au loc la zilele fixate, în mijlocul unei înverșunate lupte de amândouă părțile și rezultatele sunt următoarele:

la Cameră: la ^{la} *colegiul I* opoziția cartelată reușește în următoarele localități:

Brăila : ambele scaune: d-l NICOLAE FILIPESCU și I. I. C. BRĂTIANU.
 Bacău : 2 locuri din 3.
 Dolj : 1 loc: prințul BARBU ȘTIRBEIU.
 Olt : ambele locuri.
 Neamț : ambele locuri.
 Suceava : 1 loc din 2.
 Buzău : 2 locuri din 3.

Balotaje se declară: 1 loc, la Buzău, la Prahova și la Vlașca, iar la Putna 2 locuri.

la colegiul II opoziția reușește numai la Vlașca și provoacă câte un balotaj la Tutova și la Buzău, iar la Dolj trei balotaje.

la colegiul III iese din partea opoziției CATON LECA la Bacău și dr. C. ANGHELESCU la Buzău.

la Senat: *la colegiul I:*

la Bacău 1 loc: RADU PORUMBARU.
 » Brăila ambele locuri: D. A. STURZA, I. SUDITU.
 » Dâmbovița: C. OLĂNESCU.
 » Covurluiu: M. ORLEANU.
 » Olt ambele locuri: TACHE PROTOPOPESCU, MIHAIL FERECHEDE.
 » Neamț: NICU ALBU.

la Argeş : T. TRIFONESCU.

» Buzău ambele locuri : C. C. ARION, ANTON CARP.

» Botoşani : AL. CANTACUZINO.

Balotaje sunt : câte unul la Dorohoiu, Mehedinţi, R.-Sărat, Suceava, Vasluiu şi 2 la Vlaşca.

la colegiul II :

la Bacău : AL. CONSTANTINESCU.

» Buzău : AT. CĂTUNEANU.

» Neamţ : E. ZAHARIA.

În total, opoziţia cucerise dela primul scrutin, în Cameră 15 scaune, iar în Senat deasemenea 15 scaune, înafărăde prea numeroasele balotaje provocate.

CARTELURILE POLITICE.

**DISCURS ROSTIT LA CLUBUL CONSERVATOR ÎN ZIUA
DE 4 IANUARIE 1905.**

Domnilor,

Mi se dă cuvântul, pe care nu l-am cerut.

Intradevăr, am venit aci casă primim o lozincă, nu casă rostim discursuri.

Dacă, totuşi, credeţi că mai e nevoie de lămuriri, ţin să vă spun, că atitudinea noastră de azi nu se justifică numai prin consideraţii de oportunitate.

Permiteţi-mi dar să arunc o scurtă privire înapoi.

Pecând trăiau Lascăr Catargiu şi Al. Lahovari, eu nu făceam parte din gruparea conservatoare a domnului Carp. Totuşi, am socotit întotdeauna ca o necesitate conlucrarea cu partidul d-sale.

D-sa ne dădea şi nota progresistă şi rigiditatea procedurilor şi strălucirea personalului (aplauze).

Deaceea am susţinut guvernele de unire conservatoare, ca ministerele Teodor Roseti, Manu şi Lascăr Catargiu, singurele cari au sporit avutul sufletesc al partidului conservator.

Dimpotrivă, am combătut primul minister Catargiu și ministerul generalului Florescu. Nu regret aceasta și, deaceea, sunt convins că nu voi avea să regret că azi combat ministerul d-lui Cantacuzino.

Acest minister constituie o aventură, întreprinsă în condiții și mai puțin prielnice ca celelalte două de cari v'am vorbit și merită a da roade și mai puțin fericite.

Puteți judeca deja acest guvern prin coborîrea personalului administrativ și parlamentar. După candidaturile ce s'au dat la iveală, puteți prevedea ce Cameră de sub-veterinari ni se pregătește (ilaritate, aplauze).

Ei bine, este un privilegiu, la care un partid conservator nu poate renunța: acela al superiorității capacităților față de adversarii noștri liberali.

Privesc dar ca o datorie de conservator, să fiu astăzi alături de d-l Carp și de a nu mă solidariza cu guvernul ce poartă, azi, eticheta conservatoare.

Și, fiindcă v'am vorbit de serviciile ce ni le-a adus d-l Carp, în trecut, permiteți-mi încă o amintire.

În 1888 d-l Carp a dat partidului conservator nu numai o situație guvernamentală, ci și o platformă de partid de guvernământ.

În focul luptei de atunci partidul liberal-conservator își pierduse orientarea. Trebuie să recunosc că, pe când mulți dintre noi mergeau pe cărări rătăcite și făceau o politică constituțională neadmisibilă și aveau o atitudine greșită față de Coroană, d-l Carp este acela care ne-a scos din rătăcire (aplauze).

Când vedem azi pe acest falnic fruntaș al partidului nostru izbit din toate părțile, mai mult ca oricând ne simțim datori să ne strângem înjurul lui (aplauze).

Sunt lovituri, cari produc îmbărbătare înlocde amortire.

Încălziți astfel pentru luptă, vom duce campania electorală în condițiile arătate de d-l Carp.

Cartelul cu elementele de opoziție este, față de presiunea guvernamentală, un mijloc de apărare a capitalului nostru

intelectual și moral, care constituie o rezervă, ce va scăpa, într'o zi, vaza partidului conservator.

Ni se spune însă că, în acțiunea ce întreprindem, va trebui să ne schimbăm metoda noastră de luptă.

Intradevăr, sunt unele aparențe, cari ar putea îndreptăți o asemenea apreciere.

Ar fi însă o mare decepție pentru aspirațiile oamenilor de bine, dacă un curent sănătos ar fi nimic de propriii săi partizani.

Dealtminteri, chiar dacă ar trebui să păgubim ca partid, sunt încredințat că d-voastră nu ați sta la îndoială, când ați avea a alege între un interes al țării și un interes de partid.

Să păstrăm metoda noastră de luptă. Dar să întrebuițăm toate mijloacele pentru a dovedi, că metoda contrară trebuie să dea faliment (aplauze).

XX.

LEGITIMITATEA GUVERNELOR.

IN CAMERĂ, LA DISCUȚIA MESAJULUI.

Corpurile Legiuitoare, nou alese, se deschid în ziua de 23 februarie 1905. Discursul Tronului vorbește, mai întâi, de populația românească din Macedonia, după care trece numaidecât la buget, arătând că votarea la timp a bugetului va trebui să fie cea dintâi lucrare a Camerei. Inafarăde aceasta, cum ultimul guvern votase legea tarifului vamal, noile Corpuri Legiuitoare vor trebui să se ocupe cu convențiile comerciale, încheiate pe baza noului tarif, convenții printre cari cea dintâi va fi cu Germania. Mai departe, discursul Tronului arată că, potrivit propășirii generale a țării, este timpul să se ia măsuri împotriva arbitrarului administrativ, în care scop guvernul va prezenta un proiect de lege pentru înființarea unui contencios administrativ. Deasemenea armata, «fărăde care orice progres este zadarnic», se va bucura de îngrijirea deosebită a guvernului, care va propune sporirea treptată a alocațiilor bugetare, începând chiar dela acest prim buget. În ședința dela 1 martie 1905, d-l deputat Virgil Arion, raportorul proiectului de răspuns la discursul Tronului, citește în Cameră proiectul de răspuns, după care, în ședința dela 4 martie, se începe discuția generală. Cel dintâi, care ia cuvântul în această ședință, este d-l I. I. C. Brătianu, care se ocupă îndeosebi de încălcările, făptuite de administrație pe timpul alegerilor. Asupra dezbinării din sânul partidului conservator, oratorul arată că grupul d-lui P. P. Carp este acela, care urmează adevărata tradiție conservatoare. Grupul aflător la guvern a exploatat toate nemulțumirile, stârnite de opera anevoioasă a guvernului liberal într-o consolidă situația financiară a țării. Deasemenea, o parte din membrii cabinetului actual, în frunte cu ministrul de finanțe, care inspiră ziarul «La Roumanie», au fost de partea Alianței Israelite Internaționale, când aceasta, susținută de guvernul american, a căutat să rădice la noi în țară chestiunea evreiască. Ziarul La Roumanie — spune vorbitorul — a căutat, într'o serie de

articole perfide, să puie la ordinea zilei rezolvirea chestiunii evreiești. Critică, dease-nenea, cu tărie atitudinea guvernului în chestiunea petrolului, deoarece grupul conservator, actualmente la guvern, este de părere că terenurile petrolifere ale statului să fie puse la dispoziția trustului american Standard-Oil.

După d-l I. I. C. Brătianu, vorbește, în aceeași ședință, d-l Pascal Tonescu, iar în ședința de a doua zi, 5 martie, d-l Al. Marghiloman. Vorbitorul se ocupă, în partea întâia a cuvântării sale, de felul cum s'au făcut alegerile legislative, cari au fost declarate de membrii cabinetului drept alegeri libere. Arată marile mișcări de funcționari, făcute în primele luni dela venirea la guvern a actualei formațiuni conservatoare și, îndeosebi, mișcarea cutotul neobișnuită, săvârșită în magistratură; astfel, s'au făcut, numai în perioada electorală, 144 de numiri în magistratură, ceea ce, la numărul de 450 de inși, cât este totalul personalului amovibil în România, reprezintă un procent de 32 0/0. Deaceea, atât prin presiunile administrative, prin fâgâduielile irealizabile aruncate partizanilor, cât, mai ales, prin aceste schimbări provocate în magistratură, guvernul s'a depărtat de adevărata tradiție conservatoare, care niciodată n'a căutat să facă din situațiile în magistratură obiect de târgueală electorală. Tot astfel, proiectul guvernului, de-a înscri în bugetul statului o sumă anuală de 3 milioane, cu cari să se cumpere moșii spre a fi revândute în loturi la țărani, este cudesăvârșire criticabil, mai ales că această măsură n'ar rezolvi cu nimic chestiunea țărănească, deoarece cu această sumă nu s'ar putea cumpăra decât vreo 6.000 de hectare, pe cari s'ar împroprietări deci anual vreo 1.200 de familii, sau 6.000 de inși, pecând creșterea anuală a populației rurale este nesămănat mai mare.

După d-l Marghiloman ia cuvântul, în aceeași ședință, d-l Ioan Tanoviceanu, care face un istoric al partidelor politice de 30 de ani încoace, criticând cudeosebire politica grupărei junimiste. Această critică vorbitorul și-o întemeiază însă nu pe fapte și pe lucruri documentate, ci pe anecdote și legende, ceea ce provoacă violente intreruperi și protestări, mai cu seamă din partea d-lui Al. Marghiloman, când se aduce în discuție memoria lui Al. Lahovari.

Cel din urmă deputat, care vorbește în ședința dela 5 martie, este d-l Aurel Ilescu. Oratorul explică nervozitatea majorității, din care face parte, ca provocată de îndrăzneala opoziției liberale. Partidul liberal — spune oratorul — era la guvern în decembrie 1904, însă, ca guvern, stătea într'o inacțiune completă; toată activitatea lui se cheltuia în intrigi interne, stărnite de preocupări de persoane și de dorul de-a afla mai iute, cine era să fie stăpânitorul de mâine al partidului liberal, și aceasta într'un moment când țara întreagă era în primejdie, când populația dela țară era amenințată, din pricina secetei, de foamete, iar foametea este un rău sfetnic. A doua zi abia după căderea sa, partidul liberal pornește o campanie de opoziție din cele mai violente, tratând guvernul de uzurpatori. Această îndrăzneală se datorește numai cartelului, încheiat de partidul li-

beral cu grupul junimist. Guvernul a fost silit dar să se apere, în lupta electorală din luna trecută. Chiar dacă acele ingerinți, de cari a vorbit d-l Marghiloman, ar fi adevărate, guvernul nu este vinovat, întrucât acei, cari au provocat ruptura în partid, înjumătățindu-l, sunt răspunzători de ele. Guvernul din 1901 a căzut pe o deosebire de păreri dintre guvern și majoritate. Junimiștii însă au mers și mai departe: s'au retras și din partid. «În istoria luptelor politice — spune oratorul — sunt numeroase exemplele, când un guvern sau un ministru este pus în minoritate de chiar majoritatea, din sânul căreia a ieșit: a căzut dela guvern, dar a rămas în partid». Partidul junimist însă a procedat altfel. Această conduită este vinovată; ea arată că junimiștii n'au priceput niciodată, că la temelia oricărui partid stă încrederea absolută în propriile lui puteri. Mai departe, oratorul învinuiește pe candidații junimiști, că s'au dedat în alegeri la violențe și la corupțiune, aducând ca dovadă faptul că agenții prințului Știrbei ar fi împărțit, la Craiova, lemne la alegători.

În ședința de luni, 7 martie 1905, discuția asupra proiectului de răspuns la discursul Tronului continuă și cel dintâi, care ia cuvântul, este d-l Nicolae Filipescu, apoi d-l Dim. Nenițescu, C. Iarca și V. Cancicov. A doua zi, 8 martie, vorbește V. Iepurescu, d-l T. Cămărășescu și N. Xenopol; la 9 martie, d-nii V. Arion, B. Păltineanu și Al. Bădărău, iar la 10 martie d-l Ioan Lahovari, ministrul domeniilor, Tache Ionescu, ministru de finanțe și G. Gr Cantacuzino, președinte al consiliului și ministru de interne, după care discuția se închide. În aceeași ședință se pune la vot proiectul de răspuns la discursul Tronului, proiect care întrunește 97 de bile albe și 5 bile negre.

LEGITIMITATEA GUVERNELOR.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 7 MARTIE 1905.

Domnilor,

Cei doi din urmă oratori, cari au vorbit pentru Adresă și anume unul din membrii cei mai autorizați ai acestei majorități și altul, care se întitulează unul din conducătorii partidului guvernamental, ne-au cerut să lămurim la tribuna situația noastră și să arătăm chestiunile de principii, cari ne despart de guvern și majoritate. Am socotit că este de datoria mea să fiu următor acestui apel.

Cutoateacestea, vă mărturisesc, că ași fi fost mai bucuros să nu iau cuvântul în această discuție. Mai întâi, pentru că socotesc că peste câteva luni, bunăoară la viitoarea discuție a Adresei, vorbirea dintre noi va fi mai cu spor; apoi vă mărturisesc, c'am fost cam uluit de cuvântările celor doi oratori, cari m'au precedat. Când, după domnul Marghiloman, s'a urcat la tribună domnul Tanoviceanu, am văzut în aceasta o bunăvoință-neșteptată din partea domnului președinte față de minoritate, întrucât ar permite ca rând pe rând doi membri ai opoziției să se perinde la această tribună. Intradevăr, eu credeam că domnul Tanoviceanu va vorbi contra Adresei, căci știeam că d-sa face parte din «grupațiunea» liberală, dupăcum se exprimă d-sa. Un vecin însă mi-a spus, că de câteva luni deja domnul Tanoviceanu s'a înscris în partidul astăzi la guvern. Atunci am priceput tot rostul cuvântărei d-sale; am gustat toată savoarea lecției de morală pe care ne-a dat-o și am pătruns toată înțelepciunea regulilor de morală politică, pe cari ni le-a recomandat.

D-sa ne-a spus că, atunci când ai făcut parte din guvernul unei «grupațiuni» politice, nu-ți mai este iertat să mai colinzi prin alte partide, datorie care, bine-înțeles, nu leagă pe deputat, sau pe simplul candidat la deputăție. Acesta are chiar deplină libertate să vie să dea lecții de statornicie politică acelora, cari nu și-au schimbat niciodată credințele lor.

Dimpotrivă, mă așteptam ca domnul Aurel Iliescu să vorbească ca un conservator. Totuși, dacă d-sa ar fi vorbit delocul d-sale și nu s'ar fi suit la tribună, încât să-l pot vedea în față, vă mărturisesc, că ași fi crezut că aud vocea unui liberal de acum 20 de ani. Dar, domnilor, despre tendințele acestui discurs voi vorbi mai târziu.

Domnul Aurel Iliescu, în prima parte a cuvântărei sale, a căutat să șteargă efectul vorbirei d-lui Marghiloman.

Știți, că domnul Marghiloman, spre-a ilustra sistemul de ingerințe din alegeri, n'a adus aci acuzațiile cele mai grave, ci numai cazurile cari se pot proba în mod mai netăgăduit.

Expunerea domnului Marghiloman, de-o precizie atît de documentată, contrastează cu deşertul argumentării domnului Iliescu, al cărui discurs mi-a făcut efectul unui potop de cuvinte peste un pustiu de idei.

Un singur fapt, afirmat de domnul Marghiloman, a căutat d-sa să tăgăduiască. Anume a spus, că un alegător ar fi votat, deşi domnul Marghiloman ar fi zis că nu a luat parte la vot. Rectificarea d-voastră este inexactă. Luaţi notele stenografice, comparaţi-le cu dosarul alegerii şi veţi vedea că afirmaţia d-voastră e fără temei.

Apoi domnul Iliescu, neputînd tăgădui spusele domnului Marghiloman, şi-a căutat un adăpost în argumentul suprem, la care recurg acei ce nu pot apăra curăţenia unor alegeri: a spus, că opoziţia e aceea care s'a făcut vinovată de ingerinţe. Şi n'a putut ilustra teza d-sale decît cu un singur fapt; anume, că prinţul Ştirbei ar fi distribuit lemne la alegători, cu împrejurarea agravantă că aceasta s'ar fi făcut în ziua alegerii de balotaj pentru colegiul al II-lea de Senat.

Prinţul Ştirbei are obiceiul, vrednic de alte aprecieri decît acelea ale d-lui Iliescu, ca în fiecare an să împartă de-o mie de lei lemne la Crăciun şi la Paşte la săracii din Craiova. De astădată, dintr'un sentiment pe care d-voastră îl pricepeţi, d-sa a amânat această distribuire pînă după alegeri. Dacă ar fi voit să tragă vreun folos din acest fapt, ar fi făcut acest act de generozitate înaintea alegerii colegiului I, la care d-sa candida. Fără ştirea şi în lipsa d-sale, s'a anunţat faptul după alegeri, dar atunci când mai rămăsese să se sfârşiască alegerea de balotaj pentru Senat. Nu-mi închipui însă, că distribuirea de lemne ce se face la săraci poate înrîuri pe alegătorii senatoriali din Craiova.

Dacă am intrat în aceste amănunte, e că n'am vroit ca să las să treacă o singură acuzaţie a d-voastră nedezminţită.

Vasăzică, domnilor, richizitoriul domnului Marghiloman rămîne întreg şi, cutoate ingerinţele dovedite de d-sa, alegerile v'au dat un rezultat, care, din punctul de vedere nu-

meric, nu e tocmai strălucit. Recunosc că ați dobândit și câteva victorii, a căror însemnătate nu eu voiu căuta s'o micșorez. Cele mai strălucite însă din aceste victorii le-ați dobândit mulțumită cartelurilor, încheiate cu liberalii încontra noastră.

Fiindcă ați protestat încontra cartelurilor, permiteți-mi să vă reamintesc, că d-voastră ați alergat după carteluri. Atâta numai, că nu le-ați putut dobândi decât pealocurea.

Așa, depildă, nu e vina d-voastră, dacă domnul D. Sturza n'a fost candidat alături de candidații d-voastră la Bacău. Vreau să vorbesc de acelaș domn Sturza, despre care ziceați alaltăeri că întoarce roata la finanțe.

Pare-se însă, că ar fi fost un excelent candidat la Bacău.

Fiindcă veni vorba de aceasta, sper că întreruperea domnului ministru de finanțe nu va avea aceeași soartă ca interpelarea d-sale, anunțată și nedezvoltată, cu privire la fraudele dela finanțe și sper că d-sa ne va aduce aci, odată cu rezultatul cercetărilor sale și creditul necesar pentru desdăunarea detentorilor de rentă română, precum ați făgăduit, pentru rădicarea creditului material și moral al statului.

Ați fost însă mai fericiți în cartelurile din alte localități. Așa, depildă, la Universitatea din București, ați putut, chinind conștiința unui liberal, să-l faceți, încontra hotărârei partidului său, candidat încontra domnului Maiorescu.

Pentru prima oară de 35 de ani, într'un Parlament conservator, nu se va auzi glasul domnului Maiorescu, care atâtea decenii a ilustrat tribuna parlamentară.

Tot grație concursului unui liberal a căzut, la Vaslui, bătrânul Teodor Roseti, care, la 1876, solicita ca o onoare să aibă un loc pe banca de acuzație alături de Lascar Cargiu. Era firesc ca d-l Teodor Roseti să nu aibă un loc de deputat într'o Cameră conservatoare. Ceva mai mult. In vins la alegeri, d-l Roseti a fost și bătut la un local de vot.

Infine, domnilor, v'ați încununat victoria cu căderea domnului Carp, căruia, dacă este vorba de servicii aduse partidului conservator, nu-i veți tăgădui măcar acest merit, că în 1888

a restatornicit partidul conservator în drepturile sale de partid de guvernământ.

Asemenea nedreptăți nu se produc pentru prima oară, nici la noi, nici aiurea.

În secolul al XVIII-lea, în Anglia, era un bărbat politic deseamă, cel mai strălucit șef al partidului conservator, despre care D'Israeli zicea: El restabilește existența morală a partidului conservator; el îl reîntoarce la adevăratele sale principii, pe cari le împodobește cu fermecătoarea strălucire a imaginației sale.

Acest om fu izbit de ostracism. Un vot al Camerei Comunelor îi interzise intrarea în Parlament. (Vă recomand acest precedent). Istoria însă a veștejit acel act de ură al Camerei engleze și-a înălțat pe cel ce fusese învinsul de o zi printre figurile cele mai luminoase ale istoriei Angliei.

Noi, domnilor, nu vom aștepta reparațiile istoriei. Vom plimba candidatura domnului Carp din județ în județ; fericiți de succes, indiferenți la cădere; căci vă închipuiți că avem destulă filozofie casă pricepem că, atunci când pe banca ministerială vedem fețe ministeriale atât de strălucite, este în firea lucrurilor ca d-l Carp să nu fie deputat.

Domnilor, fiindcă s'a vorbit de cartelul nostru electoral, sunt dator să lămuresc situația noastră din ultimele alegeri.

Noi, domnilor, ne-am prezentat ca conservatori, credincioși ideii conservatoare. Aceasta este esențial pentru noi. Căci un partid trăiește prin ideile și principiile, cari îi dau viață. Cât pentru formele exterioare ale organizației partidelor, comitetele și cluburile, toate acestea nu sunt decât manifestații utile dar secundare și adeseori subalterne ale vieții unui partid.

Am fost credincioși, zic, ideii și principiilor conservatoare.

Aceasta a recunoscut-o aci, în mijlocul protestărilor d-voastră, d-l Brătianu și-a recunoscut-o, printr'un manifest, șeful partidului liberal.

În întreruperile d-voastră ghicesc obiecțiunea ce vreți să-mi faceți și-i răspund: Ați mai zis și alteori, că această atitu-

dine a partidului liberal constituie o turburare a rânduelei constituționale a partidelor noastre și, totodată, o scădere morală pentru noi.

A susține însă una ca aceasta, însemnează să nu cunoști istoria partidului conservator și recunosc că pe banca ministerială sunt doi miniștri, cari cunosc, cari nu pot ignora această istorie.

În anii din urmă ai guvernului Brătianu partidul conservator combătea acest guvern nu numai pentru că era adversar al principiilor conservatoare, dar totodată el declara că încetase de a mai reprezenta ideile liberale. În același timp noi proclamăm de reprezentant autorizat al ideilor liberale pe Dumitru Brătianu, care în Parlament avea mai puțini reprezentanți decât avem noi în această Cameră. Nu cred că nimeni din această majoritate va osândi această pagină din istoria partidului conservator.

Și dacă este vorba de acele forme exterioare, cu cari un partid poate căuta să-și dea aparențele legitimității, apoi veți recunoaște că guvernul lui Ioan Brătianu întrunia acele forme într'un grad mai nediscutabil decât cabinetul actual.

În capul guvernului se afla însuși întemeietorul partidului liberal și omul care, în toate luptele ce au decurs timp de 40 de ani, a purtat steagul partidului liberal fără șovăire și... fără nicio eclipsă.

Alături de dânsul erau o seamă de membri statornici ai partidului liberal. Am cercetat compunerea cabinetului din 1886 și am găsit că, bunăoară, titular la finanțe era d-l Nacu. Fără îndoială că rigiditatea principiilor domnului ministru de finanțe de astăzi poate găsi de cântit în contra ortodoxismului liberal și a statorniciei politice a domnului Nacu. Totuși, nu știu ca d-l Nacu să mai fi trecut și printr'un alt partid. La justiție era d. Eugeniu Stătescu. Neapărat, că din punctul de vedere al statorniciei în principii d-l Stătescu nu este un caracter de bronz, cum este actualul d-l ministru de justiție. Dar mai ales fiindcă d-l Stătescu lipsește din

această incintă, nu vreau să fac vreo comparație, care să fie cutotul spre micșorarea d-sale.

Mai erau, înfine, în cabinet, d-l Ferechide, d-l Stolojan, toți membri neclintiți ai partidului liberal. Și vă rog să nu credeți, că am adus vorba despre aceasta, ca să am prilejul să fac complimente tovarășilor noștri de cartel. Dealtminteri, în zilele noastre statornicia în principii este mai mult o scădere decât o laudă. Să rămâi neclintit în aceleași credințe, de când ai apărut pe arena politică, până la încheierea carierei tale, însemnează să dai părerilor tale un caracter de vechitură, care ar putea dezveli oarecare rugină aristocratică, sau pretenții de tradiții prea mucegăite. Omul politic modern este mai sprinten și mai ferit de asemenea prejudecăți.

Dar, domnilor, ca să reviu la chestiune, pot adăoga că, dacă era vorba de legitimarea decătră corpul electoral a pretențiilor guvernului Brătianu de a reprezinta partidul liberal, apoi această legitimare a fost făcută de corpul electoral în repețite rânduri și e o putere încă necunoscută guvernului actual. Și cutoateacestea, domnilor, partidul conservator a proclamat de reprezentant al ideilor liberale din România pe Dumitru Brătianu! Cred că nimeni din această majoritate nu va susține, că această faptă a partidului conservator a fost o palinodie.

Mai mult încă, am încheiat cu Dumitru Brătianu nu un cartel electoral, ci o legătură statornică și, prin manifestul Opoziției-Unite, iscălit de Dimitrie Brătianu și M. Cogălniceanu în numele partidului național-liberal și de Lascar Catargiu și Vernescu în numele partidului liberal-conservator, ambele partide și-au recunoscut reciproc legitimitatea.

Socotesc că nimeni din această majoritate a Camerei nu va osândi atitudinea de atunci a partidului conservator.

Înfine, doi ani după criza din 1888, apare un manifest cătră țară iscălit: președinte al comitetului național-liberal Dimitrie Brătianu, membri: Ion Brătianu și alții.

Toate acestea, domnilor, le-am spus numai pentrucasă vă

ară, că formele exterioare ale organizației și toate aparențele forței materiale nu pot înăbuși și nu pot stinge ideile și principiile, cari dau viață unui partid politic.

Aceste idei și aceste principii, cărora înțelegem să rămânem credincioși, alcătuiesc temeiul opoziției noastre.

Știu, domnilor, că, pentru moment, prin Mesajul Tronului s'au adus în dezbatere puține chestiuni, cari ar putea da loc la largi discuții de principii.

Puținele chestiuni de natura aceasta sunt chiar prezentate cu o moderație și o modestie, cărora țin să le aduc, aci, un omagiu public.

Depildă, chestiunea financiară este aceea care, timp de patru ani, a dat loc la cele mai vii controverse.

Astăzi guvernul își afirmă totuși politica sa financiară, mărginindu-se a anunța prin Mesajul Tronului, că ne va prezinta un buget echilibrat!

Văd, aci, un gând de împăciuire din cele mai de laudă și-o intenție vădită de a se curma discuțiile, cari ne-au despărțit timp de patru ani. Și sunt încredințat, domnilor deputați, că alegătorii d-voastră și îndeosebi funcționarii reduși și suprimați, precum și pensionarii, vor primi cu nespusă mulțumire vestea îmbucurătoare, că în materie de finanțe veți stabili «o dreaptă cumpănire între venituri și cheltueli».

În materie economică, deasemenea, s'au dezlănțuit lupte crâncene, mai ales când a fost vorba să așternem bazele noii noastre politici vamale.

Aci, iarăși, guvernul vine cu ramura de măslin, sub forma convenției comerciale cu Germania, iscălită de guvernul liberal și pe care guvernul actual v'o supune aprobării d-voastră.

În această ordine de idei, îmi veți permite și-o critică. Într'un *interview* al domnului ministru de finanțe, apărut zilele trecute în *Neue Freie Presse* și nedezmintit, d-l Tache Ionescu a spus, că guvernul actual dorește să încheie convenții cu toate statele «și îndeosebi cu Austro-Ungaria».

Când știut este ce distanță desparte interesele noastre legitime de proiectul de tarif vamal austro-ungar; când știut este cât mai mare este interesul monarhiei vecine decât al nostru, de-a încheia cu noi o convenție comercială, când înfine se pot prevedea marile greutăți, ce se vor ivi pentru încheierea unei convenții comerciale cu Austro-Ungaria, acceptabile pentru noi, socotesc că aceste cuvinte «cel puțin cu Austro-Ungaria» constituiesc un preliminar inutil al negocierilor ce se vor deschide.

Prin Mesajul Tronului nu ni se vorbește de chestiunea cumpărării moșiilor decât ră stat pentru a se vinde la țărani.

D-l TACHE IONESCU, MINISTRU DE FINANȚE: În sesiunea viitoare.

D-l NICU FILIPESCU: Și sper că și mai târziu.

D-l TACHE IONESCU, MINISTRU DE FINANȚE: În sesiunea viitoare cea dintâi lege care va veni va fi aceasta.

D-l NICU FILIPESCU: Atunci regret, că va trebui să critic cu atât mai tare intențiile d-voastră.

D-l GENERAL MANU, MINISTRU DE RĂZBOIU: D-l ministru de finanțe va vorbi de această chestiune atunci.

D-l NICU FILIPESCU: Punctul nostru de vedere în această privință vă este cunoscut, vi l-a expus d-l Marghiloman. Cu acea mulțumire sufletească a acelora, cari au contraziceri de altă natură să-și impute, vi s'a părut, că ați surprins o deviație din parte-ne dela' ideile, pe cari odinioară le-am susținut, într'o materie care dealtminteri e, prin natura ei și prin natura împrejurărilor, prin excelență schimbătoare.

Dovadă, că abia acum un an s'a votat legea pentru crearea asociațiilor țărănești, menită să dea sătenilor un nou mijloc de a deveni proprietari.

Dar d-l Marghiloman, în discursul din 1897, pe care l-ați amintit, menține punctul de vedere al proiectului de lege din 1888 și aceasta, cu scopul casă facă să cadă proiectul Casei Rurale, prezentat de guvernul liberal. Și a contribuit d-l Marghiloman casă facă să se amâie această reformă. D-voastră,

dimpotrivă, prin ideile, pe cari le emiteți astăzi, deschideți ușa Casei Rurale. Caseta Rurală a d-voastră va deveni, mâine, Casa Rurală. Nu vor trece mulți ani și această reformă, pe care am izbutit s'o ținem în loc, se va îndeplini. Deaceea, sper că guvernul actual va avea aceeași răbdare, pe care-a avut-o guvernul liberal, care, deși de 8 ani de zile a anunțat proiectul de Casa Rurală și deși a fost aproape constant la putere în acești 8 ani, totuși n'a îndrăznit să vie cu Casa Rurală, cutoate somațiile noastre.

Pe viitor nu veți mai putea împiedeca înființarea Casei Rurale.

Vreți să opriți crearea Casei Rurale? Aveți un singur mijloc. Este să vă țineți pe terenul solid al principiilor. Credeți, da sau nu, că, precum spunea un orator al majorității, nu e prea multă proprietate mare în România? Credeți că, dacă veți mai împărți pământ la țărani, se va împuțina proprietatea mare în așa mod, încât sătenii, cari nu vor căpăta pământ — și toți nu vor putea dobândi 5 hectare — nu vor mai avea aceleași ocazii de muncă ca azi și că învoielile se vor îngreui? Dacă da — și dacă vă mențineți pe acest teren — atunci puteți să luptați contra Casei Rurale. Indată însă ce părăsiți acest teren, îndatăce admiteți principiile, ce duc la Casa Rurală, sunteți pierduți și rezistența d-voastră devine inexplicabilă. Principiul proiectului d-voastră duce deadreptul la Casa Rurală și e firesc ca liberalii să împingă principiul d-voastră pânăla ultimile sale consecințe.

Prin Mesaj ni se mai anunță crearea Contenciosului Administrativ.

Noi, domnilor, socotim că idea de legalitate trebuie să fie una din temeliile oricărui program conservator. Dealtminteri, în această privință, știți că domnul Carp încă dela 1885 a reclamat organizarea Contenciosului Administrativ și mai mulți dintre noi, acum câțiva ani, au pus la ordinea zilei această reformă. Intrucât ne este permis să revendicăm paternitatea reformei acesteia, puteți fi încredințați că, cel puțin în principiu, nu veți întâlni aci vreo împotrivire, din partea noastră.

Însă, domnilor, dacă este vorba să se aducă o știrbire justiției, sub cuvântul de a se crea justiția administrativă, atunci se schimbă chestia.

Deasemenea, deși suntem partizani ai inamovibilității magistraturei, dacă este vorba să se facă inamovibilitatea judecătorilor dela tribunale cu garanțiile ce ni se oferă astăzi și pe cari vi le-a dezvelit domnul Marghiloman, atunci fiți siguri că nu este mijloc îngăduit unui partid politic, pe care nu-l vom întrebuița pentru a împiedeca tentativa d-voastră (întreruperi).

Domnule Apostolu, pare-mi-se că vreți să luați cuvântul... (ilaritate).

Vom întrebuița toate mijloacele îngăduite unui partid respectuos de legalitate spre-a împiedeca... (aplauze pe băncile minorității).

D-l IONESCU: În cartel.

D-l N. FILIPESCU: Și în cartel, domnule Ionescu.

O VOCE: Sigur.

D-l N. FILIPESCU: Mi se pare că în asemenea materie cartelul este de recomandat oricărui partid politic (zgomot).

D-l PREȘEDINTE: Cu modul acesta nu putem să continuăm discuția.

D-l N. FILIPESCU: Zic, domnilor, că mai ales în asemenea materii niciun cartel nu poate fi osândit, căci ce valoare ar avea inamovibilitatea, care n'ar trebui să trăiască decât atâta vreme cât și guvernul care a făcut-o?

Deaceea vă spuneam că, cu lipsa de garanții ce ne oferă domnul ministru de justiție, vom combate această inamovibilitate, pentrucă nu înțelegem să ni se răpiască garanțiile de justiție, ce ne-au rămas, înființându-se o magistratură electorală.

Dar, domnilor, în aceste chestiuni, pe cari le aduce în dezbateră textul Mesajului Tronului, deosebiri mai adânci între noi izvorăsc din principiile generale de guvernământ.

Demonstrația mea în această privință mi-a fost mult ușurată de cei doi oratori, cari m'au precedat la această tribună. D-l Tanoviceanu, nou venit în partidul conservator...

D-l I. TANOVICEANU: Cer cuvântul în chestiune personală. Voiu arăta, că sunt mai logic decât d-ta. D-voastră ziceți: trăiască Cantacuzino... (zgomot).

D-l N. FILIPESCU: Domnule Tanoviceanu, admit că nu sunt deloc logic. Fapt însă este, că sunteți nou venit în rândurile partidului conservator.

D-l I. TANOVICEANU: Mă cunoașteți de mult și știți foarte bine, că nu am fost în niciun club liberal (zgomot).

D-l N. FILIPESCU: Știu că mi-ați spus întotdeauna, că erați liberal și știu că ați făcut parte din gruparea liberal-democratică a domnului Fleva.

D-l I. TANOVICEANU: Când era unit cu conservatorii.

D-l I. A. BRĂTESCU: Cer cuvântul (râsete). Vom cere închiderea discuției.

D-l N. FILIPESCU: În această discuție de principii, vorbesc de adeziunea domnului Tanoviceanu la programul democratic al domnului Fleva, program mai înaintat decât al liberalilor.

Dar nu văd de ce se supără domnul Tanoviceanu pentru simpla constatare a unui fapt, ce nu se poate tăgădui. Dealtminteri, recunosc că domnul Tanoviceanu a dat, în modul cel mai dezinteresat, adeziunea sa partidului conservator. Și, cutoateacestea, observați ce obiecții se pot face unor asemenea adeziuni. Ajung, aci, la miezul demonstrației mele.

Intr'un partid politic se pot pune la ordinea zilei chestiuni, de un interes vital pentru acel partid.

Aceeași chestiune poate căpăta mai multe soluții, diametral opuse: una bună, alta rea. Și una și alta se poate susține cu argumente în aparență deopotrivă valabile. Cât de lesne poate rătați neofitul politic, fiind perfect convins că soluția cea rea e cea bună! Pentru ce? Pentru că aceea soluție se înrudește cu vreo idee, care l-a stăpânit o viață întreagă, pentru că un alt ideal și un întreg trecut îl robesc.

Adăogați la aceasta o sumă de alte influențe lăturalnice: înrăurirea mediului și legături de camaraderie politică, cari nu se rup dintr'o zi într'alta. Mai țineți seamă de ispitele interesului și ambiției celor mai legitime, la cari nu re-

nunți prea ușor în favoarea unei convingeri prea proaspete și veți vedea cât de ușor poate triumfa o opinie greșită într'o minte prea de curând convertită.

Și demonstrația mea e cu atât mai probantă cu cât ai aface cu o fire mai sinceră, ca domnul Tanoviceanu.

Totuși, un neofit sau zece sau douăzeci ca, domnul Tanoviceanu nu prezintă niciun neajuns. Poate chiar să rezulte un profit pentru partidul, care recrutează asemenea aderenți.

Dar presupuneți, domnilor, că într'un partid politic aceste elemente, cari au trăit o viață întreagă cu alte aspirațiuni, devin elementul preponderent în acel partid; atunci acel partid poate fi abătut dela ideile, cari îi dau rațiunea de-a fi. De aci poate izvorî o deviațiune, care să constituie o reală primejdie.

Dovada despre aceasta mi-o dă însăși cuvântarea domnului Tanoviceanu. D-sa, mai cu seamă pentru debutul d-sale, a căutat să se arate un conservator cât mai ortodox.

D-sa a rădicat în slavă tot trecutul partidului conservator și a pângărit tot trecutul partidului liberal. Și totuși cuvântarea d-sale n'a fost vorbire de conservator, cutoate silințele ce și-a dat, de-a se înfățișa ca un conservator impecabil.

D-sa ne-a adus însă învinuirea, că rădicăm pretenții bazate pe nume și nu mai știu pe ce tradiții.

Dar în ce manifestare publică a noastră a putut d-sa să găsiască dovada unei asemenea năzuinți?

Dar nu avem noi în partidul nostru elemente democate, pe cari le cinstim cu toată căldura admirației ce ne inspiră? Dar nu prețuim oare, cum merită să fie prețuiți, oameni ca domnii Maiorescu, Delavrancea, Laurian, Mehedinți, pentru munca lor, pentru valoarea și talentul lor, cutoatecă nu s'au dedat la studii genealogice ca domnul Tanoviceanu?

Și tocmai d-lui Carp îi adresați aceste învinuiri?

Apoi înșiși reprezentanții d-voastră din guvern vă pot dezminți. Câte laude n'a adus domnul Tache Ionescu dom-

nului Carp, pentrucă, zicea d-sa, a democratizat partidul conservator ?

Imi aduc aminte, în această privință, de un discurs al domnului ministru de finanțe. D-l ministru de finanțe e totdeauna elocvent. Dar e mai ales elocvent, când e vorba să atace pe Lascar Catargiu casă rădăce în slavă pe domnul Carp, sau să atace pe domnul Carp, casă susțină o altă nuanță conservatoare.

D-sa, într'un discurs, rostit în Cameră la 1 decembrie 1888, făcea panegiricul d-lui Carp. E drept că, tocmai de aceea, cuvântarea aceasta a dispărut din colecția cuvântărilor d-sale.

D-l Tache Ionescu lăuda atunci pe d-l Carp pentru două motive: pentrucă, în politica externă, a avut o linie de purtare statornică și pentrucă, în politica internă, a introdus idei democratice în programul conservator.

D-l P. BRĂTĂȘANU: Ne plângeți pe noi, că am democratizat partidul. Pe d-l Carp nu-l plângeți, că văd că vă lăudați cu elementul democratic ? Nu sunteți în pericol cu elementul democratic.

D-l N. FILIPESCU: Vă voi răspunde numaidecât ce înțelegem noi prin democratism.

Ziceam că d-l ministru de finanțe se rostia astfel pe atunci:

«Mai e o idee junimistă, aceea că procesul de democratizare al statului român a fost o operă înțeleaptă, bună și dreaptă și că acel proces a fost îndeplinit și trebuie primit așa cum este, fără regret.

«Conservatorii însă nu primesc această democratizare».

Și d-sa punea această întrebare :

«V'ați supus pedeantregul d-lui Carp, închinând steagul pe care-l rădicați în luna lui septembrie?»

Rău venită era dar acuzația, pe care ne-a adus-o d-l Tanoviceanu.

Dar, domnule Brătășanu, când vorbiți de democratism, o distincțiune se impune.

Ce fel de democratism voiți? Auz vorbindu-se de democratizarea unor clase.

Ași voi să știu: aveți privilegiile de doborât în această țară? Sunt drepturi, pe cari voiți să le suprimați? Sunt tipuri de noblețe, ce trebuiesc desființate?

D-l P. BRĂTĂȘANU: Nu voim privilegiile, s'au desființat de mult. D-voastră voiți să le înființați, junimiștii.

D-l N. FILIPESCU: De data aceasta nu vă mai răspund, căci constat, că nu pricepeți.

Ceeace pricepem noi, domnilor, prin democratizare, e că prin reforme să cauți să rădici păturile de jos, cari merită toată îngrijirea noastră.

Asemenea proiecte suntem gata să le cercetăm împreună cu d-voastră cu cea mai mare bunăvoință.

Dar nu văd nimic de felul acesta anunțat prin Mesajul Tronului. Am auzit, ce e drept, că în rândurile majorității se agită chestia «participării la beneficii» în sens politic, iar nu economic.

Și ar fi vorba, ca această chestiune să se rezolve în sens democratic sau nedemocratic (ilaritate).

Atât și nimic mai mult.

Domnilor, argumentele domnului Tanoviceanu, dezbrăcate de forma lor lustruită, se reduc, în realitate, la un cuvânt, pe care l-am auzit alteori aruncat, din altă tabără, conservatorilor. Acest cuvânt e: «Ciocoi!»

Această acuzație constituie miezul cuvântării domnului Tanoviceanu.

Cât pentru domnul Aurel Iliescu, d-sa a luat drept bun, în contra noastră, un alt argument, pe care l-am auzit tot dela liberali și cam de mult. Acest argument e: «Nu aveți încredere în țară».

Ce-i drept, le este cam silă azi liberalilor să mai recurgă la asemenea argumente. Acest argument avea trecere acum vreo 20 de ani, într'o vreme când acea încredere în țară se manifesta printr'un anume fel de organizare de partid,

printr'un anume soi de propagandă și prin anume mijloace de a dobândi încrederea țării.

Ne place a crede, domnilor, că același sistem nu se ascunde azi în dosul formulei «încrederea în țară», introdusă de d-voastră în partidul conservator.

La aceste mijloace de a dobândi încrederea țării n'am vrut, altădată, să recurgem, ceea ce nu ne-a împiedicat să săvârșim acele fapte mari, cari stârnesc astăzi elogiile chiar ale d-lui Tanoviceanu.

Iată, domnilor, scoase chiar din cuvântările oratorilor d-voastră, câteva puncte de deosebire între d-voastră și noi. Dar ne mai deosebim apoi și prin întreaga concepție ce avem, despre ce trebuie să fie un partid conservator.

Cât pentru noi, un partid conservator este dator să cârmuiască cu cei mai vrednici, să administreze cu cei mai capabili, să legifereze cu cei mai independenți și mai dezinteresați. Această elită este cheazășia succesului pentru un partid conservator, căci numai cu ajutorul ei el poate așterne drept bază a politicei sale strălucirea faptelor îndeplinite, iar nu nestatornicia popularității facțioase.

Poate să vă pară această teorie de un idealism prea utopic. Deaceea, o voi pune sub scutul unuia din bărbații noștri politici cei mai practici și a cărui amintire cred că vă este scumpă d-voastră tuturilor, vroi să vorbesc de Lascar Catargiu.

Desigur, Lascar Catargiu nu era un teoretician al ideii conservatoare. El avea însă instinctul îndatoririlor sale de conservator. El știea, că are îndoita îndatorire, de a da țării și partidului său guverne mari și de a stăpâni curentele nesănătoase ale opiniei publice.

În această simplă formulă stă tot miezul ideii conservatoare cu toată partea ei înălțătoare, care este caracteristica conservatismului. Căci liberalismul poată să aibă o bază mai largă; conservatismul înfățișează culmi mai falnice.

Casă te menții la asemenea înălțimi îți trebuie o îndoită unealtă: sus, o elită — în înțelesul democratic al cuvântului —

jos un frâu, cu care să știi să stăpânești ispitele popularității inferioare.

Dar pentru aceasta, domnilor, trebuie să ai o inimă mare, trebuie să fii zidit în fier, cum era Lascar Catargiu, trebuie să știi să ai răbdare în opoziție și stăpânire de tine la putere.

În stăpânirea de sine stă garanția guvernelor mari. Căci colaboratorii eminenti sunt tovarăși incomozi, cari cam stânjănesc năzuințele de atotputernicie și nu se împacă ușor cu cei ce vor să ia din putere numai farmecul și deșertăciunile ei. Această stăpânire de sine o avea, în cel mai înalt grad, Lascar Catargiu. La vârsta de 45 de ani el ocupa o situație, ce nu mai este nimănui astăzi îngăduit să râvniască în statul român și, de atunci, el este de atâtea ori prim-ministru atotputernic. Și, totuși, la sfârșitul carierei sale el avea mai puțină clientelă interesată decât poate căpăta azi un ministru în două luni de guvernare.

Cu atari însușiri sufletești Lascar Catargiu știu să aibă răbdare, timp de 12 ani, în opoziție, fărăca niciodată să fie ispitit să scormoniască interesele egoiste, ce zac în adîncimile cele mai inferioare ale inimii omenești. Și această lungă opoziție el știe s'o înădiască într'o parte cu un guvern, care restabilește ordinea constituțională în România, iar în partea cealaltă cu un guvern atât de strălucit prin personalul său, atât de rodnic prin opera sa legislativă, atât de prosper prin rezultatele dobândite, încât a putut să lase o moștenire destul de bogată, pentruca, oricât s'ar fi risipit dintr'însa, tot să mai rămâie ceva, spre a se acoperi lipsurile prezentului cu ceva din vrednicia de altădată.

De atunci începe coborâșul.

O primă cărmuire conservatoare n'a sporit desigur în mod simțitor patrimoniul partidului conservator. Poate să fi fost numai un accident. Dar o repetiție a aceleiași experiențe nu va mai fi o întâmplare, ci va șterge multe din iluziile, pe cari țara le-a pus în partidul conservator.

Poate că prevestirile mele să vă pară prea posomorâte. Dar credeți-mă, că și iluziile d-voastră sunt prea mari.

Amețiți de fumul unei victorii recente, privirea vă este prea tulbure ca să vă puteți arunca ochii într-o zare mai depărtată, încât să vă dați seamă dacă drumul triumfal, pe care pășiți, se lasă în vale ori cârmește spre deal.

Datoria noastră este să vă dezvelim realitatea în toată goliciunea ei și să vă risipim iluziile despre măreția succesorilor d-voastră.

În această privință vă voi aminti un cuvânt al lui Ma-caulay, care, comparând politica glorioasă a lui Chatham cu politica încununată de atâtea succese, dobândite însă prin mijloace reprobabile și lipsite de orice măreție morală, a lui Walpole, zice: Între una și alta este toată distanța, care desparte succesul de glorie.

Succese ați avut. Dar oricâte succese de felul acesta veți căpăta, nu veți spori vaza partidului conservator și, de aceea, nu ne veți clătina din loc pe noi, ceștia, cari, decimați în această Cameră, stăm totuși încă în picioare aci, ca să apărăm o credință.

Cât pentru glorie, ca bun conservator, vă urez să căpătați cât de multă și măcar atâta casă poată șterge amintirea unora din succesele d-voastră (aplauze pe banca minorității).

XXI.

POLITICA DE PARTID.

IN CAMERA, LA DISCUȚIA MESAJULUI.

Sesiunea ordinară a noii legislaturi se deschide în toamna anului 1905, ca de obicei, la 15 noiembrie. Discursul Tronului amintește mai întâi de înăsprirea legăturilor dintre România și Grecia, datorită prigonirilor, la cari sunt supuși din partea Grecilor Români din Macedonia, apoi trece la chestiunea financiară, arătând că bugetul cel nou, deși va satisface nevoile mereu crescânde ale diferitelor servicii și îndeosebi ale armatei, se va prezenta la cheltuieli cu aceeași cifră ca în anul trecut, mulțumită conversiunii financiare din urmă.

Pentru dezvoltarea economică a României, dezvoltare de care atârnă buna stare a finanțelor, guvernul va înfățișa un proiect de lege, care să facă cu puțință punerea în valoare a bogățiilor, cari zac în terenurile petrolifere ale statului. Tot în acest scop se va prezenta un proiect pentru crearea unui fond, din care să se îndeplinească lucrările de secare a zonei inundabile a Dunării, sporind astfel suprafața cultivabilă a țării.

Discursul Tronului, înainte de-a termina, se întoarce din nou asupra armatei, asupra căreia se rostește astfel:

«Oricât de mari ar fi însă progresele statului român, ele nu ar avea temelie, dacă veșnic nu ne-am preocupa de întărirea armatei. Sunt sigur, că veți primi cu căldură cererea guvernului Meu, de a i se da mijloacele trebuitoare pentru îmbunătățirea armamentului nostru».

În ședința Camerei dela 22 noiembrie 1905 se dă citire proiectului de răspuns la discursul Tronului, al cărui raportor este d-l Nicolae Xenopol. Discuția generală asupra proiectului de răspuns începe în ziua de 28 noiembrie 1905. Cel dintâi, care ia cuvântul în această ședință, este d-l Gh. Gh. Ghițescu, deputat de Suceava, care aduce aspre învinuiri guvernului, pe temeiul că a făcut o serie nesfârșită de mutări și schimbări în magistratură, toate pornite numai din interese electorale. În al doilea rând, critică modul în

care s'a făcut recensământul general al țării, deoarece în această însemnată lucrare statistică nu s'a urmărit decât sporirea veniturilor și prinurmare și-a cheltuielilor statului prin exagerarea venitului proprietății funciare. Acest venit a fost sporit peste tot, dar mai cu seamă asupra proprietății țărănești, ceace constitue — spune vorbitorul — o nedreptate strigătoare. Aproape în unanimitate comisiile de recensământ, având înboldul dat dela centru — prin circulările și ordinele d-lui ministru de finanțe — au găsit că pământul țărănesc a crescut în valoare și l-au impus mai mult.

După deputatul de Suceava ia cuvântul, din partea majorității, d-l I. T. Florescu, care apără politica guvernului, îndeosebi pe temeiul activității școlare din Macedonia.

Atacă, în același timp, partidul liberal, care — spune oratorul — n'a urmat în această chestiune o politică cuadevărat naționalistă. Aceste atacuri le îndreaptă mai cu seamă împotriva lui S. Haret, fostul ministru de instrucție publică, care tipărise decurând o broșură, intitulată *Chestiunea Țărănească*. Ideile emise în această broșură, pelângăcă sunt anarhice și revoluționare, au însă păcatul fundamental, că sunt o simplă platformă de opoziție, cum o afirmă un vechiu liberal, d-l Petre Grădișteanu, în niște «Scrisori deschise», adresate autorului broșurii. În aceste scrisori se atacă și șeful partidului liberal, căruia i se dă epitetul de ciocoiu. Partidul liberal este, înafărăde aceasta, divizat în mai multe grupuri, pecând partidul conservator este strâns unit, contrariu afirmărilor ziarelor liberale, cari îl înfățișează ca alcătuit din două straturi: boieri de obârșie veche și elementele nou venite.

În ședința de a doua zi, 29 noiembrie 1905, cel dintâi care vorbește, este reprezentantul opoziției liberale, d-l Emil Costinescu.

Fostul ministru de finanțe atacă cu vioiciune guvernul pe tema politicei sale financiare. Arată că excedentele, cu cari se laudă guvernul, sunt opera partidului liberal: pânăla 1903 toată lumea se mulțumia cu bugete echilibrate. În acest an, pentru prima oară, s'a auzit de un buget cu excedent. Critică deasemeni conversiunea imprumutului, făcută de ministerul de finanțe, spunând că «această conversiune a fost cea mai nechibzuită și cea mai păgubitoare operație financiară, pe care a făcut-o statul român până astăzi», iar recensământul, care zdrobește pe contribuabili și în special populația rurală, este «cel mai monstruos recensământ, ce s'a făcut în această țară».

Înafărăde aceasta, guvernul a turburat întreaga administrație a țării prin excepțional de numeroasele înlocuiri și mutări de personal. Aceasta s'a petrecut până și la ministerul de finanțe, unde există o lege de organizare a ministerului încă depe vremea răposatului L. Catargiu, lege de care nimeni nu s'a atins și care era un mijloc de apărare pentru ministrul însuși, căci îl silia să respecte drepturile fiecăruia în interiorul ministerului. Cutoată această lege și cutoată tradiția, numai la acest ministru s'au făcut, întimp de 10 luni, 1.220 de numiri, lăsându-se pe drumuri 661 de funcționari.

Pelângă aceasta, s'a făcut o adevărată risipă în bugetul statului prin crearea a numeroase sinecure și prin acordarea a mulțime de sume mari de bani pentru servicii cutotul inchipuite.

Viociunea acestor atacuri provoacă violente intreruperi și apostrofe din partea majorității, așa încât oratorul numai cu mare greutate își poate continua cuvântarea. Totuși, vorbește întreaga ședință dela 29 noembrie și o parte din ședința de a doua zi, 30 noembrie. În această zi, ministrul finanțelor, d-l Tache Ionescu, răspunde atacurilor fruntașului liberal, combătând criticile, ce i s'au adus, atât în chestiunea recensământului și a conversiunii, cât și în turburarea adusă în sânul administrației ministerului de finanțe și a risipei de fonduri în folosul partizanilor politici.

În aceeași ședință mai vorbește, tot din partea majorității, d-l Pascal Toncescu. Oratorul arată, că guvernul conservator din 1899 are o mare parte de merit în îndreptarea finanțelor țării, întrucât a pus impozite de 22 milioane și jumătate. Critică, după aceea, părerea partidului liberal în chestiunea țărănească și în cesiunea terenurilor petrolifere ale statului, pe cari șeful partidului liberal era gata să le concedeze unei societăți germane, cu dr. Fialla.

În ședința dela 2 decembre 1905 ia mai departe cuvântul, în discuția generală a proiectului de răspuns la discursul Tronului, d-l Nicolae Filipescu, apoi, în aceeași ședință, d-l N. Lahovari și V. Cancicov.

A doua zi, 3 decembre, vorbește d-l Mihai Cantacuzino, primarul Capitalei, care face o strălucită apărare politicei guvernului, atât în chestiunea macedoneană, cât și în privința administrației lăuntrice. Dela apărare trece la atac, învinuind la rândul-i partidul liberal, că nu are autoritatea morală să vorbiască de idealism în politică, întrucât acest partid este pururi în urmărirea câștigurilor materiale pe socoteala statului, sau a contribuabililor. Astfel, partidul liberal luptă cu cerbicie pentru cutropirea tuturor așezămintelor de credit. În acest scop, îndată după venirea sa la putere, în 1901, a prelungit privilegiul Băncii Naționale, fără niciun câștig pentru stat și cu 19 ani înainte de expirare — deși el fusese reînnoit deabia cu patru luni mai înainte, de d-l P. P. Carp — pe urma acestei reînnoiri de privilegiu statul perde milioane. Partidul liberal, care învinuiește guvernul de risipă bugetară în favorul partizanilor, a dat lui Gh. Panu numai dela primăria Capitalei sume, cari se urcă în total la 22.400, fără a mai vorbi de celelalte ministere. Dealtă parte, același partid a numit o mulțime de agenți electorali custozi pela credite, fără nicio trebuință. La aceste credite, după aceea, se plătesc niște lefuri enorme: primul director al Creditului Rural primește 40.000 de lei pe an, tot așa întâiul subdirector; al doilea subdirector are vreo 20.000 de lei pe an, iar din 7 avocați ai Creditului 4 sunt prevăzuți cu o leafă de peste 13.000 de lei. Toate aceste sume sunt scoase depe spinarea nenorociților imprumutați.

Partidul liberal în starea lui de astăzi — afirmă, mai departe,

oratorul — a ajuns o zărăfie, un sindicat politic, care la putere trăiește din stat, iar în opoziție pe spinarea claselor avute ale țării. Această direcțiune strămtă, negustorească, ce se dă partidului, este o adevărată primejdie pentru țară.

Discuția generală continuă până în ziua de 13 decembrie 1905, când președintele consiliului, Gh. Cantacuzino, ia cel din urmă cuvântul. Pus la vot pentru luarea în considerație, proiectul de răspuns intrunește 91 de bile albe și 7 bile negre.

POLITICA DE PARTID.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 2 DECEMBRIE 1905.

Domnilor,

Discuția Adresei, adeseori cam searbădă, a luat, de data aceasta, un caracter mai viu și merită să deștepte un interes mai stăruitor în această sesiune, în cursul căreia avem să sărbătorim jubileul Constituției.

Intradevăr, domnilor, înafarăde participarea noastră la festivitățile, de cari pomenește proiectul de Adresă, Parlamentul are încă un rol ceva mai însemnat de jucat, dând, el, indicația cea mai caracteristică a progreselor politice realizate.

Însăși priveriștea acestei discuții, ce se desfășură de patru zile, cu ocazia dezbaterilor Adresei, când se cercetează situația țării în anul curgător, poate învedera întrucât, îndeplinindu-se speranțele constituanților dela 1866, tonul discuțiilor noastre s'a rădicat, întrucât ne-am îndrumat tot mai mult spre o viață publică mai rigidă, întrucât partidele noastre politice, diferențiându-se tot mai neted, din punctul de vedere al ideilor, își îndeplinește fiecare misiunea specială ce-i este încredințată.

Din acest punct de vedere privind cele ce s'au spus de patru zile, cu ocazia dezbaterilor Adresei, putem culege prețioase învățăminte.

Așa, vedem pe reprezentanții partidului liberal nu discutând principiile guvernului, ci înfierând procedurile sale.

Când este vorba de politica financiară, nu se opune o concepție financiară altei concepții, ci se denunță abuzurile politice bugetare a guvernului.

Cât despre politica generală, auzim răsunând, tot din tabăra liberală, învinuiri de căpătueală, chiverniseală și demagogie.

Pedealtăparte, din tabăra guvernamentală se răspunde partidului liberal — prea adeseori învinuit, din acea parte, că în direcțiunea lui predomină prea mult tradiția și că prea puțin se reazămă pe opinia publică și prea mult pe unele privilegii, mai ales de ordin financiar — se răspunde: «Apoi ce ne imputați nouă, ați făcut și d-voastră».

Este drept că, adeseori nu se răspunde nimic. Depildă, d-l Costinescu a pomenit de 1.200 de schimbări de funcționari, făcute în administrația ministerului de finanțe, cu a cărei stabilitate ne deprinsesem și ne făliam cu toții. La aceasta nu se răspunde nimic.

D-l Costinescu a spus, că s'au chiețuit bani pentru favoruri din capitele cu altă destinație, foarte precisă. Nu se răspunde nimic.

D-l Costinescu a mai spus, că s'au chiețuit 670.000 de lei pentru bilete de liber-parcurs, încât aceste bilete ajunseseră un fel de hârtie-monedă, care se negocia pe peroanele gărilor. Nici la aceasta nu s'a răspuns nimic.

Când însă se răspunde, răspunsul stereotip este acesta: «Am făcut și noi ceea ce ați făcut și d-voastră». Ei bine, acest argument: «fac și eu, fiindcă ai făcut tu», nu poate fi justificarea unei politici. Și când o asemenea justificare vă lipsește, atunci nu vă mai rămâne drept reazim, al politicii d-voastră, decât tot vechiul argument, în numele căruia ați revendicat puterea: «Noi avem numărul. Aci e națiunea; națiunea, organizată pe căprării, ca în vremurile de veselă memorie ale liberalismului, depe timpul gardei naționale».

Mi se pare, domnilor, că natura și nivelul acestor acuza-

ții sunt de așa fel, încât ne dezvelesc, în acest al patruzecilea an de constituționalism, un bilanț nu tocmai mulțumitor.

Pedealtăparte, când ținem seamă că primele acuzații, acele de procopseală și demagogie, pornesc dela partidul liberal și că dintr'o tabără conservatoare vin învinuiri de privilegii financiare și dezvinovățiri pe temeiul numărului partizanilor, atunci ne este dat să constatăm o intervertire a rolurilor partidelor politice și o răsturnare a tuturor principiilor, pe cari trebuie să se întemeieze partidele noastre, dacă năzuim la o viață publică sănătoasă.

Infine, domnilor, un al treilea învățământ, pe care putem să-l tragem din aceste dezbateri, este acela, că, abia ieșiți dintr'o criză financiară foarte grea — care își are rădăcinile într'un trecut constituțional poate mai îndepărtat decât se pare și în niște moravuri publice, ce-au avut o înrăurire mai puternică poate decât ne închipuim — abia ieșiți, zic, dintr'o asemenea criză, revenim de îndată la vechile rătăcirii. Această demonstrație ne-a făcut-o aici d-l Costinescu.

Permiteți-mi, domnilor, să vă spun, că ați fost nedrepti față de d-l Costinescu. D-l Costinescu este o personalitate, care în orice Cameră are dreptul să fie ascultat altminteri de cum a fost ascultat de astădată. Și nu vorbesc aici numai de ministrul de finanțe, care a jucat un rol atât de însemnat în ultima criză; vă vorbesc și de membrul din comisia bugetară dela 1899. Mulți din d-voastră își aduc desigur aminte cu ce stăruință și energie, la fiecare articol, lupta d-l Costinescu, în acea comisie, spre a suprima orice cheltueală inutilă, orice risipă. Dacă vreți să fiți drepti, veți recunoaște, că discursul domnului Costinescu de alaltăeri nu era decât repetiția discursurilor, pe cari, în modul cel mai amical pentru guvern, le rostia în comisia bugetară din 1899. Incât, acolo unde d-voastră ați văzut acuma patimă, nu era decât o convingere adâncă.

În legătură cu acuzația de risipă, d-l Costinescu a adus și chestia conversiunii; căci conversiunea, precum ne-a măr-

turisit ieri domnul ministru de finanțe, nu mai este aceea operație strălucită, întemeiată pe beneficiile realizate din scăderea dobânzii, ci numai o operație, merită să ne dea resurse imediate, destinate a fi risipite, aruncând însă asupra viitorului sarcini foarte grele.

Nu vreau să stăruiu asupra acestei chestiuni. Mă voi feri de cifre, printre cari dibăciea domnului ministru de finanțe caută să se strecoare. Eu întreb un singur lucru: este vreunul singur dintre d-voastră, care poate să afirme, că statul a dobândit un beneficiu, din dobândă, cât de neînsemnat, prin operația conversiunii?

La această reduc toată chestiunea.

Dacă răspundeți *da* la întrebarea mea, mă închin înaintea succesului d-voastră. Văd însă, că nimeni nu contestă afirmația mea și nici nu se poate altminteri. Dacă voiți să fiu mai precis, voi produce câteva cifre, foarte simple. Împrumutul cel mai însemnat, care s'a convertit, este acela de 313 milioane. Aveam 313 milioane datorie cu 5 la sută, care căta să se amortizeze în 24 de ani, plătind o anuitate de 22.310.000 lei. Convertindu-se acest împrumut în 4 la sută, a fost nevoie să transformăm acel împrumut de 313 milioane pe cursul de 87 și jumătate într'un împrumut de 358 de milioane. Dacă această datorie, de 358 milioane cu dobândă 4 la sută, s'ar amortiza tot în 24 de ani, ar trebui să plătim o anuitate de 23.500.000.

Vasăzică, într'un număr egal de ani, pentru aceeași datorie, suntem nevoiți să plătim 23.500.000 lei, înlocuind 22.310.000 lei.

Nu e niciun beneficiu; dimpotrivă, numai o pagubă.

Tot beneficiul bugetar, realizat din operația d-voastră, rezultă numai din prelungirea anilor.

Să admitem că prelungirea numărului anilor era admisibilă, totuși cată să nu rezulte o pagubă din schimbarea cursurilor și a dobânzii.

Casă fiu mai lesne înțeles, iată o conversiune, care, din cauza prelungirii termenului, a fost mult criticată de parti-

dul conservator, aceea a lui Gogu Cantacuzino. Totuși acea operație era îngrădită prin stipulațiunea, că, raportându-se conversiunea la un număr egal de ani, trebuia să rezulte un beneficiu înlăuntrul aceluși număr de ani.

Iată cum sună articolul 2 al legii din 24 februarie 1898:

«Art. 2. Pentru formarea capitalului necesar spre a se efectua aceste plăți, ministerul de finanțe este autorizat a emite titluri de rentă amortizabilă 4 la sută, în forma și condițiile ce va găsi mai avantajoase, *cu singura restricțiune, ca anuitățile să fie inferioare celor actuale, chiar dacă s'ar admite, pentru aceste titluri, termenele de amortizare ale împrumuturilor citate în articolul precedent*».

Scurt și fără fraze, poate cineva să afirme, că ultima conversiune, care s'a făcut acum, întrunește această condiție: anuitățile să fie inferioare celor actuale, chiar dacă s'ar admite pentru noile titluri termenele de amortizare ale împrumutului existent? Desfid să mi se dovediască aceasta.

Adevărul e că, prin operația ce s'a făcut, se aruncă asupra viitorului sarcini foarte grele și un asemenea expedient, care ar fi fost admisibil în împrejurări foarte grave pentru tezaur, se săvârșește spre a se dobândi, în schimbul unor enorme pagube, câteva disponibilități imediate, cari se risipesc precum v'a arătat domnul Costinescu.

Numai cu bilete de liber-parcurs, înafarăde cele ce se pot justifica, s'a cheltuit 670.000.

Peste aceasta vin toate sinecurile, misiunile și subvențiile la favoriți.

D-l ministru de finanțe ne spunea: am redus subprefecții, cari au un caracter mai politic decât funcționarii dela finanțe. Atâta numai, că subprefecții erau inamovibili.

Și cu aceasta vreți să justificați toate funcțiunile amovibile create la finanțe?

S'au cheltuit, domnilor, în toate felurile și chiar în mod absolut nelegal. D-l Costinescu v'a citat exemple, cari n'au primit răspuns. La rândul meu vă voi întreba: este admi-

sibil să faceți următoarele cheltuieli? Citez cuvânt cu cuvânt textul articolului 30 din bugetul ministerului de finanțe, care zice: «Indemnizări de transport, de delegații și de inspecții în serviciul general al finanțelor, precum și pentru recensământul general». Ei bine, de aci se ordonantează sume pentru *Istoria lui Mihai Viteazul*. Domnului V. Athanasiu i se dă, tot de aci, un ajutor pentru a studia *Organizarea financiară a Franței*. Parcă în literatura financiară franceză nu se pot găsi studii mai de valoare despre organizarea financiară a Franței.

D-l Costinescu v'a mai spus, că la ministerul de finanțe, unde ajunsese la o oarecare stabilitate, s'au făcut 1.200 de schimbări de funcționari.

D-l ministru de finanțe a justificat vre-o 4—5 din schimbările ce a făcut cu fel de fel de abilități. «Cutare este partizan, dar este om capabil; cutare este incapabil, dar este adversar». Parcă traficul funcțiilor nu-și poate avea înrâurirea și la partizani ca și la adversari. Eu nu mă îndoiesc, că domnul ministru de finanțe este în stare să țină 1.200 de discursuri pentru a justifica fiecare numire. Ceeace însă nu poate d-sa să dovediască, e că acele 1.200 de schimbări constituiesc un procedeu fără precedent în administrația noastră financiară.

Domnilor, toate acestea ne-au impresionat dureros și am regretat că din partea partidului liberal s'au putut aduce unui guvern conservator acuzații de felul acesta. Eram obișnuiți cu atacuri de altă natură. Eram acuzați de reacționarism. Se crease pe socoteala noastră legende. Bunăoară legenda, că suntem un partid de privilegiați. Toate acestea erau neadevăruri și, pentru că erau neadevăruri, legendele au pierit.

Astăzi, spre marea noastră mirare, văd reapărând una din aceste legende: aceea cu boerii și neboerii. Și, lucru ciudat, această acuzație nu pornește din partea opoziției, căci noi, totdeauna, am protestat în contra unor asemenea învinuiri,

Mă întreb dar, de unde, cu ce gând și cu ce scop a reînvieat această chestiune?

Care este spiritul, vrăjmaș partidului conservator, care a făcut să nască din nou asemenea legende?

Dela noi au pornit asemenea acuzații? (întreruperi).

Și întreb pe domnul I. T. Florescu, care a pomenit de această chestiune, dacă vreunul dintre noi, un membru al opoziției, este acela care i-a adus această neroadă învinuire:

«Dece te faci coadă de topor în mâna ciocoilor?»

Nu, domnilor, noi întotdeauna am protestat încontra unor asemenea distincțiuni de clasă.

Domnilor, eram, până aci, deprinși cu alte acuzații decât cele ce de astădată s'au adus de partidul liberal băncii ministeriale.

Pentru asemenea fapte noi eram acuzatori nu acuzați.

Casă vă dați seamă cât de cumplit s'au intervertit rolurile, permiteți-mi să vă citesc câteva rânduri dintr'o cuvântare a lui Alexandru Lahovari. Mulțumită unui sentiment de pietate al colegului nostru, domnul Emil Lahovari, avem fericirea să posedăm, de câteva zile, primul volum al cuvântărilor politice ale lui Alexandru Lahovari.

Dați-mi voie să vă citesc dintr'însul următorul crâmpieiu:

«Domnilor, un rău guvern comite două feluri de rele, «unul trecător, altul permanent, unul material, altul moral! «Cel material se poate vindeca. Au chiețuit în lefuri și pro- «copseli avutul țării, vom aduna iarăși, ca furnica, acel avut «risipit... Dar vai! Ceeace nu se poate vindeca, ceeace nu «se poate îndrepta, este când corupția a pătruns măduva «unei națiuni și când materialismul și-a înfipt cuiul lui în «inima unui popor. Când numele de patrie nu mai servă «decât pentru a investmânta poftetele rele, instinctele joase și «perverse; când lăcomia, setea de bani și de onoruri au în- «locuit toate instinctele nobile, toate avânturile frumoase. «Când incapacitatea învinge meritul și sfruntarea imorali- «tatea învinge onestitatea și probitatea, ce se întâmplă «atunci?»

«Incetul cu încetul, exemplele rele se coboară de sus. Su-
«fletul națiunii se turbură, bunul ei simț se întunecă și cu-
«vintele cele mai sacre își perd însemnătatea lor, căci nu
«agitația sfântă a ideilor poate vreodată pierde pe un popor,
«ci ațățarea poftelor necurmăte, neastâmpărul patimilor vino-
«vate».

Este drept că acest discurs e anterior cu patrusprezece ani altui discurs, în care un ministru ne-a declarat ieri că, cu prilejul unei boale, a putut dintr'un fenomen patologic să prinză deosebirea dintre glasul conștiinței și glasul patimilor rele, de când, zic, acel ministru a crezut că are menirea de a rădica partidul conservator din întunericul și din discreditul în care era cufundat, pentru a face dintr'însul un al doilea partid liberal, prin mijloacele pe cari domnul Costinescu le-a veștejit la această tribună.

Domnilor, ca buni conservatori nu putem decât să fim mâhniți de situația critică, ce se creiază conservatismului. Ca opozanți am putea fi mulțumiți că prevederile noastre s'au îndeplinit, dacă mulțumire poate fi ca proorocirile noastre de nenorocire să se spargă asupra unui partid, care poartă acelaș nume ca al nostru. Și în prevederile noastre împlinite nu găsim măcar mulțumirea vreunui merit deosebit; căci nu trebuia prea multă agerime de spirit, ca să prevedem cele ce s'au întâmplat.

Este în firea lucrurilor, ca demagogia electorală din opoziție să producă demagogia financiară și administrativă la putere. Și una și alta au răsărit din aceeași concepție greșită a d-voastră.

Ați crezut că puteți da drept singură bază unui partid politic strângerea partizanilor.

Ați întemeiat o politică de partizani, înlocă strângeți partizanii în jurul unei politici.

Și recunosc că ați strâns mulți partizani în biserica d-voastră.

Se zicea, cu prilejul ultimei discuții a Adresei că, pe locul unde se rădica altădată, vechea biserică conservatoare, ați înălțat o falnică catedrală.

Cât mai respectabilă, domnilor, ne apare nouă acel vechiu locaş, în care se strângeau poate mai puţini credincioşi!.. Dar aceştia, mai puţini la număr, erau mari la suflet şi tari prin credinţă, au ştiut totdeauna să impuie respect adversarilor şi au ştiut să-şi îndeplinescă, în cursul vremurilor, datoria nu numai de al doilea partid, nu numai de partid care revendică moştenirile vacante lăsate de partidul liberal, ci de partid conservator cu îndatoriri proprii către sine şi către ţară.

Pe când marea d-voastră Bărăţie, cu proporţii uriase, dar clădită într'o singură cărămidă, ne lasă reci. Căci într'insa credinţa s'a stins.

Şi credinţa se stinge, domnilor, în -politică ca şi în religie. Ideea religioasă întotdeauna s'a clătinat când, acelor cari propovăduiau îndurarea şi jertfa în numele acestor cuvinte: «crede şi speră», se răspundea: «Credinţa se reazimă pe un neadevăr, îndemnul la speranţă este înşelăciune; o altă lume decât această lume pământescă nu există». Atunci acestor inimi pustiite nu le mai rămâne decât desfătările imediate.

Aşa şi în politică. Tot cărtind contra aceluia, cari pomeniau de un ideal, tot ponegrind ca pe nişte utopişti, cari gonesc visuri nebune pe acei, cari vorbeau de jertfe pentru o glorie viitoare, de care poate numai urmaşii se vor bucura, apelurile d-voastră la sacrificii nu mai pot avea răsunet în inimele aceluia, cari nu mai râvnesc decât satisfacerea ambiţiei şi ale intereselor private.

Astfel dar, nemai având un principiu superior, de care să vă animaţi, aţi început a vă coborî pe povârnişul, pe care din nenorocire prea adeseori alunecă partidele noastre, prea exclusiv stăpânite de unica preocupare de a-şi asigura rândul la putere şi dreptul periodic la corupţiune, în schimbul unor făgăduieli de cuminenie, cari nu sunt decât jertfirea tuturor aspiraţiilor.

O VOCE: Marele nostru preot este domnul Cantacuzino.

D-I N. FILIPESCU : Nepricepând fineța întreruperii d-voastră, nu pot răspunde (ilaritate, aplauze).

Ei bine, domnilor, ne rădicăm cu toată puterea încontra acestei politici, cari își recrutează soldații printre acele elemente neregulate, căroră, drept soldă, li se dă dreptul de a da năvală în funcțiile statului, politică care preface bugetul țării în tezaur de războiu al partidelor politice.

Cuatât mai mult trebuie să ne încordăm puterile spre a combate această politică, cucât răul ne apare mai adânc. Când ne amintim de unele doctrine, ce ați propovăduit în opoziție, când vedem că socotiți că puteți legitima toate abuzurile cu argumentul, «așa ați făcut d-voastră, așa putem face și noi», atunci ni se dă priveliștea nu numai a practicărei corupției, dar și a mărturisirei ei semete și-a îndrăzneței ei preamăriri. Vedem azi măestria mânuirii apetiturilor în vederea dobândirei sau a păstrării puterii înfățișându-se ca rodul experienței și a maturității politice, ironizând încercările de îndreptare ca ipocrite utopii și înfi-gându-se în dreptul nostru public ca o condiție necesară a mecanismului nostru constituțional.

Fațade această politică noi ne declarăm vrăjmași neînduplecați, oricari ar fi neajunsurile pe cari ni le-ar rezerva viitorul din cauza acestei atitudini. Și socotim că, atunci când un partid politic ia, fațade-o asemenea chestiune, o asemenea atitudine, însăși hotărîrea lui poate fi privită ca un început de îndreptare.

Dar trebuie ceva mai mult. Trebuie să zmulgem și mijloacele de corupție din mâna aceloră, cari ar fi ispitiți să dăinuiască în vechile făgașuri.

Discuția actuală a Adresei ne-a dat în această privință oarecari indicații.

E evident, că trebuie ceva mai multă publicitate în gestiunea financiară. Indesebi, sunt unele părți ale bugetului, unele capitole puse la dispoziția ministrului, cari nu mai pot fi mânuite ca în prezent, când numai prin cercetări ane-

voioase și cereri de dosare se pot da la iveală abuzuri ca acele ce s'au descoperit.

Apoi, ne trebuie un control mai eficace al finanțelor statului. Nu e cu putință să se poată și mai departe călca în picioare nepedepsit regulile cele mai elementare ale contabilității și ale bunei administrații financiare. Și dacă declarațiile Curții de Conturi și controlul Parlamentului sunt insuficiente, va trebui să găsim aiurea sancțiunile necesare.

Dacă pentru noi instrumentul de corupție cel mai de căpetenie e administrația, acea administrație politică — care pune rând pe rând, în serviciul fiecărui partid, toate resursele ilegalității și corupției încât am ajuns la acest rezultat: în administrație politică distruge orice idee de dreptate, iar în politică administrația zugrumă orice pornire dezinteresată — ea trebuie îndreptată.

Cangrena vieții noastre publice e administrația. Ea trebuie lecuită cu fierul roșu. Leacul noi îl vedem în inamovibilitate: inamovibilitate consfințită prin lege și inamovibilitate de fapt, aplicată cu nepărtinire iar nu sucită și răsucită la fiecare schimbare de guvern.

Cât pentru noi, de această reformă ne legăm toată cinstea noastră politică.

Astfel numai credem, că vom putea căpăta o viață publică mai liberă și astfel numai partidele politice vor înceta de-a fi instrumente ale intereselor egoiste, pentru a deveni organe ale năzuinților naționale, rezemându-se pe interesele legitime ale claselor celor mai numeroase.

În ce privește interesele acestor clase, Mesajul Tronului pomenește de chestiunea țărănească. Este regretabil însă că vorbele nu se potrivesc cu faptele. Ca fapte trebuie să regretăm acea circulară, citată de d-l Costinescu, privitoare la recensământ.

Dintr'însa rezultă că impozitul fonciar, înlocde a mai fi un impozit pe venitul pământului, a devenit un impozit pe munca și brațele țăranilor (aplauze din minoritate). Vă spun cu toată sinceritatea, că regretăm această greșală, noi ceștia,

cari nu suntem părtași la asemenea greșeli și cari știm, că totuși ani și ani de zile partidul liberal ne va scoate ochii la toți cei ce poartă numele de conservatori cu această nenorocită circulară.

Cu privire la chestiunea țărănească, ni se făgăduiesc mai multe reforme, printre cari cea mai de seamă este aceea a reîntregirii domeniului statului, spre a se vinde apoi moșiile statului la țărani.

Această reformă nu este decât o palidă copie a Casei Rurale.

D-l I. I. C. BRĂTIANU : Palidă și primejdioasă.

D-l N. FILIPESCU : Oricât ați voi să îmbrobodiți proiectul d-voastră în expuneri de motive meșteșugite și în argumente teoretice, faptele vor fi mai tari decât toate teoriile d-voastră.

Casă nu prelungim degeaba discuția, vă voi face numai o profetie, rămânând ca viitorul să dovediască cine-a avut dreptate.

Anul trecut ați spus, că, cu proiectul d-voastră aveți să împiedicați Casa Rurală. Eu vă afirm că, atunci când partidul liberal va veni cu Casa Rurală, proiectul d-voastră de lege va servi drept expunere de motive a proiectului de lege pentru înființarea Casei Rurale.

Astfel toate argumentele, pe cari le-ați adus aci în contra Casei Rurale, se întorc în contra proiectului d-voastră, care falș în principii, este meschin în consecințele sale. Și nu cu soluții meschine, ci cu reforme largi și multiple se poate aduce țăranului nostru rădicarea, de care fără zăbavă trebuie să ne preocupăm. Și cu atât mai mult trebuie să ne preocupăm, cucât, la noi, chestiunea țărănească nu este numai o chestiune socială, ci este și o chestiune națională.

D-l B. MANGĂRU : Care este programul d-voastră în această chestiune ?

D-l N. FILIPESCU : Vă închipuiți, domnilor, că nu în această discuție avem să vă dăm soluțiile, de cari se pare că aveți nevoie.

D-l GENERAL I. LAHOVARI, MINISTRU DE EXTERNE : Ne lipsim de ele, vom găsi noi soluțiile (aplauze).

- D-l N. FILIPESCU : Domnilor, știu că astă-vară, cu ocazia evenimentelor din Rusia, numeroși români basarabeni au venit în România și impresia ce au cules este aceasta «starea țăranilor la d-voastră nu este de laudă». Și nu odată am auzit țărani din Transilvania, cari vin în contact mai des cu noi și cari duc la ei impresiile culese aci, spunându-mi : «Apoi starea țăranilor dela d-voastră nu este de invidiat». Ei bine, socotiți, domnilor...

D-l EM. BUZNEA : Vă înșelați, domnule Filipescu, s'au schimbat lucrurile ; am fost la Sibiu și este cutotul altfel (ilaritate).

D-l N. FILIPESCU : Imi veți permite să nu mă folosesc de adâncile d-voastră cunoștințe (ilaritate).

Zic, domnilor, că, dacă vream să păstrăm acele legături sufletești, legitime și cari se pot mărturisi, cu toți Românii chiar de peste hotarele Regatului, mi se pare că un punct cardinal, o dogmă a politicei noastre, trebuie să fie ca nimeni, de nicăieri, din nicio treaptă socială să nu poată spune : «In România este mai rău ca la noi» (aplauze).

Ei, domnilor, nu socotiți că această politică este mai presus de ambițiile celor mai optimiști dintre d-voastră ?

Lăsați laoparte declarațiile de tribună, întrebați fiecare pe vecinul din dreapta și pe vecinul din stânga și veți dobândi aceleași impresii pesimiste, pe cari le culegem noi, zilnic, în confidențele depe coridoare.

Așa fiind, socotesc că mă veți pricepe, când voi spune, că d-voastră nu puteți scri azi o pagină de laudă în analele partidului conservator. Mai curând ași spune, că d-voastră compromiteți chiar și viitorul pentru un prezent prea mult efemer.

D-l ministru de finanțe vă vorbia de marile datorii, cari trebuie să ne ispitiască, d-sa ne arăta ceea ce se petrece în jurul granițelor noastre, unde de toate părțile nu numai se aștern dar se și dezleagă în momentul de față probleme, cari ne ating în modul cel mai direct. In numele acestor mari interese d-sa făcea un apel la unire în jurul politicei d-sale.

Eu, în numele tocmai acestor grave preocupări, voi ajunge la încheieri opuse.

Și sper că se vor mai găsi printre d-voastră măcar câțiva, cari, capabili de a-și dezrobi mințile de amăgirile puterii și cari, cumpănind răspunderile față de viitor și îmbărbătându-se din amintirea vremilor de vitejie ale partidului conservator, vor pricepe, că nu printr'o politică de partizani, ci printr'o politică istorică se poate pregăti țara pentru evenimintele zilei de mâine (aplauze).

XXII.

APĂRAREA ȚĂRII.

IN CAMERĂ, LA DISCUȚIA PE ARTICOLE A MESAJULUI.

Indatăce se votează, în ședința Camerei dela 13 decembre 1905, proiectul de Răspuns la Discursul Tronului, se trece la votarea pe paragrafe a proiectului. Paragraful întâi și al doilea se votează fără discuție. La paragraful al treilea ia cuvântul dr. Gh. Rădulescu, care spune că reducerile și economiile, făcute de liberali în administrație, au fost prea dureroase și deaceia e bine ca acum, când situația s'a îmbunătățit, guvernul să repare nedreptatea făcută pensionarilor, iar funcționarilor să li se suprimă taxa de 5 0/0, pusă asupra salariilor.

După d-l Gh. Rădulescu, ia cuvântul d-l Nicolae Filipescu asupra părții din proiectul de răspuns, unde se vorbește de armată. Iată acest paragraf:

«Armata, care, sub falnică conducere a Maiestății Voastre întinde patruzeci de ani, a devenit un scut așa de puternic al neatârării noastre, va găsi pururea pe Adunarea Deputaților gata la toate jertfele pentru sporirea și întărirea ei».

D-lui N. Filipescu îi răspunde ministrul de războiu, generalul Gh. Manu, care arată că, pentru buna înzestrare a oștirii noastre cu armamentul trebuitor, s'au luat toate măsurile de nevoie, cum și pentru o mai bună organizare a ei.

După cuvântarea ministrului de războiu, proiectul de Răspuns se pune la vot în total, întrunind unanimitatea de 78 de voturi.

A P Ă R A R E A Ț Ă R I I.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA
13 DECEMBRE 1905.

Domnilor Deputați,

Îmi dau seama cât sunteți de obosiți și, deaceea, mă voiu mărgini, la acest paragraf al Adresei, să prezint câteva scurte observații.

Nu voiu redeschide, cu acest prilej, discuția generală. Țiu numai, înainte de-a intra în cercetarea unei chestiuni speciale, să încheiu un incident, provocat de-o întrerupere ce am adresat, ieri, domnului ministru al instrucției publice, întrerupere care era legitimă fațăde unele contraziceri ale d-lui ministru. Consider ca un act de lealitate, ca, fațăde cele ce mi-a spus ieri, după ședință, d-l ministru al instrucției, să declar că nu voiu mai avea să-i cer în această privity nicio explicație (aplauze).

Dupăcum am spus, domnilor, nu voiu să reviu asupra chestiunilor de politică generală. V'am expus în discuția generală cuvintele, pentru cari eu nu pot vota proiectul d-voastră de Adresă.

Este însă o considerație specială, care mă face ca, îndeosebi, să nu pot vota paragraful, care este acum în discuție, din cauza alineatului privityor la armată.

Pricepeți neapărat că aci nu poate fi vorba de politică de partid și țin să spun că criticele, ce voiu produce, nu țin-tesc pe d-l ministru de războiu. Sunt convins că d-sa se ocupă cu sârguintă de organizarea armatei, ajutat fiind în greaua sa misiune de unul din cei mai distinși ofițeri ai noștri, care ocupă locul de secretar general al ministerului de războiu.

Cutoateacestea, găseșc un alineat, la paragraful care este acum în discuție, cu care nu mă pot împăca. În acest ali-

neat se spune, că armata a devenit un scut tot mai puternic al apărării noastre.

După părerea mea, această afirmație conține o inexactitate și-o inexactitate primejdioasă, menită să treziască iluzii despre starea reală a armatei.

Domnilor, m'am gândit mult, de ieri până azi, dacă trebuie să aduc aci expresia convingerilor mele adânci despre starea armatei și m'am hotărît să vorbesc de această chestiune, pentru următoarele considerații :

Ni se vor propune încurând credite militare. Aceste credite vor fi bine-venite. Inșă ele au și această parte primejdioasă, că, după ce vor fi votate, vom fi iar stăpâniți de iluzia, că odată creditele votate toate în armată stau bine.

Recunosc că, uneori, armata a fost lipsită de mijloacele, de cari avea nevoie. Dar răul stă cu mult mai puțin în lipsa de credite, decât în lipsa de grijă, care domnește permanent de ani și ani de zile în sferele, cari au răspunderea pregătirii armatei noastre.

Apoi, mai este o considerație, care m'a hotărît să provoc o deșteptare despre starea armatei.

Aceasta e, că adesea s'au rădicat critici cu privire la armată, critici mai mult sau mai puțin învăluite și asemenea blajine critici n'au fost în stare a zgudui amorțeala și nepăsarea, în care lăncezesc acei cari au răspunderea armatei.

Deaceea, domnilor, am socotit că trebuie rădicat tonul. Și oricum ați judeca fapta mea, eu — și pe răspunderea mea personală — consider ca o datorie patriotică de a spune ceea ce știu că străinii cunosc și ceea ce cred că este indispensabil să știe și țara.

Domnilor, toate speranțele noastre în vederea unui conflict eventual se reazămă pe două elemente: pe fortificații și pe armată.

Trebuie să constatăm cu părere de rău, că sacrificiile, pe cari le-am făcut pentru fortificații — și, ca fost raportor al creditului de milioane pentru fortificații, nu înțeleg să condamn cutotul ideia fortificațiilor — au fost în disproporție

cu sacrificiile, pe cari apoi am putut să le facem pentru armată. Și cuatât mai regretabil este aceasta, cucât azi este știut, că fortificațiile permanente și-au pierdut mult din însemnătatea lor. Cine a urmat discuțiile, ce s'au produs acum câteva săptămâni, cuprivire la întărirea Anversului și a citit studiile recente ale generalului Langlois despre criza fortificației, știe că azi, fațăde tăria explozibilelor și a tunurilor cu tragere repede, reazămul și puterea armatelor asediate stă nu atât în zidării și cupole cuirasate, cât în strășnicia focului ce poți deschide încontra armatei, ce asediază o cetate.

Așa fiind, este nevoie nu numai ca forturile și bateriile intermediare să fie înarmate — și ele nu sunt deplin armate — dar încă să putem dispune de-o garnizoană puternică, și să avem sute de tunuri — pe cari nu le avem — și să dispunem de muniții în cantități enorme, munițiuni cari deasemenea ne lipsesc. Aceasta este situația cetăței București.

Cât pentru linia Focșani-Nămoloasa-Galați, ea nu are valoare, decât dacă completează un sistem întreg de apărare, încheind liniile de apărare naturală.

Ei bine, azi ne aflăm dezarmați pe Dunăre. Este știut că o flotilă, care ar veni pe Dunăre, ar putea să ocoliască linia întărită Focșani-Galați; că podul de peste Dunăre ar putea să fie oricând nimicit. Infine, malul bulgar dominând malul românesc suntem în stare de inferioritate, nu numai în caz de ofensivă, dar chiar în ipoteza defensivei.

Acum, domnilor, dela fortificații trec la armată. Casă fiu mai precis, dați-mi voie să iau ca termen de comparație nu una din armatele mari ale vecinilor noștri, ci armata bulgară — și, prin aceasta, nu înțeleg să aduc o atingere unei țări vecine, cu care păstrăm cele mai bune relații.

Cred de datoria mea s'o spun, fără înconjur — fiindcă socot, că este mai bine să cunoaștem primejdia și s'o lecuim, decât să mai stăm ani și ani de zile în starea de nepăsare în care trăim, cutoate deșteptările cari s'au adus în această

privință — cred, zic, că mi-îndeplinesc o datorie, spunând, că armata noastră este inferioară armatei bulgare.

Dacă îndrăznesc să vorbesc astfel, este că exprim prin aceasta un adevăr cunoscut și aproape banal.

Acum două luni a apărut o carte foarte însemnată a d-lui general Hârjău, ofițer în activitate, care scrie, negru pe alb, sub iscălitura lui, ceea ce eu spun la această tribună. Și o atare mărturisire, de o supremă gravitate, trece nebăgată în seamă, fiindcă toate cercurile noastre sunt deprinse cu acest adevăr.

Ași putea, pentru a confirma spusele mele, să invoc și rapoartele unui distins ofițer, brevetat de stat-major, care este atașat militar la Sofia, căpitanul Petala, care de multe ori a atras luarea-aminte a celor în drept asupra gravității acestei situații.

Dealtminteri, ce, credeți că eu dezvelesc ceva nou? Calculele sunt ușoare. Oare nu se pot calcula, cu precizie, contingentele, de cari dispune fiecare țară?

Noi dispunem de 146 de batalioane, la cari Bulgaria poate opune 144 de batalioane, superioare batalioanelor noastre.

După numărul cunoscut de tunuri, nu se poate nega că artileria bulgară ne este superioară. Dar și în alte privinți superioritatea aceasta este vădită. Noi avem 1.200 de subofițeri reangajați, pecând Bulgarii au peste 4.000.

Mai țineți seamă, că o parte din batalioanele noastre sunt constituite din trupă cu schimbul, a cărei instrucție e abia de 90 de zile, teoreticește. În practică însă adeseori mai puțin.

Acum câtăva vreme, două contingente întregi n'au primit niciun fel de instrucție și 7 ani încă aceste contingente vor fi prenumărate în armata de prima linie. Socotesc dar, că reorganizarea infanteriei se impune, ca o necesitate imperioasă și urgentă.

Intradevăr, pelângă răul, ce vi l-am dezvelit, inferioritatea noastră se accentuează în fiecare zi. La vecinii noștri în fiecare an contingente, mai numeroase ca ale noastre, constituiesc rezerve tot mai puternice.

Dar, domnilor, este ceva și mai grav: eu am credința, că armata noastră nu poate fi mobilizată în condițiile, în cari ar trebui să fie mobilizată. Să vă dau câteva probe. Legea rechizițiilor, lege veche de acum 28 sau 29 ani, prescrie unele formalități, cari, după această lege, nu se pot îndeplini decât după proclamarea războiului. Vasăzică, după declararea războiului, mobilizarea, care ar trebui să se facă în 5 sau 6 zile, nu se poate face în mai puțin de 30 zile și aceasta, nu numai pentru regimentele de artilerie și cavalerie, dar chiar pentru regimentele de infanterie.

Cât pentru artilerie, este ceva și mai grav. Proiectilele artileriei nu pot fi umplute, în timp de pace. Această operație trebuie săvârșită în rezezeală la primul semnal. Astfel însă cum suntem acum organizați, nu putem face aceasta în cele câteva zile, în cari trebuie să se desăvârșiască mobilizarea. Ei bine, știți, domnule ministru de războiu, că ați primit dela Pirotechnie înștiințare, că această operație nu se poate face nu numai în 5 zile, dar nici măcar în 30 de zile.

Dar să mergem mai departe. După mobilizarea propriu zisă, trebuie să se opereze concentrarea trupelor la graniță, în punctele hotărîte de mai înainte prin studii prealabile, făcute în vederea diferitelor ipoteze, după planuri de operațiuni matur chibzuite și formal aprobate.

Ei bine, ca o dovadă de criminala noastră nepăsare, pot spune că o singură ipoteză — bine înțeles, că nu voi spune care — o singură ipoteză, din toate cele ce ar trebui studiate, este pregătită. Celelalte, nu numai că nu sunt aprobate, nu numai că n'au sancțiunile necesare, dar nici măcar nu sunt studiate.

Și când se face cumva un crâmpieiu de studiu, acel studiu se lasă în părăsire. Ingenere el nici nu e citit. Nu tocmai în această ordine de idei, dar numai casă mai dau o dovadă de neîngrijire, ași putea să fac apel la un coleg al nostru, aci prezent, casă afirme, cu autoritatea de care dispune, că atunci când, pentru prima oară, legațiunea noastră din Sofia ne-a comunicat nouă organizarea armatei bulgare,

această comunicare a fost pusă la dosar, fără a fi citită de nimeni.

Să vă mai dau o dovadă de nepăsare de felul acesta. Țin minte, că d-l general Arion, fiind comandantul corpului II de armată și al cetății București, pregătise un plan de apărare al Bucureștilor. Nu știu ce se va fi ales acum de acest plan, dar, ceea ce pot afirma, este că, în timp de doi ani și jumătate nici nu se citise măcar acea lucrare și comandantul cetății nu putuse, după doi ani și jumătate, să obție o dezlegare.

D-l Marghiloman îmi șoptește: «Dar liniile strategice». Da, este bine să vorbim și de aceasta. S'a declarat mai deunăzi, depe banca ministerială, că se vor face 600 kilometri de cale ferată. Cele mai multe sunt deja hotărâte. Întrebatu-s'a oare statul-major în această privință?

D-l I. GRĂDIȘTEANU, MINISTRUL LUCRĂRILOR PUBLICE: Se întreabă întotdeauna: legea o impune.

D-l N. FILIPESCU: Știu că legea impune. Vă voi arăta îndată, dacă vreți, că legea impune multe lucruri, cari însă nu se țin în seamă.

Imi place a crede, domnule ministru, că de data aceasta veți ține seamă de ce prescrie legea.

Sper că atunci când se vor face cele 600 de kilometri de cale ferată vor intra în cumpănă pentru un dram măcar și interesele apărării țării și se vor înlătura liniile, cari ar putea să fie primejdioase din punctul de vedere strategic și se vor lua în seamă și liniile, de cari avem încă nevoie pentru apărarea țării.

Să nu pierdem din vedere cu ce grijă patriotică și-au alcătuit Bulgarii rețeaua de căi ferate. În momentul de față se întreprinde o linie transbalcanică, care va încheia circuitul, care va permite vecinilor noștri să arunce divizii, mai numeroase decât ale noastre, pe orice punct la malul dunărean.

D-l ministru al lucrărilor publice a pomenit, prin întreruperea sa, de îndatoriri impuse de lege.

Să vă dau o pildă de îndatoririle impuse de lege, cari nu

se iau în seamă. Cari sunt organele răspunzătoare de starea armatei?

Printre cele mai înalte e consiliul superior al armatei.

Acest consiliu trebuie să-și dea avizul obligatoriu asupra tuturor chestiunilor de organizare, de armament, de mobilizare, asupra proiectelor de lege, asupra regulamentelor militare.

Ei bine, nu știu dacă o singură dată s'a convocat acest consiliu, decând a fost înființat prin legea din 1900.

Față de neglijența vinovată a organelor superioare, se cade ca tocmai aceste organe să fie reînviolate și întărite.

Dacă vrem să păstrăm consiliul superior al armatei, se cade ca el să înceteze de-a fi o ficțiune, spre a deveni o realitate.

Mai trebuie să dăm statului-major importanța și extensiunea de atribuții, pe care, mai ales față de fluctuațiile noastre politice, ar trebui s'o capete. Cred, înfine, că ar trebui să creăm înaltul comandament, fie sub forma unui generalisim ca în Franța republicană, fie sub forma unui inspector general, ca în monarhia austro-ungară.

Trebuie ca aceste organe să fie zguduite din amorteala lor. Am socotit că brutalitatea unor adevăruri crude, pe cari le-am dezvelit aci, ne vor trezi din lăncezeala noastră și că încurând armata noastră, luând un nou avânt, va fi ferită pe viitor de critici ca acelea ce trebuie, azi, să îndure.

Pentru moment însă cred, că nu spun decât adevărul, afirmând că, din cauza neîngrijirii, a incapacității și a nepăsării, cari domnesc în sferile ce au răspunderea pregătirii pentru războiu, avem o armată insuficientă ca număr, lipsită de instrucție, de echipament, de muniții și care nu poate fi lesne mobilizată.

Să nu ne luăm după partea decorativă a armatei, care ne farmecă dar ne și înșală. Printre manifestațiile decorative sunt, spre exemplu, manevrele regale, tieluite mai dinainte, aranjate în cele mai mici amănunte și cari totuși stârnesc adesea surâsul ironic al atașajilor militari străini.

Mai ştiu că se desfăşoară o mare activitate la ministerul de războiu, pentruca armata să fie bine reprezentată la expoziţie. Vom vedea pavilioane elegante şi panorame sugestive. Sper însă că, ştiindu-se adevărul, nu-i va trece nimănui prin minte de a pune ca inscripţie pe frontispiciul acestor clădiri cuvintele celebre ale mareşalului Leboeuf: «Il ne manque pas un bouton de guêtre à nos soldats».

XXIII.

DEMAGOGIA ALBĂ.

LA ÎNTRUNIREA DELA DACIA.

Lupta, dusă de partidul conservator desub conducerea d-lui P. P. Carp împotriva guvernului Gh. Cantacuzino-Tache Ionescu, nu rămâne mult timp limitată numai înăuntrul Parlamentului, ci iese curând afară din Corpurile Legiuitoare. Astfel, îndată după deschiderea Parlamentului în sesiunea extraordinară dela 8 maiu 1906, Epoca, cu data de 12 maiu 1906, publică următorul comunicat :

«Partidul conservator desub conducerea d-lui P. P. Carp, ca partid monarhic constituțional, s'a abținut, în timpul absenței Regelui precum și după întoarcerea M. Sale, în timpul serbării regale dela 10 maiu, dela o mai energică acțiune de opoziție în contra guvernului de astăzi.

«Acum însă, cu trecerea zilei de 10 maiu și după aducerea acestui omagiu datorit Coroanei, ne reluăm toată libertatea de acțiune și, recunoscând datoria fiecărui cetățean cinstit de a lupta în contra regimului de corupțiune, care înjosește țara tocmai în al patruzecilea an jubilar al Constituției dela 1866, vom ține o mare întrunire publică în seara de duminică 14 maiu, semnalul reînceperii unei mișcări, care nu se va liniști decât în ziua căderii acestui guvern rușinos».

Intrunirea are loc în ziua hotărâtă, la ora 4 după amiazi, în sala Dacia, sub președinția d-lui C. Olănescu. Cel dintâi, care ia cuvântul, este d-l M. Botez, apoi d-l Emanoil Antonescu, Nicolae Filipescu și Al. Marghiloman, după care președintele întrunirii împărtășește adunării, că partidul conservator va mai ține și alte întruniri, dintre cari cea dintâi va fi luni, 22 maiu, în sala Eforiei. Roagă apoi pe asistenți să se împrăștie în liniște, chiar dela ușa localului de întrunire, spre a nu da prilej de neorânduieii, întrucât guvernul adusese numeroase trupe chiar în apropierea sălii Dacia,

DEMAGOGIA ALBA

DISCURS ROSTIT LA INTRUNIREA DIN SALA DACIA,
IN ZIUA DE 14 MAIU 1906.

Domnilor,

Vă rog să nu uitați, că vremea aclamațiilor și a manifestațiilor de bucurie a trecut. Ultimele ecouri și ultimele lampioane ale serbărilor jubiliare s'au stins asupra unei apoteoze, care, dacă a fost pealocurea întunecată de câteva umbre, a fost ferită de orice notă discordantă, mulțumită între altele și lealismului nostru.

Astăzi, când ne-am recăpătat libertatea de acțiune, venim să aducem aici protestarea noastră cea mai energică în-contra unui regim, care demoralizează țara și compromite tot ce este conservator.

Cu durere, domnilor, vedem, că numele și trecutul unui partid, cari sunt și ale noastre, sunt pângărite de câțiva aventurieri de strânsură.

Acest partid — menit a fi un partid de elită în înțelesul democratic al cuvântului și a cărui rațiune de a fi stă în acest cuvânt, ce-i poate servi drept deviză: *Excelsior!* adică: «tot mai sus» — se prăvălește pe zi ce merge tot mai jos.

Dar este ceva mai mult. Se fac de ocară nu numai oam-enii și o firmă, dar se compromit și instituțiile, a căror apărare cade mai ales în sarcina unui partid conservator.

Instituțiunile pier nu numai sub loviturile adversarilor, dar și sub excesele partizanilor.

Și nu cunosc propagandă mai subversivă decât priveliștea, ce ni se dă astăzi: cele mai înalte magistraturi ale statului încăpute pe mâinile necinstite ale unor politiciani de răs-pântie!... Parlamentul, coborât în proporție cu guvernul, care-și găsește reazămul în servilismul venal al acestui Par-lament. Justiția chinuită sub apăsarea cea mai imorală și

cea mai îndrăzneată. Infine partidele din ce în ce mai mult avizate la pradă.

Ajunși atât de jos, nu putem oare, domnilor, să ne temem că, dacă astăzi se acuză oamenii, mâine se vor trage la răspundere instituțiile, cari ocrotesc desmățarea vieții noastre politice?

Cunoaștem, domnilor, de mult tot ce este ficțiune în așezămintele noastre politice. Inșă, printr'o învoire tacită a tuturor, speram că lipsurile instituțiilor se vor acoperi prin virtuțile fruntașilor politici, capabili de-a impune partidelor stăpânirea de sine. Speram că, în această epocă de tranziție, acțiunea educatoare a partidelor, care revine în primul rând unui partid conservator, ne va permite să ne strecurăm, până vom ajunge la armonia ce trebuie să existe între instituții și realități.

Astăzi însă, domnilor, ficțiunile nu mai pot servi măcar de decor.

Licența, nestăpânită de conștiința oamenilor, ne dezvelește limitele până unde poate să se întindă corupția fără să întâlnească nicăieri niciun zăgaz.

Fie, domnilor, ca revoltei noastre încontra oamenilor să nu urmeze mâine revolta dezgustului și disprețului public încontra instituțiilor.

Dar grozav mă tem că, după încercările la cari au fost supuse așezămintele noastre politice, conștiințele, chiar cele mai cinstite, dar fără judecată, să nu caute la un moment dat scăparea în programele înaintate și în soluții prea radicale (aplauze).

Iată, domnilor, la ce rezultate ne-au adus aceia, cari cred că fac operă conservatoare, când cu banii statului înțolesc pe câțiva golani, cari declară că se înscriu într'un club ce se zice conservator, aceia cari ruinează în acelaș timp creditul instituțiilor și al partidului, ce trebuie să le serviască de reazăm.

Acești oameni au deschis demagogiei sanctuarul unui partid, care mai mult ca oricare altul trebuia ferit de atingerile ei. Acum ei netezesc calea pentru orice aventuri.

Și această operă se săvârșește acum, când în toată Europa clocotesc fermentele revoluționare și când mai mult ca niciodată e nevoie să păstrăm mănunchiului forțelor conservatoare tot creditul și tot prestigiul lor (aplauze).

Vedeți, domnilor, ce se petrece în jurul nostru, în Rusia, depildă. Acolo, din cauza discreditului în care au căzut elementele conservatoare, Coroana — care dealtminteri are rădăcini seculare și unde țarismul devenise o religie — este expusă la toate primejdiile, întrucât se află nemijlocit față în față cu elementele revoluționare (aplauze).

Oamenii, cari la noi prezidează la această operă anticonservatoare, nu-și dau seamă de primejdii și nu văd unde merg. Ca dovadă de inconștiență, vedem pe cei mai buni chiar dintre dâșii celebrând, în autobiografiile laudăroase, succesele mizerabile ale rivalităților și ambițiilor lor, fără să înghiețe de răspunderea viitorului, ce pregătesc partidului lor.

Cât pentru noi, domnilor, avem credința, că păstrăm viziunea limpede a primejdiilor, a împrejurărilor și-a îndatoririlor noastre către acest neam, martir al ursitei sale, sfâșiat și apăsător de fatalități istorice, din care abia un crâmpciu pe un petic de pământ își poate dezveli toate însușirile geniului său, la adăpostul libertății, prefăcute, vai, în licență de nesațiul ambițioșilor.

Statul român are datorii mai înalte decât oricare altul. El nu se poate mulțumi numai cu o stabilitate fără ideal și fără vlagă, plătită dealtmintrelea și aceasta cu o corupție plină de primejdii, corupție ce se împarte cu o savantă drămuire la o seamă de politicieni.

Domnilor, cu aceste temeri, cu aceste cugetări purtăm noi lupta, pe care-am întreprins-o. Știm, că lupta noastră este grea, ca orice luptă dusă în contra moravurilor.

Dar chiar fără izbândă, ea nu e fără glorie.

Acelor ce se jertfesc în asemenea lupte istoria le rezervă laudele sale, încununând cu lauri fruntea celor victorioși dar binecuvântând pe cei învinși (aplauze).

Aduceți-vă aminte de o pagină din istorie, pe care decu,

rând a înviețuit-o cel mai mare istoric al Italiei moderne ; este vorba de opoziția sub cezari. Despre această epocă un istoric scrie :

«Istoria opozițiunii sub Cezari ne arată, printr'un șir de înfrângeri, repetate timp de secole, neputința elitelor de-a înfrâna pornirile către robie, spre care năvălesc atât de bucuroși mulțimile. Nevrednicii urmași ai lui Iuliu Cesar inaugurară un fel de colectivism grosolan, împărțind mulțimilor o porție regulată de hrană și de petrecere — *panem et circenses*. Coborîrea sistematică a caracterelor prin instituirea pomanei oficiale, tâmpirea metodică a spiritelor prin frecvența exhibițiunilor teatrale și a serbărilor de bălciu (aplauze, ilaritate) fură principalele mijloace de ocârmuire».

În mijlocul acestor bacanale stau singure, într'o lumină nepieritoare, figurile unui Cicerone, unui Tacit, unui Juvenal, cari, rămași credincioși cauzei libertății și moralității, rămân măreți, deși au propovăduit în pustiu (aplauze).

Noi, domnilor, ne mulțumim și cu această glorie, deși am putea să avem și satisfacțiile puterii, fără demnitate. N'am avea decât să răspundem la apelurile, ce de atâteaori s'au adresat unora dintre noi.

Preferim însă satisfacțiile datoriei împlinite. Și avem și credința în succesul final.

Căci, domnilor, poporul, despre care vorbiam, era un popor care deja își împlinise — și cu prisos — menirea lui în această lume și ajunsese la gârbovire. Noi însă suntem un popor tânăr, care nu ne-am scris încă epopea noastră glorioasă, pe care o zărim în zorile încă nedeslușite ale viitorului, iar nu în amurgul trecutului (aplauze).

Deaceea avem deplină încredere în lupta, pe care o susținem.

Avem încredere în această falangă neprihănită, în capul căreia se află un om, despre care, spre rușinea timpului nostru dar spre gloria lui, adversarii săi au spus, că are cursul de-a fi prea superior țării sale (aplauze). Alături de dânsul filozofi, literați, profesori, cari din turnul lor de fildeș se coboară în vârtejul luptelor politice pe urma vorbitorilor

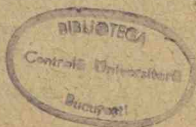
celor mai ascultați ai timpurilor noastre, fie îndreptătorii graiului românesc, fie cântăreții dorului poporului nostru.

Să avem încredere, domnilor, că glasul lor va fi ascultat, că vom salva instituțiile de primejdie și că vom scăpa de rușine partidul, ce trebuie să le apere.

Numai atunci când vom vedea, că cinstea nu mai află niciun reazăm în această țară, atunci numai să ne gândim la soluțiile eroice, pentru a rețea crengile uscate sau putrezite ale instituțiilor noastre.

Până atunci însă să nu disperăm. Să ducem lupta încontra oamenilor, cari compromit țara, instituțiile și partidul nostru.

Să ducem lupta cu bărbăție, căci s'o știți: în protestarea noastră cea mai energică și cea mai violentă, stă politica cea mai conservatoare, cea mai moderată și cea mai cuminte (aplauze).

XXIV.

GRAȚIERILE JUBILARE.

IN CAMERĂ, INTERPELARE.

În ziua de 8 maiu 1906 Corpurile Legiuitoare se deschid în sesiune extraordinară, cu prilejul împlinirii a 40 de ani de domnie a Suveranului. Discursul Tronului amintește doar acest fericit eveniment și încheie cu aceste cuvinte :

«Nu mă îndoiesc, că vă veți folosi de această sesiune extraordinară, casă mai sporită cu noi legiuiri opera legislativă atât de bogată din cele două sesiuni ordinare, în cari ați fost chemați».

Îndată după aceasta, d-l Nicolae Filipescu cere cuvântul și adresează următoarea interpelare :

«Am onoarea să interpelez pe d-l președinte al consiliului asupra modului cum se fac grațierile sub ministerul actual.

«Acesta este cuprinsul interpelărei mele.

«Fiindcă peste câteva zile este 10 maiu și se vor face noi grațieri, probabil în proporții potrivite cu însemnătatea evenimentelor, sunt gata să dezvolt oricând interpelarea mea, dacă observațiile mele ar putea să înlătore procedurile greșite din trecut».

Această interpelare vine la ordinea zilei în ședința Camerei dela 20 maiu 1906.

Interpelatorul își dezvoltă interpelarea, căreia îi răspunde președintele consiliului, Gh. Cantacuzino, că, nefiind ministru de justiție, nu are deci dosarele despre cari e vorba și prin urmare nu poate da nicio lămurire în această chestie. După președintele consiliului, ia cuvântul ministrul de justiție, d-l Al. Bădărău, care răspunde la criticile formulate de interpelator.

GRAȚIERILE JUBILARE.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 20 MAIU 1906.

Domnule președinte,

Obiectul interpelării mele, este decretul No. 1534 din 2 aprilie 1906.

Prin acest decret se acordă șapte grațieri. Nu le-am putut purica pe toate. Voiu arăta însă Camerei condițiile anormale, în cari s'au acordat două din aceste șapte grațieri. Voiu expune faptele și voiu adăoga doar câteva comentarii, ca să se cunoască normele ce trebuiesc păzite în materie de grațiere. Nu voiu face însă nicio apreciere personală, nu voiu prezenta nicio moțiune, cum s'a afirmat de presa semioficioasă, și nu am naiva speranță de a crede, mai ales după aplauzele anticipate și pline de convingere pe cari le-am auzit astăzi, că voiu putea să conving pe cineva aici.

Nu acesta este scopul meu. Mai curând ar fi contrariul.

Înainte de-a expune primul caz, despre care vreau să vă întretin, ași dori să deslușesc față de d-voastră o chestiune: aceea a raporturilor legitime, cari pot exista între un ministru de justiție, fost avocat, cu fostul său client.

Mi se spune, că este regula ca avocatul, devenit ministru, să recomande clientului său un apărător. Fiindcă acesta este un uz, pare-mi-se constant, nu am nimic de întâmpinat în această privință, atâta numai că și aceasta trebuie să se facă cu oarecare măsură și cu oarecare forme. Depildă, dacă clientul în chestiune are un proces penal, simțiți neapărat imediat cum raporturile dintre acest soi de împricinați și ministrul justiției devin mai delicate. Ministrul justiției, ca șef al parchetului, prin agenții săi, susține acuzarea și nu s'ar cădea ca același ministru de justiție să ofere, depildă, în mod public, mijloace de apărare celui inculpat. Că se va mai fi întâmplat așa ceva câteodată, ca în taina cabinetului

un ministru să șoptiască nume de avocați la urechea clientului său, se poate.

Dar ar fi neadmisibil ca acest lucru să se facă prin acte, cari ar putea să capete publicitate și de cari s'ar putea uza în felurite moduri. Deaceea, socotesc că nu e impecabilă ca formă o scrisoare de felul acesta: în cap antetul ministerului de justiție, apoi urmează textul următor:

MINISTERUL JUSTIȚIEI

Domnule Ionică,

Să te duci la Iași la domnul avocat Eugeniu Herovanu, strada Căpitan Păun, care te va apăra sau va pune pe cineva să te apere.

Cu sănătate multă

BĂDĂRĂU.

Asemenea scrisori pot fi plimbate în diferite locuri, înaintea diferitelor instanțe, pot fi însoțite de comentarii de tot felul, comentarii cari s'au și făcut în cazul de față decâtă corespondentul domnului ministru de justiție. De aci niște relații de-o ordine specială între ministrul de justiție și acest delievent. Aceste relațiuni se încheie cu actul următor:

MINISTERUL DE INTERNE

Direcțiunea inchișorii centrale Iași.

Individul G. C. Ionică, etc....

«Azi 2 aprilie 1906 s'a pus în libertate, conform ordinului domnului ministru de justiție No. 5325—906 fiind grațiat de M. S. Regele».

Vrasăzică, este învederat că domnul ministru de justiție grațiază pe clienții săi.

Eu, domnilor, nu cunosc precedent de felul acesta, afară de unul singur: acela al domnului C. Stoicescu. Domnul Stoicescu a fost viu atacat de presa azi guvernamentală, pentru că

a grațiat pe un client al său, Șapira. I se imputa că, pedo- parte, grațiasse pe clientul său și, ca chestiune de formă, se observa, că nu se păzise regula de a nu se acorda grația fără un raport al procurorului general.

Mai întâi este inexact, că nu fusese un raport al procurorului general.

În cazul lui Șapira afacerea s'a prezentat astfel. Mai întâi, asupra cererii de grațiere a lui Șapira se pusese următoarea rezoluție a Regelui. «*Recomandată deosebitei atențiuni a domnului ministru de justiție*». Al doilea, fusese un raport al procurorului general și la atâta se reduse critica, în ceea ce privește chestiunea de formă, că raportul de grațiere fusese făcut de procurorul general, pecând se prețindea că raportul trebuia făcut de procurorul de secție, care ocupase fotoliul ministerului public în acea afacere.

Și pentru aceasta ziarele, azi oficioase, au atacat cu cea din urmă violență pe domnul Stoicescu.

Nevoind să fac eu aprecieri, las cuvântul organului oficios al guvernului actual.

Conservatorul dela 12 iunie 1903 scria următoarele:

«Este evident că Suveranul a fost indus în eroare; suntem convinși că niciodată M. S. Regele n'ar fi semnat decretul de grațiere, dacă ar fi știut relațiile ce existau între escrocul Natan Șapira și Samuel Grunberg și ministrul *ad-interim* la justiție, etc.

«Gravitatea faptului nu poate scăpa nimănui».

«Aci li s'a îmfundat colectivștilor, căci nu este vorba de un gheșeft înjghebat în taină, ci de o murdărie comisă de un ministru, care s'a servit de încrederea și de semnătura regală pentru a-și face treburile.

«*D-l Costică Stoicescu nu mai poate, nu mai trebuie să figureze într'un minister ca consilier al Tronului*».

Acesta era acum câțiva ani limbajul partizanilor guvernului actual. Azi constat o adâncă schimbare în convinge-

rile d-voastră, când fapte mult mai grave decât acelea pe cari le imputați miniștrilor liberali, stârnesc aplauzele și entuziasmul d-voastră.

Trec acum, domnilor, la celalt fapt :

Un oarecare Atanasie Miricoglu...

D-l C. RĂDULESCU-MEHEDINȚI : Să nu dați și de decretul d-voastră de grațiere (aplauze).

D-l N. FILIPESCU : Intreruperea d-voastră este la înălțimea aplauzelor acestei majorități.

Acest Miricoglu este condamnat pentru motivele, cari rezultă din acest act :

Certificat al grefei Curții de Apel secția I București :
«...s'a condamnat prin menționata decizie inculpatul Atanasie Miricoglu la un an închisoare corecțională și la 18.000 lei despăgubiri civile, pentru delictul de **bancrută simplă și frauduloasă**».

Am aici, cu data de 5 aprilie, o sentință a Curței de Casație, care confirmă această hotărâre.

La 23 maiu 1905, nu din inițiativa parchetului, ci dintr'un interes al ministrului de justiție se întrebă parchetul general despre situația lui Miricoglu. Răspunde parchetul general, că ar fi bolnav și altele, adăogând : Miricoglu n'a început să-și execute pedeapsa.

Intradevăr, Miricoglu era fugit.

Concluzie : la 28 iunie 1905° intervine un decret de grațiere, prin care se schimbă pedeapsa lui Miricoglu dela 1 an la 6 luni.

Miricoglu era condamnat pentru faliment fraudulos. Aceasta era un motiv suficient casă nu fie grațiat, căci este o regulă constantă de a nu se grația faliiți frauduloși.

Nu există pe tot timpul de 40 de ani al domniei Regelui un singur caz, în care să se fi grațiat un falit fraudulos.

Al doilea : Miricoglu nu se constituise prizonier și fugise din țară. El dar era rebel legilor. El își luase libertatea dela sine și n'avea nevoie s'o ceară dela alții și nu se cădea ca alții să vie să-i acorde clemența regală, când el, în dis-

prețul legii, și-al autorităților, își căpătase libertatea fugind peste hotare.

Iată, domnilor, două motive, cari fac grozav de urâcioasă o asemenea intervenire în favoarea unui delicvent de așa natură.

Miricoglu, condamnat ca falit fraudulos, deși s'ar fi constituit prizonier, nu se putea grația.

De ar fi fost delicvent de altă natură, dar ar fi fugit peste hotare, iar n'ar fi putut fi grațiat.

Iată două motive, din cari unul singur ar fi fost suficient pentru a înfățișa o grațiere ca scandaloasă. Iată însă două motive, cari făceau imposibilă acordarea unui decret de grațiere. El însă obține două grații. V'am citat un prim decret, prin care se schimba pedeapsa lui Miricoglu dela un an la șase luni. Culmea este că, printr'un al doilea decret de grațiere, din 2 aprilie 1906, se șterge toată pedeapsa lui Miricoglu.

Domnilor, îmi stăpânesc indignarea și înfrâng orice gând de aprecieri sau de comentarii, în această Cameră, pentru-casă cercetez cu tot sângele rece condițiile oarecum secundare de formă, în cari s'au acordat aceste grațieri.

Intâi observ un mic lucru: de unde până acum la orice grațiere se indica în «Monitor», alături de numele celui grațiat și penitenciarul în care-și făcea pedeapsa, dela prima grațiere a lui Miricoglu se introduce o inovație: se indică la unii, nu se indică la alții, casă nu prea bată la ochi.

Al doilea: decretul de grațiere dela 2 aprilie 1906 nu e sprijinit pe niciun raport al parchetului.

Infine, observ că acest soi de grații nu intră, în genere, în masa mare a grațierilor dela anumite epoci. Așa, cea dintâi grațiere se face la iunie 1905, în toiul verei: este un decret special de grațiere pentru schimbarea pedepsei lui Miricoglu și-a încă unuia, pus se vede acolo pentruca Miricoglu să mai aibă un tovarăș; iar decretul dela 2 aprilie 1906, care, între 7 grațieri, conținea aceste două despre cari v'am vorbit, este iscălit la Lugano.

Astfel se explică poate de ce s'au ales în mod cutotul

neobişnuit unii emisari speciali, cari nu sunt funcţionari şi cari nu au competenţa necesară spre a duce decretele Maiestăţii Sale în străinătate şi a da lămuririle cuvenite.

D-l BUZNEA EM.: Nu este adevărat.

D-l NICU FILIPESCU: Ce anume, domnule Buznea?

D-l BUZNEA EM.: D-ta ai făcut aluzie la mine. Eu spun că nu este adevărat.

D-l NICU FILIPESCU: Domnule Buznea, fiindcă aţi rădicat chestiunea aceasta, cred că este bine să ne daţi toate lămuririle. Este exact că vi s'a dat un mandat de 2.000 lei?

D-l BUZNEA EM.: Nu este adevărat; nu mi s'a dat nici o misiune şi nu mi s'a dat nimic, absolut nimic.

D-l NICU FILIPESCU: Dealtmintrelea, acest lucru nu are nicio importanţă. Declar însă că, în faţa unei comisii, pe care o veţi alege d-voastră, voi face proba contrarie celor afirmate de d-l Buznea (zgomot, întreruperi).

O VOCE: Aceasta este grav!

D-l AL. MARGHILOMAN: D-l preşedinte al Camerei şi d-l preşedinte al consiliului acceptă aceasta?

D-l PREŞEDINTE: Să trecem, domnilor, mai departe. Vă rog, continuaţi, domnule Filipescu.

D-l NICU FILIPESCU: Iau, domnilor, asupra mea toate consecinţele spuselor mele.

În orice caz, domnilor, veţi admite cel puţin aceasta, că dacă d-voastră aţi pretins altădată, că s'a zmulst prin înşelăciune iscălitura Regelui, pentru cuvântul că d-l Stoicescu a cerut graţierea unui fost client al său, eu sunt îndrituit a spune, bazându-mă pe părerile d-voastră de altădată, că Maiestatea Sa Regele n'a putut şti, nici că Costache Ionică era clientul d-lui ministru de justiţie, nici că acest Atanasie Miricoglu era falit fraudulos, nici că fugise peste hotare.

Şi daţi-mi voie, înainte de a termina, să mai cercetez câteva feţe ale acestei chestiuni.

Mă întreb, pentru ce două decrete de graţiere în favoarea lui Miricoglu, înloc de-a fi graţiat dintr'o singură dată de toată pedeapsa.

Dacă erau interese superioare, inexorabile, interese bine-înțelese... de prestigiu al guvernului, ca neapărat Miricoglu să fie grațiat, de ce această îngrămădire de formalități neregulate înjurul a mai multor decrete?

Ce s'a întâmplat între primul decret și cel de-al doilea; întrucât primul fiind la început suficient, se legitimează cel dealdoilea? Intruce s'a schimbat situația lui Miricoglu în acest răstimp? Se pare că, prima dată, se acordase maximul de clemență, ce se putea acorda lui Miricoglu. Ce s'a mai întâmplat de atunci pânăla a doua grațiere?

Avea o purtare bună în închisoare? Era vreun raport dela directorul penitenciarului, arătând că Miricoglu se purta ca un înger în închisoare? Nu, căci el n'a fost arestat măcar o zi.

Veți zice, că sănătatea lui era zdruncinată în așa mod, încât nu putea îndura chinul unei celule umede? Nu, căci el era liber și se afla la Atena, în timpul jocurilor olimpice.

Ori poate era el sprijinul unei familii sărmâne? Nu, căci el e avut și are o familie bogată, care-l putea ajuta și l-a ajutat în tot felul.

Atunci mă întreb: pentruce acest rafinament în distilarea clemenții regale?

Dacă era vorba ca să se facă, cu orice preț, această grațiere, desigur se făcea mai ușor dintr'odată. Dece acest prim decret, care acordă atâta grație, încât să mai rămână încă un rest de clemență de concedat, printr'o repetiție a nesocotirii acelorași neregularități? Vorba ceea: cosește-o mai de sus, cas'o mai cosești odată.

Mă prinde mirarea de ce nu s'a făcut operația dintr'odată? Dece aceste grațieri, făcute cu țârăita și... în rate?

Domnilor deputați, deși pun aceste întrebări, vă mărturisesc, că n'am niciun fel de curiozitate. Cunosc toate amănuntele acestei afaceri și sunt pedepplin edificat.

Dacă ar fi să am vreo curiozitate, n'ar fi decât aceasta: Ași voi să știu, până unde interesul politic poate înăbuși orice revoltă morală (aplauze pe băncile minorității).

Dacă erau interese superioare, inexorabile, interese bine-înțelese... de prestigiu al guvernului, ca neapărat Miricoglu să fie grațiat, de ce această îngrămădire de formalități neregulate în jurul a mai multor decrete ?

Ce s'a întâmplat între primul decret și cel de-al doilea ; întrucât primul fiind la început suficient, se legitimează cel dealdoilea ? Intruce s'a schimbat situația lui Miricoglu în acest răstimp ? Se pare că, prima dată, se acordase maximul de clemență, ce se putea acorda lui Miricoglu. Ce s'a mai întâmplat de atunci până la a doua grațiere ?

Avea o purtare bună în închisoare ? Era vreun raport dela directorul penitenciarului, arătând că Miricoglu se purta ca un înger în închisoare ? Nu, căci el n'a fost arestat măcar o zi.

Veți zice, că sănătatea lui era zdruncinată în așa mod, încât nu putea îndura chinul unei celule umede ? Nu, căci el era liber și se afla la Atena, în timpul jocurilor olimpice.

Ori poate era el sprijinul unei familii sărmâne ? Nu, căci el e avut și are o familie bogată, care-l putea ajuta și l-a ajutat în tot felul.

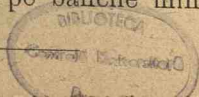
Atunci mă întreb : pentruce acest rafinament în distilarea clemenții regale ?

Dacă era vorba ca să se facă, cu orice preț, această grațiere, desigur se făcea mai ușor dintr'odată. Dece acest prim decret, care acordă atâta grație, încât să mai rămână încă un rest de clemență de concedat, printr'o repetiție a nesocotirii aceluiași neregularități ? Vorba ceea : cosește-o mai de sus, cas'o mai cosești odată.

Mă prinde mirarea de ce nu s'a făcut operația dintr'odată ? Dece aceste grațieri, făcute cu țârăita și... în rate ?

Domnilor deputați, deși pun aceste întrebări, vă mărturisesc, că n'am niciun fel de curiozitate. Cunosc toate amănuntele acestei afaceri și sunt pedepplin edificat.

Dacă ar fi să am vreo curiozitate, n'ar fi decât aceasta : Ași voi să știu, până unde interesul politic poate înăbuși orice revoltă morală (aplauze pe băncile minorității).

ARĂTĂTOR ALFABETIC DE NUME PROPRII ȘI CHESTIUNI.

A

- abdicare : 2.
 accize : 104, 106, 107, 108, 121, 122,
 123, 124, 181, 182, 189.
 Ad-hoc (divanul) : 1, 76, 222, 223,
 224, 225.
 agenți electorali : 89, 90, 91, 99,
 329.
 «ai noștri» : 19, 86.
 albia Dâmboviței : 94.
 Albu (Nicu) : 302.
 Alexandri (Vasile) : 219.
 Alexiu (C-tin) : 249, 302.
 Alianța Israelită : 307.
 Alvensleben (ministrul) : 228.
 America : 207, 254.
 Americanii : 42.
 Anghelescu (C-tin) : 302.
 Anglia : 135, 190, 210, 211, 259,
 261, 269, 270, 273, 282, 284, 285,
 287, 290, 291, 295, 313.
 Anglo-Săxoni : 45.
 anti-constituțional : 118.
 antidinastic : 1.
 Antim (biserica) : 183.
 Antonescu (Emanoil) : 355.
 Antonescu (Victor) : 106, 300.
 Antrepozitele : 94.
 Anvers : 255, 256, 348.
 apa de munte : 143, 144, 145.
 apa subterană : 144, 145.
 apostolat : 17.
 Apostolu (deputatul) : 319.
 arderea gunoaelor : 94.
 Argeș (județul) : 303.
 Arion (C. C.) : 12, 31, 61, 75, 179,
 303.
 Arion (generalul) : 351.
 Arion (Virgil) : 307, 309.
 armata : 6, 27, 46, 77, 197, 199,
 202, 236, 307, 327, 345, 346, 347,
 349, 349, 350, 353.
 Asan (Gh.) : 249.
 Atanasiu (V.) : 335.
 Atena : 50, 203, 205, 368.
 Aurelian (P. S.) : 255, 302.
 Austria : 75, 190, 221.
 Austro-Ungaria : 196, 201, 229, 230,
 231, 232, 251, 252, 253, 254, 255,
 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262,
 269, 276, 287, 288, 289, 292, 316,
 317.
 autonomia (Principatelor) : 232,
 257.

B

- Babeș (bacteriologul) : 145.
 Bacău : 103, 302, 303, 312.
 Bădărău (Al.) : 9, 10, 11, 49, 300,
 309, 361, 363.
 Baiazid : 216.
 Băicoianu (C.) : 259.
 Bălănescu (N.) : 236.
 Balcani : 27, 141, 203.
 Balcanică (peninsula) : 203.
 Balfour (Art.) : 273.

- Balș (Alec): 51.
 Balta Liman (tratatul): 222.
 bancă de emisiune: 38.
 Banca Franței: 38, 162, 163, 171.
 Banca Națională: 37, 38, 87, 162, 163, 164, 171, 172, 173, 174.
 bănci populare: 38, 132, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 174, 175, 176.
 bănci regionale: 159, 160, 161, 166, 175.
 Bărăție: 338.
 Barbu Ionescu (sala): 20.
 bariere (comunale): 103, 105, 106, 107, 108, 123.
 Bârsei (țara): 217.
 Basarabia: 75, 228, 229, 233.
 bățauși: 44.
 Belgia: 21, 22, 121, 122, 124, 133, 255, 259, 261, 269, 271, 275, 284, 285.
 belgiană (constituția): 4.
 Belu: 2.
 Berindei (generalul): 198.
 Berlin: 187, 255.
 Berlin (congresul din): 228, 257.
 Berstein (socialistul): 278.
 Bezdead (comuna): 152.
 Binder (otelul): 10.
 Bismark: 74, 190, 228, 257.
 Bitolia: 203, 205.
 Boerescu (Vasile): 210.
 bogățiile țării: 98.
 Bogdan (Ioan): 72, 78.
 Botez (M.): 355.
 Botoșani: 103, 180, 303.
 Bragadiru: 148.
 Brăila: 19, 31, 32, 49, 180, 212, 255, 302.
 Brănișteanu (Gh.): 103.
 Brașov (școalele din): 2.
 Brătășanu (Pavel): 322, 323.
 Brătescu (I. A.): 320.
 Brătianu (C-tin): 105, 169, 247, 249, 280, 294, 300.
 Brătianu (Dumitru): 52, 53, 85, 314, 315.
 Brătianu (Ioan): 2, 7, 52, 85, 210, 218, 221, 226, 228, 252, 256, 314, 315.
 Brătianu (I. I. C.): 210, 211, 213, 300, 302, 307, 308, 313, 341.
 Brătianu (Vintilă): 104, 153, 154, 158, 164, 165, 196, 209, 211, 212, 216, 217, 222, 227, 229, 235, 249, 299, 300.
 breslelor (organizarea): 131, 215, 216.
 Brouckère (de): 133.
 București: 1, 12, 61, 71, 93, 94, 98, 99, 103, 105, 129, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 159, 179, 205, 312.
 București (cetatea): 348, 351.
 București (garnizoana): 243.
 București-Oltenița (canalul): 93.
 Budișteanu (generalul): 236, 241.
 Buescu (Pană): 176.
 «bulangism»: 190.
 Bulgaria: 47, 81, 126, 255, 349.
 Bulgarii: 203, 349, 351.
 Buzău: 103, 300, 302, 303.
 Buznea (Em.): 342, 367.

C

- cadastrul: 76.
 «cadre nouă»: 299.
 «cadre vechi»: 299.
 caimacan: 1.
 Călimănești: 193.
 Cămarășescu (Toma): 309.
 camătă: 87, 152, 153.
 Câmpina—Giurgiu (conducta): 93.
 Cancicov (V.): 309, 329.
 Cantacuzino (Al.): 303.
 Cantacuzino (Gh.): 1, 3, 9, 10, 11, 50, 54, 55, 56, 103, 179, 180, 210, 215, 237, 300, 301, 304, 309, 329, 361.
 Cantacuzino (Gogu): 334.
 Cantacuzino (Matei): 31, 72, 78, 103, 189, 192, 193, 302.
 Cantacuzino (Mihai): 329.
 Cantacuzino (spătarul): 189, 190.
 capital străin: 42, 238, 297.
 Capitala: 44, 49, 50, 71, 94, 105, 121, 131, 143, 144, 145, 329.
 Căpitan Păun (strada): 363.
 «căprării»: 24, 72, 331.
 Caragiale: 3.
 Carol (domnitorul): 76.
 Carp (Anton): 303.

- Carp (P. P.): 1, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 19, 20, 31, 32, 34, 43, 50, 54, 55, 56, 57, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 87, 94, 97, 98, 103, 114, 125, 127, 131, 166, 171, 179, 181, 182, 183, 190, 210, 212, 214, 215, 216, 227, 239, 249, 262, 277, 293, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 307, 312, 313, 318, 321, 322, 329, 355.
- Carpați (munții): 21.
- cartel: 50, 210, 212, 300, 303, 304, 308, 312, 313, 315, 319.
- Casa Centrală (a băncilor populare): 153, 155, 156, 159, 160, 161, 162, 164, 175, 176, 177.
- Casa de rezervă: 236.
- Casa Rurală: 191, 317, 318, 341.
- Catargiu (Barbu): 24, 222, 223.
- Catargiu (Lascar): 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 15, 54, 73, 85, 195, 218, 219, 226, 303, 304, 312, 315, 322, 324, 325, 328.
- Cătuneanu (At.): 303.
- centralizare: 28, 115, 119.
- Cernăuți: 219.
- Cernescă (C-tin): 106, 116, 198, 209.
- Chamberlain (Iosif): 210.
- Chatam: 326.
- chestia agrară: 191, 226.
- chestia balcanică: 203.
- chestia evreiască: 307, 308.
- chestia fânului: 192.
- chestia națională: 76.
- chestia țărănească: 115, 194, 308, 317, 329, 340, 341.
- «Chestiunea țărănească» (broșura): 328.
- chibriturilor (monopolul): 237.
- China: 135.
- Cicerone: 359.
- Ciocazan (C.): 49, 145, 236.
- «ciocoi»: 323, 328, 336.
- Ciurel: 93, 94, 146.
- clasa țărănească: 86, 87, 217.
- clase (lupta de): 217, 220.
- clasicism: 136.
- Coburg (prințul de): 190.
- Coculescu (N.): 300.
- Cogălniceanu (Gr.): 10.
- Cogălniceanu (Mihai): 52, 154, 194, 209, 219, 220, 226, 228, 253, 315.
- «colectivitatea»: 85, 86.
- Colței (bulevardul): 94.
- Comana (comuna): 153.
- comandament (înaltul): 201, 202, 352.
- comerț (codul de): 153, 155.
- «comitetul central democratic european»: 224, 225.
- comunală (autonomia): 107, 118, 119, 127, 195.
- comunală (reforma): 194.
- congedii militare: 199, 200.
- congreganiste (școlile): 135.
- conservatism: 19, 20, 27, 44, 62, 65, 79, 96, 190, 211, 324, 337.
- conservatoare (doctrina, ideia): 15, 16, 24, 25, 26, 27, 44, 45, 51, 52, 58, 72, 84, 96, 207, 213, 215, 307, 313, 314, 324.
- «Conservatorul» (ziarul): 364.
- Consiliul superior al Armatei: 352.
- Constanța: 120.
- Constantinescu (Al.): 106, 130, 154, 169, 172, 303.
- Constantinescu (Gh.): 104, 105.
- Constantinopol: 203, 205.
- Constituanta: 1, 218, 225, 226, 227.
- Constituția: 6, 66, 73, 216, 217, 226, 227, 355.
- Constituția engleză: 190.
- Contenciosul Administrativ: 307, 318.
- convenția comercială (de la 1876): 227, 229, 230, 231, 233, 251, 252, 253, 256, 257, 258, 259, 260.
- Convenția din Paris: 217, 218, 223, 232.
- conversiunea financiară: 104, 327, 328, 329, 332, 333, 334.
- cooperative: 38, 151, 158, 162, 165, 176, 277.
- Corabia (strada): 11, 44.
- Coroana: 66, 226, 304, 355, 358.
- Cosmovici (Leon): 249.
- Costescu (Teodor): 154.
- Costinescu (Emil): 105, 106, 107, 114, 115, 124, 151, 155, 161, 162, 165, 166, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 197, 210, 213, 238, 247, 249, 253, 254, 256, 261, 265, 266, 267, 278, 279, 280, 281, 295, 300, 328, 331, 332, 334, 335, 337, 340.
- Cotescu (C.): 61.
- Covurluiu: 302.
- Craiova: 19, 20, 26, 31, 49, 309, 311.
- Creditul Agricol: 151, 152, 153,

154, 160, 161, 162, 163, 164, 171,
174, 175, 176.
Creditul Rural: 329.
«creșterea vitelor»: 39.
Crețeanu (poetul): 8.
Crețulescu (Nicolae): 76.
criza economică: 36.
criza financiară: 9, 11, 184, 185,
188, 189, 241, 332.

Cucu Starostescu: 93, 94, 144.
Culoglu (Emanoil): 105, 154, 156,
157, 159, 166, 172, 189, 192, 193,
232, 240, 300.
Cuprivi (de): 263.
Curtea de Conturi: 340.
Cuza (Alexandru): 76, 80, 154.

D

Dabija (colonelul): 75.
Dacia (sala): 31, 32, 93, 179, 180,
355.
Dalmația: 288.
Dâmbovița (râul): 143.
Dâmbovița (județul): 103, 104,
152, 302.
Danemarca: 271.
Dante: 3.
datoria publică: 33, 236.
deficit: 33.
degrevare: 110, 117, 121, 124, 127,
239, 298.
Delavrancea (Barbu): 20, 31, 32,
61, 75, 94, 179, 249, 302, 321.
demagogie: 91, 331, 332, 337, 355,
357.
democratism: 322, 323.
descentralizare: 28, 106.
despotism: 7, 46.

detașările în armată: 242, 243.
dictatura: 7.
Dimancea (N.): 223, 224, 225.
Dimitriu (D.): 189.
Dinicu Goleșcu: 81.
Disconto (banca): 188.
Disescu (C.): 11, 249.
D'Israeli: 313.
Djuvara (Al.): 130, 131, 132, 135,
139, 193, 210, 212, 300, 302.
Dolj (județul): 154, 302.
domenii (ministerul): 35, 87, 241,
242.
domn ereditar: 80, 81, 225.
Dorobanților (piața): 3.
Dorohoi: 49, 103, 303.
Dragu (Gh.): 209, 218, 226.
Dumitrescu-Bumbăști: 154, 155.
Dunărea: 21, 327, 348.
Dunării (chestiunea): 2, 75, 189.

E

Eberhardt (ducele): 301.
echipamentul armatei: 237, 244,
352.
economică (situația): 37, 41, 42,
124, 152, 154, 235.
«economii»: 28, 32, 33, 34, 35, 40,
42, 97, 125, 179, 182, 183, 199,
200, 201, 235, 236, 237, 238, 240,
242, 243, 244, 345.
educația politică: 77, 190, 357.
Eforia (sala): 144, 355.
Elefterie Stoeneșcu: 95.
Eliade: 81.
Elveția: 255, 259, 261, 269, 271,
283.
Eminescu: 5.

Ems (depeșa dela): 190.
«Epoca» (ziarul): 51, 53, 71, 144,
355.
Epurescu (B.): 268, 309.
Europa: 6, 38, 74, 81, 91, 92, 135,
207, 209, 222, 270, 273, 282, 296,
358.
excedent: 37, 94, 125, 181, 183, 184,
185, 186, 189, 235, 238, 241, 244,
245, 246, 328.
export: 248, 272, 284, 285, 286, 287,
288.
exportul de cereale: 248.
exportul de pește: 248.
exportul de vite: 248.
expoziția (din 1906): 353.

F

falanster comunist: 220.
 faliment (de stat): 76, 186.
 false (tragerile): 186, 189, 192, 193, 312.
 falșuri patriotice: 189, 192.
 Faust (opera): 282.
 februarie 12: 11, 12, 14, 26, 43, 47, 57, 96, 210.
 februarist (grupul): 43, 58.
 federațiile (băncilor populare): 159, 160.
 Ferechide (M.): 299, 302, 315.
 Fialla (dr.): 329.
 financiară (situația): 125, 210, 236, 238, 307, 327, 331.
 finanțe (ministerul): 186, 189, 192, 262, 328, 331, 335.
 Fleva (Nicolae): 158, 165, 176, 177, 190, 320.
 Florescu (Al. Gh.): 74.

Florescu (generalul): 6, 54, 212, 304.
 Florescu (I. T.): 328, 336.
 Florian (Gh.): 179.
 flotantă (datoria): 185.
 Focșani: 61.
 Focșani-Nămoloasa-Galați: 348.
 fondul comunal: 239.
 fonduri secrete: 240.
 fortificațiile: 347, 348.
 Fox (Ch.): 210.
 Frankfurt (dieta): 223.
 Frankfurter-Zeitung: 197.
 Franța: 1, 2, 8, 124, 135, 155, 157, 160, 161, 190, 221, 224, 261, 269, 270, 271, 272, 285, 286, 287, 290, 291, 293, 300, 352.
 Frumușanu (Titu): 130.
 fuziunea (conservatoare): 9, 10, 11, 12, 49, 54, 55.

G

Galați: 49.
 garda națională: 141, 331.
 Germania: 1, 135, 144, 155, 157, 159, 160, 175, 177, 190, 221, 254, 255, 258, 259, 261, 263, 269, 270, 280, 286, 287, 292, 300, 307, 316.
 Ghermani (Menelas): 215, 236, 262.
 Ghica (colonelul): 50.
 Ghica (Dimitrie): 210.
 Ghica (Eugeniu): 103.
 Ghica (Ioan): 1, 2, 76.
 Ghițescu (Gh.): 327.
 Giotto: 282.
 Gladstone (W.): 210.

Golești: 81, 82.
 Gorj (județul): 20, 103, 104.
 Govora: 183.
 Grădișteanu (C.): 1
 Grădișteanu (I. C.): 12, 19, 300, 351.
 Grădișteanu (P.): 144, 328.
 grăniceri (corpul de): 189.
 grațieri: 361, 362, 364.
 Grecia: 22, 205, 327.
 Grecii: 203, 327.
 grevă parlamentară: 300.
 Grünberg (Samuel): 364.
 Guran (Nicolae): 154.

H

Haga: 262.
 Halele: 94.
 Haret (Spiru): 152, 164, 165, 328.
 Hărjău (generalul): 349.
 Havre: 290.
 Herovanu (Eugeniu): 363.

Hilmi-pașa: 205.
 Hiotu (C.): 10, 74.
 Holban (Alec): 53.
 Homer: 136, 282.
 «Hongrie Économique» (Ia): 283.
 hrana trupei: 200, 201, 236, 238.

Ialomîța : 103, 152, 180.
 Iarca (O-tin) : 249, 309.
 Iași : 10, 19, 24, 26, 27, 31, 32, 43,
 47, 49, 50, 71, 75, 76, 103, 174,
 180, 363.
 Idomeneu : 92.
 Ienibace (Teodor) : 61.
 Ieșenii : 76.
 Ilfov (județul) : 180.
 Iliescu (Aurel) : 308, 310, 311, 323.
 impozite : 11, 47, 77, 107, 108, 114,
 116, 127, 181, 182, 235, 236, 237,
 239, 240, 298, 329, 340.
 improprietărea (dela 1864) : 209.
 împrumuturi (de stat) : 237.
 inamovibilitatea : 77, 90, 132, 140,
 319, 340.
 încurajarea industriei naționale,
 (legea) : 260, 263, 268, 276, 277,
 292.
 «L'Indépendance Roumaine» (zia-
 rul) : 299.

independența : 6, 232, 257, 260.
 industria agricolă : 274, 275.
 industria hârtiei : 279, 291, 292,
 293, 294.
 industria mare : 276, 277, 278, 283,
 industria mică : 276, 277, 278, 282,
 283.
 industria zahărului : 291, 292.
 inundabilă (zona) : 327.
 Ionescu (Nicolae) : 130, 145, 226,
 302.
 Ionică (G. C.) : 363, 367.
 Iorga (Nicolae) : 71.
 ipotezele de mobilizare : 350.
 irigațiile : 76.
 «Istoria lui Mihai Viteazul» : 335.
 Istrati (C.) : 11, 145, 155.
 Italia : 38, 111, 115, 157, 164, 165,
 221, 255, 261, 269, 286, 292, 300,
 359.
 Iuliu Cezar : 359.

J

jacobinism : 85.
 jandarmeria : 131, 175.
 Jaurès (J.) : 161.
 jubileul Constituției : 330.
 jugărit (taxa) : 105, 110, 123.

Juna dreaptă (partidul) : 1.
 junimiști : 9, 49, 50, 53, 56, 308,
 309, 323.
 justiția administrativă : 90, 319.
 Juvenal : 359.

K

Krasnay (D.) : 289.

Körber (de) : 288.

L

Lahovari (Al.) : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,
 8, 46, 54, 68, 69, 206, 212, 214,
 215, 216, 262, 303, 308, 336.
 Lahovari (generalul) : 11, 49, 50,
 300, 341.
 Lahovari (Emil) : 336.
 Lahovari (Ioan) : 11, 51, 300, 309.
 Lahovari (Nicolae) : 329.
 Lancashire (comitatul) : 282.
 Langlois (generalul) : 348.

Latini : 101.
 Laurian (Dim.) : 32, 93, 221, 321.
 Lăzărescu (D.) : 95.
 Leboeuf (mareșalul) : 353.
 Leca (Caton) : 302.
 Leca (I. I.) : 169.
 liberal-conservator (guvern, par-
 tid) : 3, 51, 52, 53, 304, 315.
 liberală (ideia) : 82, 314, 315.

- «liberalism»: 4, 7, 22, 46, 65, 83,
84, 324, 331.
«libertate»: 4, 82.
libertății (statuea): 83.
liberul-schimb: 258, 264, 273, 274,
296, 297.
linia forturilor: 94.
liniile strategice: 351.
Lipsca: 144.
Liric (teatrul): 71, 72, 100.
Livadia: 75, 228.
Liverpool: 290.
locotenent domnesc: 2.
Londra: 74.
Louis le Grand (liceul): 1.
lovitura de stat (dela 1864): 218,
226.
lucrărilor publice (ministerul): 183.
Lueger (Carol): 288.
Lugano: 366.
Luter: 213.
Luzatti: 164, 165.
Luzatti (bănci): 157.

M

- Macaulay (istoricul): 326.
Macedonia: 27, 202, 203, 204, 205,
307, 327, 328.
magistratură (a doua): 129, 137.
Maiorescu (Titu): 5, 6, 12, 19, 31,
32, 46, 74, 75, 78, 100, 104, 221,
302, 312, 321.
mandarinat: 133.
manevrele: 197, 199, 200, 236, 352.
Mangăru (Badea): 341.
Manlicher (pușca): 75.
Manolache Kostake Epureanu: 1,
5, 53, 218, 219, 226.
Manu (generalul): 1, 9, 49, 51, 53,
54, 103, 300, 303, 317, 345.
Marea Neagră: 21.
Marea Nordului: 21.
Margareta (din Faust): 282.
Marghiloman (Al.): 12, 31, 49, 67,
103, 130, 131, 179, 209, 210, 302,
308, 309, 310, 311, 317, 319, 351,
355, 367.
Marx (Karl): 278.
Matac (Dim.): 249.
Mavrogheni: 6, 219, 237.
maximului (legea): 105, 108, 109,
M114, 118, 182, 236, 239.
ehedinți (judetul): 20, 103, 104,
154, 155, 303.
Mehedinți (S.): 73, 78, 83, 84, 94,
321.
Méline (regimul): 287.
«Memoriile» Regelui: 227.
meseriași: 22, 40, 88, 215, 277,
278.
meseriilor (legea): 236.
Miculescu (I. Gh.): 74, 78.
Mile (C.): 103, 106, 130, 154, 249.
minelor (legea): 98, 188.
Minos: 92.
Mircea cel Bătrân: 216.
Miricoglu (Atanasie): 365, 366,
367, 368.
Mironescu (inginerul): 145.
Misir (P.): 20, 75.
Misir (Vasile): 106, 130, 249, 294.
Mitropolia: 183.
mobiliar (impozitul): 98, 182.
mobilizarea: 350, 352.
Moga (I.): 281.
Moisescu (M.): 154, 189.
Moldova: 31, 39, 218, 219, 277.
Moltke (mareșalul): 190.
Mortun (V.): 300.
moșiile statului (vânzarea): 73, 87.
Muntenia: 190, 218, 219, 220.
Mușcel: 103, 104.

N

- Nacu (C.): 104, 314.
Nădejde (Ioan): 73.
Neamț (judetul): 302, 303.
neconservator: 47, 358.
Negrea (I.): 169.
Negulescu (P.): 73, 78.
Nenițescu (Dim.): 309.
Nesselrode (de): 222.
«Neue Freie Presse»: 316.
Nicolae (printul): 189.
Nicorescu (N.): 174.
Nisa: 2.
«numărul»: 29, 331.

O

obscurantism: 133.
 Obșteasca Adunare: 1, 218.
 obstrucțiune: 9.
 Olanda: 261, 262, 271.
 Olănescu (C.): 9, 11, 12, 13, 19,
 32, 44, 56, 302, 355.
 Oldham: 290.
 oligarhie: 46.
 olimpicele (jocurile): 368.
 Olimpicele (societatea): 50.

Olt (județul): 20, 302.
 Oltenia: 1, 20.
 opoziția-unită: 52, 174, 315.
 «Organizarea financiară a Franței»: 335.
 Orient: 92, 237, 288, 289.
 Orleanu (Mihail): 106, 154, 156,
 189, 209, 249, 300, 302.
 ostracism: 8, 25, 68, 313.

P

pădurarii statului: 242.
 pădurile (statului): 41, 242.
 Palade (Gh.): 210, 211.
 Păltineanu Barbu: 50, 309.
 Panu (Gh.): 66, 73, 106, 130, 190,
 209, 329.
 Paradis (sala): 302.
 Paraguay: 92.
 Paris: 1, 2, 134.
 Parizianu: 187.
 «partidul căpătuielii»: 47.
 «partida liberală»: 220, 221.
 «partida națională»: 219, 220.
 «partida republicană»: 220, 221.
 Pastia (sala): 31.
 patentelor (legea): 9, 114, 182.
 patriarhatul (din Constantinopol):
 205.
 pătule de rezervă: 39.
 «Peleşul» (banca): 153.
 Pelletan (C): 161.
 penal (codul): 2, 6, 46.
 penală (procedura): 2.
 permutările în armată: 242.
 Petala (căpitanul): 349.
 Petrini (Paul): 103.
 petrolifere (terenurile): 188, 308,
 327, 329.
 petrolul: 41, 98.
 Pictorian (D.): 193.
 Pirotechnia: 350.
 Pitt (W.): 210.
 Plevna: 6, 277.

Ploești: 5.
 poliției (reforma): 104, 129, 137.
 Polonia: 222.
 Pop (N.): 106, 235, 236, 249.
 popăritului (taxa): 237.
 populației (problema): 270.
 Porumbaru (Em.): 210.
 Porumbaru (Radu): 105, 106, 169,
 249, 302.
 Prahova (județul): 180, 302.
 Predeal: 153.
 «Presa» (ziarul): 43.
 privilegiul Băncii Naționale: 38,
 163, 164, 171, 173, 329.
 Procopie Demetrescu: 93.
 Procopiu (I.): 172, 299, 300.
 Procust: 120.
 programul dela Iași: 191, 195, 201,
 229.
 «program politic»: 75, 76, 77, 79,
 189, 190, 193, 209.
 proiectilele artileriei: 350.
 pronunciaimentul (ofițerilor): 75.
 propaganda electorală: 19, 31.
 proprietatea mare: 193, 194, 269,
 318.
 protecționism: 264, 265, 266, 269,
 270, 271, 273, 274, 289, 296, 297,
 298.
 Protopopescu (Tache): 191, 193,
 247, 299, 300, 302.
 Putna: 61, 103, 104, 402.

R

- radical (partidul): 49, 66, 73, 84, 102.
 Rădoi (D.): 179.
 Radovici (dr.): 148, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 202, 300.
 Radu (inginerul): 145.
 Rădulescu (Gh.): 345.
 Rădulescu (Gr.): 152.
 Rădulescu-Mehedinți (C.): 365.
 Rădulescu-Motru (C.): 73, 78.
 Râmnicu-Sărat: 303.
 Râmnicu-Vâlcea: 1.
 «Răsplata Muncii»: 152, 177.
 raza Bucureștilor: 93.
 războiul (din 1877): 74, 198, 209, 227, 228, 256.
 războiul (ministerul de): 97, 125, 126, 183, 241, 242.
 recensământul general: 328, 329, 340.
 rechizițiilor (legea): 350.
 Regele: 152, 227, 242, 364, 367.
 «Regele și Dorobanțul»: 227.
 regimul (vama) turcesc: 230.
 Regulamentul Organic: 217, 218.
 Reichstadt (înțelegerea dela): 228.
 Reiffeisen (bănci): 153, 154, 157, 175.
 Renan (Ernest): 137.
 reprezentativ (regim): 217, 224.
 republica (dela Ploești): 75.
 «Republica Română» (ziarul): 220.
 revoluția dela 1848: 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224.
 Robescu (C. F.): 93, 99, 144, 148, 149.
 Roman (județul): 103, 180.
 Romanși (județul): 20, 103, 104.
 Romanescu (Nicolae): 249.
 Romani: 45.
 România: 1, 4, 20, 21, 29, 30, 74, 164, 165, 221, 229, 248, 249, 253, 254, 256, 258, 263, 272, 274, 275, 284, 285, 287, 289, 296, 308, 315, 318, 325, 327, 342.
 «Românul» (ziarul): 232.
 Roon (ministrul): 190.
 Rosetti (C. A.): 7, 24, 62, 64, 210, 218, 220, 221, 226, 232.
 Rosetti (Dim.): 31, 71.
 Rosetti (Teodor): 2, 11, 15, 52, 53, 54, 103, 195, 214, 215, 300, 303, 312.
 roșilor (partidul): 219.
 la Roumanie (ziarul): 307.
 Rucăr: 144.
 Rusia: 75, 227, 263, 270, 272, 282, 289, 290, 292, 293, 342, 358.
 Ruskin (John): 282.

S

- Saita (Ioan): 138.
 Salente: 92.
 Saligny (A.): 145.
 sanchiulotism: 85.
 Șapira (Natan): 364.
 Sași: 217.
 scamatorie (financiară): 185.
 Schulze-Delitsch (bănci): 154.
 «Scrisori deschise»: 328.
 Scuzele dela Iași: 75, 76.
 Secui: 217.
 Sella (ministrul): 115.
 Șendrea (Ștefan): 249.
 Serbia: 193.
 Serbia Veche: 27.
 Sfânta Scriptură: 213.
 Sf. Nicolae-Mare (comuna): 287.
 Sibiu: 342.
 Sion (P.): 49.
 Șiștov (congresul dela): 189.
 socialism: 22, 66, 84.
 socialist (partidul): 73, 102, 222.
 Sofia (orașul): 349, 350.
 Sofocle: 136.
 Șoimescu (Dim.): 93.
 Solacolu (Anghel): 145.
 Stănculeanu (I. I.): 300.
 Standard-Oil (trustul): 308.
 Statele-Unite: 42, 135, 270, 272.
 Stătescu (Eugeniu): 314.
 statistici vama: 284.
 Statul Major al Armatei: 351, 352.
 Ștefan C. Ioan: 189.
 Ștelian (Toma): 300.
 Stere (C-tin): 106, 123, 152, 155, 160, 161, 165.

Știrbei (prințul): 20, 215, 302, 309, 311.
 Stoicescu (C-tin): 300, 363, 364, 367.
 Stolojan (Anastase): 315.
 Sturza (Dimitrie): 10, 34, 50, 76, 99, 103, 179, 181, 205, 213, 237, 299, 300, 302, 312.

Sturza (Mihail): 219.
 subsolul: 42.
 Suceava (județul): 302, 303, 327, 328.
 Suditu (Ioan): 302.
 Suveranul: 2, 500, 364.

T

Tache Ionescu: 3, 9, 10, 11, 49, 50, 104, 106, 130, 155, 171, 190, 197, 209, 210, 211, 212, 237, 242, 244, 249, 281, 295, 300, 309, 316, 317, 321, 322, 329.
 Tacit: 359.
 Tanoviceanu (Ioan): 308, 310, 319, 320, 321, 322, 323, 324.
 «țară agricolă»: 39, 248, 249, 250, 278.
 «țară de cereale»: 39, 248.
 târgul interior: 271, 272.
 tariful autonom: 260, 261.
 tarif (vamal) minimum: 264, 283.
 Țările de jos: 261.
 Țărușanu (inginerul): 145.
 Tecuci: 103.
 Teleorman: 103, 180.

Teohari Antonescu: 71.
 țesătoria casnică: 281, 290, 291.
 Thiem (Baurath): 144.
 «Timpul (ziarul): 43.
 Tirol: 288.
 Toncescu (Pascal): 308, 329.
 tîrturi de bumbac: 281, 289, 290, 291.
 «totul economic»: 270.
 Transilvania: 342.
 Triandafil (Gr.): 51.
 Trifonescu (Toma): 303.
 trupa cu schimbul: 198, 199, 349.
 Tudor Vladimirescu: 212, 224.
 Turcia: 139, 232.
 Turnu-Severin: 154.
 Tutova (județul): 302.

U

«umanităților» (studiul): 136.
 Ungaria: 74, 76, 222, 282, 283, 287.
 Unirea: 76, 80, 224.

Urziceni (comuna): 152.
 utopie: 4, 22, 91, 101, 102, 338, 339.

V

Văcărescu (Ienăchiță): 262.
 vamal (tariful): 189, 196, 247, 248.
 vămile (venitul): 265, 268.
 Vasile Lascar: 129, 130, 167, 210, 300.
 Vaslui: 103, 303, 312.
 Vernescu (Gh.): 54, 214, 215, 315.
 veto (dreptul de): 226.

Viena: 2.
 Vilacros (L.): 106.
 Vlădescu (M.): 50, 103, 154, 155, 210, 212, 213, 214, 236, 300.
 Vlădoianu (I.): 104, 105.
 Vlașca (județul): 153, 302, 303.
 Vogoride (caimacanul): 302.
 votul universal: 66, 170, 191, 224

W

Walpole: 326.
 Weisz (Bertold): 289.
 Westmoreland: 282.
 White (de): 74.

Wollenberg (bănci): 157.
 Worms (dieta din): 213.
 Württemberg: 301.

X

Xenopol (Nicolae): 309, 327.

Z

Zaharia (Ermil): 303.
zahărului (impozitul): 237.

Zapa: 50.
zecimi: 98, 181, 239.

SCARA CUPRINSULUI.

	<u>Pagina</u>
Cuvânt Inainte.	V—X
1. Al. Lahovari (cu prilejul dezvălirei statuei) 17 iunie 1901.	1
2. Puterea morală (la întrunirea dela C. Olănescu) 7 octombre 1901	9
3. Antiteza conservatismului (la întrunirea din Craiova) 21 octombre 1901.	19
4. Politica economiilor (la întrunirea dela Dacia) 11 noiembrie 1901	31
5. Matca conservatoare (la întrunirea dela Iași) 19 februarie 1902	49
6. Pseudo-conservatorii (la întrunirea din Focșani) 10 martie 1902	61
7. Principiile cardinale conservatoare (la congresul conservator) 23 iunie 1902	71
8. Reforma morală (la întrunirea dela Dacia) 20 octombre 1902	93
9. Desființarea barierelelor comunale (în Cameră) 1 februarie 1903	103
10. Reorganizarea poliției (în Cameră) 20 februarie 1903 . . .	129
11. Apa Bucureștilor (în Cameră) 6 martie 1903	143
12. Organizarea băncilor populare (în Cameră) 13 martie 1903.	151
13. » » » (în Cameră) 15 martie 1903.	169
14. Bugetul unic (la întrunirea dela Dacia) 20 aprilie 1903 . .	179
15. Programul liberal (în Cameră) 1 decembre 1903.	189
16. Istoricul partidului conservator (în Cameră) 11 decembre 1903	209
17. Excedentele bugetare (în Cameră) 19 decembre 1903 . . .	235
18. Tarifal vamal (în Cameră) 11 martie 1904.	247
19. Cartelurile politice (la clubul conservator) 4 ianuarie 1905	299
20. Legitimitatea guvernelor (în Cameră) 7 martie 1905. . . .	307
21. Politica de partid (în Cameră) 2 decembre 1905	327
22. Apărarea țării (în Cameră) 13 decembre 1905.	345
23. Demagogia albă (la întrunirea dela Dacia) 14 maiu 1906 .	355
24. Gratierile jubilarie (în Cameră) 20 maiu 1906	361